

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Львівський національний університет природокористування
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Поліський національний університет
Uniwersytet Rzeszowski (Republika Polska)

University of West Attica, Athens (Greece)

Університет м. Клайпеда, (Литва)

Бельцький державний університет ім. Алеку Руссо (Молдова)

Чеський університет наук про життя у Празі (Чехія)

**«ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ»**

матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції
приуроченої 70-річчю створення економічного факультету

Проблематика 2022

**«ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ»**

2-3 червня 2022 р.

**Львів-Дубляни
2022**

УДК 338.43.01

ББК 65.9 (4 Укр) - 55

I 73, 282

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету управління, економіки і права протокол № 9 від 14 червня 2022 року

Укладачі: Черевко Г.В., Зеліско Н.Б.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова оргкомітету:

Черевко Г.В. - Заслужений діяч науки і техніки України, д.е.н., професор, зав. кафедри економіки ЛНУП

Члени оргкомітету:

Слюсаж Г. - д.е.н., професор, Жешувський університет (Польща)

Раманаускас Ю. – д.е.н., професор, Університет м. Клайпеда (Литва)

Гікас Г. – PhD, (Economics), професор, Університет Західної Аттики (Греція)

Мовіле І. В. – д.е.н. Бельцький державний університет імені Алеку Руссо (Молдова)

Сиротюк Г.В. – к.е.н., доцент кафедри економіки ЛНУП

Черевко І.В. – д.е.н., в.о. професора кафедри економіки ЛНУП

Баланюк І.Ф. – д.е.н., професор, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Ткачук В.І. – д.е.н., професор, Поліський національний університет

ББК 65.9 (4 Укр) - 55

XI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств». Проблематика 2022: «Ефективність інноваційного розвитку аграрних підприємств»: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції, ЛНУП, Дубляни, 2-3 червня 2022 р. / за ред. проф. Г.В. Черевка. Львів: Галицька видавнича спілка, 2022.

Досліджено сутність інноваційного розвитку аграрного підприємства. Розглянуто різні підходи до класифікації факторів інноваційного розвитку аграрних підприємств. Чинники інноваційного розвитку простежено на мікро-, макро- і глобальному рівні. Проаналізовано фактори інноваційного розвитку, які включають фінансове забезпечення, кадрове забезпечення, техніко-технологічне забезпечення, маркетингове забезпечення, організаційно-управлінське забезпечення. Означено, що визначення напрямку інноваційного розвитку залежить не лише від спонукальних мотивів підприємства, але й через зіставлення вигод, отриманих споживачем при використанні інноваційної продукції, її ціни, порівнянням ефекту від впровадження нововведень і вкладеного інноваційного капіталу. Визначено, що подальший розвиток аграрного виробництва, підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств є можливим лише за умов переходу на інноваційну модель розвитку.

УДК 338.43.01

©Кафедра економіки Львівського національного університету природокористування, 2022

СЕКЦІЯ 1

Теоретичні аспекти ефективності інноваційного розвитку аграрних підприємств

УДК 005.8[330.341.1:658.1

Черевко Г.В. д.е.н., професор
ORCID ID 0000-0002-0072-5816

Черевко І.В. д.е.н., в.о. проф.
ORCID ID 0000-0002-8411-6136

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

Grzegorz Slusarz, prof. dr hab.
Uniwersytet Rzeszowski, m.Rzeszów, Polska

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ІННОВАТИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

JEL ID M11; M21; O3

Ефективність функціонування підприємств є одним із ключових питань в галузі економіки та управлінських наук. Ефективність надає підприємствам можливість виживання, що є ключовою умовою для досягнення інших цілей, таких як зростання, розвиток, максимізація управлінських переваг або створення і збільшення ринкової вартості. Економічне виживання підприємства на конкурентному ринку залежить від ефективності його функціонування, що, у свою чергу, є наслідком врахування та використання нових тенденцій, пов'язаних із здійсненням інноваційної діяльності у формі реалізації проектів з інноватизації цього підприємства. У зв'язку з цим інновації визначають як впровадження в конкретну господарську практику нового або значно вдосконаленого продукту або процесу, нового організаційного (маркетингового) методу, нового способу функціонування робочого місця або методу співпраці з навколишнім середовищем. Таким чином, інноваційна діяльність має дуже широкий спектр і охоплює чотири сфери, а саме: інновації продукту (нові або значно покращені продукти/послуги, що виводяться на ринок), інновації процесів (нові або вдосконалені технологічні процеси, введення в експлуатацію нових машин, пристроїв, програмне забезпечення, методи виробництва/надання послуг), маркетингові інновації (нові маркетингові стратегії, пов'язані з продуктом, упаковкою, позиціонуванням, просуванням, ціновою політикою) та організаційні інновації (нові методи організації виробництва, робочі місця, зміна характеру чи форми відносин з постачальниками та дистрибуторами).

Інноваційність, у зв'язку із галопуючою динамікою її розвитку і відповідним зростанням рівня її значення для підприємств, стала важливою

метою управління останніми роками, «бо тим, чого не можна виміряти, не можливо управляти» [1, с. 35].

Відносно низька інноваційність українських підприємств та всієї економіки, порівняно з іншими країнами Європейського Союзу, означає, що ця проблема досі залишається привабливим предметом наукових досліджень, у яких дослідники намагаються з'ясувати причини такого стану речей.

При оцінці ділової активності підприємства зазвичай доходи від господарської діяльності приймаються як наслідки, а бухгалтерські витрати — як витрати. Ефективність оцінюється з точки зору різниці між цими величинами (різниця між доходами і витратами відображає рівень прибутку або збитку, отриманого підприємством) або пропорції між ними (співвідношення доходів і витрат відображає рентабельність економічної діяльності). При оцінці ефективності діяльності підприємства його прибуток і рентабельність слід розглядати одночасно як у короткостроковій перспективі (за останній період), так і в довгостроковій перспективі (перспективи створення прибутку в наступні роки), оскільки, наприклад, можна досягти високої короткострокової прибутковості шляхом розпродажу активів (що обмежить можливості розвитку компанії). Абсолютний розмір прибутку, однак, має бути пов'язаний з масштабами діяльності підприємства (оцінка однакового рівня прибутку на малих і великих підприємствах різна) [4, с. 11] Якщо підприємство ставить за мету максимізувати впровадження інноваційних проектів, то, за відсутності відповідного алгоритму дій з урахуванням їх ефективності, це може призвести до досягнення мети (результативності), загрожуючи при цьому подальшому існуванню підприємства (якщо істотна частина інновацій не призводить до збільшення доходів).

З точки зору внутрішніх умов інноваційна діяльність переважно залежить від персоналу (якості людського капіталу), що є у розпорядженні підприємства. До найпоширеніших внутрішніх умов також належать: процес управління (включаючи управлінські рішення щодо визначення профілю бізнесу, портфелю продуктів, використовуваних технологій, напрямів ринкової діяльності тощо), кваліфікації працівників та їх залучення до інноваційної діяльності, управління знаннями, організаційні культура та навички співпраці між співробітниками всередині компанії та співпраці між співробітниками та зовнішніми підрядниками.

Слід підкреслити, що в економічній практиці неможливо використовувати «найкращий спосіб» управління інноваційною діяльністю, який би гарантував її ефективність. Однак компанія може прагнути підвищити ймовірність досягнення інноваційної ефективності, наприклад, використовуючи п'ятифазний підхід до процесу розробки та впровадження інновацій [3].

Розробка критеріїв оцінки інноваційних проектів є складною проблемою. Фактичні умови функціонування підприємств обмежуються такими чинниками, як: а) незалежність і бізнес-стратегія підприємства; б) стан технологічного прогресу підприємства; в) стан і можливості технічних засобів; г)

інтелектуальний рівень управлінського персоналу; д) рівень підготовки і кваліфікації працівників; е) джерела фінансування інноваційної діяльності, стан технічної та конструкторської бази; ж) ринкова позиція підприємства, тобто його конкурентоспроможність. Оцінка інноваційних проектів має базуватися на наборі критеріїв, що визначають корисність даної інновації для підприємства. Визначальними при цьому будуть дві групи чинників: економічні та техніко-технологічні [2].

Показники оцінки ефективності інноваційних проектів суттєво не відрізняються від відомих з економічної літератури показників оцінки ефективності типових інвестиційних проектів. Більшість впроваджених продуктивних інновацій, інновацій процесів та організаційних інновацій пов'язані із запуском інвестиційного процесу. Нижче наведено кілька прикладів показників, що використовуються в економічній оцінці інноваційного підприємства, пов'язаних з одним інноваційним підприємством, що оцінюється автономно: коефіцієнт поточної ліквідності; індекс рентабельності продажів; термін окупності інновацій; поточна вартість інноваційного методу; збільшення витрат на інноваційну діяльність підприємства.

Реалізація інноваційного проекту обтяжена ризиком того, що при оцінці цього впровадження слід звернути увагу не тільки на динаміку змінних витрат, пов'язаних з основним виробничим процесом, а й на зміну постійних витрат, пов'язаних із впровадженням допоміжних процесів. Аналіз чутливості для кожного з проектів допоможе оцінити ефективність реалізованих інноваційних проектів у виробничих підприємствах.

Досвід і практика показують, що в разі оцінки економічної ефективності, пов'язаної з усім підприємством, неможливо оцінити, з якою силою і в якому напрямку окремі інноваційні проекти впливають на фінансовий результат всього виробничого підприємства. Реалізація єдиного інноваційного проекту може призвести до: а) зниження або збільшення постійних витрат підприємства; б) зменшення або збільшення змінних витрат підприємства; в) зменшення або збільшення запасу міцності підприємства внаслідок підвищення цін на матеріали (сировину) або зниження відпускних цін на продукцію підприємства. Якщо підприємство реалізує більше одного інноваційного проекту, то в першу чергу слід впроваджувати той з них, який знизить постійні витрати та підвищить запас міцності підприємства. По-друге, необхідно реалізовувати інноваційні проекти, які знижують змінні витрати і не знижують запасу міцності підприємства.

Використані джерела:

1. Innovation metrics. 2009. *Strategic Direction*. Emerald Group Publishing Limited, 25/4, 35-38.
2. Kubik, T. 2018. Efektywność przedsięwzięć innowacyjnych w organizacji produkcji. *Studia i Prace WNEIZ US*, 52/2 99-114 .DOI: 10.18276/SIP.2018.52/2-07.

3. Pomykalski, A. 2010. Zarządzanie procesem innowacji. Wybrane kierunki badawcze [w:] *Osiągnięcia i perspektywy nauk o zarządzaniu*, S. Lachiewicz, B. Nogalski (red.). Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business, 314-317.
4. Zieliński, M. 2014. Efektywność innowacji z perspektywy przedsiębiorstwa. Przegląd nauk stosowanych. *Gospodarowanie zasobami w przedsiębiorstwie - wybrane problemy*, 2, 9-20.

УДК 658.8:[658.1:330.341.1

Черевко І.В. д.е.н., в.о. проф.
ORCID ID 0000-0002-8411-6136

Черевко Г.В. д.е.н., професор
ORCID ID 0000-0002-0072-5816

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

Ірина Мовіле, д.е.н, доцент,
*Зав. лабораторією науково-методичних досліджень в економіці
Бельцький державний університет ім. Алеку Руссо, Молдова*

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ ВРАЖЕНЬ У ПІДПРИЄМСТВА ЯК НАПРЯМОК ЇХ ІННОВАТИЗАЦІЇ

JEL ID M21; O3

Життя людини наповнене низкою переживань. Те, що ми переживаємо, впливає на те, які ми люди. Як homo economicus, ми прагнемо максимізувати прибуток і робити вибір через економічну цінність цих рішень. За словами Річарда Талера, неокласична економіка передбачає, що люди здатні виконувати складні обчислення, беземоційні, ніколи не втрачають самовладання та абсолютно егоїстичний. На його думку, такі припущення можуть допомогти створити ефективну модель для прогнозування поведінки експерта на певну тему, але не корисні для аналізу поведінки середнього споживача [8].

Економіка вражень – це підхід до виробництва та просування товару або послуги, заснований не на задоволенні конкретної потреби, а на створення позитивного враження як від виробництва та просування, так і від одержання товару або послуги, а також від наступних за цим відчуттів, одержуваних споживачем товару або послуги. Очевидно, що поява економіки вражень пов'язана зі зміною характеру та рівнем людських потреб. В економіці вражень споживач вибирає ірраціонально, керуючись не співвідношенням ціна/якість, а кількістю позитивних емоцій на одиницю товару [2]. Економіка вражень – це не галузь і не індустрія по виробництву вражень, це зміна парадигмального підходу до відносин

«продавець-покупець». Відтепер виробництво будь-якого продукту, продаж будь-якого товару або надання будь-якої послуги є, по суті, створенням враження. Здатність підприємства справляти бажане враження на споживача буде визначати його конкурентну позицію та успіх на ринку. Недостатнє висвітлення принципово важливих питань, пов'язаних із дослідженням сутності поняття «економіка вражень», недостатнє теоретичне врахування теоретико-методологічних аспектів концепції економіки вражень в управлінні розвитком підприємства формують високий рівень актуальності проблеми [1].

Сучасний споживач вибирає вже не стільки функцію, і навіть не бренд, а ті відчуття і враження, які він отримає від використання продукту (товару, послуги). В означеному аспекті «Як люди економлять на товарах, щоб купити більше послуг, так вони економлять час і кошти на послуги, щоб придбати більш цінні для них враження» [3, с. 11].

Економіка вражень (або економіка досвіду, який є основою формування вражень) поки є маловідомою і визнаною темою, але в економічній, а отже, і соціальній реальності відіграє все більш важливу роль. Вона є частиною ширшої групи явищ: у культурному вимірі – естетизації (культуралізації) реальності, в економічному – когнітивного капіталізму, характерною ознакою якого є дематеріалізація праці та виробництва [4, с.411]. У концепції економіки вражень товари — це не стільки об'єкти та послуги як такі, скільки пов'язані з ними переживання, враження та емоції. Ця позиція заснована на двох помилкових припущеннях. По-перше, ілюзорно буде вважати, що таким чином була відкрита якась *terra incognita*. Споживання продуктів - будь-яких форм і видів - завжди супроводжувалося специфічними переживаннями. Аналогічне спотворення реальності входить в ідею «економіки, заснованої на знаннях» - головне гасло постіндустріальної ери, представники якої пропагують аісторичний погляд, що в минулому, в епоху сільського господарства або традиційної промисловості, творчість, інновації чи знання взагалі не були присутні в людській праці, оскільки є відкритою та зарезервованою властивістю для сучасних працівників т. зв. креативної сфери та сфери ІТ-технологій [5]. По-друге, це припущення призводить до невиправданого відокремлення фізичного шару продукту (кореляту) від психоемоційної сфери, яку він викликає, наприклад, автомобіля як матеріального об'єкта від вражень від керування ним, що пов'язано з більш широким питанням співіснування інструментальних та символічних вимірів у всіх продуктах людської діяльності [4, с.412]. Звернення до відповідним чином викликаних почуттів та емоцій реципієнтів з метою ефективного притуплення їхньої здатності раціонально аналізувати й оцінювати дійсність є процедурою, яка використовується в соціальних відносинах (у тому числі у відносинах між суб'єктами економічної сфери) з самого початку їхньої історії. Їх наступні видання приносять із собою різноманітні варіанти народного опіуму. Спокушати клієнта різноманітними маніпулятивними заохоченнями (від

реклами, через знижки, бонуси, акції, програми лояльності, випадкові привітання до запрошень на всілякі заходи та зустрічі, які організовує компанія для своїх «вибраних» клієнтів тощо). спрямовані на утилітарне приєднання його до компанії та її продуктів чи послуг, які він буде розглядати як необхідні для задоволення конкретних потреб.

Саме поняття «економіка вражень», в сучасному контексті вперше з'явилося в праці Б.Дж. Пайн, Дж. Х. Гілмор «Економіка вражень. Робота – це театр, а кожен бізнес – сцена», в якій враження визначаються як четверта економічна пропозиція. Коли людина купує послугу, він купує ряд дій, які виконуються від його імені. Відповідно погляду науковців разом із товаром або послугою людина купує враження: платить за незабутні хвилини свого життя, підготовлені підприємством (як в театральній п'єсі, тобто за власні почуття і відчуття [3, с. 23]. Протягом останніх двох століть економіка, на думку Пайна і Гілмора, перейшла від домінування сільського господарства, потім промисловості та послуг, до нинішньої економіки досвіду, ядром якої є цей досвід, отриманий від усіх видів *staging experiences* [7 s. 9]. За допомогою історії іменинного торта, яка поділена на чотири етапи, автори роблять реконструкцію шляху від традиційного землеробства до економіки досвіду. В епоху сільського господарства мама сама готувала для дитини торт вартістю в кілька десятків центів вартості інгредієнтів власного виробництва. В індустріальну епоху вона вже використовувала для цього інгредієнти, куплені в магазині за долар-два. У часи розвитку сфери обслуговування зайняті батьки замовляють торт у продуктовому магазині, що є вже значно дорожче. Зараз (коли автори закінчували цю історію) «батьки вже не тільки не готують торт, але й навіть не влаштовують вечірку, а витрачають 100 доларів і більше на аутсорсинг, що часто підвищує ціну тарту» [6, s. 97.].

Таким чином, новий рівень економіки потребує нових умов і засад ведення бізнесу. Впровадження засад економіки вражень у практику господарювання підприємства дає можливість значно підвищити рівень прибутковості використання капіталу цього підприємства шляхом концентрації зусиль на формуванні у споживача позитивних вражень від використання продукту, виробленого у даному підприємстві. Такий напрям розвитку підприємства та формування його стратегії і тактики безумовно можна вважати інноваційним і таким, що веде до підвищення рівня інноваційності підприємства, який в умовах наростання конкуренції має вирішальне значення.

Використані джерела:

1. Балацька, Н.Ю. 2019. Концепція економіки вражень в розвитку підприємства ресторанного бізнесу. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. Економічні науки*, 31, 89-97.
2. Боярська, М.О. 2016. Сутність та визначення економіки вражень на сучасному етапі розвитку економіки України. Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця «*Young Scientist*», 4 (31), 25-27

3. Пайн, П.Б.Дж., Гилмор, Дж. 2005. *Экономика впечатлений. Работа – это театр, а каждый бизнес – сцена*. М.: «Вильямс», 304.
4. Lipski, A. 2019. *Ekonomia doświadczeń w warunkach estetyzacji rzeczywistości. Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*. 52,2, 411-428.
5. Lipski, A. 2014. *Co wiemy o „społeczeństwie wiedzy”? Studia Ekonomiczne*, 167, 116-118.
6. Pine, J., Gilmore, J. 1998. *Welcome to the Experience Economy. Harvard Business Review*, 97-105.
7. Pine, J., Gilmore, J., 2011. *The Experience Economy*, Boston, Mass.: Harvard Business Review Press, 463.
8. Skrzek-Lubasińska, M. 2020. *M. Konkurencyjność firm w świetle teorii ekonomii behawioralnej Richarda H. Thaler’a. Kwartalnik nauk o przedsiębiorstwie*, 4, 15-31.

Dr hab. Iwona M. Batyk, professor UWM
University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Poland
Faculty of Economic Sciences

SPECIALIZATION IN AGRITOURISM AS AN ASPECT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Introduction

In recent years, there has been a very dynamic development of tourism activity in rural areas. Diversification of farm activities has become one of the ways of achieving higher incomes by rural inhabitants and social development of rural areas. The abstract is based on the author's many years of practical experience, resulting from the evaluation of farms conducting agritourism activities and the evaluation of the development of rural tourism in the Warmia and Mazury region, located in north-eastern Poland. It is a very attractive region for tourists, there are thousands of agritourism farms there. These author's experiences and dynamically changing tourism trends show the need to specialize in agritourism farms.

Models of development of agritourism services and types of specialization

The development of agritourism and rural tourism is based on two models, which include the following elements of the tourist product:

- supply model: tourist values, location of the facility, features of rural areas, transport accessibility
- demand model: experiences that guests will experience, the possibility of contact with nature and animals, activities offered on the farm, the possibility of acquiring new skills, e.g. baking bread, production of preserves

Every owner of an agritourism farm should ask himself: what is better to compete with? You can compete with products (standard of rest, room furnishings) or experiences, that is with what guests remember and what the farm associates with. Competitive products have: an expressive, rural character, they are authentic and specialized.

There are many different groups of recipients of agritourism services, which include: families with children, seniors, nature lovers, fishing and mushroom picking enthusiasts, school children and teenagers, enthusiasts of active recreation, people with health problems. The recipient of tourist services can be any person who wants to spend time in the countryside. Each of the mentioned groups has its own requirements and expectations regarding the place of stay. These expectations include:

- Families with children: safe space to play indoors and outdoors, playground and playroom with a set of toys, animals on the farm and safe contact with them, contact with other children, access to social games, children's books, coloring books, equipment adapted to children: bicycles, cars, scooters, educational programs for children - cooperation with educational pens, meals adapted for children: small portions, served 5 times a day, the possibility of children participating in the preparation of meals, spacious rooms, for infants: changing places, preparing meals, bath tubs, cots.
- Seniors: space devoid of architectural barriers, single rooms. or 2-person, access to social games, books, water and recreational equipment (Nordic walking poles, bicycles, badminton, pedal boats), educational programs for seniors, meals adapted for seniors, the possibility of self-preparation of meals - separate kitchen, workshops culinary - sharing experiences, various forms of spending time in an interesting way: themed evenings, computer skills, the art of photography, gymnastic exercises, etc., forms of integration: shared meals, dance evenings, peace and quiet during the stay.
- Nature lovers: attractive from the natural point of view, location of the farm, access to information about the area, natural curiosities, marking natural attractions, the possibility of trips with foresters, the possibility of independent observation of nature: pulpits and observation points, learning to recognize birds' voices, animal tracks, knowledge of the surrounding area land by the owners, provision of binoculars, it is advisable to have devices for extracting ticks.
- Fishing and mushroom picking enthusiasts: the location of the farm near a forest or a water reservoir, access to water equipment, the possibility of renting a fishing rod and fishing accessories, providing a place for processing and preparing fish and mushrooms, the possibility of preparing caught fish and mushrooms by the hosts, the possibility of making preserves from fish and mushrooms, it is advisable to have equipment for extracting ticks, peace and quiet during your stay.
- School children and teenagers: safe space to play inside and outside, the presence of animals on the farm and safe contact with them, observing nature and learning to recognize bird voices, learning to recognize vegetables and herbs, learning "dying

professions": weaving, blacksmithing, wicker, lace making, educational programs for children, horse rides, sleigh rides, attractive playground, equipment with recreational equipment, the possibility of lighting a bonfire, baking sausages, eating a meal, learning how to bake bread, cakes, making desserts, it is advisable to offer childcare by the hosts.

- Enthusiasts of active recreation: attractive from the natural point of view the location of the farm, information about the area (folders, maps, guides), infrastructure on the farm or in the vicinity (sports fields, jogging paths, ski and bicycle routes, zip lines), water and recreational equipment: poles for Nordic walking, bicycles, badminton, pedal boats, kayaks, sailing boats, cross-country skis, horseback riding - on the farm or nearby, familiarity with the surrounding areas by the hosts.
- People with health problems: healing and rehabilitation treatments: hippotherapy, dog therapy, apitherapy, herbal medicine, therapy with hay and grass seeds, the so-called "Morphine of natural medicine" (scientific research shows that bathing in hay helps with the disease of arthrosis, sciatica, rheumatism, back pain, upper respiratory tract diseases, neuralgia, neurosis, depression and fatigue), dendrotherapy - treatment with the help of tree energy (e.g. . oak - improves brain function, blood circulation and has an anti-stress effect; birch - helps with colds and flu; pine, beech, linden - strengthen immunity and relieve fatigue and stress; larch - heals disorders of the nervous system), slimming camps and nutritional education workshops, meals tailored to individual needs, meetings with a dietitian, sauna and massages.

Due to the diverse requirements of tourists, we distinguish the following types of specialization:

- related to the countryside, agriculture and tradition: learning "vanishing professions", traditions and customs of the region;
- connected with learning and playing - educational pens;
- related to the values of nature and landscape: watching animals, birds, recognizing bird voices, fishing, mushroom picking;
- related to active recreation and practicing sports: cycling and horse riding, water sports, cross-country skiing, survival;
- related to traditional food - culinary workshops: baking bread, making butter and cheese, smoking cold meats and fish, production of preserves, wine and liqueurs;
- related to treatment and rehabilitation: hippotherapy, dog therapy, apitherapy, herbal medicine, hay therapy, dendrotherapy, nutritional education workshops.

Summary

We will not attract today's customers to the countryside with just values, because they do not see the benefits that they will provide them with unforgettable experiences and sensations during their stay. The owners of agritourism farms should not be afraid to offer a specialized offer of services. Specialization means better quality because it is easier to adapt the offer to the needs of customers.

Dissatisfaction with poor quality stays longer than satisfaction with low price.

УДК 338.432 (631.1)

Попова О.Л., д.е.н., професор
ORCID ID: 0000-0003-2642-9393

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ

НАЛЕЖНА ПРАКТИКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

JEL Q 18, O 13

Постановка проблеми. Агроекологічний вектор є пріоритетним для повоєнного відновлення вітчизняного аграрного сектора, незважаючи на очевидну потребу фокусування на зростанні обсягів виробництва агропродовольства для забезпечення українців і його експорту. При перезапуску економіки доцільно переходити до інноваційних ресурсоефективних, безпечних для клімату, агроекологічних систем виробництва, оскільки вони забезпечують довготривалу продуктивність, сприяють сталому розвитку сільського господарства та реалізації основних цілей Європейського зеленого курсу (EU Green Deal) від 2019 р., передбачених у стратегії «Від ферми до виделки» (Farm to Fork) і стратегії збереження біорізноманіття на період до 2030 року.

Результати дослідження. У міжнародному середовищі, зокрема і у європейському, позиціонують такі практики ведення сільського господарства у контексті досягнення сталості:

- Належна сільськогосподарська практика (Good Agricultural Practice, GAP; ще перекладають – добра сільськогосподарська практика) і Належна фермерська практика (Good Farming Practice, GFP; ще перекладають – добра фермерська практика);

- Взаємне дотримання зобов'язань (Cross-compliance; ще перекладають – перехресна відповідність, взаємна згода, екообумовленість). Дотримання Cross-compliance є обов'язковою умовою для сільгоспвиробників, які прагнуть отримувати прямі платежі підтримки (у розрахунку на 1 га) з європейських і національних фондів;

- Агроекологічні і кліматичні схеми (Agri-Environment-Climate Schemes), екологічні платежі за програмою «грінінг» (Greening Payment). Для прикладу, це може бути також Зелена, низьковуглецева, агроекологічна схема (Green Low Carbon Agri Environment Scheme, GLAS), Схема агроекологічних заходів (Agri-Environment Options Scheme, AEOS).

Належна сільськогосподарська практика (GAP) становить перелік принципів, правил і рекомендацій щодо виробництва, переробки, транспортування харчових продуктів з турботою про здоров'я людини, навколишнього середовища, а також хороші умови для працівників. Кодекси Належної сільськогосподарської практики мають визначати держави-члени (і країни-партнери, у тому числі Україна) згідно з Директивою Євросоюзу

№ 91/676/ЄЕС щодо нітратів від 1991 р. Мінімальний вміст пестицидів, що залишаються у рослинницьких продуктах в умовах GAP, є основою для обрахування норм їх використання і схвалення максимальних рівнів залишків пестицидів у продуктах. Кодексу Належної сільськогосподарської практики мають дотримуватися сільгоспвиробники, які господарюють у вразливих зонах для забруднення нітратами ґрунтів і водних об'єктів із сільськогосподарських джерел. Нині підприємства проходять добровільну сертифікацію (зокрема, GLOBALG.A.P), яка підтверджує, що використовуються надійні методи забезпечення безпечності агропродовольства.

Термін «*Належна фермерська практика (GFP)*» набув поширення у рамках Спільної аграрної політики ЄС (САП) у 1992 р. після реформи MacSharry як стандарт ведення сільського господарства у певному регіоні, якого має дотримуватися раціонально орієнтований (розумний) фермер. Йшлося про дотримання без спеціальної оплати вимог щодо екологічної безпечності при застосуванні пестицидів, добрив, використанні води, з часом сфера охоплення вимог розширювалась. Дотримання GFP було умовою для одержання підтримки у рамках агроекологічних програм у Євросоюзі. Слід зазначити, що GAP і GFP до цього часу широко позиціонуються у країнах-не членах ЄС. GFP, що визначається Агентством з управління ризиками Міністерства сільського господарства США, використовується як умова страхування фермерів.

З 2005 р. для сільгоспвиробників, які хочуть отримувати прямі субсидії на сільгоспугіддя, обов'язковою умовою стало дотримання принципу «взаємного дотримання зобов'язань», екообумовленості шляхом *виконання вимог Cross-compliance* [1]. Правила Cross-compliance складаються з установлених законом вимог до управління (statutory management requirement, SMR) відповідно до законодавства ЄС і вимог щодо підтримання земель у належному сільськогосподарському і екологічному стані (standards for good agricultural and environmental condition of land, GAEC), установлених на національному рівні. Вимоги Cross-compliance стосуються навколишнього середовища, зміни клімату, стану земель, здоров'я населення, сільгосптварин і рослин, благополуччя сільгосптварин, і ці вимоги унормовані у понад десяти Директивах і Регламентах ЄС. Термін «Належна фермерська практика, GFP» не використано при унормуванні вимог Cross-Compliance, проте очевидно, що ці концепції схожі за сутністю.

На думку авторки, еволюціонування концепції Належної фермерської практики набуло формалізації у інструменті Євросоюзу Cross-Compliance. Cross-compliance гарантує, що сільгоспвиробники, які отримують прямі платежі підтримки, виробляють продукцію відповідно до «належного» законодавчо установленого рівня вимог щодо агроекології.

Вимоги агроекологічних програм перевищують обов'язкові рамки Cross-compliance. Агроекологічні платежі (введені з 1992 р. і нараховують понад 200 схем), з часом додали ще кліматичні платежі (Agri-environment-

climate) надаються сільгоспвиробникам, які на добровільній основі зобов'язуються виконувати відповідні операції для досягнення екологічно-кліматичних цілей. Ці платежі компенсують бенефіціарам усі або частину додаткових витрат та недоотриманих доходів через реалізацію зобов'язань [2, стаття 28]. Може висуватись вимога щодо мінімізації використання хімічних добрив, засобів захисту рослин. Оскільки пріоритетами Європейського зеленого курсу визначено підвищення ефективності використання природних ресурсів і перехід до низьковуглецевої економіки, то агроекологічні програми спрямовуються на відповідну зміну методів ведення сільського господарства. Йдеться про платежі за створення систем агролісівництва (стаття 23), забезпечення благополуччя сільгосптварин (стаття 33), утримання постійних пасовищ, розведення місцевих порід сільгосптварин і збереження генетичних ресурсів рослин, що знаходяться під загрозою зникнення, створення буферних зелених зон на полях тощо.

Висновки. Для повоєнного відновлення аграрного сектора України з дотриманням сучасних орієнтирів (Цілей сталого розвитку, Паризької угоди, Європейського зеленого курсу тощо) щодо забезпечення сталого розвитку, декарбонізації та кліматичної нейтральності потрібно здійснювати агроекологічне регулювання шляхом:

- адміністрування належного дотримання природоохоронного законодавства щодо раціонального використання сільгоспугідь та їх охорони, захисту вод від забруднення нітратами та іншими забруднюючими речовинами, застосування хімічних добрив і засобів захисту рослин, викидів парникових газів при вирощуванні сільськогосподарських культур і тварин, забезпечення благополуччя утримуваних сільгосптварин тощо;

- реалізації агроекологічних вимог «у пакеті». Унормувати як обов'язкову умову, що лише при дотриманні базових (мінімальних) агроекологічних вимог сільгоспвиробникам надаватиметься бюджетна підтримка за будь-якими державними програмами, що відповідатиме європейському інструменту Cross-compliance. При недотриманні встановлених агроекологічних вимог (наприклад, щодо недопущення деградації сільгоспугідь, дотримання сівозмін, належного складування органічних добрив) сільгоспвиробники позбавлятимуться бюджетної підтримки;

- стимулювання участі сільгоспвиробників у спеціальних агроекологічних і кліматичних програмах, типу Agri-Environment-Climate ЄС. Доцільно розробити відповідні програми і передбачити бюджетні кошти для їх фінансування. Для прикладу, для України важливою є агроекологічна програма зменшення сільськогосподарської освоєності та розораності шляхом вилучення орнонепридатних земель з інтенсивного обробітку у задекларованих обсягах, яку нарешті варто розпочати реалізувати на практиці. При цьому сільгоспвиробникам має надаватись підтримка за відмову від господарського

використання сільгоспугідь, відведення їх під консервацію з залуженням і залісненням, повернення у природні ландшафти.

Використані джерела:

1. Regulation (EU) №1306/2013 of the European Parliament and of the Council on the financing, management and monitoring of the common agricultural policy: URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0549:0607:en:PDF>.
2. Regulation (EU) № 1305/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Council Regulation (EC) № 1698/2005: URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013R1305>.

УДК 338.439.4:633.1

Гнатишин Л. Б. д.е.н., професор
ORCID ID: 0000-0003-4425-0514

Великий Р.І. аспірант
ORCID ID: 0000-0002-1000-9995

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

**СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ**

JEL ID: Q 12

Технологічна багатоукладність агропромислового виробництва, переважання в окремих виробництвах і галузях низькотехнологічних укладів стає в умовах сьогодення одним з головних чинників, які негативно впливають на розвиток аграрної сфери. Серед сільськогосподарських товаровиробників незначну питому вагу займають господарства, де виробництво засноване на інноваціях і відноситься до вищих технологічних укладів. В основному це підприємства птахівничого, свинарського напрямів, овочівництва закритого ґрунту [1].

Економічне зростання і забезпечення належного рівня діяльності господарств фермерського типу в значній мірі може бути зумовлене ефективним використанням інноваційного потенціалу. Інноваційний потенціал має створити передумови для стабільного процесу господарювання. Адаптованою до вимог сьогодення, особливо у середовищі сімейного фермерства, на нашу думку, може бути позиція коли інноваційний потенціал фермерського господарства розглядати як здатність фермера впроваджувати нові технології, сприймати нову інформацію, нарощувати свої професійні

знання та навички, висувати нові конкурентоздатні ідеї, знаходити вирішення нестандартних завдань.

Означене узагальнення дає можливість сформулювати власне тлумачення терміну «інноваційний потенціал фермерства». На нашу думку, він являє собою системну сукупність матеріально-технічних, інтелектуальних, інформаційних, інших ресурсів, що приводяться у рух фінансовими та кадровими рушійними силами, скерованими відповідними компетенціями, і спрямовані на реалізацію інноваційної діяльності, метою якої є задоволення нових потреб учасників ринку та посилення конкурентних переваг фермерського господарства. Компетенції є тими здібностями, які дозволяють мобілізувати всі складові інноваційного потенціалу фермерського господарства у здійсненні комплексу бізнес-процесів.

Від стану інноваційного потенціалу залежить вибір тієї або іншої стратегії фермерського господарства, його конкурентна позиція на ринку і загалом збільшення доходів фермерського господарства, підвищення рівня життя фермера і його родини (рис.). Реалізація інноваційного потенціалу здійснюється через інноваційну діяльність фермерського господарства, яка спрямована на виробництво нової конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції. Проте досягнення істотних результатів в розвитку інноваційного потенціалу серед ширшого кола фермерських господарств найближчим часом є проблематичним. На наш погляд, причиною тому, першочергово, є відсутність серйозного досвіду ведення інноваційної діяльності, проблеми з інвестуванням, зниження платоспроможності фермерських господарств, у тому числі як наслідок військової агресії з боку росії. Отже, розвиток інноваційного потенціалу фермерських господарств розглядається як один з вагомих способів підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та укладу загалом, підтримки належних темпів розвитку і рівня прибутковості.

Сільське господарство України, незважаючи на нестабільність інноваційної активності, намагається інтегрувати передові науково-технічні розробки й адаптувати їх у власне виробництво. Особливу ініціативу тут мали б проявити саме фермерські господарства, оскільки в них вища мотивація до генерування новацій. Яскравим прикладом та орієнтиром для фермерських господарств може бути досвід ТОВ «Галіція Грінері». Ця компанія розташована в м. Буськ Львівської області, займається вирощуванням свіжої зелені в теплицях для українського ринку. Підприємство повністю належить Galicia Greenery Holding BV і прагне виробляти та продавати здорові і безпечні продукти протягом усього року безпосередньо місцевим та міжнародним роздрібним мережам в Україні.

Але для фермерів корисним у цій справі має бути усвідомлення того, що два іноземні інвестори цього проекту, зокрема Нідерландські об'єднання виробників сільгосппродукції Prominent та Rainbow, у себе на батьківщині об'єднують понад 40 тепличних виробників.

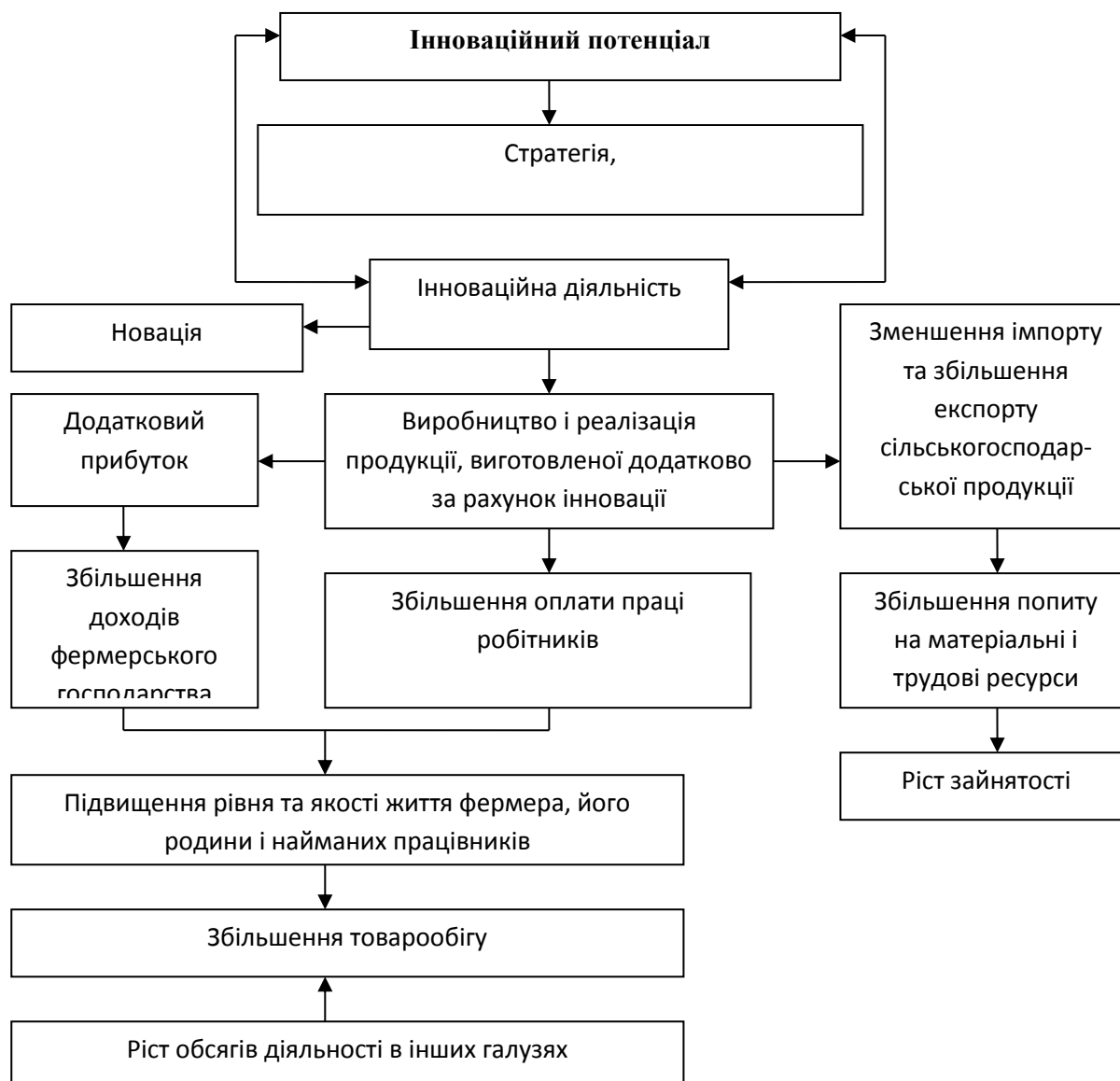

Рис. 1. Економічні наслідки використання інноваційного потенціалу фермерських господарств

Наявність таких акціонерів, що діляться своїми знаннями і технологіями із українськими виробниками, може бути корисною як для окремих фермерських господарств, так і для кооперативів. Метеостанція у теплицях, автоматичний клімат-контроль та «розумні» поливалки – так зараз вирощують овочі, а саме – салат, у теплицях із голландськими інвестиціями. Для наших сільськогосподарських товаровиробників такі технології ще є інноваціями, а для закордонних фермерів – уже ні [1].

Основним мотивом організації інноваційного потенціалу є бажання і прагнення фермера вести стратегічну діяльність, постійно підтримувати конкурентоспроможність господарства задля забезпечення належного рівня і якості життя своєї родини та найманих працівників. У такій ситуації фермер повинен проявити себе лідером-новатором, який готовий виділити ресурси на

розробку новації і постійно зацікавлювати в інноваціях весь персонал, в тому числі і членів сім'ї.

Іншою основною умовою належного рівня інноваційного потенціалу фермерства є наявність ефективної системи маркетингу і збуту, що здійснює зв'язок господарства з кінцевими споживачами з метою постійного виявлення нових вимог покупців, що пред'являються до якості сільськогосподарської продукції, робіт і послуг.

Використані джерела:

1. Бібен О. І. Інноваційний потенціал агропромислового виробництва: особливості формування та оцінки. *Агросвіт*. 2015. № 24. С. 56–60.
2. Кошкалда І.В., Гнатишин Л. Б., Прокопишин О. С. Інноваційно-інвестиційний шлях відтворення виробничого потенціалу як фактор впливу на конкурентоспроможність фермерських господарств. *Аграрна економіка*. 2019. Т. 12, № 1–2. С. 82–91.
3. Луців О. М. Виробничий потенціал регіону: інноваційний вимір: монографія. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2008. 242 с.

UDC 334:007

Voinycha L., docent

ORCID ID: 0000-0002-8079-0289

Dubnevych Y., docent

ORCID ID: 0000-0002-4843-6239

Lviv National Environment University

DIGITAL ECONOMY AND DIGITAL MANAGEMENT

JEL ID Q22

Today's economic realignment and digital transformation are inextricably linked. The current economic conditions are fostering investment in technology as emerging markets ramp up their demand for technology to fuel growth and advanced markets seek new ways to cut costs and drive innovation. This becomes a virtuous circle as digital technologies drive consumer income and demand, education and training, and efficient use of capital and resources-leading to increased economic growth, particularly in emerging markets.

Some experts estimate that 65% of children entering primary school today will end up working in a job type that doesn't even exist yet. Digital technologies are a reason for a lot of that change.

And that's not unrealistic: already today, in many industries, the most in-demand occupations did not even exist 10 or 5 years ago. Just think of jobs such as app developer, driverless car engineer, Social Media manager, digital manager,

blogger or drone operator. However, that doesn't mean that most 'traditional' jobs will disappear. It does mean that most of them are likely to change though. Let's look at some technologies that have the potential to change how we do a lot of things:

- **Artificial Intelligence (AI)** means machines that can imitate human intelligence. This means that they can do things like understand natural language, recognise objects and learn by making new connections.

- **The Internet of Things**, or IoT for short, is made up of devices that are connected via the internet and share information between them. They usually have integrated sensors, or collect data in some other way. If you have a Fitbit, an Apple watch, or even a smartphone, you already have a device that is part of the Internet of Things. And there are many applications for it. One example that's quite exciting is the concept of 'Smart cities' where connected devices are used across the city. This could help to manage energy better, avoid traffic congestion or help people find parking, which means that it could make our cities cleaner, safer and easier to navigate. A lot of governments are interested, and Smart City projects are already happening everywhere around the world. Some examples of cities that are already applying aspects of the Smart city concept are Amsterdam in the Netherlands, Glasgow in Scotland and Helsinki in Finland.

- **Virtual and Augmented Reality (VR/AR)** also already have some exciting applications. VR means a simulation of a 3D image or environment that you can interact with. VR can be used for a lot of things: some applications include entertainment, e.g. interactive performances or virtual museums, but also virtual tours or 360-degree views of a product. Augmented Reality (AR) is slightly different: it means superimposing a digital image on the real world using goggles or a handheld device such as a smartphone. Furniture companies are exploring it so customers can see what their products look like in their flats, and in many places it's also already used to make training more hands-on and exciting.

- **3D printing** is another technology that could change many industries. 3D printing is the ability to print three dimensional objects from a digital file. In manufacturing for example, the various parts of a machine could be printed in the same place and put together directly instead of being produced all over the world and imported. There are some other applications that we could see over the next couple of years, for example bioprinting in the healthcare industry, where scientists are trying to print functioning human organs.

These are just some examples of technologies that are already causing a lot of change. New technologies are changing our world, and they will affect the economy and our politics, improve medicine, or influence our culture.

But even if your job will not involve working with any of them directly, there are some other big developments that are changing the way that work is done. These developments are largely due to digital technologies and their power to change how we interact with our environment, with people and with objects.

The term 'digital economy' was coined by Don Tapscott in his 1995 publication: *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked*

Intelligence. The digital economy has revolutionised how, when and where we engage with those who provide our goods and services. It has opened up opportunities to trade globally beyond large corporations and made them accessible to small companies, start-ups and individuals. The digital economy has grown rapidly and it's estimated that its global value is around \$16.4bn per year.

Scientists set out three main components of the digital economy:

1. Supporting infrastructure: computer equipment, computer programmes, network connectivity and telecommunications.

2. E-business: the conduct of business over computer mediated networks.

3. E-commerce: the transfer or exchange of goods or services.

So, the digital economy is no hype; it's a reality. You can see it everywhere. Every company will experience a much higher percentage of their value chain being delivered by IT systems than in the past. Software is dramatically changing how the idea of businesses is being lived. Digitisation and the Internet of Things will be increasingly significant in the business world over the coming years. Enterprises will discover that solutions based on new layers of connectivity can transform their operational processes, unlocking enormous value through greater efficiency. These enterprises will also find themselves with opportunities to transform their customers' experiences using digital management. Every time a person or object connects to the digital world, they contribute to the explosive growth of a new shared global commons. The unprecedented opportunities and benefits from new infrastructure, applications and data are, however, paired with new problems to solve and dilemmas to manage. Society has often struggled to reach consensus on how to manage our global commons. Existing institutions and norms may need to be redesigned to respond effectively to the fast pace of digital change and its unfamiliar, distributed nature. The decisions made today will shape the world for future generations. Collaboration and innovation are required to shape society's collective destiny.

References:

1. McKinsey & Company: Can Long-Term Economic Growth be Saved? The World Economic Forum, January 2016. See: www.mckinsey.com/insights/growth/can_long-term_global_growth_be_saved
2. Bhumika Muchhala, "North-South debate in the UN within context of Sustainable Development Goals," Third World Network, 14 March 2014. See: <http://www.twn.my/title2/unsd/2014/unsd140303.htm>
3. United Nations General Assembly, Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development, http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

УДК 371.2

Berezivskyy Z. P., Ph D., Associate Professor
ORCID ID: 0000-0001-5731-1377

Berezivska O. Y., Ph D., Associate Professor
ORCID ID: 0000-0001-6892-6238

*Lviv National Environmental University
Lviv*

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

JEL ID I28

The progressive world community is increasingly turning to the idea that higher education in all countries is going through difficult times. This fact is due to the emergence of a difference between education with all its leading elements (goals, structure, content, teaching methods) and living conditions of society, which have changed in recent decades.

The high level of education, continuity and independence of learning are in direct contradiction with the existing pedagogical system in Ukraine, which was focused on memorization, reproduction and passive performance [1].

The demands of the time have led to the fact that general global trends have already been identified in the development of world higher education. Leading among them are the humanitarianization, democratization, diversification, integration and internationalization of higher education [2].

Humanitarianization implies the availability of knowledge of history, culture or art, which help to form a system of values and ethical norms of behavior. The humanities cycle of subjects includes foreign languages, literature, history, philosophy, sociology and psychology.

Democratization is connected with growth of number of students. Significant changes have taken place in the relationship between higher education institutions and central government. Central governments continue to determine the number of student seats based on funding, but the autonomy of individual universities is expanding significantly. This principle also implies the involvement in the higher education system of young people from different groups of the population with the subsequent strict selection of the most capable.

Diversification is the expansion of types and forms of higher education, the creation of alternative higher education institutions, which reflects the needs of society in various qualified professionals. At present, there is a system of multilevel training with the convergence of academic programs at the appropriate levels.

Integration and internationalization include coordination of both academic programs and the education system in general, and international cooperation of higher education institutions, including exchange of students and teachers between

educational institutions of different countries, conferences, symposiums, seminars on teaching and research recognition of educational documents.

One of the most important ways to develop higher education in Ukraine is to form the optimal ratio of fundamental and special disciplines. Theoretical and fundamental knowledge can contribute to the future existence of student in the world as a personality [3, 4].

In the process of reforming education, there are two ways to achieve this goal:

- the need to strengthen science training, especially in the disciplines of the mathematical and information technologies, without the assimilation of which a person can not enter the information society;
- awareness of the importance of the humanities disciplines, which contribute to the recognition of social personality for the research and disclosure of abilities.

During the spread of the COVID-19 epidemic and the war with the Russian Federation, Ukrainian universities have gained significant experience in conducting the educational process remotely using modern information technology (educational platforms Zoom, Microsoft Team, Meet, etc.). This experience will help Ukraine to move to a higher level of development in peacetime and will promote its continued integration into the global educational community.

Reformed education can free Ukrainian society from conservatism between the old and the new. At the present stage of development of society it is important to meet the content of education to the requirements of the time, the changes that occur in economic and cultural life.

References

1. Guberska N. L. 2014. Current state and trends in the development of state policy in the field of higher education in Ukraine. *Law and civil society*. (1), 141-151.
2. On the Goals of Sustainable Development of Ukraine up to 2030 [№722/2019 from 30 September 2019]. Decree of the President of Ukraine, [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (date of application 11.05.2022).
3. On the National Doctrine of Education Development [№ 347/2002 from 17 April 2002]. Decree of the President of Ukraine, [online]. Available at: https://drive.google.com/file/d/0B3injkDHwEo4aEhYNW9LR2UxajA/view?resourcekey=0-Zfp3L1xD_Uw2SwoMpIhmag (date of application 10.05.2022).
4. State Program of Higher Education Development for 2021–2031 [№ 1183-00 dated from 20 September 2020]. The Cabinet of the Ministers of Ukraine, [online]. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (date of application 11.05.2022).

УДК 631.11:330.341

Овчиннікова Т., к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0001-5775-1591

*Київський національний університет культури і мистецтв», м.Київ,
Україна*

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

JEL ID Q18

Постановка проблеми. Сучасний ринок діє за допомогою нововведень, а інноваційне прискорення є основою його сталого розвитку. Аграрне підприємництво закономірно виступає одним із наймогутніших факторів інноваційного розвитку, оскільки до цього спонукає підприємницький інтерес. Разом з тим велика роль у посиленні інноваційної орієнтації аграрного підприємництва належить державі, яка для стимулювання підприємця до активної дослідницької діяльності, оволодіння інформацією та нарощування інтелектуального потенціалу має задіяти ефективну систему економічних заходів.

Результати дослідження. Закон України "Про інноваційну діяльність" дає таке визначення цієї категорії: інноваційна інфраструктура це – "сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, кредитні, освітні тощо)" [1].

Загалом інноваційною вважають діяльність, яка зумовлена результатами маркетингових досліджень (вивчення ринку) та охоплює науково-технічні розробки, інженерну підготовку виробництва, технічні, організаційні та інші нововведення, формування інвестиційної політики та стратегії, визначення інвестиційних ресурсів та реальне інвестування новинок і нововведень. Ця діяльність ініціює та продукує різноманітні новинки, у процесі її здійснення використовуються багатоцільові нововведення.

Скажімо, в економіці США та інших країн з розвинутими ринковими відносинами на основі своєрідного функціонального поділу праці між великими корпораціями (компаніями) та малими фірмами виник і набув істотного розвитку особливий вид підприємництва, спеціалізованого на інноваційній дальності [2]. В бізнесі, що орієнтується майже виключно на створення новинок і впровадження нововведень, органічно поєднуються два види підприємництва: фінансове і власне інноваційне. У зв'язку з цим спеціалізованою діяльністю продукування і просування на ринок нових товарів займаються компанії ризикового капіталу.

В умовах сьогодення значення інноваційної діяльності аграрних підприємств підсилюється, стає щораз важливішим формування їх інноваційного потенціалу, який дозволить вдосконалити існуючі та оволодіти новими конкурентоспроможними технологіями, що має бути ключовим фактором подолання економічної кризи та забезпечення економічного зростання господарюючих суб'єктів. В контексті підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств інновація повинна бути такою, щоб не лише викликати потребу у створенні нового продукту, але й надавати фінансову можливість здійснювати подальші нововведення після його реалізації.

Слід зазначити, що для України проблема розвитку інноваційної діяльності є надзвичайно актуальною, тому що проблема підвищення ефективності виробництва стоїть перед кожною підприємницькою структурою, оскільки переважна їх більшість утворена в процесі приватизації на базі колишніх державних підприємств. Проте варто зауважити, що інноваційний бізнес в країні до сих пір розвинений слабо.

На сьогодні майже всі підприємства працюють на застарілому обладнанні, а технології, котрі використовують у базових галузях, залишились на рівні досягнень науково-технічного прогресу 50 - 60-х років. Навіть у відносно стабільних роках кількість інноваційно активних організацій, що здійснювали технологічні інвестиції, склало всього 0,4-0,5% від їх загальної кількості. Для зіставлення можна сказати, що в США витрати на наукові дослідження, пов'язані з галузями сільського господарства, складають близько 4 млрд. дол., що не порівнюється з обсягом фінансування в Україні [3].

Важливою проблемою функціонування аграрних підприємств є їх низький інноваційний потенціал як важливий елемент економічного потенціалу підприємства, який безумовно є стратегічним критерієм ефективності функціонування суб'єктів господарювання. Формування інноваційного потенціалу залежить від того, наскільки виробнича система аграрних підприємств готова сприйняти інновацію – визнання її у випадку, коли виробнича система заінтересована і підготовлена до впровадження або відторгнення, коли інновації вступають у протиріччя з інтересами підприємства, а виробнича система є не готовою до впровадження.

Існування різноманітного спектру потенційних інновацій у виробничому процесі аграрних підприємств вимагає особливих підходів до їх впровадження. У зв'язку із цим потрібно наголосити на необхідності застосування новітніх інформаційних технологій у напрямі розвитку інноваційного потенціалу підприємств, адже їх використання дозволить повноцінно враховувати економіку і технологію виробництва продукції.

Таким чином, для того, щоб підвищити ефективність впровадження інновацій, необхідним є формування економічного механізму вбудовування науки в структуру виробництва. Якраз використання новітніх інформаційних

технологій дасть можливість використати потенціал підприємств у напрямі підвищення ефективності їх діяльності.

Висновки. Отже, інновація являє собою кінцевий результат інтелектуальної діяльності у вигляді принципово нового об'єкту, що знаходить реалізацію в тій або іншій сфері життєдіяльності людини; сприяє задоволенню потреб ринку і замовника; що приносить позитивний соціально-економічний ефект. Суть та особливості інновації виявляється в таких її основних функціях як відтворювальна, інвестиційна та стимулювальна.

У найближчій та довгостроковій перспективі врахування інноваційного чинника повинно бути однією з вирішальних умов подальшого розвитку аграрних суб'єктів господарювання. Зрозуміло, що сьогодні існує багато проблем теоретичного та прикладного характеру, що заважають ефективному й якісному розвитку аграрних підприємств. З метою підвищення рівня впровадження інновацій у господарський процес виробників важливо використовувати новітні інформаційні технології, адже на шляху інноваційного розвитку аграрних підприємств це є найбільш дієвим інструментом використання потенціалу розвитку товаровиробників та підвищення ефективності їх функціонування.

Використані джерела:

1. Про інноваційну діяльність. Закон України / Відомості Верховної Ради. № 36. 2002. 226 ст.
2. Міщук О.В. Фінансове забезпечення економічного зростання: теоретичний аспект. Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. 2011. №2. С.9-12.
3. Нагірна Л. В. Інновації як умова формування конкурентних переваг підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/6_55803.doc.htm

УДК 005.33:338.43.02:631.1

Федик О.В., к.е.н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-5996-2103

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

АНАЛІЗ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

JEL ID M40, M41, Q01

Агропромислова діяльність на сьогоднішній день виступає однією із сфер підприємницької діяльності в Україні котрій притаманні невизначеність та ризик. Ризикованість сучасної української сільськогосподарської підприємницької діяльності обумовлюються певними факторами, до яких відноситься сезонність аграрного виробництва, пряма залежність від

кліматичних та погодних впливів, тривалість часу обороту капіталу, своєрідна проблема у сфері зміни асортименту аграрної продукції та ін.

За даними Мінагрополітики України, до ризиків, які визначені як такими, котрі найбільше загрожують сільськогосподарським підприємствам належать наступні види ризиків: посуха, вимерзання, стихійні лиха, низькі ціни, град, пожежа [1].

Як показали результати наших досліджень, найактуальнішим ризиком є ризик втрати прибутків, зниження якості виготовленої продукції на етапах її переробки чи збуту, а також, затримки в оплатах зі сторони покупця за сільгосппродукцію. Найменш значущими виступають ризики, які пов'язані зі станом здоров'я працівників. Також, належну увагу варто приділити класифікації ризиків, які можуть виникнути внаслідок користування земельними ресурсами.

Також, в сільськогосподарській діяльності, варто відзначити такі три групи ризиків:

- природні, тобто ті, які характеризуються погіршенням стану родючості земельних угідь в результаті форс мажорних стихійних подій;

- організаційно-правові, тобто такі, які викликані недодержанням певних обов'язків з боку землекористувачів, які зазначаються у нормативно-правових актах чи передбачені договорами;

- техногенні, тобто такі, які характеризуються діями чи бездіяльністю землекористувача, наслідком чого стало погіршення стану родючості угідь чи інших властивостей земель.

Безумовно, подана класифікація не є остаточною і може потребувати певних доповнень, однак вона демонструє найбільш розповсюджені види небезпек, які впливають на результати здійснення сільгоспвиробництва.

Використані джерела:

1. Кульбіда М. Погодні ризики, пов'язані з сільськогосподарським виробництвом в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.agrorisk.biz>.

УДК 631.172

Грицаєнко М. І., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0003-2507-771X

*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь*

**КРАУДФАНДИНГ У ФІНАНСУВАННІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ
АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА**

JEL ID Q₁₄, M₂, O₁₃

Постановка проблеми. Останнім часом процеси глобалізації та інформатизації суспільства надали поштовх формуванню соціальних мереж і створенню нових форм фінансування, які спираються на участь широкої громадськості. Виникли якісно нові, актуальні та перспективні фінансові інструменти, в тому числі краудфандинг, який через інноваційність та простоту використання стає все більш популярним. Краудфандинг у теперішніх умовах відіграє роль перспективного фінансового інструменту залучення інвестиційних ресурсів для реалізації інноваційних проєктів, в тому числі аграрного виробництва, що актуалізує дослідження особливостей його розповсюдження в Україні.

Мета дослідження – визначення місця краудфандингу в забезпеченні подальшого розвитку національної економіки, а також перспектив його використання як фінансового інструменту залучення інвестицій для реалізації інноваційних проєктів аграрного виробництва.

Результати досліджень. Вважаємо, що розповсюдження краудфандингу відчутно впливатиме на соціально-економічні процеси, що сприятиме подальшому інноваційному розвитку аграрного виробництва та національної економіки в цілому. Підкреслимо, що «... з урахуванням різних аспектів стратифікації національної економіки її розвиток – це послідовний процес якісних перетворень її елементів внаслідок змін їхніх кількісних характеристик, метою цих перетворень є підвищення якості життя населення країни» [2, с. 112]. Підтримуємо думку науковців, які підкреслюють значущість малого підприємництва в економіці України [1].

На основі опрацювання теоретико-методологічних положень та практичного досвіду формування та використання соціального капіталу можна зробити висновок, що він є «... детермінантом суспільного розвитку та ефективного споживання ресурсів» [4, с. 131]. Нами сформульовано визначення соціального капіталу «... як сукупності здатних приносити дохід зв'язків та соціально-економічних відносин, які виникають у певній соціальній мережі на основі існуючих норм та довіри» [5, с. 192]. Підкреслюємо істотний вплив соціального капіталу на імплементацію засад соціальної відповідальності в корпоративну і бізнес-стратегію підприємства [3, с. 131]. В умовах інформаційних перетворень економіки посилюється роль соціального капіталу у реалізації різноманітних соціальних та економічних процесів, розповсюдженні новітніх форм економічної взаємодії в суспільстві, підґрунтям яких є об'єднання та спільне використання ресурсів. Краудфандинг можна вважати яскравим прикладом такої взаємодії, за допомогою якої акумулюються кошти великої кількості агентів та спрямовуються на реалізацію інноваційних проєктів та стартапів.

Безпосередніми суб'єктами краудфандингу є так звані донори (інвестори, або бекери), інтернет-платформи (посередники, які аналізують проєкти, збір коштів на їх реалізацію, а також контролюють їх повернення у тому разі, якщо

проект не зібрав необхідну суму), а також реципієнти (тобто безпосередні розробники проєктів або стартапів) – суб'єкти, які на відповідних краудфандингових платформах оприлюднюють необхідну інформацію стосовно власних проєктів, які можуть бути комерційними, соціальними, екологічними тощо. Одночасно основні елементи соціального капіталу – норми, довіра, соціальні мережі – відіграють роль своєрідних драйверів економічної взаємодії між окремими суб'єктами краудфандингу.

Висновки. Краудфандинг є результатом існування соціального капіталу його суб'єктів та сприяє більш ефективному його використанню через суттєве скорочення транзакційних витрат. Одночасно краудфандинг сприяє активізації діяльності окремих видів діяльності, в тому числі аграрного виробництва, що актуалізує перспективність подальших досліджень відповідних політичних, правових, інформаційних, технологічних та соціально-економічних факторів створення нових та подальшого розвитку вже існуючих краудфандингових платформ, а також розробки механізму державної підтримки їх діяльності.

Використані джерела:

1. Zbarsky, V., Trusova, N., Sokil, O., Pochernina, N., Hrytsaienko, M. 2020. Social and Economic Determinants for the Development of Resource Potential of Small Forms of Agrarian Production in Ukraine. *Industrial Engineering & Management Systems* 19(1): 133–142. URL: <https://doi.org/10.7232/iems.2020.19.1.133>. (дата звернення: 19.02.2022 р.).
2. Грицаєнко, М. 2021. Соціальний капітал як драйвер багаторівневого розвитку національної економіки. *Підприємництво: соціально-економічне та інституціональне забезпечення розвитку*: моногр. Мелітополь: Люкс 107–163.
3. Грицаєнко, М. 2021. Формування соціальної відповідальності в економічному механізмі реалізації соціального капіталу підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету* 7–8 (280–281): 130–142.
4. Димчек, Р., Шпикуляк, О., Грицаєнко, М., Саковська, О., Грицаєнко, Г. 2021. Соціальний капітал аграрної сфери: індикатори виміру умов формування та результатів використання. *Agricultural and Resource Economics* 7(4): 115–137.
5. Шпикуляк, О., Грицаєнко, М. 2019. Інтелектуальна модель соціального капіталу: концепти інституціоналізації. *Розвиток сільськогосподарської кооперації та інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки*: монографія К.: ННЦ «ІАЕ» 186–196.

УДК 349.2

Руданецька О.С. к.ю.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-4773-949X

Львівський національний університет природокористування

Хомко Л.В. к.ю.н., доцент
ORCID ID 0000-0001-5400-0477

Інститут права Львівського університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ПРИ БАНКРУТСТВІ ПІДПРИЄМСТВА

Відповідно до концепцій правової теорії, країни з різними правовими традиціями використовують різні інституційні технології для соціального контролю бізнесу. Уніфікація норм права є важливим завданням міжнародної та національної системи права.

Створено правові основи захисту прав працівників при банкрутстві підприємства на міжнародному рівні. Першочергову роль тут відіграють акти Міжнародної організації праці. Конвенцією МОП про захист заробітної плати № 95 ратифікованою 96 країнами. У міру необхідності відповідно до цієї Конвенції гарантії заробітної плати, повинні бути розроблені гарантії забезпечення повної виплати належної заробітної плати та захисту працівників від несправедливого зниження їх винагороди (наприклад, за рахунок надмірних відрахувань або наказів про арешт або внаслідок банкрутства компанії). Ст. 11 вказує, що у разі банкрутства підприємства працівники матимуть становище привілейованих кредиторів щодо заробітної плати, яку вони мають одержати за послуги, надані в період, що передував банкрутству, котрий буде визначено національним законодавством [1].

Працівники мають пріоритет перед іншими класами кредиторів. Найвищим рівнем такого пріоритету є абсолютний або так званий «суперпріоритет», про який говорилося вище – специфічний механізм забезпечення, що вимоги працівників є першими на черзі (у тому числі щодо забезпечених кредиторів) для задоволення будь-яких фінансових проблем компанії [2]. Нині у більшості юрисдикцій статус пріоритетного кредитора є основною формою захисту, яка надається працівникам у разі неплатоспроможності підприємства.

Пізніше Конвенція № 95 була переглянута в 1992 році органом захисту прав працівників. Конвенція МОП про позови (неплатоспроможність роботодавця) № 173 має незначну ратифікацію (всього 19), проте вона значно зміцнює систему привілеїв і покращує міжнародні стандарти. У цьому контексті варто згадати статтю 6 частини II Конвенції, що окреслює мінімальний обсяг вимог робітників, на які поширюються пільги. Є чотири групи вимог: (а) вимоги, що стосуються встановленого строку (не менше ніж за три місяці до настання неплатоспроможності або припинення трудових

відносин); (b) вимоги щодо виплати відпускних у результаті роботи, яка виконана протягом року неплатоспроможності або припинення та попереднього року; (c) заявки на оплачувану відпустку (наприклад, лікарняний чи декрет), пов'язані зі вс тановленим строком не менше трьох місяців); та (d) вихідна допомога. Важливою є також ст.7 про те, що сума виплат не повинна опускатися нижче соціально прийнятного рівня [3].

І остання - Рекомендація про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця N 180 визначає у п.1 ст. 2 Розділу II, що захистом за допомогою привілею повинні охоплюватися такі вимоги, як заробітна плата (не менше 12 місяців), виплат за оплачувані відпустки, виплат, належних щодо інших видів оплачуваної відсутності на роботі, премій у кінці року та інших премій, передбачених національним законодавством, компенсаційних виплат, які належать працівнику замість попередження про звільнення, вихідної допомоги, компенсації у зв'язку зі звільненням без поважної причини, компенсації у зв'язку з виробничою травмою чи професійним захворюванням [4].

Регіональні європейські стандарти відображені у нормах права. Цілісні узгоджені еталони у сфері банкрутства репрезентовані в оновленій Директиві Європейського парламенту та Ради ЄС 2019/1023 від 20 червня 2019 року про систему превентивної реструктуризації, про погашення заборгованості та дискваліфікації, а також про заходи щодо підвищення ефективності процедур щодо реструктуризації, неплатоспроможності та погашення заборгованості та внесення змін до Директиви (ЄС) 2017/1132 (Директива про реструктуризацію та неплатоспроможність) [5].

Вона має загальний характер та стосується всіх питань, що стосується процедури банкрутства. Правовий статус працівників у цьому регіональному акті визначено тільки в межах однієї статті. Ст. 13 вказує на зобов'язання держави забезпечувати індивідуальні та колективні права працівників, особливо акцентуючи на:

- праві на колективні переговори та виробничі дії;
- праві на інформацію та консультації відповідно до Директиви 2002/14/ЄС та Директиви 2009/38/ЄС, зокрема: інформування представників працівників про недавній і ймовірний розвиток діяльності підприємства або установи та економічну ситуацію, що дає їм змогу донести до боржника занепокоєння щодо стану бізнесу та щодо необхідності розглянути механізми реструктуризації; інформація для представників працівників про будь-яку процедуру превентивної реструктуризації, яка може вплинути на зайнятість, наприклад, на здатність працівників отримувати заробітну плату та будь-які майбутні виплати, включаючи професійні пенсії; інформування та консультація представників працівників щодо планів реструктуризації до їх подання на прийняття;
- правах, гарантованих Директивами 98/59/ЄС (щодо колективного звільнення), 2001/23/ЄС (що стосуються захисту прав працівників у разі

передачі підприємств, підприємств або частин підприємств або бізнесу; 2008/94/ЄС (про захист працівників у разі неплатоспроможності їх роботодавця).

Таку незначну увагу з боку норм уніфікованого права ЄС пояснюємо тим, що різні держави мають різні підходи та правове регулювання провадження у справі про банкрутство, трудове законодавство, правові традиції, поєднують різні види пріоритетів та переваг із системами страхування заробітної плати чи пенсій або гарантійними фондами, які проєктують професійні виплати та виплати, пов'язані зі звільненням. Вказане спричиняє надзвичайну складність при розробці та впровадженні універсальної міжнародної (або багатонаціональної) моделі, яка буде прийнятним для широкого кола країн і достатнім для підтримки гармонізації в усіх країнах-членах.

Через особливості відповідних національних законів держав-членів відповідно до Регламенту (ЄС) 2015/848 було визнано «непрактичним» представлення процедури банкрутства з універсальним кодексом поведінки в усьому ЄС. Отже, розірвання трудових договорів, захист працівників, вимоги за переважними правами, статус таких переважних прав тощо має бути визначено законодавством держави-члена, у якій відбувається провадження у справі про банкрутство [6].

Використані джерела:

1. Конвенція про захист заробітної плати N 95: міжнародний документ МОП від 01.07.1949 № 95 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_146#Text

2. Karaleu Yu. Social Responsibility Aspects of Companies' Insolvency. Journal of Corporate Responsibility and Leadership, 2020. 5(4), 7–26. doi: 10.12775/jcrl.2018.020.

3. Конвенція Міжнародної організації праці N 173 1992 року про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця: міжнародний документ МОП від 23.06.1992 № 173 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_286#Text

4. Рекомендація про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця N 180: міжнародний документ МОП від 23.06.1992 № 180 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_168#Text

5. European Parliament Directive (EU) 2019/1023. Directive (EU) 2019/1023 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks, on discharge of debt and disqualifications, and on measures to increase the efficiency of procedures concerning restructuring, insolvency and discharge of debt, and amending Directive (EU) 2017/1132. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32019L1023>

6. European Parliament Regulation (EU) 2015/848. Regulation (EU) 2015/848 of the European Parliament and of the council of 20 May 2015 on insolvency proceedings. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32015R0848>

УДК 657

Проциш О., студентка 1 курсу магістратури,
спеціальності «Облік і оподаткування»
Науковий керівник: **Богданюк О.В.**, к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

ЗАПАСИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ

JEL ID M4

Постановка проблеми. Виробничі запаси є однією з найважливіших частиною активів підприємства, тому їм варто приділити значну увагу для забезпечення ефективного процесу виробництва. При організації господарської діяльності підприємства, значне місце в ній посідає повне та вчасне володіння інформацією про запаси. Головною метою для суб'єктів господарювання є вдосконалення системи обліку виробничих запасів, адже це надає можливість отримувати інформацію про їх стан та рух, відповідно пошук напрямів удосконалення обліку та аналізу запасів є актуальним.

Результати досліджень. Термін «запаси» набув ужитку із затвердженням П(С)БО. До впровадження стандартів термінологія мала різну назву: «товарно-матеріальні цінності», «предмети праці», «матеріальні ресурси», «виробничі ресурси».

Згідно П(С)БО 9 запаси – це активи, що:

- утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством[3].

Важливим питанням бухгалтерського обліку запасів є їх класифікація. Це необхідно для розкриття інформації в фінансовій звітності та прийнятті управлінських рішень.

Вчені визначають таку класифікацію виробничих запасів:

- за призначенням і причинами утворення: постійні і сезонні;
- за рівнем наявності на підприємстві: нормативні і понаднормативні;
- по відношенню до балансу: балансові і позабалансові;
- за ступенем ліквідності: ліквідні та неліквідні;
- за походженням: первинні і вторинні;
- за місцем знаходження: складські й у виробництві;
- за складом і структурою: виробничі запаси, запаси незавершеного виробництва;
- запаси готової продукції; товарні запаси тощо.

Обліковцями в практичній діяльності використовується і класифікація запасів, що базується на плані рахунків бухгалтерського обліку.

Для відображення в обліку запасів підприємства використовуються рахунки класу 2 «Запаси», які призначені для узагальнення інформації про наявність і рух готової продукції, товарів, засобів праці, які підприємство включає до складу малоцінних та швидкозношуваних предметів.

Запаси підприємства в Балансі (Звіті про фінансовий стан) відображаються у другому розділі «Оборотні активи» в рядку 1100 «Запаси»[1].

Розвиток економіки України супроводжується динамічною модернізацією системи бухгалтерського обліку, що потребує переосмислення ролі та значення аналізу господарської діяльності підприємств, як важливої складової системи економічної інформації та специфічного виду управлінської діяльності.

Основними завданнями економічного аналізу забезпеченості й використання виробничих запасів суб'єктів господарювання є такі:

- оцінка забезпечення підприємства виробничими запасами в розрізі їх видів та аналіз їх структури;
- оцінка складських запасів, оцінка руху й структури використання таких активів;
- оцінка обґрунтованості планів матеріально-технічного постачання, їх виконання, впливу на обсяг виробництва продукції (робіт, послуг), її собівартість;
- оцінка інтенсивності та ефективності використання виробничих запасів;
- узагальнення факторів, які спричинили відхилення фактичних показників використання запасів від планових (прогнозованих);
- моделювання взаємозв'язків між обсягами реалізації продукції (робіт, послуг) та матеріаломісткістю, матеріаловіддачею тощо;
- виявлення внутрішньовиробничих резервів економії такого роду активів та оцінка їх впливу на обсяг діяльності підприємства.

Важливим елементом в аналізі виробничих запасів є питання його інформаційного забезпечення. Потрібно забезпечити отримання повної інформації за змістом, обсягом та структурою, високий рівень надійності, можливість її порівняння за кількісними та якісними показниками, своєчасність надходження інформації та високу ефективність її опрацювання.

На думку І.Я. Омецінської, нині наявність якісної інформації про діяльність підприємства є запорукою ефективного ведення бізнесу. Інформаційні ресурси відіграють таку ж важливу роль, як і матеріальні, фінансові, трудові. Підвищення ролі інформації та поглиблення функцій бухгалтерського обліку зумовили необхідність застосування в наукових колах терміну «обліковий інформаційний ресурс» [2, с. 132].

Обліковими інформаційними ресурсами для забезпечення аналізу виробничих запасів є:

- Баланс (звіт про фінансовий стан) (форма № 1);
- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (форма

№ 2);

- Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5) (розділ VIII «Запаси»);
- виробничі норми витрачання матеріалів;
- дані бухгалтерського обліку (аналіз рахунків 20 «Виробничі запаси»; 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»; 23 «Виробництво»; 80 74 «Матеріальні витрати»; 91 «Загальновиробничі витрати»; 92 «Адміністративні витрати»; 93 «Витрати на збут»; 94 «Інші витрати операційної діяльності» та ін.).

Висновки. Отже, для прийняття управлінських рішень по використанню виробничих запасів необхідна своєчасна, повна та достовірна інформація, що формується в системі бухгалтерського обліку. Формулювання напрямів аналізу слугує основою вироблення пропозицій щодо удосконалення методики й організації аналізу виробничих запасів, спрямованих на оптимізацію політики управління запасами підприємства.

Використані джерела:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Омецінська І. Облікова інформація: економічна сутність та критерії якості / І. Омецінська // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2016. - № 3. – С. 131-141.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99 р. № 246. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z008500>.

УДК 338. 439.02

Заходим М.В., к.е.н., доцент
ORCID: 0000-0003-0010-8006
ЗВО «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

ЩОДО ПИТАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

JEL ID Q 18

Однією з головних складових національної та економічної безпеки держави є її продовольча безпека. Поряд з іншими проблемами економічного розвитку в сучасних умовах проблема продовольчої безпеки стає все більш гострішою та займає все більш вагоме значення в структурі економічної безпеки. Сюди можна віднести продовольчу забезпеченість країн і

регіонів, продовольчу незалежність, безпеку продовольства для життя та здоров'я населення, так як продукти життєдіяльності є важливим ресурсом країни. Необхідність забезпечення продовольчої безпеки як складової економічної безпеки виникає у зв'язку з захистом державних інтересів, таких, як соціальна стабільність, задоволення потреби в харчуванні, незалежність від імпорту, розвиток власного виробництва [1].

За Глобальним індексом продовольчої безпеки 2020 року серед 113 країн світу Україна посідає 54-е місце [2].

Україна тривалий час позиціонується як гарант продовольчої безпеки в багатьох країнах світу завдяки традиційно потужному продовольчому експорту. Внесок України до світового продовольчого ринку у 2021 році був еквівалентним забезпеченню харчуванням близько 400 млн. осіб [3].

Україна входить до п'ятірки провідних світових експортерів зернових і зернобобових. За результатами 2020-2021 маркетингового року експорт зернових і зернобобових та продуктів їх переробки склав 44,9 млн. тонн. Зокрема, експортовано 16,6 млн. тонн пшениці, 4,2 млн. тонн ячменю, 18,4 тис. тонн жита, 23,1 млн. тонн кукурудзи, а також 126,9 тис. тонн борошна. Важливість ролі України особливо виявилася під час пандемії COVID-19, Україна продовжувала виконувати свої зобов'язання та істотно сприяла продовольчій безпеці своїх партнерів на Близькому Сході, в Європі, Південно-Східній Азії та Північній Африці [4].

У 2021 році Україна увійшла до складу Комітету зі всесвітньої продовольчої безпеки ООН, який підпорядковується Генеральній Асамблеї ООН через економічну і соціальну Раду ООН і конференції Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО). Саміт ООН із продовольчих систем, який відбувся у вересні 2021 році, надав додаткового поштовху Україні в напрямі трансформації продовольчої системи для просування Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року.

Пріоритетними стратегічними завданнями продовольчої безпеки є стабільне та надійне забезпечення населення країни безпечними та якісними продуктами харчування. Найважливіші стратегічні цілі гарантування продовольчої безпеки полягають у підтриманні достатності власного виробництва та імпорту високоякісних харчових продуктів, стабільності постачання продовольчих товарів у країні, доступності продовольства для громадян та надання можливості підтримання раціональної структури споживання. Провідна роль у цьому завданні покладена на підтримання продовольчої незалежності та самозабезпеченості, що реалізуються шляхом методів і механізмів стратегічного управління, забезпечення продовольчої безпеки в умовах економічної інтеграції у світову економіку, створення напрямів і інструментів підтримки аграрного сектора економіки, забезпечення якості і безпечності продовольства та його доступності для населення [5].

Але воєнні дії, що ведуться РФ на території України, вкрай негативно вплинули на функціонування продовольчих систем, зокрема, наразі прослідковуються такі їх наслідки:

- порушення цілісних ланцюгів постачання продукції сільського господарства та харчових продуктів (від первинного виробництва до реалізації продукції споживачеві), а також діяльності щодо створення доданої вартості в АПК, пов'язаної із виробництвом, переробленням, розподілом, споживанням й утилізацією харчових продуктів;
- зрив посівної кампанії, що є особливо загрозливим, зважаючи на високі світові ціни на газ і, відповідно, міндобрива [6]. Активні бойові дії відбуваються в тих областях, де вирощують більшу частину пшениці — Харківській, Одеській, Запорізькій. Сукупно це призведе до зменшення врожайності, зборів і експорту зернових;
- ускладнений експорт української продукції на зовнішні ринки через блокування портів України з боку РФ (60% сільськогосподарської продукції України експортується морем), що негативно вплине насамперед на країни, які залежать від імпорту харчової продукції.

Наслідки призведуть до виникнення серйозних загроз продовольчій безпеці:

- подальшого підвищення світових цін на продовольство (згідно з прогнозом ФАО від 11.03.2022, через війну в Україні світові ціни на продукти харчування та корми можуть зрости на 20%);
- глобального стрибка інфляції, якою передусім буде вражено країни з малорозвиненою нестабільною економікою на Близькому Сході та у Північній Африці [7].

Індекс цін на продовольство ФАО у лютому 2022 року вже сягнув історичного максимуму – 140,7 п., що на 5,3 п. вище, ніж його значення у січні 2022 року, і на 24,1 п. вище, ніж рівень лютого 2021 року. Індекс цін на зернові в лютому 2022 р. порівняно із січнем 2022 р. зріс на 4,2 п., зокрема на пшеницю – на 2,1 п., кукурудзу – на 5,1 п. Зазначимо, що на пшеницю й кукурудзу припадає майже 30% усіх калорій, що споживаються населенням у світі.

Через бойові дії РФ в Україні Міністерство сільського господарства США (USDA) у березні 2022 р. погіршило прогноз експорту кукурудзи з України у 2021/2022 маркетинговому році, який очікується на рівні 27,5 млн. тонн (згідно з прогнозом станом на лютий 2022 р. експорт передбачався на рівні 33,5 млн. тонн), пшениці – до 20 млн. тонн (замість 24 млн. тонн). Прогноз загального світового експорту пшениці у 2021/2022 маркетинговому році погіршено до 203,1 млн. тонн (замість 206,7 млн. тонн).

Тому для мінімізації виявів продовольчої кризи необхідно якнайшвидше захистити і підтримати виробництво сільськогосподарської продукції в Україні в умовах воєнного стану, скориставшись можливостями впливу України на продовольчу політику, які вона здобула завдяки досягненню провідних позицій на світових ринках окремих видів сільськогосподарської продукції, а також

активізації співпраці з міжнародними та міжурядовими організаціями, зокрема ФАО, щодо трансформації продовольчих систем.

Такі дії мають сприяти надійному забезпеченню населення України продовольством, підвищенню економічної і фізичної доступності харчових продуктів, недопущенню зривів експортних контрактів сільгосппродукції.

Використані джерела:

1. Заходим М.В. Продовольча безпека та її місце у структурі економічної безпеки держави. *Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка»*. № 1-2 (61). 2022.
2. Глобальний індекс продовольчої безпеки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Глобальний_індекс_продовольчої_безпеки
3. Україна годує 400 млн. людей у світі: URL: <https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/>
4. Україна увійшла до Комітету продовольчої безпеки ООН: URL: <https://agropolit.com/news/19610-ukrayina-uviyshla-do-komitetu-prodovol...>
5. Заходим М.В. Продовольча безпека у ракурсі національного та глобального вимірі. Зб. тез Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. науковців та здобувачів вищої освіти «Сучасні виклики та перспективи розвитку економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності». (Кам'янець-Подільський, 25 листопада 2021 року). Кам'янець-Подільський, ПДАТУ, 2021. С. 45-48.
6. Напад на Україну суттєво позначиться на світовому ринку зерна. USDA/URL: <https://biz.censor.net/n3323645>
7. Україна й надалі залишається житницею світу: URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ukrayina-j-nadali-zalishayetsya-zhit...>
8. Роман Лещенко: закінчення війни в Україні – це питання глобальної продовольчої безпеки: URL: <https://minagro.gov.ua/news/roman-leshchenko-zakinchennya-vijni-v-ukrayini-ce-pitannya-globalnoyi-prodovolchoyi-bezpeki>

УДК 631.11

Магійович Р.І., к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0003-4240-4954

Магійович І.В., к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0002-1329-7355

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

JEL ID: A 10, B 40, Q 10

Постановка проблеми. Низький рівень конкурентоспроможності як підприємств, так і продукції, технологічна відсталість та застаріла матеріально-технічна база, залишки пострадянського методу управління як виробництвом, так і робочою силою, вимагають докорінних змін у процесі аграрного виробництва. Саме впровадження інновацій у галузь має стати необхідною умовою розвитку сільського господарства та вирішальною основою підвищення його ефективності. Адже в сучасних умовах ринкового господарювання, де постійно присутні ризик та невизначеність, організація сільськогосподарського виробництва повинна бути сформована таким чином, щоб підприємства мали змогу забезпечувати розширене відтворення та інтенсивний розвиток. Без сумніву, від процесу виробництва залежить кінцевий результат, який є головною складовою підтримки продовольчої безпеки країни, впливає на рівень конкурентоспроможності власної продукції та водночас інтегрує вітчизняний продукт на зовнішній сільськогосподарський ринок.

Результати досліджень. Сьогоднішні жорсткі умови конкуренції вплинули на стан та розвиток сільськогосподарських формувань, характерною ознакою яких стало скорочення виробництва окремих видів аграрної продукції і паралельно погіршення її якості, зниження рентабельності та ліквідності підприємств. Крім того недостатній рівень державної підтримки не мотивує виробників покращувати та примножувати обсяги й результати своєї діяльності. Тому домінуючою проблемою, що потребує нагального вирішення, є теоретичне вдосконалення та практичне застосування інноваційних організаційно-економічних складових у виробничо-господарській діяльності аграрних підприємств різних форм власності. Головною метою впровадження інновацій у сільське господарство є забезпечення високої ефективності виробництва та належної якості й екологічності продукції. Але, як показує сучасна практика, апробація інноваційних процесів у галузь нерозривно пов'язана із активізацією інвестиційної діяльності. Тобто чим більша інвестиційна активність, тим вищий інноваційний розвиток.

Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. [4] теж дотримуються думки, що на розвиток сільського господарства сприятливо впливають інновації, які поділяють на такі головні типи: організаційні, управлінські, соціальні, економічні, технічні, технологічні, селекційні, генетичні та екологічні.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворені (застосовані) або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери. Разом з тим, інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [1].

Стосовно інноваційних процесів у сільському господарстві, то Янковська О.І. виділяє низку специфічних їх особливостей, а саме: тривалий процес

розробки новації; інновації мають покращувальний характер; дослідження живих організмів; провідна роль науково-дослідних установ; залежність від природної зони та клімату [6].

Полегенька М.А. зазначає, що інноваційний розвиток сільського господарства доцільно розглядати як систематизовану сукупність знань, відомостей, технологічних та організаційних рішень, кількісні та якісні зміни продуктивних сил, економічних відносин, результатів господарської діяльності підприємств за рахунок впровадження інновацій; стратегію інноваційного розвитку підприємства як спрямовуючу на сталий розвиток сукупність цільових орієнтирів розвитку підприємства за рахунок впровадження інновацій, методів та ключових заходів ведення інноваційної діяльності, формування механізмів забезпечення сприйнятливості підприємства до інновацій, перманентної їх генерації, імплементації та реалізації [5].

А Височан О.С. наголошує на перешкодах, що заважають інноваційним структурам досягти потрібних результатів, серед яких: невідповідність системи координації та управління АПК у ринкових умовах – це відірваність науково-дослідних установ від ринку, робота «на полицю», одноосібні дії інститутів та аграрних підприємств; неузгодженість державних та інших економічних форм і механізмів управління інноваційними процесами; недостатня кількість фінансових інститутів, відсутність законодавчої бази, яка регламентує і стимулює діяльність інноваційних підприємств; застаріла матеріально-технічна база науково-дослідних установ; недостатня інформованість вчених, неможливість їх виїзду на кращі підприємства України і світу за обміном досвідом; відсутність спеціалістів у галузі інноваційного менеджменту [2].

Звичайно, що інноваційні процеси у сільському господарстві мають бути економічно вигідними самому суб'єкту господарювання. Тобто інновації тісно пов'язані із господарськими принципами «економічності» та «ефективності», які в результаті мають приносити високі прибутки. Безперечно, що інноваційні процеси та ефективність – взаємозалежні категорії, що задіяні практично у всіх сферах національної економіки як матеріального, так і нематеріального виробництва та характеризують стабільність суб'єктів господарювання.

Вініченко І.І. вважає, що інноваційний розвиток сільського господарства можливий лише на основі відповідної моделі з врахуванням регіональних особливостей агропромислового виробництва та інноваційного потенціалу, пріоритетами якого мають бути: фінансове забезпечення освіти, науки, прогресивних технологій, підприємницької активності на ринку наукомісткої продукції; забезпечення організації конкурентоспроможного виробництва агропродовольчої продукції завдяки концентрації інвестицій в розвиток людського капіталу; переорієнтування інвестицій в розвиток галузей сільського господарства з порівняно високою інтенсивністю виробництва, що забезпечують додаткові робочі місця та виробництво імпортозамінної продукції; впровадження інвестиційних проєктів будівництва об'єктів з утилізації надлишків виробленої сільськогосподарської продукції тощо [3].

Виходячи з вище описаного, головне завдання інноваційного розвитку сільського господарства полягає у раціональному використанні матеріально-технічних ресурсів, землі, робочої сили та виробничих можливостей шляхом впровадження та використання інтенсивних технологій, наукових розробок, раціональних форм організації виробництва і праці із врахуванням ґрунтово-кліматичних, природних, економічних, політичних та інших умов.

Висновки. Безперечно, що впровадження інновацій у виробничому процесі підвищить якість управління підприємством і трудовими ресурсами, полегшить його адаптацію до впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, стабільно підтримає його фінансову стійкість. Крім цього інновації призведуть до: створення нових робочих місць, що дуже актуально зараз при високому рівні безробіття, особливо у сільській місцевості, збільшення надходжень до державного бюджету, підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств, покращення та вдосконалення матеріально-технічної бази, розширення виробництва конкурентоспроможної продукції та її реалізації за доступними цінами порівняно із закордонними аналогами; підвищення заробітної плати працівникам сільського господарства тощо.

Використані джерела:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність». Відомості Верховної Ради України. 2002 № 36. ст. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 12.05.2022 р.).
2. Височан О. С. Наукові підходи до визначення понять «Інновації» та «Інноваційна діяльність» у сільському господарстві. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. С. 101–104.
3. Вініченко І. І. Інноваційна діяльність аграрних підприємств: стан та пріоритети. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1 (5). Т. 1. С. 44–48.
4. Інноваційна діяльність в аграрній сфері та інституціональний аспект: монографія / [П. Т. Саблук, О. Г. Шпикуляк, Л. І. Курило та ін.]. К.: ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с.
5. Полегенька М. А. Особливості інноваційної діяльності в агропромислових підприємствах України. *Агросвіт*. 2017. № 6. С. 49–54.
6. Янковська О. І. Особливості інновацій в сільському господарстві. *Економіка. Управління. Інновації*. 2010. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_54 (дата звернення: 14.05.2022 р.).

УДК 336.56:658.149.3

Зеліско Н.Б., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-2467-5585

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

JEL ID D78, E61, F52, H56, O32

Постановка проблеми. Поняття «продовольча безпека» – це стан економіки, при якому забезпечується продовольча незалежність країни, гарантовані фізична, економічна і соціальна доступність населення до достатньої кількості поживної і безпечної їжі, відповідно до рекомендованого раціону та норм харчування. Війна РФ проти України продемонструвала вразливість національних та глобальних продовольчих систем від антропогенних (вплив збройних конфліктів), економічних (зростання світових цін на продовольство) та природних чинників (збільшення впливу неврожайів внаслідок порушення глобальних поставок продовольства). На Україну та РФ сукупно припадає близько 30% світового експорту пшениці та 15% кукурудзи, а також близько 80% торгівлі соняшниковою продукцією (Україна й надалі залишається житницею світу, 2022). Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) припускає, що війна спричинить зростання світових цін на продовольство на понад 20%. Перебої з постачаннями у Чорноморському регіоні вже спричинили зростання Індексу зернових та олійних культур (IGC), що показує зміни експортних цін на зернові/олійні культури, до історичного максимуму.

Результати дослідження. Поняття «продовольча безпека» – це стан економіки, при якому забезпечується продовольча незалежність країни, гарантовані фізична, економічна і соціальна доступність населення до достатньої кількості поживної і безпечної їжі, відповідно до рекомендованого раціону та норм харчування.

Україна стабільно входить до п'ятірки провідних світових експортерів зернових і зернобобових. За результатами 2020/2021 маркетингового року експорт зернових і зернобобових та продуктів їх переробки склав 44,9 млн тонн. Зокрема, експортовано 16,6 млн тонн пшениці, 4,2 млн тонн ячменю, 18,4 тис. тонн жита, 23,1 млн тонн кукурудзи, а також 126,9 тис. тонн борошна. Важливість ролі України особливо виявилася під час пандемії COVID-19, коли було зруйновано глобальні ланцюги постачання товарів. Україна продовжила виконувати свої зобов'язання та істотно сприяла продовольчій безпеці своїх партнерів на Близькому Сході, в Європі, Південно-Східній Азії та Північній Африці.

У 2021 р. Україна увійшла до складу Комітету зі всесвітньої продовольчої безпеки ООН, який підпорядковується Генеральній Асамблеї ООН через економічну і соціальну Раду ООН і конференції Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО).

Саміт ООН із продовольчих систем, який відбувся у вересні 2021 р., надав додаткового поштовху Україні в напрямі трансформації продовольчої системи для просування Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року. Для України результатом саміту стало підписання Президентом Указу № 41/2022 від 07.02.2022 р. «Питання національних пріоритетів трансформації продовольчих систем в Україні» і розроблення Кабінетом Міністрів України плану заходів на його виконання щодо трансформації продовольчих систем в Україні на період до 2030 р.

Війна в Україні продемонструвала вразливість національних та глобальних продовольчих систем від антропогенних (вплив збройних конфліктів), економічних (зростання світових цін на продовольство) та природних чинників (збільшення впливу неврожайів внаслідок порушення глобальних поставок продовольства).

Війна в Україні вже порушила ланцюги постачання і викликає стрімке зростання цін на паливо, продукти харчування і транспорт. Наша країна забезпечувала продовольством близько 400 мільйонів людей світу, окрім сорока мільйонів українців. Така кількість споживачів отримувала зернові та продукти їх переробки, олію, мед та інше. Сталася глобальна катастрофа. Росія знищила глобальну архітектуру безпеки, нанесла потужний удар по міжнародних відносинах. Як наслідок, очікується глобальна продовольча криза.

Індекс світових продовольчих цін вже в березні зріс на 12,6 відсотків. Зокрема, на зернові світові ціни зросли на 17 відсотків, рослинні олії на 23 відсотки, цукор на 6,7 відсотків. Очікується подальше зростання світових цін на сільгосппродукцію.

За результатами 2019/2020 маркетингового року за обсягом експорту всіх зернових культур Україна зайняла другу позицію, пропустивши вперед США. У минулому році урожай зернових та олійних культур в Україні сягнув рекордних 106 млн тон. За даними Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», минулого року на Україна поставила на світові ринки було 50,8 млн т вітчизняного збіжжя. Це у 3,7 разу перевищує показник 2010 року, хоча й на 10% менше, ніж у рекордному 2019 році (Напад на Україну суттєво позначиться на світовому ринку зерна, 2022.).

Традиційно найбільші покупки вітчизняного зерна у 2021 році були країни Азії, Африки та Європи. Лідером з імпорту українського зерна став Китай. За чотири роки, починаючи з 2018 року, ця країна збільшила закупівлі зерна з України майже у 5 разів – до 2552 млн дол. США.

Колишній лідер рейтингу найбільших імпортерів вітчизняних зернових Єгипет у 2020 році закупив українського збіжжя на 1120 млн дол. США. Туреччина, яка 2020 року посідала лише шосте місце у топ 10, торік

перемістилася на третє, збільшивши обсяги закупівель українського збіжжя до 918 млн дол. США.

Висновки. Війна вимагає швидких дій реагування, що супроводжуються меті - відсічі збройної агресії та підтримки економіки. Правила регулювання земельних відносин мирного часу, коли процедури надання земельних ділянок тривають місяцями, в умовах воєнного стану засвідчують свою неадекватність та непристосованість до нових реалій. Тому вирішення багатьох завдань функціонування економіки України у воєнний період, в тому числі ведення сільського господарства, прямо залежать від швидкості прийняття управлінських рішень щодо надання земельних ділянок відповідного цільового призначення, проведення землеустрою та реєстрації прав на землю.

Для мінімізації виявів глобальної продовольчої кризи необхідно якнайшвидше захистити і підтримати виробництво сільськогосподарської продукції в Україні в умовах воєнного стану, скориставшись можливостями впливу України на глобальну продовольчу політику, які вона здобула завдяки досягненню провідних позицій на світових ринках окремих видів сільськогосподарської продукції, а також активізації співпраці з міжнародними й міжурядовими організаціями, зокрема ФАО, щодо трансформації продовольчих систем.

Використані джерела:

1. Арич, М.І., Корнієнко, М.В., Кріпак, Я.В., Діденко, Т.С., 2020. Інфляція та страхування як фактори впливу на безпеку продовольчого ринку: двофакторний регресійний аналіз. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 26(6), с. 68-81.
2. Зубков, Р.С., Завгородній, А.В., Долинська, О.О., 2020. Основні фактори впливу на продовольчу безпеку економіки регіону. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*, 3, с.304-316.
3. Погорелова, О. В., 2022. Визначальні детермінанти сучасних тенденцій формування продовольчого потенціалу. *Агросвіт*, 7-8, с.36-46.
4. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни. 2022 [online] Доступно: <https://www.unian.ua/economics/agro/viyna-v-ukrajini-2022-yakviyna-vpliv-na-prodovolchu-bezpeku-svitu-novini-11785494.html> [Дата звернення 26 травня 2022].
5. Юрченко, Ю.Ю., Антошкін, В.К., 2019. Соціально-економічна оцінка деструктивних факторів продовольчого самозабезпечення. *Економіка та держава*, 10, с.4-13.

UDC 330.341.1

Markovych N.V., Candidate of Economics (PhD),
acting associate professor
ORCID ID 0000-0001-6725-1355
Lviv National Environmental University
Lviv

INNOVATIVE STRATEGY AS A MEANS OF ENHANCING SECURITY AND COMPETITIVENESS OF THE UKRAINIAN ECONOMY

In the era of growing global and local crises, intensifying globalization processes, innovation and innovation strategies are the key to achieving balanced and sustainable development, competitiveness of the state. Support for innovation processes should become an integral component of reforming Ukraine's economy in order to strengthen its security. Innovative issues, which are considered in all strategic documents, both at the regional, national and international levels, are aimed at developing the country's economy. It is the implementation of innovations in various forms, development and implementation of innovative strategies for the development of the state economy that allows to resist modern challenges and negative trends. The most popular today is to consider the peculiarities of the formation and implementation of innovation strategy as one of the most important means of improving the security and competitiveness of the Ukrainian economy.

Various challenges of innovative development require systematization, disclosure of their effects on the innovation systems of the regions of Ukraine. Based on the study of world experience and the realities of the domestic economy, we can identify the following key challenges that exist in the development and implementation of strategies for innovative development of the region, namely: smart economic growth based on the concept of smart specialization; four-tier model of innovation; impact investments and social innovations.

The concept of smart specialization has been tested in practice in the draft Strategy for the Development of Ukraine's Industrial Complex until 2025. The main difference between the concept of smart specialization in Ukraine and the European approach is the "artificial" definition of sectoral development priorities and areas of economic activity that preserves the outdated economic structure of Ukraine's regions [1]. In the EU, the concept of smart specialization is used as an innovative system of smart solutions aimed at intensifying structural changes in the regional economy, the formation and development of regional capacity to function effectively in key global markets. The concept of smart specialization in the EU aims to directly support innovation in the most promising sectors of the regional economy. Shifting the emphasis from supporting industries to supporting innovation for promising industries is also an effective mechanism for countering the oligarchic model of the economy, as typical structures are usually not interested in innovating.

The four-tier model of innovation complements the interaction of government, business community, science with an important system-forming element, namely social capital, which contributes to the transformation of knowledge circulating between participants in innovation into innovation. In order to effectively use the resource of social capital in the interests of innovative development of the region, it is necessary to include in the tools of regional strategies appropriate mechanisms for its mobilization, including crowdsourcing and crowdfunding [2]. Such a concept as crowdfunding is very relevant in a shortage of financial resources and the global economic crisis. Despite the risk of bankruptcy of project initiators, crowdfunding is promising for raising funds by small and medium enterprises. At the same time, given the intensification of decentralization processes in the financial system of our country, this project can become very promising for local authorities in financing projects in which the public is most interested. Thus, the potential of social networks can become a catalyst for dynamic innovation processes in the region.

Impact investing (transforming investing) has become a global trend and is an investment aimed not only at making a profit, but also at social change. This is not a classic charity, because the investment project must first be clearly measurable, based on the principles of payback and classic investment [3]. However, this approach allows socially responsible business to combine entrepreneurship with the expression of their values in practice. The capacity of the market for transformative investments today is not very large, even on a global scale, and within Ukraine it is even more modest. Ukrainian investors have two options. The first involves the implementation of social projects abroad through international funds, and the second - the development of social projects in Ukraine, in the territory of the investor. Examples of the second option are the project Promprylad.Renovation. This is a unique transformation of the old plant in the center of Ivano-Frankivsk into a territory of interaction of people, businesses, educational, cultural and social initiatives. The main idea of the project is to give new life to the enterprises of the industrial age. In total, we have already managed to attract more than 100 investors. These include international organizations, companies and individuals. Such projects capitalize the space around. Investors in such projects are people who are guided not only by business logic. Those who want to help the community are useful.

In the conditions of wartime for our state there was an acute question concerning mobility of human resources. Along with the unconditional benefits, such as the diffusion of innovation, the acquisition of new knowledge and experience, and mobility, there are a number of serious risks, including the "brain drain" abroad. Governments are implementing tools to minimize such risks, in particular to encourage young professionals to work at home, develop government programs that provide practical solutions to housing, wages, growth prospects. Thus, for the modern education system there are challenges in the need to develop competencies that are appropriate in the knowledge economy. These include solving complex problems, critical thinking, creativity, human resource management, emotional intelligence,

prudence and decision-making skills, willingness to help others, cognitive flexibility and more.

Thus, the challenges discussed above prove the need for regional innovation policy based on such principles as systemic, multilevel governance, sustainable development, efficiency, dialectic of global and local dimensions, priority of national interests, cross-sectoral cooperation, authenticity and uniqueness, resource security. The implementation of these principles will help increase the adaptability of regional innovation systems to the constant changes caused by innovation development, which is one of the main tasks of regional innovation policy.

REFERENCES:

1. Baranovskyi, M., O. 2020. Smart specialization as a tool to activate the development of the regions of Ukraine. *KSU Scientific Bulletin: Geographical Sciences*. 13: 7-15.
2. Bakhur, N., V. 2021. Crowdfunding and crowdsourcing as tools to stimulate the development of regions and hromadas. *Efektivna ekonomika*, vol. 9. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/> (Accessed 10 May 2022).
3. Tishchenko, V., V. 2018. Implementation of impact-investing in Ukraine. *Economy and society*. 16: 513-520.

УДК 330.34

Сиротюк Г.В., к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0002-8740-7959

Янковська К.С., к.е.н.
ORCID ID: 0000-0001-7371-1178

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

Гайбура Ю.А., к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0002-2267-4968

*ЗВО «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

JEL O13

Постановка проблеми. З метою ефективного функціонування сільськогосподарським підприємствам доцільно активізувати інноваційну діяльність. Суть такої активізації полягає у впровадженні технічних та технологічних розробок, а також інших нововведень для підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку та адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища. На сьогодні нагальною є потреба у вирішенні

проблем, пов'язаних зі стимулюванням розвитку підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність.

Результати досліджень. Стимулювання інноваційної діяльності підприємств - це процес зовнішнього впливу на інтереси підприємства, його працівників та інших учасників інноваційного процесу з метою появи у них спонукального мотиву здійснення інноваційної діяльності та підвищення її ефективності.

На інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств впливає низка чинників, які можна розглянути на двох рівнях:

1. макrorівні (органи державної влади, законодавчі чинники);
2. мікрорівні (споживчі чинники, ресурси, працівники).

Реалізації інноваційної діяльності підприємств в певній мірі сприяє інноваційна політика держави. Доцільність державного втручання в інноваційну діяльність пояснюється довгою тривалістю науково-виробничого процесу та доволі високими витратами на інноваційні продукти. Тому держава має здійснювати регулювання інноваційної діяльності, під яким розуміється цілеспрямований вплив держави на суб'єкти інноваційної діяльності, шляхом використання певних методів:

1. прямої дії: фінансування інвестиційної діяльності за рахунок бюджетних коштів; фінансування науково-дослідних програм; інвестування бюджетних коштів у венчурні фонди; здійснення публічних закупівель; надання державних гарантій; пільгове кредитування; митні пільги тощо;

2. непрямої дії: пільгове оподаткування інноваційних підприємств; проведення політики прискореної амортизації; забезпечення захисту інтелектуальної власності; зниження ризиків і відшкодування ризикових збитків; розвиток лізингових відносин в інноваційній сфері; стимулювання попиту на інноваційний продукт; гарантування позик.

Стимулювання інноваційної діяльності підприємств можна здійснювати завдяки використанню певних економічних інструментів та важелів впливу, а для цього необхідна реалізація системної та збалансованої державної політики (рис. 1).

Державне регулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств здійснюється через:

- фінансування підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність;
- фінансування інноваційних проєктів і програм;
- субсидювання інноваційних проєктів;
- вкладення коштів у розвиток інфраструктури інноваційної діяльності;
- фінансування винаходів і промислових зразків;
- державне замовлення на продукцію, отриману від інноваційної діяльності.

Рисунок 1. Інститути стимулювання інноваційної діяльності

Варто врахувати, що державна підтримка на розвиток інноваційної діяльності підприємства надається тільки під час провадження такої діяльності.

Інноваційні рішення в діяльності сільськогосподарських підприємств можуть сприяти підвищенню ефективності виробництва. Такі технології можуть допомогти зменшити виробничі витрати, збільшити врожайність та додану вартість. Проте, за даними досліджень компанії «InVenture Investment Group» встановлено, що лише 10% великих українських сільськогосподарських компаній використовують інноваційні технології [4].

Досліджуючи проблему державного стимулювання розвитку інноваційної діяльності, необхідно звернути увагу на важливість розвитку технополісів та технопарків, створення яких є досить популярним інструментом в економічно розвинених країнах [2, с.101].

Державне сприяння інноваційній діяльності технопарків в Україні здійснюється шляхом державної фінансової підтримки та цільового субсидіювання проєктів технологічних парків. На законодавчому рівні передбачено спеціальну бюджетну програму, яка спрямовує кошти на повне або часткове без відсоткове кредитування проєктів технопарків, компенсацію відсотків, сплачуваних виконавцями проєктів технопарків комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам. Так, згідно Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. до стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на 2011-2021 роки включено технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу, а також широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони довкілля.

Поряд з тим, відповідно до індексу інноваційного розвитку Агентства Bloomberg Україна посіла у 2020 році 56 місце серед 60 досліджуваних країн, чим погіршила свої позиції порівняно з попередніми роками. При цьому

низький рейтинг за продуктивністю праці (57 місце), за інтенсивністю досліджень і розробок (57 місце), вказує на низький рівень застосовуваних технологій [3].

До основних національних стимулів розвитку сільськогосподарських підприємств на основі інновацій варто Витвицька О. Д. відносить:

- задоволення новітніх потреб населення в товарах і послугах;
- забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств;
- забезпечення економічної безпеки держави на інноваційній основі;
- збалансування функціонування і розвитку галузей господарського комплексу та ін. [1, с.280].

Активізація інноваційної діяльності для сільськогосподарських підприємств є головним чинником, завдяки якому можна швидко досягти бажаних конкурентних позицій на цільовому ринку функціонування.

Висновки. Отже, нині інноваційна діяльність сільськогосподарських підприємств знаходиться у нестабільному становищі, що пов'язано певною мірою з недостатнім стимулюванням інноваційної діяльності з боку держави та неефективною державною регулятивною політикою. Для активізації інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств доцільно створити дієву систему її стимулювання.

Використані джерела:

1. Витвицька, О. Д. Інноваційні процеси в стимулюванні розвитку аграрних підприємств. 2020. *Український журнал прикладної економіки*. 5. 3. 275-281.
2. Михайленко Н. О., Манойленко А. М. Проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні та шляхи їх вирішення на основі досвіду економічно розвинених країн. 2018. *Причорноморські економічні студії*. 28-1. 98-102.
3. Bloomberg Innovation Index. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-18/germany-breaks-korea-s-six-year-streak-as-most-innovative-nation> (дата звернення: 12.05.2022).
4. In Venture. URL: <https://www.ceasc-bw.com/products/inventure-investment-group> (дата звернення: 10.05.2022).

УДК 631.16.

Тофан І.М., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-2198-9423

Грицина О.В., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-1304-0250

Шолудько О.В., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0003-2264-5638

*Львівський національний університет природокористування,
м.Львів*

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ ДРІБНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

JEL ID H32

Постановка проблеми. Ефективна діяльність суб'єктів господарювання потребує стабільної та зрозумілої податкової політики яка проводиться державою. Сільськогосподарське виробництва має свою особливість та специфіку яка виражається перш за все у сезонності виробництва та отриманні позитивних фінансових результатів у достатньо тривалій перспективі. Саме тому, стабільна і зрозуміла податкова політика повинна служити суб'єктам господарювання стимулюючим чинником впевненості у доцільності сільськогосподарського виробництва. Особливо це стосується дрібних сільськогосподарських підприємств, адже їхні фінансові ресурси є достатньо обмежені.

Результати досліджень. Доступна кредитна політика регулятора поряд із виваженою податковою політикою зменшить фінансові втрати товаровиробників сільськогосподарської продукції. Цей симбіоз дозволяє вже третій рік підряд стимулювати фермерів до розвитку і зростання кількості господарств. За даними Державної служби статистики на 1.10. 2021 року кількість фермерських господарств в Україні становить 48,6 тисяч господарств, в той час як станом на аналогічну дату 2020 року їх було – 47,6 тисяч господарств [1, с.7-9].

На нашу думку, основними чинниками цього були достатньо креативні менеджерські підходи керівників профільного міністерства щодо розподілу державної фінансової підтримки саме для малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників. Фінансові ресурси були переорієнтовані на тваринництво, садівництво та переробку сільськогосподарської продукції. Та все ж нерозуміння стратегічних засад податкових реформ лякає дрібних сільськогосподарських підприємств і подальша перспектива їх успішного функціонування в майбутньому є достатньо не зрозумілою. Що ж саме планують змінити в оподаткуванні і який це матиме вплив на діяльність аграріїв у майбутньому?

Наприкінці 2021 року Комітет з питань фінансів, податкової та митної політики ВРУ анонсував великий податковий законопроект, що передбачає зниження оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб, а також запровадження податку на виведений капітал за польською моделлю. Суть проекту – знизити податкове навантаження шляхом об'єднання єдиного соціального внеску, податку на доходи фізичних осіб та військового збору в єдину ставку ПДФО – 30%, з поступовим зниженням на 1% кожного року – до 25%. Таким чином урядовці планують значно зменшити податкове навантаження на податкових агентів і перенести його на найманих працівників.

Вважаємо, позитивним є орієнтир на зниження навантаження на фонд оплати праці цілому та спрощення і зменшення податків для фізичних-осіб підприємців і позбавлення їх обов'язкової сплати ЄСВ. Хоча існують побоювання про те, що реформування ПДФО та ЄСВ не збільшить надходження до соціальних фондів, перш за все до пенсійного фонду. Відповідно до досвіду розвинутих країн світу найкращими компенсаторами недоотримання соціальних платежів є доходи від обов'язкового страхування до пенсійного віку, кошти якого стануть джерелом довгострокового капіталу. Крім того паралельно необхідно скорочувати неефективні державні видатки у частині спеціальних пенсій та їх відповідності із законодавчими стандартами.

Чимало іноземних радників які діляться досвідом реформування у сфері оподаткування та державної інфраструктури зауважують що влада не дуже ефективний розпорядник і це впливає на економічне зростання. За розрахунками експертів CASE-Ukraine [2, с.35], в Україні найнижчий рівень інвестицій, високий рівень заборгованості по заробітній платі, найгірша динаміка ВВП, але найвищий рівень перерозподілу коштів зі сторони держави в порівнянні із найближчими західними сусідами. Між тим, практика країн ЄС показує, що чим нижчий рівень держави, тим кращі будуть фінансові показники суб'єктів господарювання та громадян. Загальнодержавні видатки доцільно категоричніше обмежувати, позбуватись неефективних витрат бюджету у всіх сферах господарювання. Крім того запорукою економічного зростання є стабільність та передбачуваність фіскального процесу. Для прикладу в Польщі, Болгарії, Румунії уже 15 років структура фіскального процесу є стабільною. Державні затрати не перевищують 40%. Дефіцит бюджету на рівні 1,5-2%, частка державного боргу – не більше 20%. Так для прикладу у Болгарії фіскальна дисципліна з 1997 року, завжди профіцит, і курс на податкове зниження. В 2006 році, після реформи оподаткування, Болгарія була на першому місці у світі за рівнем іноземних інвестицій по відношенню до ВВП. Той фіскальний фундамент й досі працює і стимулює суб'єктів господарювання.

Висновки. Війна яка триває в Україні уже більше 3 місяців відчутно змінила пріоритети і у сфері податкового менеджменту. Та все ж наповнення бюджету є вкрай важливим в умовах військового стану, а тому податкові нововведення не забаряться і при оподаткуванні земель сільськогосподарського

призначення. Хоча першим звітним роком буде саме 2022 рік, а сплати податку передбачено вже у 2023 році. Та все ж сільськогосподарським товаровиробником уже варто оцінювати ризики які пов'язані із цим нововведенням. Адже невеликі фермерські господарства в основному орендують паї які саме і будуть об'єктами новітнього оподаткування. Таким чином, констатуємо впровадження чергових фіскальних змін для аграріїв і непередбачувану реакцію фермерів та все ж, вважаємо що майбутнє реформування впорядкує фінансові взаємовідносини між суб'єктами господарювання та державою і принеси ефективний результат для усіх задіяних сторін.

Використані джерела:

1. Соціально-економічний розвиток України за січень-листопад 2021 року. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/infografika/2021/soc_ek_r_Ukr/soc_ek_r_Ukr_11_21.pdf
2. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. К. 2021. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення від оподаткування в Україні у 2021 році. URL: <https://case-ukraine.com.ua/publications/porivnyalnyj-analiz-fiskalnogo-efektu-vid-zastosuvannya-instrumentiv-uhylennya-unyknennya-opodatкування-v-ukrayini-2021/>

UDC 330.332

Zelisko N., Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of Economics Department,
ORCID ID 0000-0002-2467-5585
Lviv National Environmental University

THE DEVELOPMENT TRENDS IN FOREIGN INVESTMENT TO AGRICULTURE

JEL: O13, Q13, Q110

Formulation of the problem. Investment is a key factor in ensuring economic growth and innovation, increasing productivity, increasing incomes, sustainable economic development. Investment in agriculture, is important because it contributes to economic growth and poverty reduction, food security and sustainable use of nature. Volumes of investments, their structure depends on many factors. After the global financial crisis in the period, experts note the weakness of investment activity in the world economy, and argue that the lion's share of declining productivity growth in this period as in developed both emerging and developing economies account for the slowdown in investment. With the development of the pandemic, expectations of

investment activity of most experts are pessimistic. But against the background of global trends there are differences in the dynamics of investment in different countries and different industries.

Presenting main material. Ukraine takes a leading position as a large producer of cereal grains, particularly wheat. The entire annual cereal crop can reach as high as 90-100 million tons.

What is more, according to the monthly monitoring of agricultural trade performed by the European Commission, for the period from November 2018 through October 2019, Ukraine, having exported agricultural goods for the total amount of 7.3 billion EUR, was ranked 3rd among the largest suppliers of agricultural products to the EU.

In accordance with the Law of Ukraine “*On the Regime of Foreign Investment*” foreign investments understand all the values invested by foreign investors in objects of investment activity in accordance with the legislation of Ukraine in order to earn profit or achieve a social effect.

Investors can be:

- ✓ foreign countries;
- ✓ international organizations;
- ✓ legal entities;
- ✓ individuals, including Ukrainian citizens living abroad.

The legislation of Ukraine defines the following forms of foreign investment:

- ✓ creation of enterprises that are wholly-owned by foreign investors, branches and other separate units of foreign legal entities, or the acquisition of fully-owned enterprises;
- ✓ partial participation in enterprises that are created jointly with Ukrainian legal entities and individuals, or acquisition of a share of operating enterprises;
- ✓ acquisition of rights to use land and use of natural resources on the territory of Ukraine independently or with the participation of Ukrainian legal entities or individuals;
- ✓ the acquisition of immovable or movable property not forbidden by the laws of Ukraine through direct obtaining of property and property complexes or in the form of shares, bonds and other securities;
- ✓ economic (entrepreneurial) activity on the basis of production-sharing agreements;
- ✓ acquisition of other property rights;
- ✓ without establishing a legal entity on the basis of agreements with economic entities of Ukraine.

Conclusions and perspectives of further research. One of the main problems hampering the development of agriculture in Ukraine and expansion of its innovation and investment activity is, first of all, low investment attractiveness of enterprises in the agrarian sector. Increasing the innovation and investment activity and the attractiveness of agrarian enterprises will contribute to formation of a powerful production potential that will provide a comprehensive solution to the problems of agricultural development.

The introduction of a comprehensive investment program in the agrarian sector of the economy will stimulate its transition to a qualitatively new innovative type of development and will promote the growth of competitive agrarian enterprises. The timely assessment of the investment attractiveness of a company with a view to forecasting the prospects for further effective development of the agrarian sector will facilitate opening of new diversification opportunities for domestic and foreign investors, and increase the investment guarantees for foreign investors in investment projects.

References

1. Chernyshev, V.G., Okara, D.V., Kovaleva, I.L., 2019. The current state of foreign investment in agriculture, forestry and fisheries in the regions of Ukraine. *Agro-world*, 21, pp. 36-46.
2. Gaidutsky, P. I., 2014. Structural warp and crisis crises in the agro-industrial complex. *Economy AIK*, 7, pp. 38-46.
3. Onegina, V., Vitkovskiy, Y., 2020. Investments and land reform in agriculture of Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific*, [online], 6(4), pp. 187-210. Available at: <<https://doi.org/10.51599/are.2020.06.04.10>> [Accessed 17 Oktober 2021].
4. Shubravskaya O. (2012) Innovative development of the agricultural sector of Ukraine: Theoretical and methodological aspects. *Ekonomika Ukrainy*, no. 1, pp. 27-35.
5. State Statistics Service of Ukraine, 2019. *Statistical information on investment activities of agriculture, forestry and fisheries*, [online], Available at: <<http://www.ukrstat.gov.ua>> [Accessed 20 Oktober 2021]

УДК 330.322:631.11

Сиротюк Г.В., к.е.н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-8740-7959

Бобик Д.Л., магістр 1-го року навчання

Львівський національний університет природокористування

м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

JEL O13, Q 10

Постановка проблеми. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва неможливе без належного інноваційно-інвестиційного забезпечення, яке сприяє нарощуванню обсягів виробництва, збільшенню виробничого потенціалу та зростанню результативності аграрної галузі. Інвестиційні ресурси дозволяють упроваджувати новітні технології та техніку, інноваційні форми організації та управління виробництвом. Це

дозволить підприємствам досягти високої конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках і вийти з кризових ситуацій.

Результати досліджень. Інвестиційна підтримка інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств залежить від специфічних особливостей інвестицій: тривалий період окупності при реалізації інновацій; підвищений ризик реалізації; нерівномірність надходження доходів від здійснення інвестицій тощо.

Інвестиційно-інноваційна діяльність – це об'єктивно обумовлений, системний цілеспрямований комплекс заходів, пов'язаних із економічним обґрунтуванням необхідності інвестицій, пошуком і вибором інвестиційних ресурсів, спрямованих на використання наукових розробок, упровадження новацій, принципово нових видів продукції, техніки і технології з метою одержання прибутку або соціального ефекту [1].

Нині, в умовах нестабільності, що характеризується підвищеним ризиком при інвестуванні, непрогнозованістю ситуації на ринку актуальною є проблема грамотного розміщення інвестиційного ресурсу та ефективного управління інвестиційною діяльністю. Оскільки саме інвестиції є вагомим засобом підтримання і розвитку підприємницької діяльності.

Важливим чинником, що впливає на забезпечення стійкого підвищення ефективності діяльності та довгострокового економічного зростання є інвестиційна привабливість підприємства. Здійснюючи аналіз інвестиційної привабливості підприємства варто враховувати чинники зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, а саме: фінансово-економічний стан підприємства, технології управління, наявність техніки і технологій, кадровий потенціал підприємства, ефективність використання кадрового потенціалу,

Поділяємо думку Мархайчука М.М., що інвестиційна привабливість – це інтегрована оцінка підприємства як об'єкта інвестування, що характеризує виробничий потенціал, фінансовий стан, менеджмент, галузеву приналежність, інтереси суб'єктів інвестиційного процесу, реальні та потенційні перспективи розвитку підприємства з точки зору спроможності підвищення ефективності інтеграції національної економіки у світове господарство[2, с. 332].

В результаті досліджень встановлено, що останніми роками капітальні інвестиції на розвиток виробництва продукції сільського господарства Львівської області мали зростаючу тенденцію до 2019 р. Проте у 2020 р. їх обсяги стрімко зменшилися і становили 999,5 млн грн., що на 37% менше показника 2019 р. (рис. 1).

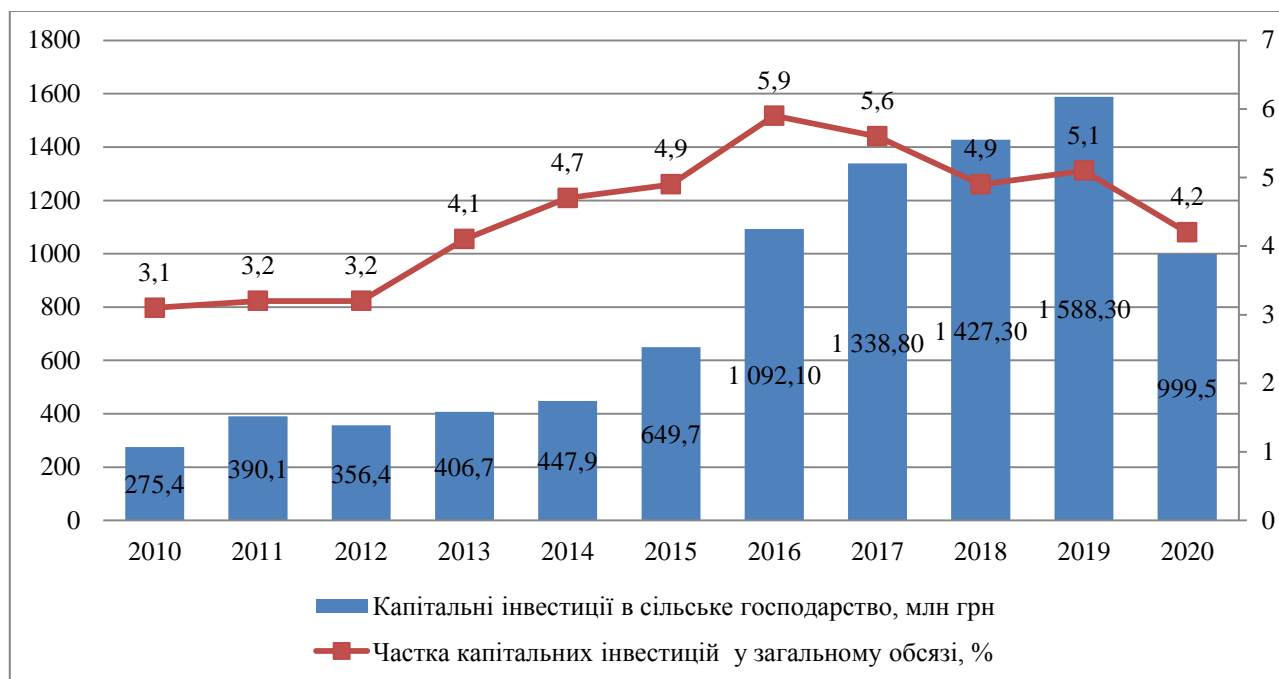

Рисунок 1. Динаміка капітальних інвестицій у сільське господарство Львівської області

Джерело: побудовано авторами за даними Головного управління статистики у Львівській області.

Дослідження інвестиційної привабливості підприємства є основою для розробки його інвестиційної політики, а також можливістю виявити недоліки в діяльності підприємства, обґрунтувати заходи щодо їх усунення та реалізації певних можливостей для залучення інвестиційних ресурсів з метою забезпечення стійкого економічного розвитку підприємства.

Висновки. Отже, для підвищення інвестиційної привабливості регіонів та ефективності сільського господарства є проведення загальнодержавних заходів щодо державних інституцій; подолання корупційних схем у підприємстві; інвестиційна підтримка малого і середнього аграрного бізнесу, особливо на постраждалих від війни територіях.

Використані джерела:

1. Литвин З.Б. Аналіз взаємозв'язку інвестиційної та інноваційної діяльності підприємства. 2014. *Кримський економічний вісник*. 6. (13). 95-99.
2. Мархайчук М.М. Аналіз методик оцінювання інвестиційної привабливості в контексті інноваційного розвитку підприємства. 2012. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 4. 330-336.

УДК 631.15:658.152(477.53)

Ільчина Л.І.

*Викладач I категорії обліку і оподаткування
Золочівський фаховий коледж ЛНУП*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Важливою особливістю сучасного стану розвитку світового економічного простору є посиленням не тільки інноваційного напрямку, в тому числі і збільшення ролі інформаційних та інтелектуальних ресурсів, але й загостренням проблеми продовольчого забезпечення. Зокрема зміна експортних орієнтирів національної економіки при визначенні стратегічних завдання на шляху до розв'язання світової продовольчої проблеми потребують проведення низки системних заходів щодо переорієнтації національного аграрного сектору на шлях інноваційного розвитку. Водночас такий перехід неможливий без посилення інноваційної складової, що значно збільшить конкурентоспроможність та конкурентні позиції аграрних підприємств як на внутрішньому так і на міжнародному ринках.

У теперішній час наукові розробки не відповідають потребам сільського господарства, що певною мірою є відображенням незбалансованості інноваційної системи, відсутності узгодженості між реальними потребами галузі та діями наукових установ. Низький рівень інноваційної активності сільськогосподарських товаровиробників є також і результатом їхньої низької прибутковості, що поєднано з недосконалістю фінансово-кредитної системи, законодавчого забезпечення. Тобто існує комплекс проблем, вирішення яких перш за все полягає в активізації ролі держави через розроблення концепції, стратегії та механізмів регулювання інноваційного розвитку аграрного сектору. Враховуючи важливість інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору економіки, виникає необхідність дослідження та аналізу тенденцій інноваційної активності аграрних підприємств, проблем, які перешкоджають активізації інноваційної діяльності, визначення основних стратегічних орієнтирів розвитку, а також вибір ефективної стратегії інноваційно-орієнтованого розвитку враховуючи рівень інноваційної активності та спрямованості агропідприємств.

Підвищення ефективності виробничого господарської діяльності є провідним завданням кожного суб'єкта господарювання аграрного сектору, тому сьогодні є надзвичайно важливим вивчення сучасних підходів до трактування категорії «ефективність», до визначення її чинників та напрямів підвищення

Результати дослідження. Аграрна сфера України є визначальною в економіці країни, тому її ефективне функціонування повинно здійснюватися на

досягненнях науки, техніки і новітніх технологій. Така орієнтація можлива лише за умов впровадження і поширення інноваційної діяльності у сфері агропромислового виробництва.

Специфіку інновацій в аграрній сфері зумовлено, особливостями самого сільського господарства, де основним фактором виробництва виступає земля, в процесі виробництва існує чітка взаємодія з живими організмами (рослинами, тваринами), виробництво має сезонний характер та високий рівень ризику. З упровадженням новацій у галузь види продукції, як правило, не змінюються, тільки набувають покращених властивостей. Інноваційну діяльність у сільському господарстві можна розглядати на чотирьох етапах: розробка новацій, їх апробація та перевірка, відтворення новацій, а також упровадження їх у виробництво. Інноваційний розвиток аграрної сфери неможливий без достатнього фінансового забезпечення.

Сьогодні ключовою є проблема залучення інвестиційних ресурсів в інноваційний розвиток та їх раціонального використання, і від розв'язання даної проблеми залежать можливості подальшого економічного розвитку аграрного виробництва. Інвестиційний дефіцит, зумовлений згортанням державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств, відсутністю розвиненої фінансово-кредитної інфраструктури, високим рівнем зношення матеріально технічної бази аграрного виробництва низькою інвестиційною привабливістю окремих сегментів аграрної сфери, - є фактично основною перешкодою для активізації інноваційного попиту товаровиробників. В умовах окресленого стану аграрної сфери, надзвичайно важливою є диверсифікація інструментів кредитної підтримки сільськогосподарських виробників, нагромадження власних інвестиційних ресурсів суб'єктами аграрного підприємництва, запровадження оптимальних схем оподаткування та страхування, врахування екологічного чинника при розробленні інвестиційної стратегії потужних агропромислових об'єднань [3]. Активізації інноваційної діяльності в сільському господарстві на етапах розробки, апробації та відтворення новацій сприятиме створення технопарків та інших інноваційних структур на регіональному рівні. Створення нових науково-технологічних структур технопаркового типу може стати важливим фактором розвитку інноваційної інфраструктури аграрної сфери. Сучасний технологічний парк розглядається як форма територіальної інтеграції науки, освіти й виробництва у вигляді об'єднання наукових організацій, навчальних закладів, виробничих підприємств або їх підрозділів з метою прискорення розробки і застосування науково-технічних і техніко-технологічних досягнень.

Технологічна ефективність характеризується використанням ресурсів виробництва, основним її критерієм є максимальний вихід продукції з одиниці землі за збереження природного середовища і дотримання екологічної

рівноваги [2]. Економічна ефективність відображає ступінь реалізації виробничих відносин і визначає ефективність виробництва продукції [3]. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва – це отримання продукції з одного гектара земельної площі, від однієї голови худоби за найменших затрат праці і коштів на виробництво одиниці продукції. Ефективність сільського господарства включає не тільки співвідношення результатів і витрат виробництва, у ній відбиваються також якість продукції та її здатність задовольняти ті чи інші потреби споживача [2]. Соціальна ефективність характеризує соціальний розвиток і полягає у скороченні тривалості робочого тижня, збільшенні кількості нових робочих місць і рівня зайнятості працівників, поліпшенні умов праці та побуту [5]. В. Андрійчук у своїх наукових працях описував соціальну ефективність як ступінь задоволення потреб колективу підприємства, його власників у засобах і умовах життєзабезпечення [1].

Макросередовище впливає на діяльність суб'єкта господарювання не прямо, проте його фактори позначаються на його результатах діяльності, хоча і не безпосередньо. Мікрорівень представляє сукупність об'єктів, що формують найближче оточення організації і мають безпосередній вплив на його виробничо-господарську діяльність [4].

Висновки. Активізація інноваційної діяльності в аграрних підприємств України є необхідною передумовою забезпечення конкурентних переваг на існуючому ринку, адже нові технології дозволяють нарощувати обсяги виробництва та збільшувати рівень конкурентоспроможності виробленої продукції у довгостроковій перспективі. Тому для розвитку національного аграрного сектору, окрім наявного ресурсного забезпечення аграрних підприємств ключовим та необхідним кроком є формування стратегії інноваційно-орієнтованого розвитку, що дасть можливість у доступному вимірі прийняття ефективних управлінських та інтелектуально-технологічних рішень з приводу використання тієї чи іншої інноваційної системи

Використані джерела:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. 2-ге вид., доп. і перероблене / В.Г. Андрійчук. К.: КНЕУ. 2002 р. 624 с.
2. Афендікова Н.О. Інноваційний розвиток аграрного виробництва в сучасних умовах / Н.О. Афендікова. Економіка та держава. № 6. 2016. С. 32-34.
3. Долгошея Н.О. Організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки// Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2011. № 3. С.17- 22.
4. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / В.І. Мацибора, В.К. Збарський, Т.В. Мацибора. – К. : Каравела, 2008. 312 с.
5. Калінеску Т.В. Стратегічний потенціал підприємств: формування та розвиток: [монографія] / Т.В. Калінеску, Ю.А. Романовська, О.Д. Кирилов. Луганськ.: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. 272 с.

УДК 338

*Досин О.М., викладач економічних дисциплін
Івано-Франківський фаховий коледж ЛНУП
м. Івано-Франківськ*

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем агропромислового комплексу України є інноваційний шлях розвитку сільськогосподарського виробництва. Широке впровадження інновацій в усіх напрямках діяльності сільськогосподарських підприємств сприяє: зростанню продуктивності праці, економії різних видів ресурсів, скороченню витрат і зниженню собівартості аграрно-продовольчої продукції, нарощуванню обсягів і підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва. [1, с.50]

Результати досліджень. Важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України є інноваційна модель розвитку. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі зумовлюється в значній мірі широким впровадженням у практику вітчизняних і світових досягнень науково-технічного прогресу, стратегічна роль в якому належить інноваційній діяльності. [1, с.55]

Інновація – нововведення в сфері технології, економіки або організації виробництва та реалізації продукції, яке засновується на впровадженні новітніх досягнень науково-технічного прогресу та здатне призвести до якісного підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.

Закономірності поведінки підприємця-новатора:

1. Можливі інновації у більшості випадків виникають і нагромаджуються в ході об'єктивного процесу розвитку науки та техніки, тобто незалежно від волі підприємця-новатора (функції винахідника та підприємця є докорінно різними).

2. Функція підприємця-новатора складається у відборі та цілеспрямованій реалізації існуючих можливостей вдосконалення виробництва.

3. В процесі інноваційного розвитку підприємства неабиякого значення має особистість підприємця-новатора (сила характеру, інтуїція, рішучість та ін.), риси якої великої мірою зумовлюють вибір конкретних варіантів інновацій

4. Виникнення та успішна діяльність підприємця-новатора призводить до появи декількох менш кваліфікованих підприємців (“кластеризація підприємців”). [2]

Основною метою інновацій в аграрній сфері є забезпечення економічності та екологічності сільськогосподарського виробництва [4]

До основних особливостей формування і розвитку інноваційного процесу у сільському господарстві відносяться наступні:

1) значні відмінності регіонів країни за природно-кліматичними умовами і спеціалізації виробництва;

2) різноманітність видів виробляємої сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки, істотна різниця в технології обробки продукції, утримуванні и годівлі тварин;

3) велика різниця в періодах виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки;

4) наявність великої різноманітності типів виробництва за різними організаційно-правовими формами та формами власності, розмірами, спеціалізації, підпорядкованості, кооперації тощо;

5) велика залежність технологій виробництва в сільському господарстві від природно – кліматичних умов, дорожно-транспортних мереж, віддаленості від постачальницьких центрів і ринків збуту продукції і інших факторів;

6) відособленість сільськогосподарських товаровиробників, віддаленість від інформаційно – консультаційних служб і організацій, які виробляють науково-технічну продукцію;

7) різний соціально-освітній рівень робітників сільського господарства;

8) відсутність чіткого і науково – обумовленого організаційно – економічного механізму передачі досягнень науки сільськогосподарським товаровиробникам і як наслідок, суттєве відставання галузі по освоєнню інновацій у виробництві [3].

З урахуванням вимог науково-обумовленої класифікації, було розроблено набір ознак класифікації інновацій, що дозволяє, на наш погляд, раціонально організувати інноваційну діяльність в сільськогосподарських підприємствах.

1. За ознакою предмету та сфери застосування інновацій: - біологічні; - технічні; - технологічні; - хімічні; - економічні; - соціальні; - інновації в менеджменті;

- маркетингові.

2. За ступенем новизни інновацій: - нові для підприємства; - нові для галузі; - нові для регіону; - нові для області; - нові для країни

3. За глибиною змін, що вносяться: - базові; - поліпшуючі; - модифікаційні; - прикладні.

4. За формою реалізації інновацій: - у формі продукту; - у формі процесу.

5. За спрямованістю використання: -прибуткові; - неприбуткові; - захисні; - наступальні; - руйнівні.

6. За періодом реалізації: - довгострокові; - середньострокові; - короткострокові.

7. За походженням: - зовнішні; - внутрішні;

8. За величиною витрат: - інновації, що вимагають великих вкладень; - інновації, що вимагають мінімальних витрат; - інновації можливі без додаткових витрат.

9. За джерелом фінансування: - власні кошти; - бюджетні кошти; - кредитні або інші позикові кошти; - змішане фінансування.

10. За ступенем ризику: - відсутність невизначеності; - часткова невизначеність; - повна невизначеність. [1]

Слід відзначити, що у сільському господарстві розробка інновацій і їх впровадження пов'язано переважно з новими сортами рослин, виведенням нових порід тварин, нової техніки, новими ресурсозберігаючими технологіями, застосування яких у більшості випадків змінює характерні властивості сільськогосподарської продукції, що виробляється, але не призводять до появи нових видів продукції.

Інноваційна діяльність є важливою складовою прискорення розвитку сільського господарства. Саме в агропродовольчій сфері, на відміну від інших сфер, розвиток інновацій відбувається більш повільно, що вимагає особливої уваги. Інноваційні процеси у сільському господарстві мають певні особливості, пов'язані із його специфікою, а саме: наявністю живих організмів, сезонністю та підвищеними ризиками тощо.

Висновки. Отже, можна зробити заключення, що у контексті існування необхідності нарощування обсягів виробництва та рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції одним із перспективних напрямів розвитку аграрних підприємств України є використання інноваційних підходів до здійснення господарської діяльності в сільському господарстві. [1, с.55]

Використані джерела:

1. Опружак С.С. Інноваційна діяльність в сільському господарстві. Восьма всеукраїнська практично-пізнавальна конференція «Наукова думка сучасності і майбутнього», Дніпро, 2017: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/38-vosma-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-konferentsiya-naukova-dumka-suchasnosti-i-majbutnogo/90-innovatsijna-diyalnist-v-silskomu-gospodarstvi> (дата звернення: 20.05.2022)
2. Основи економічної грамотності та підприємництва: навчальний посібник /Алексеева С.В., Базиль Л.О., Байдулін В.Б., Гриценко І.А., Єршова Л.М., Орлов В.Ф., Г.М. Сохацька. – Житомир: Полісся, 2020. – 217 с.
3. Садиков М.А. Управління інноваційними процесами в аграрній сфері АПК: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.02.03 / М.А. Садиков. - К., 2002. — 30 с.
4. Чабан В.Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В.Г. Чабан // Економіка АПК. - 2006. - № 7. – С. 68.

УДК 631.14:001.76

*Василишин С.А., студентка спеціальності
«Фінанси, банківська справа і страхування»
ВСП «Стрийський фаховий коледж ЛНУП»,*

*Пилипенко Л.О., науковий керівник,
викладач ВСП «Стрийський фаховий коледж ЛНУП»,*

ПРІОРИТЕТИ ТА СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. 24 лютого 2022 року, коли розпочалось повномасштабне вторгнення РФ в Україну, на той момент ніхто не думав про їжу, для багатьох громадян постало питання просто вижити. На сьогоднішній день всі ми бачимо, що західні області почали повертатись до праці, зокрема, проходила та й ще проходить посівна кампанія там, де це можливо. Сьогодні світові лідери б'ють на сполох, оскільки Україна є одним із найбільших експортерів сільськогосподарської продукції в країні Європи і не тільки.

Міжнародні прогнози агропродовольчого розвитку передбачають зростання світового агропродовольчого попиту, зокрема, на зернові, продовження підвищувальної динаміки світових цін та ускладнення ситуації на агроринку, у тому числі під впливом спекулятивних чинників (ціни на добрива та паливо), що може до кінця 2022 року призвести до продовольчої кризи. Як відомо, можливості суттєвого нарощування розвиненими країнами, що традиційно є основними світовими експортерами агропродовольчої продукції, масштабів сільськогосподарського виробництва, практично вичерпані, оскільки, наприклад, в нас, багато складів з продукцією були розбомблені, а в інших країнах не вистачає продукції для всіх. Економічний же рівень більшості країн, що розвиваються, є недостатнім для забезпечення адекватним потребам зростання виробництва харчової продукції. Тому вирішення продовольчої проблеми, яку прогнозують вже до кінця 2022 року, потребує проведення низки системних та швидких заходів із переведення національних агропродовольчих комплексів на шлях інноваційного розвитку для створення реального підґрунтя динамічного й збалансованого збільшення обсягів сільськогосподарського і продовольчого виробництва, що є можливим сьогодні у разі залучення спонсорів та інвестицій. Практика інновацій, з одного боку, свідчить про те, що на їх шляху є ще чимало перепон, які суттєво стримують інноваційний розвиток у державі; з іншого – що інноваційний розвиток стає, а подекуди вже утвердився як стратегічний для розвитку галузей та регіонів. Проте, ці кроки вимагають конкретного наповнення, від організації підготовки кадрів до практичної реалізації масштабних інноваційних проектів та програм.

Метою статті є дослідження інноваційних можливостей, а також параметрів та характеристик інноваційного потенціалу сільськогосподарських виробників України, обґрунтування напрямів активізації інноваційної діяльності аграрних підприємств в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою, на мою думку, системи заходів щодо прискорення розвитку сільського господарства, підвищення його конкурентоспроможності й ефективності є саме інноваційна діяльність. Інноваційна діяльність у сільському господарстві після лютого 2022 року суттєво уповільнилася, скоротилися як кількість і якість виконаних наукових розробок, так і чисельність науковців, що є наслідком погіршення умов державного фінансування наукової діяльності. Економічні відносини між наукою та виробництвом недостатньо налагоджені, повільно впроваджуються у виробництво наукові розробки, які сьогодні, як ніколи, можуть допомогти тримати «на плаву» нашу економіку та аграрну сферу. Особливістю впровадження інноваційних технологій в аграрному секторі економіки є велика різноманітність виробників, починаючи від дрібного селянського сектора: домогосподарства, фермерські господарства (малий бізнес), сільськогосподарські підприємства різних організаційних форм господарювання (колективні, приватні, приватно-орендні, товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства публічного та приватного типу, сільськогосподарські виробничі кооперативи, державні підприємства). Окрім названих суб'єктів господарювання, в останні роки створюються великі холдингові об'єднання. Всі ці організаційні структури працюють на орендованих землях з різними площами сільськогосподарських угідь – від 2 до 10 тис. га. В названих структурах основоположним засобом виробництва стали землі, орендовані у дрібних власників, про це наголошував і Президент України Володимир Зеленський у своїх зверненнях оперуючи даними відділу статистики. [5, с. 58].

У найширшому розумінні агроінновація – це нововведення, що реалізується в аграрній сфері. Науковці пропонують різні підходи до визначення цього поняття. Так, агроінновацію трактують і як системні впровадження в аграрну сферу результатів науково-дослідної роботи, що приводять до позитивних якісних та кількісних змін у характеристиці взаємозв'язків між біосферою та техносферою, а також поліпшують стан навколишнього середовища, або як результат праці, отриманий завдяки застосуванню нових наукових знань, що перетворюють процес функціонування та розвитку виробничо-господарської системи АПК в напрямі підвищення її ефективності, стійкості та системної якості відносин [4, с. 32]. Вважаю, що, агроінновацію можна розглядати як нововведення в галузі сільського господарства, що супроводжується отриманням комерційного ефекту, який сьогодні є найбільш затребуваним для нашої економіки.

Специфіку інновацій в аграрному секторі зумовлено особливостями самого сільського господарства, де основним фактором виробництва виступає земля,

це підтверджують і дані статистики, в процесі виробництва існує чітка взаємодія з живими організмами (рослинами, тваринами), виробництво має сезонний характер та високий рівень ризику. З упровадженням новачій у галузь види продукції, як правило, не змінюються, тільки набувають покращених властивостей. Інноваційний розвиток АПК не можливий без достатнього фінансового забезпечення як з державного бюджету, так і з залученням іноземних інвесторів. Інвестиційний дефіцит, зумовлений згортанням державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств, відсутністю розвиненої фінансово-кредитної інфраструктури, високим рівнем зношення матеріально-технічної бази аграрного виробництва низькою інвестиційною привабливістю окремих сегментів аграрної сфери, – є фактично основною перешкодою для активізації інноваційного попиту товаровиробників.

В умовах окресленого сьогоднішнього стану аграрного сектора надзвичайно важливою є запровадження ефективних інструментів кредитної підтримки сільськогосподарських виробників, нагромадження власних інвестиційних ресурсів суб'єктами аграрного підприємництва, запровадження оптимальних схем оподаткування та страхування, врахування екологічного чинника при розробленні інвестиційної стратегії потужних агропромислових об'єднань та малих фермерів [3, с. 67].

Нині постало найважливіше завдання – визначити ефективний шлях подальшого розвитку агропромислової сфери західних регіонів відповідно до тих напрямів, які вже визначені, розвиваються і перевірені часом в країнах – лідерах світової економіки, тобто створення холдингів, технологічних парків, кластерів.

Результати досліджень. У сучасних умовах одним з ключових завдань державної політики України має стати формування системи відносин між аграрною наукою, освітою та сільськогосподарським виробництвом, коли інновації стануть основою прогресу аграрної економіки та суспільства, а потреби інноваційного розвитку АПК, у свою чергу, багато в чому визначають і формують найважливіші напрями наукової діяльності. Саме тому для фінансового забезпечення інноваційного розвитку агропромислового комплексу необхідно сконцентрувати капітал на пріоритетних напрямках розвитку, зокрема освіти, науці, прогресивних технологіях, підприємницькій активності на ринку наукомісткої продукції; забезпечити організацію конкурентоспроможного виробництва агропродовольчої продукції, що можливо завдяки концентрації інвестицій у пріоритетних сферах, зокрема здійсненню інвестицій в розвиток людського капіталу, що є основою вироблення і впровадження нових знань організаційного, технологічного, економічного, екологічного спрямування; переорієнтувати інвестиції в розвиток галузей сільського господарства з порівняно високою інтенсивністю виробництва, що нині потребують якнайшвидшого відродження на новій техніко-технологічній основі, забезпечують створення додаткових робочих місць на селі та виробництво імпортозамінних товарів; впроваджувати

інвестиційно-інноваційні проекти будівництва промислових об'єктів з переробки енергетичних продуктів і виробництва біопального, що сприятиме випуску альтернативних видів екологічно чистого пального, утилізації надлишків виробленої сільськогосподарської продукції та проміжної продукції промислового виробництва, створенню нових робочих місць, збільшенню доходів сільського населення та надходжень до бюджету.

Висновки. У сучасних умовах інноваційний розвиток підприємств агропромислового виробництва можливий тільки на основі відповідної моделі, яка має враховувати регіональні особливості агропромислового виробництва та можливості інноваційного розвитку. Становлення інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва є системною проблемою і вимагає комплексного вирішення таких питань: поетапного підвищення рівня фінансування регіональної аграрної науки за рахунок усіх джерел з метою перетворення галузей агропромислового виробництва, зокрема сільського господарства, на високотехнологічні; підвищення результативності регіональної аграрної науки та створення потужного пакета конкурентоспроможних інновацій, насамперед нових агро- та біотехнологій; селекційних досягнень у рослинництві та тваринництві, сучасних технічних комплексів, адаптованих до умов конкретної ґрунтово-кліматичної зони; формування економічних механізмів стимулювання попиту агроформувань на інноваційну продукцію, пільгове кредитування ресурсів та кредитної підтримки й пільгового оподаткування інноваційних проектів. У розробці та впровадженні інноваційної моделі розвитку в перспективі важливу роль буде відігравати науково-методичне забезпечення сільськогосподарських підприємств, яке здійснюється через науково-дослідні установи, виші, служби науково-технічної інформації, консультаційні центри й організації, а також інші установи всіх форм власності та відомчої підпорядкованості.

Використані джерела:

1. Гордієнко В.П. Інноваційний розвиток регіонів на основі технопаркової концепції // Економічний простір. 2018. № 46. С. 37-44.
2. Інноваційний розвиток економіки та напрямки його прискорення: наукова доповідь / Ю.М. Бажал, І.В. Одотюк, М.С. Данько, О.О. Лапко та ін.; ред. В.П. Александрова / НАН України; Інститут економічного прогнозування. К.: Ін-т економічного прогнозування, 2020. 80 с.
3. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України // Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. 2019. № 1. С. 65-76.
4. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення // Проблеми науки. 2020. № 9. С. 30-37.
5. Ткаченко В.Г. Кластери в системі аграрного виробництва: сутність и значение в реализации инновационной политики государства / В.Г. Ткаченко, В.И. Богачев // Вісник економічної науки України. 2019. № 2. С. 182-189

УДК 658.1:005.59

Вовк І.В., здобувач

ORCID ID 0000 0001 6075 6094

Львівський національний університет природокористування

м. Львів

ОЗДОРОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

JEL ID D22; D61; I15; M52; M54

Здоров'я населення, як одна з основних складових людського капіталу, виступає базою соціально-економічного розвитку через його взаємозв'язок із соціально-економічними характеристиками життєдіяльності громадян. Це найважливіша властивість, без збереження і відтворення якої населення не може реалізувати свої потенційні можливості в економічній й інших сферах людської активності та високу якість життя [1].

Економічне знецінення людського капіталу в результаті природних адаптаційних процесів, викликаних безперервним розвитком потреб, виробництва і технологій, стає причиною безробіття, у тому числі його найтяжчої форми - тривалого безробіття. Втрати людського капіталу породжують безробіття. Безробіття, у свою чергу, призводить до подальшого знецінення людського капіталу [2]. А достатньо зменшити одну зі складових людського капіталу (наприклад, здоров'я) при інших постійних компонентах, щоб вартість цього капіталу зменшилася. В структурі сукупності чинників ефективності функціонування підприємств все більшої ваги набуває якість людського капіталу, особливо у частині безпосередніх його носіїв – людей, які працюють на підприємствах. В цьому плані під зазначеною якістю слід розуміти стан їхнього здоров'я. Здорова фізично і психічно людина може забезпечити максимально ефективне використання свого потенціалу.

Використання людського капіталу генерує сукупність цінностей, як на рівні однієї організації, так і в макроекономічному масштабі для суспільства та держави. З точки зору формування цінності людського капіталу, важливі не лише індивідуальні особливості працівників (їхній потенціал, який залежить від стану їх здоров'я), а й усі чинники навколишнього середовища (макроекономічні), що обумовлюють його належне використання.

Актуальність зазначеної проблеми визначається ситуацією та наявністю тенденцій до погіршення стану здоров'я не лише працюючих, але населення країни взагалі. Такі тенденції пов'язані із інтенсифікацією дії цілої низки чинників, серед яких доцільно виділити групу: зовнішніх - деградація навколишнього середовища внаслідок нераціонального використання природних ресурсів, забруднення його нераціональним господарюванням; внутрішніх (характерні для підприємства) – шкідливі умови

праці, нераціональний графік роботи. Крім того, як і кожен вид капіталу, людський капітал має властивість зношуватись як морально, що теж негативно відбивається на стані здоров'я, так і фізично, як в результаті експлуатації, так і внаслідок природного процесу старіння незалежно від експлуатації чи не експлуатації. Свідченням погіршення стану здоров'я працівників є негативна динаміка захворюваності населення у працездатному віці по країні.

Логіка проблеми дозволяє висунути гіпотезу про те, що груп чинників покращення стану справ може бути три: активність самих працівників, спрямована на покращення стану свого здоров'я; активність підприємства зі створення сприятливих умов праці із організації та проведення оздоровчої діяльності; активні дії держави, спрямовані на створення умов для покращення здоров'я людей. Всі види активності можуть мати як реактивний (компенсаційний характер), так і проактивний (попереджувальний, більш ефективний) характер.

Чинниками активізації зазначених дій на рівні працівника є: мотивація до здорового способу життя та бажання покращити стан свого здоров'я з метою досягнення максимальної ефективності у використанні своїх сил і одержання максимального задоволення від життя. На рівні підприємства і держави чинниками є підвищення ефективності функціонування на основі досягнення зазначеного вище ефекту. Регулюючим чинником у таких випадках є наявність необхідних фінансових ресурсів. Власне оздоровча діяльність підприємства може мати найвищий соціально-економічний ефект, оскільки вона є більш адресною і контрольованою, ніж в цілому у державі.

Основні напрями оздоровчої діяльності підприємства по відношенню до своїх працівників: інвестиції у спортивні споруди для фізичної активності і організація їх функціонування; мотивація працівників до праці без лікарняних листків непрацездатності; виділення коштів на відпочинок працівників у санаторіях, реабілітаційних закладах і покриття коштів на лікування при потребі; пропаганда здорового способу життя; виділення коштів на оздоровлення. Тобто, оздоровча діяльність підприємства органічно вписується у ланцюг формування ефективного його функціонування: «оздоровча діяльність —> здоров'я працівників —> ефективність використання їх потенціалу —> ефективність використання ресурсів підприємства —> ефективність функціонування підприємства», який можна продовжити і навіть замкнути на ланці «збільшення можливостей для виділення коштів з метою активізації оздоровчої діяльності та загального покращення добробуту його працівників».

Використані джерела:

1. Небава М. І. і Заюков І. В. 2018. Людський капітал. Здоров'я населення вінницького регіону в аспекті збалансованого розвитку України. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 4, 36-44.

2. Ostoj I. 2001. Kapitał ludzki i jego deprecjacja w kontekście związków z bezrobociem - próba teoretycznego uogólnieni. Rozważania wokół wybranych kategorii ekonomicznych na tle przemian gospodarczych Europy i Polski na przestrzeni wieków. - Akademia Ekonomiczna w Katowicach. 18, 175-183.

УДК 330.341.1

Смолінський В. Б., к.е.н., доцент,
ORCID ID: 0000-0001-8857-257X

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

JEL ID Q18

ІПОТЕЧНЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Здійснення земельної реформи у сільському господарстві України призвело до того, що значна частина підприємств перебуває у занепаді, і однією з причин їх зубожіння є слабка матеріальна база або її відсутність, а також труднощі з одержанням кредитів на розвиток виробничої діяльності. Причиною низького рівня кредитування аграрних підприємств є недосконалість надання кредитних послуг фінансовими установами, в першу чергу банками. Тому в умовах сьогодення виникає необхідність перебудови кредитної політики банківських установ, адже за ринкової економіки існують принципово нові підходи до надання кредитних послуг фінансовими установами, яких не було за часів існування командно-адміністративної системи. Дієвим способом подолання проблем, пов'язаних із позиками на здійснення господарської діяльності на селі, є іпотечне кредитування як інноваційний напрям використання земель аграрних підприємств, тобто довготермінова банківська позика під заставу землі.

Результати досліджень. Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» під інвестиційною діяльністю розуміється сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [1].

Підвищення ефективності управління інвестиційно-інноваційною діяльністю аграрних підприємств обмежується рядом чинників, зокрема умовами соціального та політичного середовища, рівнем кваліфікації та внутрішнім опором реструктуризації господарств. Тому інвестування аграрних товаровиробників залишаються досить ризиковою справою, а аграрний сектор – інвестиційно непривабливим.

І саме іпотека землі у сільському господарстві є реальним засобом виходу з існуючої кризи, адже вона створює нові можливості для фінансово сильних підприємств, які прагнуть до укрупнення виробництва, адже на сьогодні

підприємства можуть розширюватися лише на умовах оренди. Вона цікава тим, що за її рахунок можна якісно поліпшити матеріально-технічну базу сільськогосподарського виробництва, задіяти нові технології, відновити культуру обробітку землі, а також широко використовувати практику кредитування на інноваційній основі, де об'єктом застави виступає земля.

Незважаючи на потужну законодавчу підтримку інноваційної діяльності, немає єдиного загального механізму інвестування інновацій. Хоча прийнята не одна державна програма та концепція, але, на жаль, ми не бачимо позитивного кінцевого результату широкого впровадження новинок техніки у виробничий процес як промислових, так і аграрних підприємств. Відсутність правових гарантій повернення власних заощаджень не стимулює приватних інвесторів вкладати весь свій капітал у інновації. Щодо бюджетних коштів, то зменшення їхніх розмірів не сприяє розвитку інноваційної діяльності. Тому необхідно розробити практичні рекомендації щодо підвищення інвестиційної привабливості інноваційних підприємств [2].

Таким чином, іпотека землі має бути важливим елементом кредитування підприємницької діяльності суб'єктів господарювання в аграрній сфері. У системі відносин, які виникають в процесі надання кредиту, вона повинна виступати основою для здійснення підприємництва на базі використання землі аграрними підприємствами.

Через нереалізованість багатьох передумов впровадження іпотечного кредитування у сільському господарстві на сьогодні в Україні нема можливостей для широкомасштабного запровадження нових іпотечних фінансово-кредитних механізмів та створення іпотечного ринку. Проблему формування останнього слід розглядати як одне з найважливіших політичних, економічних і соціальних завдань, що постали нині перед нашою державою.

Отже, у короткостроковій перспективі важко говорити про розвиток ефективних іпотечних відносин з приводу сільськогосподарських земель в Україні. Тому основним чинником підвищення кредитоспроможності аграрних підприємств має бути зростання ефективності виробництва, а розвитку іпотечних земельних відносин – створення правових та економічних засад розвитку іпотеки в Україні як необхідної умови функціонування ринку землі.

Таким чином, основними напрямками формування іпотечного земельного кредитування у сфері сільськогосподарського виробництва можна визначити наступні положення: розробка на державному рівні нормативів функціонування Земельного банку; створення нормативно-правової бази для випуску та обігу іпотечних цінних паперів; визначення механізмів державної підтримки й стимулювання іпотечних операцій; формування основних елементів інфраструктури ринку, які би обслуговували процес іпотечного кредитування.

Отже, іпотечне кредитування під заставу землі повинно виступати важливим чинником підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств на шляху їх інноваційного розвитку. Проте на сьогодні в Україні нема можливостей для широкомасштабного запровадження іпотечних операцій

у земельній сфері через нереалізованість багатьох передумов впровадження іпотечного кредитування у сільському господарстві і це негативно відбивається на функціонуванні аграрних підприємств. З огляду на це необхідно створити правову базу для обігу іпотечних цінних паперів, функціонування Земельного банку в Україні, впровадження системи страхування земельних іпотечних операцій. Тому успішний розвиток іпотечного кредитування аграрних підприємств України стане можливим лише за наявності комплексу законів і нормативних актів, які чітко би регламентували дії всіх учасників іпотечного ринку, починаючи з їх обов'язків до відповідальності.

Використані джерела:

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України № 1560-XII від 18 вересня 1991р. / Верховна Рада України. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Черній Н.С. Методи державного регулювання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. URL: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=393>

СЕКЦІЯ 2

Методичні і методологічні аспекти ефективності інноваційного розвитку аграрних підприємств

УДК 631.5:633.34:631.11

Цюк О.А., професор, д.с-г.н.

ORCID ID: 0000-0002-1213-137X

Андрусик Р.В., викладач агрономічних дисциплін

ORCID ID: 0000-0003-1223-135X

Андрусик П.Р., аспірант

ORCID ID: 0000-0002-5219-106X

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИРОЩУВАННЯ СОЇ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЗАХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ

З кожним днем, соя, стає все привабливішою культурою для вирощування фермерами всієї Європи, а зокрема і України. Через невтішні сигнали збору цієї зернобобової культури в 2021 році у країнах Латинської Америки, а саме Аргентини та Бразилії, прогнозується дефіцит даної культури, що спровокує попит та ріст ціни на культуру, що не може не привабити українського фермера та трейдера.

В умовах Західного Лісостепу за останні декілька років соя повільно витісняє вже звичні нам олійні і зернобобові культури та починає займати вагому позицію в структурі посівних площ сільськогосподарських культур. Однак, рівень її урожайності залишається невисоким та нестабільним за роками вирощування, що спонукає до вивчення і вдосконалення окремих елементів технології вирощування. Серед заходів, спрямованих на реалізацію генетичного потенціалу високоврожайних сортів сої інтенсивного типу, передусім є такі: ефективне використання біокліматичного потенціалу регіону вирощування, оптимальне, з урахуванням гідротермічних ресурсів, сортове розміщення виробництва, конкурентоспроможні технології її вирощування [1, 2].

Всім давно вже відомо, що сорт або гібрид може реалізувати урожайний потенціал лише в тому випадку, коли кожен елемент технології вирощування на 100% відповідає його біологічним потребам. Беручи до уваги, що сорти по-різному реагують на агротехнічні заходи, то для кожного сорту необхідно визначати найоптимальніші строки й способи сівби, норми висіву, дози добрив та хімічний захист тощо. Без цих складових просто неможливо реалізувати генетичний потенціал культури. Після доведення кожного елемента до найвищого рівня виробництва, починаючи від вибору селекції до умов зберігання, можна значно підвищити урожайність та якісні показники вирощуваної культури. Тому в нашому польовому досліді ми обрали два, за своїми характеристиками схожими сортами іноземної селекції – Ментор та української – Діадема Поділля.

Для того, щоб соя сформувала високопродуктивний врожай, важливе значення має норма та кінцева густота культури. Низка наукових досліджень свідчать про те, що густота рослин є одним із основних елементів сортової агротехніки вирощування сої і важливим фактором інтенсифікації її виробництва. Лише за оптимальної густоти рослин можна досягнути максимальної продуктивності сорту чи гібриду.

Визначено, що за найкращих норм сівби, рослини сої краще ростуть і розвиваються, повноцінно використовують сонячну енергію, закладається більше репродуктивних органів та формується вищий врожай. Надмірно зріджені і загущені посіви в результаті до зниження врожаю. В дуже загущених посівах, рослини, через взаємне затінення, мають дуже тонке стебло з малою кількістю гілок, низьким коефіцієнтом гілкування і бобів. Боби в таких посівах формуються у верхньому ярусі сої, наслідком цього є не висока насіннева продуктивність. У надмірно зріджених посівах, навпаки, рослини сильно гілкуються, утворюється більше бобів, індивідуальна продуктивність рослин висока, проте через невелику кількість рослин формується низька урожайність. Окрім того, у зріджених посівах боби закладаються близько до поверхні ґрунту, що спричиняє ускладнення при збиранні та втрату врожаю [3].

Існує думка, що для сої характерна висока пластичність щодо густоти посівів, яка проявляється у зміні індивідуальної продуктивності, в першу чергу в результаті різного числа гілок, бобів, насіння, їх маси, висоти кріплення нижніх бобів тощо. Дослідженнями, проведеними у США, встановлено, що зниження густоти посіву сої на 20-25% не справляє значного впливу на її урожайність.

Урожайність сої є похідною середньої продуктивності однієї рослини та їх кількості на одному гектарі. Отже у конкретних умовах потрібне таке поєднання цих показників, яке б забезпечувало отримання найвищої кількості насіння з одиниці площі. У наших дослідях, які були проведені на базі ВСП "Заліщицький фаховий коледж імені Є. Храпливого НУБіП України", в зоні Західного Лісостепу України, найвищий урожай сої середньораннього сорту Ментор, французької селекції, одержаний за сівби із нормою висіву 500 тис./га схожих насінин, за ширини міжрядь 45 см, що не зовсім звично для даного регіону. Рослини української селекції сорт Діадема Поділля, встановлено найвищу урожайність отримано за густоти 700 тис./га, із шириною міжряддя 45 см. Різниця за цих сортів відрізнялася у кращому гілкуванні сої Ментор та більшою площею листового апарата, урожайність сорту Ментор – 4,07 т/га, Діадема Поділля – 3, 89 т/га.

Серед науковців та виробників нема єдиної думки в тому, як слід варіювати густоту посіву сої чи схему її посіву залежно від фону живлення чи ґрунтово - кліматичних умов. Це питання залишається завжди актуальним оскільки науковий прогрес рухається в геометричній прогресії, а клімат змінюється кожне десятиліття.

Впровадження новітніх сортів сої, очікує перед собою гостру потребу у розробленні її сортової агротехніки вирощування, а саме визначення оптимальних норм висіву та густоти рослин, що дасть можливість більш повніше використовувати генетичний потенціал продуктивності цих сортів, ефективніше використовувати насіння й добрива та підвищити рівень врожайності зернобобової культури.

Використані джерела:

1. Бабич А. О., Молдован В. Г., Молдован Ж. А. Стан та перспективи вирощування сої в умовах Волино-Подільського Лісостепу. Корми і кормовиробництво. 2011. Вип. 69. С. 108–112.
2. Бахмат О. М. Соя – культура майбутнього, особливості формування високого врожаю: монографія. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І, 2009. 208 с.
3. Бабич А. О. Сучасне виробництво і використання сої. К.: Урожай, 1993. 429 с.

УДК 339.138:330.15

Хірівський Р.П., к.е.н., доцент,
ORCID ID: 0000-0002-7299-429X

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

Хірівський П.Р., к.б.н., доцент, Львівський НАУ
ORCID ID: 0000-0001-7246-9260

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

**ЗАСТОСУВАННЯ ЗЕЛЕНОГО МАРКЕТИНГУ ЯК ЧИННИКА
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА**

JEL ID: M 31, Q 56

Постановка проблеми. Зелений бізнес почав розвиватись у відповідь на зростання рівня обізнаності про довкілля і впливу промисловості та споживачів на довкілля. Уряди запровадили екологічні норми та стандарти, а МСП почали надавати зелені послуги й виробляти зелені продукти з метою дотримання цих норм і стандартів. Зріс рівень обізнаності населення щодо того, як спосіб життя та споживчий вибір впливають на довкілля. З'явився попит на зелені продукти та послуги, що мінімізують вплив на довкілля. МСП також є постачальниками зелених товарів і послуг, які задовольняють попит населення.

На сьогодні зелений бізнес пропонує рішення для деяких найбільш гострих екологічних проблем суспільства:

- проектування та будівництво енергоефективних будівель;
- вторинна переробка та безпечне управління відходами;

- розвиток відновлюваної енергетики;
- очищення стічних вод.

Часто маркетологи розглядають вибір споживача як процес, у якому клієнти приймають рішення про покупку на основі функціональних та емоційних критеріїв. Проте зростаюча кількість покупців уже враховує третій критерій, який можна назвати соціально-екологічним. Сьогоднішні клієнти мають нові уявлення, страхи та сумніви, які неминуче впливатимуть на вибір споживача. підприємства почали змінювати свою поведінку, намагаючись вирішити «нові» проблеми суспільства. Бізнес має прийняти та впровадити такі концепції, як системи екологічного менеджменту та мінімізації відходів, а також інтегрувати екологічні проблеми в усі організаційні заходи. У зв'язку з цим існує потреба в подальшому розвитку розуміння зеленого ринку, його переваг та недоліків, відмінності зеленого ринку. маркетинг від традиційного маркетингу [2].

Результати досліджень. Упродовж останнього десятиріччя у ЄС сектор зеленого бізнесу був одним із секторів, що розвивалися найшвидше. Уряди на рівні ЄС визначили розвиток МСП і перехід до зеленої економіки основними цілями політики сталого (збалансованого) розвитку. У країнах ЄС у секторі екологічних товарів і послуг працює близько 3,4 млн осіб, у державах Північної Америки - майже 700 тис. осіб.

ЄС розробив чітку політику, спрямовану на підтримку МСП у використанні можливостей зеленого бізнесу. Стратегія ЄС «Європа - 2020: стратегія розумного, збалансованого та інклюзивного зростання» визначає пріоритетом ЄС створення «розумної, збалансованої та інклюзивної економіки». У рамках впровадження цієї стратегії ЄС у 2014р. розробив Зелений план дій для МСП, у якому конкретизуються напрями та принципи того, як ЄС у партнерстві з державами-членами й регіонами працюватиме з МСП з метою надання їм підтримки у використанні бізнес- можливостей, передбачених переходом до зеленої економіки. Цей план дій:

1. Спрямований на збільшення ефективності використання ресурсів МСП. Конкретні дії охоплюють: надання інформації МСП щодо того, як збільшити ефективність використання ресурсів (матеріалів та енергії); сприяння передачі зелених технологій між МСП; сприяння доступу МСП до фінансування.

2. Підтримує зелене підприємництво. Конкретні дії охоплюють: розвиток еко-інновацій МСП; сприяння на-лагодженню партнерських відносин між бізнес-представниками, розвитку навичок і знань з питань зеленого підприємництва; використання ролі бізнес-кластерів на підтримку еко-інноваційних МСП.

3. Використовує можливості більш зеленого ланцюга цінності. Конкретні дії охоплюють сприяння: створенню бізнес-моделей послуг МСП та вторинного використання матеріалів, продуктів і відходів; міжсекторальному співробітництву з метою розвитку циркулярної економіки .

ЄС у рамках програми «Екологізація економіки в країнах Східного

партнерства ЄС» (EaP GREEN) допомагає шести країнам, у тому числі й Україні, прискорити процес переходу до «зеленої» економіки. Ця програма працює на урядовому рівні та на рівні приватного сектору (зокрема, з МСП) над: включенням екологічно збалансованого споживання й виробництва до національних планів розвитку, нормативно-правової бази з метою заохочення до розвитку відповідно до зобов'язань у межах політики та позитивного міжнародного досвіду, зокрема, того досвіду, використання якого заохочується в Європейському Союзі; поширенням використання стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля як основних інструментів для планування екологічно збалансованого економічного розвитку; сприянням запровадженню зеленої діяльності в обраних секторах економіки (виробництво, сільське господарство, харчова промисловість, будівництво) [1].

За даними дослідження NielsenIQ, 49% респондентів по всьому світу готові заплатити вищою за середню ціну за продукт з високою якістю або підвищеними стандартами безпеки.

Крім того, 41% покупців готові платити за продукти, які є органічними, 38% - за продукти, виготовлені з екологічно чистих матеріалів, а 30% - за ті, що відповідають вимогам соціальної відповідальності.

Ось чому бути «екологічним» не тільки добре для навколишнього середовища, але і вигідно для компаній, які вже стали або збираються стати на шлях «озеленення» бізнесу.

Створюючи продукцію екологічно чистим способом, компанія демонструє прихильність принципам сталого розвитку та соціальної відповідальності. Це також допомагає і репутації бренду. Коли бізнес виробляє продукцію екологічно чистим способом, зелений маркетинг можна використовувати в кампаніях просування і показувати, що компанія допомагає навколишньому середовищу.

Незважаючи на те, що в довгостроковій перспективі курс на екологічність може заощадити гроші на упаковці і енергоспоживанні, багато компаній не поспішають ставати «зеленими», оскільки початкові витрати досить високі. Багато хто просто не усвідомлюють, що в довгостроковій перспективі це призведе до економії.

За допомогою зеленого маркетингу можна дати зрозуміти своїм клієнтам, що компанію хвилюють ті ж проблеми, що і їх. Можна поліпшити репутацію бренду, одночасно інвестуючи і жертвуючи на справу, яке вам не байдуже [3].

Висновки. На основі проведеного дослідження можемо надати наступні пропозиції для ефективного застосування елементів зеленого маркетингу у діяльності підприємства:

1. Отримати сертифікат. Існують різні сертифікати екологічності бізнесу. Вивчіть різні варіанти сертифікацій і визначте, який з них є доступним і придатним для вашого продукту. Потім відправте заявку на отримання сертифіката. В результаті отримані підтвердження допоможуть підкріпити ваші твердження про те, що ви займаєтесь «зеленим» бізнесом.

2. Розповідати про «зелений» статус. Після того, як компанія отримає сертифікат і стане підтвердженим прихильником «зелених» принципів, слід заявити про це: можна писати в блогах, публікувати повідомлення про те, як стати екологічними в соціальних мережах, додати сертифікати на свій сайт і т.д.

3. Зробити принципи екологічності частиною культури компанії. Інакше ви ризикуєте потрапити в пастку зеленого маркетингу, не взявши на себе зобов'язання і не довівши на ділі, що прямуєте тому, про що голосно заявляєте. Впровадити екологічні практики в культуру компанії. Кожен співробітник повинен знати, що ви хочете робити речі максимально екологічними.

4. Підтримувати екологічні програми та ініціативи. Коли ваша компанія збирається робити пожертвування на благодійність або підтримувати місцеві програми та ініціативи, переконайтеся, що ви вибираєте ті організації, які дійсно йдуть «зеленим» принципом. Це допоможе сформувати послідовне позиціонування бренду і підтримає справу, яке вам не байдуже.

Використані джерела.

1. Марушевський Г., Хікман Д. «Зелений» бізнес для малих і середніх підприємств. *Федерація канадських муніципалітетів / Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст»*. К., 2017. 54 с.

2. Павленко Т.В. Сутність зеленого маркетингу. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/132529>

3. Як використовувати зелений маркетинг для просування: поради та приклади. URL: <https://www.marketing-ua.com/article/yak-vikoristovuvati-zelenij-marketing-dlya-prosuvannya-poradi-ta-prikladi/>

УДК 331.341.1:631.11

Яців С.Ф., к.е.н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-5242-7845

Львівський національний університет

природокористування

м. Львів

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

JEL O31, Q10

Постановка проблеми. Основою формування високих якісних та кількісних результатів діяльності підприємства є його інноваційна спрямованість. Сучасний етап розвитку пред'являє нові більш жорсткі вимоги до швидкості та наслідків здійснення нововведень, вимагає використання оновлених інструментів для забезпечення стрибків в економічному зростанні.

Інновації, їхнє впровадження у вигляді організаційних схем, нових технологій та продуктів стає основою підвищення конкурентоспроможності, зростання ефективності діяльності підприємства. Це підвищує увагу до

інноваційних процесів з боку державних, законодавчих органів, вчених та працівників.

У світовому співтоваристві гідне місце можуть посісти тільки країни, які формують свою продовольчу безпеку на ґрунті раціонального використання природних ресурсів з урахуванням екологічних і ресурсо-енергетичних обмежень, при широкому використанні досягнень науково-технічного прогресу. Тому перед кожною країною постає питання забезпечення інноваційного шляху розвитку сільського господарства, впровадження новітніх технологій та наукових розробок в аграрне виробництво. Україна не стала виключенням, на тлі світової продовольчої кризи постала нагальна необхідність переходити на інтенсивний шлях розвитку у сільському господарстві.

Неперервні і постійні інновації стають необхідною та природною формою існування будь-якого підприємства, забезпечуючи йому конкурентоспроможність та виживання на ринку. Не є винятком і сільськогосподарські підприємства. Забезпечення їх інноваційного розвитку допоможе суттєво зміцнити аграрний сектор і загалом забезпечити сталий соціально-економічний розвиток держави.

Результати. Будь-якого підприємця, що планує здійснення інновації, насамперед цікавить, яким буде кінцевий результат. Процес інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств перебуває під впливом як негативних чинників, які виступають перешкодами на шляху реалізації їхніх інноваційних планів, так і позитивних обставин, що стимулюють інноваційний розвиток суб'єктів господарювання.

Більшість сільськогосподарських підприємств, особливо малих або середніх за розмірами, відчують суттєві труднощі з впровадженням інновацій у своїй діяльності. До чинників, що гальмують інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств, можна віднести: фінансові; техніко-технологічні; інституційні; організаційні та соціально-психологічні.

Водночас доволі вагомим є вплив і позитивних чинників, які розширюють можливості для інноваційної активності сільськогосподарських підприємств. Вони пов'язані з високим попитом на сільськогосподарську продукцію, зокрема й на світових ринках, що забезпечує окупність інвестицій у інновації. Організаційні зміни, які відбулися в аграрному секторі упродовж останніх півтора десятка років, сформували механізми, здатні забезпечити ефективність інноваційної діяльності сільгоспвиробників. Україна, як відомо, має потужний природно-кліматичний потенціал для розвитку аграрного виробництва.

Однією з ключових категорій, що використовуються в сучасних концепціях теорії інновацій, є інноваційний потенціал. Це поняття знаходить застосування для відображення процесів і явищ, пов'язаних з інноваційною діяльністю на різних організаційних рівнях – держави, регіону, галузі, підприємства. Дефініція «інноваційний потенціал сільськогосподарського підприємства» окреслює об'єкт, прикладання зусиль для формування і розвитку

якого визначає перспективи, зокрема й щодо ефективності, інноваційної діяльності відповідного суб'єкта господарювання

Для з'ясування сутності відповідної дефініції слід виходити з трактування поняття «потенціал» як сукупності всіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил і т. ін., що можуть бути застосовані в певній галузі, діяльності, сфері [1, с. 1087]. Стосовно інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств слід вести мову про засоби, можливості тощо, які вже використовуються або можуть бути задіяні за певних умов для забезпечення інноваційної діяльності відповідних суб'єктів.

У науковій літературі склалися різні підходи щодо трактування поняття «інноваційний потенціал підприємства», відмінності між якими зумовлюють потребу в детальнішому їх розгляді. Встановлено, що найпоширенішим є так званий ресурсний підхід, за яким інноваційний потенціал розглядається як сукупність різних видів ресурсів, що можуть бути використані для здійснення інноваційної діяльності, досягнення підприємствами конкурентних переваг завдяки впровадженню інновацій [2, с. 73].

Окремі автори розглядають інноваційний потенціал як систему відносин, пов'язаних з інноваційним розвитком суб'єктів [4, с. 168; 5, с. 43]. Такі підходи виправдані з огляду на те, що самі по собі ресурси не забезпечують ефективного впровадження інновацій. Для цього мають бути сформовані належні умови, що проявляються у процесах і відносинах як на мікрорівні (окремого підприємства), так і на вищих організаційних рівнях. Враховуючи ці аспекти, дослідники нерідко пропонують комплексний підхід, включаючи у визначення інноваційного потенціалу як наявність ресурсів, так і здатність до їх застосування в інноваційній діяльності [2, с. 86; 7, с. 67-68].

Перспективи інноваційного розвитку аграрного виробництва залежать від формування й використання у сільськогосподарських підприємствах та на вищих організаційних рівнях інноваційного потенціалу. Елементами інноваційного потенціалу підприємства, які відображають окремі його функції та види задіяних ресурсів, є наступні складові: кадрова, матеріальна, фінансова, організаційно-управлінська, інформаційна, маркетингова. Ці складові інноваційного потенціалу підприємства є частинами відповідних складових загального його потенціалу. Вони включають ті ресурси й умови їх використання, що можуть бути задіяні в інноваційній діяльності суб'єкта господарювання

Висновки. Складові інноваційного потенціалу характеризують ресурси та здатність підприємства до реалізації мети інноваційної діяльності. Аналіз інноваційного потенціалу за складовими надає можливість розробити процедури оцінки його достатності для розробки, виробництва і просування на ринок конкретних інновацій. Результати таких оцінок мають стати основою для розробки системи цілеспрямованого пошуку, аналізу, оцінки і відбору інновацій, сприятливих для підприємства у певних ринкових ситуаціях.

Використані джерела:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладач і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2004. 1736 с.
- 2.Верхоглядова Н. І., Каширнікова І. О.Методичний підхід до визначення інноваційного потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_11_13 (дата звернення: 10.04.2022).
- 3.Вишнівська Б. В. Сутність інноваційного потенціалу аграрних підприємств. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2014. Вип. 200(1). С. 72-75.
- 4.Воронков С. О. Чинники розвитку інноваційного потенціалу сучасного підприємства. *Наукові праці МАУП*. 2013. Вип. 1. С. 168-172.
- 5.Драган О. І. Методологічні підходи до управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств. *Інтелект XXI*. 2015. № 3. С. 41-46.
6. Якубів В. М. Напрями інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств: тенденції, прогноз та оптимізація. *Ефективна економіка*. 2014. №6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_6_9 (дата звернення: 05.05.2022).
- 7.Янченко З. Б. Інноваційний потенціал підприємства: термінологічні підходи та змістовне наповнення. *Бізнес-навігатор*. 2013. № 2. С. 65-69.

УДК 339

Булик О.Б., к.е.н., доцент

ORCID ID: 0000-0001-8733-5062

Львівський національний університет природокористування
м. Львів

МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ СУБ'ЄКТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

JEL ID M31; M2; F41

Постановка проблеми. Будь-яка стратегія розвитку та функціонування суб'єкта господарювання має на меті досягнення бажаного стану соціального та економічного розвитку підприємства на основі реалізації внутрішнього потенціалу та максимального використання позитивної спрямованості зовнішнього впливу. Маркетингова стратегія експорту – це основоположна програма дій, яка визначає пріоритетні напрями діяльності підприємства на зовнішньому ринку за допомогою маркетингових інструментів та з урахуванням наявних у підприємства ресурсів і вимог зовнішнього ринку. Тому правильний напрям маркетингової експортної стратегії є основою

ефективного функціонування суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності і вимагає постійного дослідження.

Результати досліджень. На ефективність маркетингової стратегії підприємства впливає чимало факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. До факторів внутрішнього середовища належать: виробничий потенціал; ресурсний потенціал; інноваційний потенціал; кадровий потенціал; інформаційне забезпечення; корпоративна культура підприємства. До зовнішніх факторів відносять політичну стабільність; економічний клімат в країні; система державного регулювання; рівень конкуренції; тенденції розвитку попиту; можливості залучення ресурсів; ціни на ресурси; ціна позикового капіталу [3; 4, С. 64].

Стратегія експортної діяльності може бути реалізована лише за умови врахування вимог зовнішнього середовища та наявності внутрішнього потенціалу для забезпечення відповідності між внутрішнім потенціалом та вимогами зовнішнього ринку. Реалізація експортної діяльності пов'язана з необхідністю врахування системи державного регулювання країни експорту та країни імпорту в частині відповідності продукції, що експортується, вимогам безпеки та якості продукції, відповідності промисловому та споживчому попиту країни імпорту, відповідності міждержавним домовленостям та обмеженням країни експорту тощо.

Ефективність реалізації експортної стратегії досягається завдяки здатності продукції, що експортується, відповідати вимогам зовнішнього ринку, що забезпечується високим рівнем конкурентоздатності та відповідності основних функціональних здатностей продукції вимогам споживачів. Тому в процесі оцінювання впливу зовнішнього середовища оцінка конкуренції та оцінювання наявних та прихованих потреб споживача є запорукою її реалізації.

Виходячи з підходів маркетингу, існує два типи ринків: В2В (бізнес для бізнесу) та В2С (бізнес для споживача). Українські підприємства протягом тривалого періоду здійснювали експорт на ринках В2В (сільськогосподарські, металургійні, добувні, хімічні, лісозаготівельні, текстильні, машинобудівні підприємства). Підприємства харчової, легкої, деревообробної промисловості у вигляді готових харчових продуктів, текстильних матеріалів та текстильних виробів, взуття, головних уборів, меблів орієнтовані на реалізацію стратегій експорту на ринках В2С. Особливості функціонування обох ринків зумовлюють і особливості реалізації експортних стратегій залежно від типу ринку [1, С.625].

Підприємства, орієнтовані на ринки В2В, маючи вузький асортимент продукції та обмежені можливості товарної диверсифікації, реалізують стратегії експорту, метою яких є «широта» розвитку.

Такими стратегіями є географічна диверсифікація та поглинання конкурентів. На ринку В2С реалізація стратегії зростання підприємства відбувається шляхом товарної диверсифікації експорту та формування дистрибуції на кожному із ринків [2].

Формування та реалізація маркетингової експортної стратегії здійснюється в межах загальної стратегії діяльності суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. У теорії стратегічного управління виокремлюють три типи загальних стратегій: зростання, стабілізації та виживання.

Стратегія зростання передбачає підвищення обсягів реалізації продукції підприємства завдяки використанню переваг зовнішнього ринку та внутрішніх можливостей підприємства. Основними функціональними стратегіями, які успішно реалізують стратегію зростання, є стратегія експорту та інноваційна стратегія.

Стратегія стабілізації спрямована на підтримання обсягів реалізації та прибутку з наступним їх зростанням. Характерна для періодів зниження ділової активності в економіці, а також зумовлена відповідним життєвим циклом підприємства. Ознаками переходу до реалізації стадії стабілізації є погіршення динаміки економічних показників діяльності підприємства. В основі реалізації стратегії стабілізації лежить сукупність заходів оборонно-наступального характеру.

Стратегію виживання або оборонну стратегію застосовують, коли підприємство перебуває у кризовому стані. Застосовується у разі повного розбалансування економічної діяльності підприємства, що характеризується критичним погіршенням показників економічної динаміки. Ця стратегія базується на короткострокових заходах, спрямованих на відновлення діяльності підприємства і переведення його в стан стабілізації.

Кожна із загальних стратегій реалізується через систему функціональних стратегій, які логічно та структурно повинні бути підпорядковані та реалізувати мету загальної стратегії. Окрім того, кожна експортна стратегія, незалежно від типу ринку, підтримується системою напрямів та інструментів реалізації інноваційної, маркетингової та логістичної стратегій. Таким чином, підприємство має можливість формує свою маркетингову експортну стратегію за принципом В2С, основними параметрами якої є товарна диверсифікація експорту, формування дистрибуції на кожному ринку, при цьому застосовуючи товарну оптимізацію.

Висновки. Отже, під час розроблення експортної стратегії необхідною умовою її реалізації є дотримання принципу системності, взаємоузгодженості та збалансованості між загальними та функціональними рівнями управління. Окрім того, стратегія експортної діяльності повинна бути гнучкою, пристосовуватися до зовнішніх змін та реагувати на ринкові потреби і зміни.

Щоб сформулювати та реалізувати маркетингову експортну стратегію, необхідно врахувати і чинники внутрішнього потенціалу. Стратегію експортної діяльності слід обирати й узгоджувати з усіма відділами та відображати основні цілі підприємства. Сформувавши ефективну стратегію, підприємство обирає напрям руху та раціонально використовує всі основні ресурси. Таким чином, на основі проведеного дослідження вважаємо, що

маркетингова експортна стратегія є набором рішень, що в перспективі забезпечать вихід підприємства на нові ринки збуту та дадуть змогу визначити можливі шляхи негативного впливу та вжити заходів щодо їх запобігання. Для того щоб сформувані та реалізувати маркетингову експортну стратегію, підприємству необхідно врахувати фактори зовнішнього та внутрішнього середовища і чинники, що впливають на неї. Ефективна маркетингова експортна стратегія дасть підприємству змогу адаптуватися до зовнішнього середовища та забезпечити конкурентні переваги у сферах, де є найбільші шанси на успіх.

Використані джерела

1. Булик О.Б. Вплив інноваційного маркетингу на ефективність функціонування аграрних підприємств. *Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю Полтавської державної аграрної академії*, м. Полтава, 23 квітня 2020 року / за ред. Плаксієнка В.Я., Пилипенко К.А. Полтава: Видавництво ПП «Астрая», 2020. С.624-627.
2. Волошан І.Г. Особливості організації експортної діяльності на підприємстві та документального оформлення товарів на експорт. *Бізнес-інформ* № 9. 2018. С.35-40. URL: www.business-inform.net (дата звернення 5 травня 2022р.)
3. Зеліско Н.Б. Булик О.Б. Способи активізації інноваційного розвитку в аграрному секторі економіки. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти»*, 18-20 березня 2020 р. Львів: ЛНАУ, 2020. С. 65-68.
4. Мельник О. Г., Нагірна М.Я. Діагностика факторів впливу на експортну діяльність підприємства. *Інноваційна економіка*. 2013. №5. С. 63-66.

УДК 334.716:658.821

Колач С.М. к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0001-8650-4696

Батюк І.М. здобувач
Львівський національний університет природокористування
М.ЛЬВІВ

**ВПЛИВ КОРИСНОСТІ ТА КОРИСТІ ТОВАРУ НА ВИБІР
СПОЖИВАЧА ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

JEL P42

Постановка проблеми. Раціональна поведінка споживача полягає у тому, що споживач завжди намагається максимізувати задоволення своїх потреб, або максимізувати користь від споживання куплених товарів чи послуг у певному їх сполученні. Корисність (utility) – здатність товару або послуги задовольнити певну потребу споживача. Це те задоволення, яке отримують споживачі від споживання даного товару або певного набору товарів і послуг. Існує ще таке поняття, як користь товару – це здатність його позитивно впливати на здоров'я людини, не бути шкідливим. В такому контексті пропонується проаналізувати товар із його властивостями, як інноваційний чинник на розвиток аграрних підприємств.

Результати досліджень. Споживчий вибір (consumer choice) являє собою вибір такої комбінації із двох або більшої кількості благ, яка принесе максимально можливу сукупну корисність від їх споживання. Правило оптимального споживчого вибору або правило максимізації корисності (utility – maximizing rule) полягає у тому, що для отримання максимальної корисності споживач має так розподілити свій грошовий дохід (обмежений бюджет), щоб кожна остання грошова одиниця, витрачена на кожний товар, приносила однакову граничну корисність.

Рівень забезпеченості населення різноманітними матеріальними і нематеріальними благами – це і є добробут народу до якого прагне сучасна економічна система. Також будь-яка людина прагне задовольнити свої потреби. Під час обирання набору благ, що прагне споживач, він керується власними потребами і наявними ресурсами. Ось чому загальною основою для зіставлення різноманітних варіантів набору благ вважають корисність – її здатність задовольнити потребу.

Актуальність нашого дослідження полягає у тому, що різні блага можуть приносити не однакову корисність. Це призводить до того, що ускладнюється проблема виміру корисності. Отже, різні речі та послуги, що виробляються в суспільстві, об'єктивно мають неоднакову корисність для людини: одні — більшу, інші — меншу або зовсім незначну. Сучасні товари маючи в собі різну корисність можуть бути однаково шкідливими для споживача, тобто без користі та позитивних наслідків для організму людини буквально.

Аналізуючи різні дослідження та публікації пропоную своє бачення цієї проблеми: «Раціональний споживач може упорядковувати своє ставлення до всіх благ, які розглядаються ним при виборі, розташувавши їх за певною ієрархією. Критерії відбору виявляються не тільки через поняття “ більша перевага ”, “ менша перевага ”, “однаково ”, а розуміння важливості здорового вибору, тобто з меншою шкодою для людського організму. Проте , чи завжди споживач у сучасному баченні упорядковує блага за такими особливостями? [1, с.43].

Корисність – це задоволення, яке споживач отримує від споживання товарів чи послуг або від будь-якої діяльності. Корисність — поняття виключно

індивідуальне: те, що для одного споживача може мати високу корисність, іншим може прийматися як антиблаго (наприклад, кава, сигарети, алкоголь). Однак термін "корисність" пережив своїх критиків і використовується й нині. На думку багатьох сучасних дослідників, корисність не підлягає кількісному виміру (ординалістський погляд), тому блага як носії певної корисності для споживача, можуть бути виміряні тільки порядково : споживач здатний визначитися з черговою послідовністю, в якій би він обирав ці блага для задоволення своїх потреб. Існує також інша думка (кардиналістська), яка допускає кількісне вимірювання корисності. Таке вимірювання досить умовне, оскільки не має чітко визначеної одиниці виміру. Для порівняння різних корисностей використовують умовні бали, які споживач присвоює благам.

Існує ряд продуктів, які не варто купувати в магазині, а тому і не варто виробляти, щоб у майбутньому бути успішними аграрними підприємствами, які спеціалізуються на виробництві необхідних для життя товарів. Важливо усвідомити, що нездорова та шкідлива їжа справді руйнує здоров'я та загрожує життю. Правильне, якісне та здорове харчування є невіддільною умовою здорового способу життя. Раціональне вживання продуктів допоможе досягнути високої працездатності та активності протягом усього життя. Тому вплив корисності та користі товару на вибір споживача є надзвичайно актуальним та безпосередньо впливає і є важливим чинником інноваційного розвитку аграрних підприємств.

Використані джерела:

1. «Мікроекономіка» за редакцією В.Д. Базилевича, -Київ, «Знання», 2009р.- 680с.
2. http://www.economicalthistory.org/ZHul_Dyupyui_u_svoyiy_knizi_Pro_vimir_korisnosti_suspilnih_robit_shtml#531
3. <http://studentam.net.ua/content/view/5341/132/>

УДК 631.172

Грицаєнко М. І., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0003-2507-771X

Грицаєнко І. М., доцент
ORCID ID 0000-0001-6095-4023

*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЙНЕ ОНОВЛЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

JEL ID Q₁₄, M₂, O₁₃

Постановка проблеми. Серед проблем агропромислового виробництва найактуальнішою є проблема виконання агротехнологічних операцій у встановлені оптимальні строки, що дозволяє усунути значні втрати та погіршення якості врожаю [1-6]. Забезпечення цей умови можливо лише при наявності у агротоваровиробників необхідної кількості високоякісної за складом матеріально-технічної бази, чим обумовлюються актуальність та пріоритетність обраної теми дослідження.

Результати досліджень. Для визначення необхідності інвестицій в інноваційне оновлення матеріально-технічної бази агропромислового виробництва було проаналізовано вартість основних засобів за видами економічної діяльності у 2013-2020 р. Так, в 2020 р. порівняно з 2013 р. цей показник збільшився на 1,7% і становив 10,6 трлн. грн. При цьому найбільша вартість основних засобів національної економіки була в 2014 р. – 13,8 трлн. грн., найменша у 2015 р. – відповідно 7,6 трлн. грн. У сільському, лісовому та рибному господарствах показник збільшився майже в 3,5 рази і становив в 2020 р. 540,5 млрд. грн., при цьому найменшою була його вартість у 2013 р. – 156,0 млрд. грн., найбільшою – 469,4 млрд. грн. в 2020 р. Капітальні інвестиції у національну економіку в 2020 р. становили 419,8 млрд. грн., в тому числі 132,2 млрд. грн. у машини, обладнання та інвентар, а 37,2 млрд. грн. у транспортні засоби. В сільському, лісовому та рибному господарствах капітальні інвестиції у 2020 р. становили 36,4 млрд. грн., в тому числі 18,2 млрд. грн. у машини, обладнання та інвентар, 4,9 млрд. грн. – у транспортні засоби. Найбільша частка капітальних інвестицій сільського господарства припадала на вирощування однорічних та дворічних культур – 28,0 млрд. грн., з яких 15,8 млрд. грн. – на машини, обладнання та інвентар, а 4,09 млрд. грн. – на транспортні засоби.

Основою матеріально-технічної бази агропромислового виробництва є наявність та використання зернозбиральних комбайнів, від яких залежить виконання робіт зі збирання врожаю зернових культур, які мають стратегічне значення в національній економіці країни. Нами проаналізовано динаміку купівлі сільськогосподарськими підприємствами України нових комбайнів за 2013-2020 р. Так, у 2020 р. порівняно з 2013 р. цей показник зменшився на 81 од. (до 443 шт.). При цьому середня ціна за один комбайн зросла в 3,5 рази (до 5323,2 тис. грн. за шт.). В Україні особливою популярністю користується марка сільськогосподарської техніки John Deere. У 2020 р. порівняно з 2013 р. кількість купівель нових комбайнів John Deere в Україні збільшилась на 3 шт. (до 111 шт.), або на 2,8%, при цьому середня ціна одного комбайна зросла в 3,4 рази і становила в 2020 р. 5789 тис. грн. за 1 шт.

Зазначимо, що для підвищення ефективності інвестицій в інноваційне оновлення матеріально-технічної бази агропромислового виробництва необхідно забезпечити більш повне завантаження техніки впродовж експлуатаційного періоду, для чого рекомендуємо розширяти перелік вирощуваних сільськогосподарських культур. Підвищенню ефективності

інвестицій сприятиме ретельний вибір техніки з врахуванням якомога більшої кількості критеріїв, що потребує більш детального вивчення ринку.

Висновки. Таким чином, матеріально-технічна база агропромислового виробництва вимагає суттєвих інвестицій, які, в свою чергу, потребують розрахунку економічної ефективності. Для реалізації поставленої задачі аграрні товаровиробники повинні ретельно досліджувати ринок, визначати альтернативні варіанти та обирати ті з них, що найкраще задовольняють їхні потреби та відповідають фінансовим можливостям. Одночасно необхідно працювати над збільшенням завантаження придбаної техніки впродовж всього періоду експлуатації, в тому числі через розширення переліку вирощуваних сільськогосподарських культур.

Використані джерела:

1. Hrytsaienko, N., Hrytsaienko, I., Bondar, A., Zhuravel, D. 2019. Mechanism for the Maintenance of Investment in Agriculture. *Modern Development Paths of Agricultural Production* 29–40.
2. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, І. 2020. Інвестиції в оптову торгівлю сільськогосподарською технікою та устаткуванням. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф., м. Херсон, 25 бер. 2020 р.* 273–276.
3. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, І. 2021. Інноваційно-інвестиційний розвиток аграрного підприємництва. *Аграрна галузь сучасної України: проблеми та перспективи розвитку* : зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Слов'янськ, 14 трав. 2021 р. 252–254.
4. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, І. 2020. Оптова торгівля як складова аграрного технічного сервісу. *Технічне забезпечення інноваційних технологій в агропромисловому комплексі* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. м. Мелітополь, 01-24 квітня 2020 р. 390–395.
5. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, І. 2017. Технічне оснащення як пріоритетний напрям інвестування аграрного виробництва. *Економіка та суспільство* 9: 193–199. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal-9>. (дата звернення: 19.02.2022 р.).
6. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, М. 2017. Інвестиційна привабливість України. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 3(1): 80–93.

УДК 657.1

Байкулова С.Р.,

студентка 1 курсу магістратури, спеціальності «Облік і оподаткування»

Науковий керівник: Богданюк О.В.,

к.е.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

JEL ID M4

Постановка проблеми. Наслідки військового вторгнення Росії на територію України охопили всі сфери життя та суттєво вплинули на бізнес. Ситуація розвивається швидко та іноді не передбачувано – керівництву компаній необхідно постійно оцінювати вплив ситуації на бізнес для подальшого складання достовірної фінансової звітності та прийняття правильних та своєчасних управлінських рішень. У зв'язку з цим, суттєво змінилися особливості обліку суб'єктів підприємництва в умовах війни. Тому, варто проаналізувати даний аспект детальніше.

Якщо відбувається будь-яка господарська операція підприємства, вона повинна бути своєчасно відображена в бухгалтерському обліку за принципами безперервності і послідовності. Господарська операція за визначенням – це дія або подія, що викликає зміну в структурі активів і зобов'язань, власному капіталі підприємства. В разі не ведення бухгалтерського обліку на безперервній основі певний час відбувається накопичення здійснених господарських операцій, проведення яких потім буде тривалим і коштовним, що вкладається в ємний термін – відновлення бухгалтерського обліку. Тому слід завжди, і під час воєнного стану, в разі здійснення навіть незначної кількості операцій на підприємстві, не зволікати і все ж таки вести бухгалтерський облік, що дасть змогу об'єктивного контролю над активами і зобов'язаннями підприємства в реальному часі [1].

Результати досліджень. Законопроект № 7121 «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» постановляє, що [3]:

1) фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи подають податкові, облікові, фінансові, бухгалтерські, розрахункові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та (або) в електронній формі, через 90 календарних днів після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи;

2) в період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, не застосовується адміністративна та (або) кримінальна відповідальність за неподання чи несвоєчасне подання звітності та (або) документів, визначених пунктом 1 цього Закону, до фізичних осіб, фізичних осіб-підприємців, юридичних осіб;

3) особи, які не мають фізичної можливості протягом строку, визначеного цим Законом, подати звітність чи документи, зазначені у пункті 1 цього Закону, у зв'язку з безпосередніми наслідками їх участі у бойових діях, звільняються від адміністративної та (або) кримінальної відповідальності та подають звітність чи документи не пізніше 30 календарних днів з дня закінчення наслідків, які унеможлилювали їх подання;

4) у період дії воєнного стану або стану війни будь-які перевірки щодо своєчасності та повноти подання будь-яких звітів чи документів звітового характеру уповноваженими органами не здійснюються.

Крім того, операції з добровільної передачі або відчуження коштів, товарів, у тому числі підакцизних, надання послуг на користь Збройних сил України та підрозділів територіальної оборони, без попереднього або наступного відшкодування їх вартості, не вважаються операціями з реалізації для цілей оподаткування. За законопроектом, можна здійснювати врахування у складі витрат у повному обсязі коштів та майна, що передається Збройним Силам України та іншим підрозділам. Сума відшкодування вартості пального, витраченого при наданні послуг з перевезення для забезпечення потреб Збройних сил України та підрозділів територіальної оборони, не включається до складу оподаткованого доходу фізичних осіб, які надають такі послуги. Таким чином, даний законопроект дозволяє працювати бізнесу фактично без перешкод, а також звільняються від податків операції, які пов'язані зі співпрацею з ЗСУ та територіальною обороною [3].

Законом № 2118 внесено потрібні зміни до Податкового кодексу України. Одна з них – якщо у платника податків немає можливості своєчасно виконати свої податкові обов'язки, він звільняється від відповідальності як в частині своєчасної сплати податків, так і в частині своєчасного подання звітності. Обов'язковість виконання зобов'язань зі звітування перенесено на термін трьох місяців після закінчення воєнного стану [2].

Найбільш знаковою є часткове зупинення системи електронного адміністрування ПДВ і пов'язані з цим неможливість реєстрації податкових накладних і коригувань та формування декларації з ПДВ за лютий 2022 року без «зареєстрованих» зобов'язань та податкового кредиту. Так платникам ПДВ за лютий 2022 при заповненні декларації треба податкові зобов'язання та податковий кредит формувати на підставі зареєстрованих в ЄРПН податкових накладних (що були зареєстровані в ЄРПН до 24.02.2022) та наявних у платника первинних документів бухгалтерського обліку. І вже за наступні звітні періоди (під час воєнного стану) зобов'язання та податковий кредит

мають формуватися на підставі лише наявних у платника первинних документів [4].

На час військового стану юридичним особам не слід планувати валютні оплати за кордон, крім виконання імпорتنих контрактів з оплати товарів критичного імпорту, з огляду на дію обмежень НБУ. Також на даний час існує сувора заборона валютних операцій з використанням російських рублів та білоруських рублів, учасником яких є юридична або фізична особа, яка має місцезнаходження в Російській Федерації або в Республіці Білорусь; для виконання зобов'язань перед юридичними або фізичними особами, які мають місцезнаходження в Російській Федерації або в Республіці Білорусь [2].

На період дії воєнного стану не застосовуються норми статті 53 (тривалість роботи напередодні святкових, неробочих і вихідних днів), частина перша статті 65, частини третя – п'ята статті 67 та статті 71-73 (святкові і неробочі дні) КЗпП. На час воєнного стану організація кадрового діловодства та архівного зберігання кадрових документів здійснюється на розсуд роботодавця.

Висновки. Отже, на час дії воєнного стану бухгалтерський облік варто вести підприємствам, проте сплата податків малим підприємствам не обов'язкова. Зокрема, ЄСВ, ПДВ та єдиний податок за неможливості сплати можна не сплачувати на час дії воєнного стану, а також протягом трьох місяців після його завершення, що не призводить до виникнення юридичної відповідальності.

Використані джерела:

1. Бухгалтерський облік під час війни: що буде зі звітністю та як оптимізувати податки. Юридична газета online. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatкова-praktika/buhgalterskiy-oblik-pid-chas-viyuni-shcho-bude-zi-zvitnistyu-ta-yak-optimizuvati-podatki.html>
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>
3. Законопроект № 7121 «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1243540>
4. Особливості оподаткування та подання звітності під час воєнного стану: прийнято закони! Дебет-кредит. URL: <https://news.dtki.ua/taxation/common/75197>

Педченко Г.П., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0003-4182-9352

*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь*

ГАЛУЗЕВІ ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНИХ ІННОВАЦІЙ

JEL ID Q16

Постановка проблеми. Динаміка технологій виробництва, управління та організації підприємств загострює конкурентну боротьбу. Інновації дають змогу підприємству зайняти та утримати бажану позицію на ринку, підвищити свою продуктивність і конкурентоспроможність, тому інноваційна спрямованість має бути однією з вирішальних умов подальшого розвитку аграрних підприємств. Впровадження та ефективне використання інноваційних технологій з метою отримання економічного та соціального ефекту набуває важливого значення.

Результати досліджень. Інновації, що реалізуються в аграрному секторі економіки, мають за мету підвищення ефективності його діяльності, забезпечення стабільного розширеного відтворення агропромислового виробництва, впровадження результатів досліджень і розробок в різних галузях.

На інноваційний процес в аграрній сфері безпосередньо впливають: різниця регіонів за кліматичними умовами та якістю ґрунтів; різний освітній рівень працівників; відмінність технології вирощування за видами продукції; суттєвий проміжок в часі між створенням нової розробки та її масовим виробництвом; різноманітність видів сільськогосподарської продукції.

Сьогодні аграрні підприємства інновації застосовують здебільшого вже наявні наукові розробки, впровадження яких дає змогу краще адаптуватися до змін навколишнього середовища; підвищувати якість продукції та послуг; задовольняти потреби споживачів; покращити конкурентні позиції на ринку та забезпечити високу ефективність виробництва; зміцнити фінансовий стан та зв'язки з діловими партнерами; вдосконалити власну організаційну структуру; впроваджувати енергозберігаючі та ресурсозберігаючі технології; підсилити кваліфікацію персоналу та продуктивність його роботи.

Класифікація за сферою застосування в аграрному виробництві передбачає наступні типи інновацій [1, с. 63]:

1. Біологічні (нові сорти та гібриди сільськогосподарських рослин).
2. Технічні (використання нових видів устаткування, техніки та обладнання).
3. Технологічні (нові технології вирощування та оброблення культур; вдосконалення технологічних процесів переробки сільськогосподарської сировини; розроблення та впровадження власних пакувальних ліній, удосконалення упаковки та перевезень; науково обґрунтовані та екологічно обумовлені системи землеробства; нові ресурсозберігаючі технології

виробництва сільськогосподарської продукції; нові енергозберігаючі технології).

4. Хімічні (нові види добрив; нові засоби захисту рослин; нові системи ґрунтозахисного оброблення).

5. Економічні (нові форми організації підприємства; нові форми та механізми інноваційного розвитку підприємства).

6. Соціальні (сприятливі умови для життя, праці й відпочинку населення).

7. Управлінські (нові форми організації праці та методи управління персоналом).

8. Маркетингові (вихід на нові ринки; пошуки нових партнерів; розширення асортименту продукції; проходження сертифікації та стандартизації продукції; підвищення якості продукції та послуг).

Особливості впровадження інновацій в агросекторі, дозволяє виділити основні напрями використання інноваційних технологій у рослинництві та тваринництві [2, с.263-264].

Так, інновації в селекції дають можливості покращення сортових якостей, підвищення стійкості рослин до ґрунтово-кліматичних умов та шкідників, значний приріст урожайності культур та одержання насіння елітних сортів.

Інновації в сфері генної інженерії зумовлюють підвищення стійкості рослин до втрат врожаю, хвороб, шкідників і рівня урожайності, покращення якості продукції, здатність рослин виробляти власні пестициди, скорочення процесу догляду та переробки продукції, економію витрат на вирощування генно-модифікованих організмів.

Органічне землеробство передбачає відсутність пестицидів та добрив, зменшення шкідливого впливу сільськогосподарського виробництва на навколишнє середовище та відмову від ГМО.

Інноваційність в напрямку мікрозрошення забезпечує оптимальний рівень вологості в посушливих умовах, економію поливної води, електроенергії, добрив, уникнення ерозії ґрунту, можливість освоєння малопродатних для обробітку земель, зменшення експлуатаційних витрат та можливість проведення агротехнічних робіт разом з поливом.

Інновації в сфері ІТ-технологій реалізуються у визначенні дійсних посівних площ, прогнозування продуктивності збору та втрат врожаю, визначення рівня використання матеріально-технічних ресурсів, можливості виявлення прихованих від обліку продукції та ресурсів

Застосування інноваційних нанотехнологій на тлі низької токсичності нано матеріалів сприяють збільшенню врожайності, прискоренню фотосинтезу рослин та озоненню повітря, підсиленню захисних властивостей рослин.

Інновації в сфері біотехнологій забезпечують збереження генофонду тварин, покращення їхнього здоров'я, удосконалення якості продуктів тваринництва, поліпшення продуктивності тварин з використанням селекційних методів розведення, одержання тварин як донорів внутрішніх органів.

Інноваційність племінної роботи сприяє удосконаленню існуючих і створення нових порід тварин, покращенню продуктивних якостей тварин, використанню генетичного потенціалу кращих порід.

Інноваційні системи годівлі спрямовані на підвищення ефективності використання різних режимів годівлі, зниження втрат корму, вільний доступ тварин до кормів через сучасну систему їх подачі, збільшення приросту живої маси, точність дозування та роздачі кормів.

Інновації спрямовані на техніко-технологічне забезпечення дозволяють удосконалити умови утримання та обслуговування тварин, поліпшити умови праці, знизити витрати на виробництво одиниці продукції, підвищити якість тваринної продукції, економію ресурсів, зокрема, ресурсозберігаючі інноваційні технології спрямовані на зниження витрат і собівартості сільськогосподарської продукції

Спеціалізація робіт щодо вирощування та утримання тварин на інноваційній основі зумовлює підвищення відтворювальної здатності тварин, ефективну організацію відпочинку і раціону тварин, ефективне використання систем транспортування й утилізації відходів.

Висновки. Впровадження нових сучасних технологій має позначитися на ефективності сільськогосподарського виробництва, а саме, підвищенні урожайності, збільшенні продуктивності тварин. Серед основних проблем у впровадження інновацій у галузі рослинництва і тваринництва можна виділити:

- потреба у державних дотаціях та стимулюванні;
- необхідність проведення науково-дослідних робіт і залучення висококваліфікованого персоналу;
- відсутність нормативно-правового забезпечення;
- високий рівень фізичного зношення вітчизняної техніки та висока вартість оновлення і модернізації обладнання.;
- відсутність технологічного обладнання;
- ;відсутність технології створення вихідного селекційного матеріалу;
- виникнення небажаних мутацій;
- зниження здатності до розмноження;
- можливість передачі інфекцій;
- неконтрольований процес результатів селекційної роботи;
- необхідність залучення інвестицій;

Отже, для реалізації інновацій в аграрній сфері необхідні значне фінансування, тривалі строки розроблення, а їх впровадження гальмується недостатнім рівнем державної підтримки підприємств, низьким розвитком інформаційних досліджень у галузі сільського господарства, негативним впливом інфляційних процесів, високими відсотковими ставками на банківські кредити, економічними ризиками, недосконалою нормативно-правовою базою [3, с. 130].

Використані джерела:

1. Желуденко К., В. 2020. Інноваційна діяльність як фактор забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 49: 61-66.
2. Запірченко Л., Д., Рябоволик Т., Ф. 2018. Особливості інноваційної діяльності та впровадження інновацій у виробничу діяльність аграрних підприємств. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. Вип.34: 259-268.
3. Руденко Г. 2015. Особливості впровадження інновацій у діяльність сільськогосподарських підприємств. *Бізнес-Інформ*. № 5: 128–132.

УДК 330.341

Тебенко В.М. к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-0459-2555
Мальчев Б.Р. студент 21 ПУ
ТДАТУ імені Дмитра Моторного
м. Мелітополь

ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА БЕЗПЕКИ ТА УСПІШНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

JEL ID O18, Q 21

Сучасна економіка, вже як понад два століття розвивається небаченими темпами. З кожним роком прогрес забезпечує все більш високий рівень життя, а технологічна революція з кожним черговим етапом робить наше суспільство все краще. Однак технологічний прогрес, що супроводжує людську цивілізацію, за своїми наслідками для навколишнього природного середовища та стану природно-ресурсного потенціалу неоднозначно оцінюється в суспільстві.

Встановлено, що велике екологічне навантаження на навколишнє природне середовище спричинює автомобільний транспорт, на частку якого у викидах шкідливих речовин приходиться 90%. Передумовою виходу з еколого-економічної кризи є розробка і впровадження інновації з високим ступенем екологічності та економічної ефективності (екологічні інновації).

Електромобілі – це не тільки інноваційний вид транспорту, але і екологічно чистий. У симбіозі з поновлюваними джерелами енергії, електромобіль може покласти край епосі надмірного використання ресурсів планети і знизити темпи зміни клімату. Так, вже в 2025 році, Норвегія планує відмовитися від використання повністю дизельних і бензинових автомобілів. Таким же чином хочуть поступити у Великобританії, де у 2040 році, так само

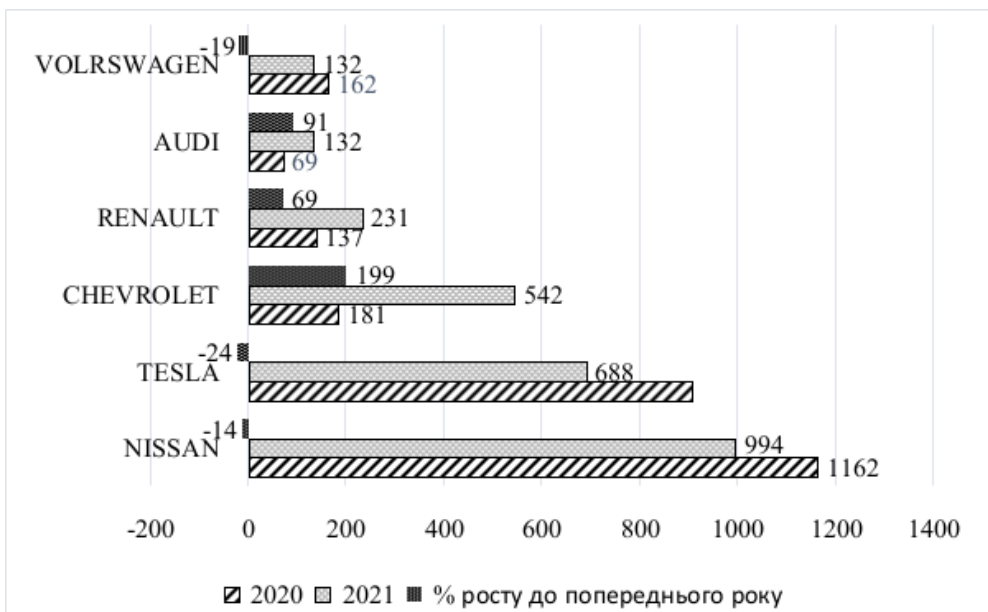
хочуть відмовитися від використання автомобілів з двигуном внутрішнього згоряння. [1]

Кількість зареєстрованих електромобілів в Україні в першому півріччі 2021 року в порівнянні з шістьма місяцями минулого року зросла до 3550 авто (або на 5 %). Найбільш популярними марками ринку електричних автомобілів в Україні, є великі і широко відомі компанії (рис 1). П≈ють, з шести представлених марок, є компаніями, які давно присутні на українському ринку. Своєрідним світовим феноменом є компанія Tesla, що займає 19,4% ринку. [2]

Про досить високу динаміку ринку, характеристики якого, лише тільки зароджується, свідчить досить стрімкі зміни в корпоративній структурі поставок. На українському ринку представлено відносно велика кількість марок електромобілів, проте, досить поглянути лише на першу шістку, щоб побачити значну динаміку.

На рисунку 1, представлена зміна продажів електромобілів основних марок за річний період. Можна спостерігати диференціацію ринку, що видно, на прикладі зміни продажів компаній Chevrolet, Renault і Audi, які раніше, продавали значно менше електромобілів. Більш того, традиційно лідери на ринку електромобілів в Україні, Nissan і Tesla, здають позиції. Однак, така тенденція спостерігається по всьому світу – все більше компаній починає випускати електромобілі, що не лише свідчить про ринкові перспективи і динаміку, але є не найкращим знаком для піонерів галузі. [3]

Можна стверджувати, що ринок електромобілів в Україні динамічний і активно розвивається. Вже зараз, практично в кожному місті країни можна зустріти станцію зарядки для електромобіля. Кількість електрозаправок в Україні досягла майже 3000, що відповідає динаміці розвитку автомобільного ринку.

Джерело: складено автором за [3]

Рисунок 1 – Зміна кількості реєстрацій автомобілів з електричним приводом Топ-6 марок в Україні.

Електромобілі – це основна тенденція у розвитку сучасного автомобілебудування. Не дивлячись, на численні виклики і труднощі, з якими стикається індустрія електрокарів, вона продовжує розвиватися колосальними темпами. Продажі тільки ростуть, а інфраструктура, стає все більш придатною для експлуатації електромобіля дедалі більшою кількістю споживачів.

За проведеними дослідженнями найбільша кількість електромобілів зосереджено в Києві та області – 1047 одиниць, тобто кожен третій електромобіль України. На 1 вересня в столиці було зареєстровано 6517 машин, що складає більш 21 % від загального парку електромобілів країні. На другому та третьому місцях – Одеська та Львівська області: 4372 (15%) та 1969 (6,6%) електромобілів відповідно.

Електромобілі – це майбутнє всієї світової економіки. Людство все більше починає розуміти, що планета мала, і економіка повинна бути енергоефективна, більш того – вуглецево нейтральна. Електрокари не є панацеєю, однак, в той же час, можуть стати тим, що зробить нашу планету чистіше.

Досвід Європи показує, що вдалий перехід на електропривод можливий при одночасному використанні заборони з економічними стимулами. Україна в цьому напрямку зробила вже деякі важливі кроки.

По-перше, запущено механізм фіскальних стимулів. Згідно прийнятих законів, обладнання та комплектуючі для виробництва електротранспорту в Україні звільняються від ПДВ та ввізного мита на дев'ять років – з 1 січня 2022 року по 31 Грудня 2030 року. Електротехнічні підприємства, які займаються виключно виробництвом електродвигунів, батарей і зарядних пристроїв, електротранспорту звільняються до 31 грудня 2035 року від податку на прибуток.

По-друге, передбачене запуск Стратегії розвитку автомобільної галузі до 2030 року. В Стратегії зроблено наголос на електромобілі – їх частка на українському ринку може досягти 40% у разі прийняття відповідних регуляторних актів.

Використанні джерела:

1. Suresh S. et al. Developments in the UK road transport from a smart cities perspective //Engineering, Construction and Architectural Management. 2020.
2. Реєстрації автомобілів з електричним приводом у першому півріччі 2021 року. Федерація роботодавців автомобільної галузі. URL: <https://fra.org.ua/uk/st/statistika/infoghrafika/reiestratsiyi-avtomobiliv-z-elektrichnim-privodom-u-pershomu-pivrichchi-2021-roku> (дата звернення: 22.10.2021).
3. Парк електромобілів в Україні. Федерація роботодавців автомобільної галузі. URL: <https://fra.org.ua/uk/st/statistika/infoghrafika/park-elektromobiliv-v-ukrayini> (дата звернення: 22.10.2021).

4. Завадських Г.М., Тебенко В.М. Перспективи інноваційного розвитку Запорізької області. Науково-практичний журнал «Регіональна економіка та управління» 4 (34) листопад 2021 року Запоріжжя 2021, с.33-39.

УДК 338.1:338.4:334.061:631.1

Прокопишин О.С., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-7027-3499

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

Трушкіна Н.В., к.е.н., старший дослідник
ORCID ID 0000-0002-6741-7738

*Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ*

ІННОВАЦІЙНИЙ КЛАСТЕР ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ФОРМА ГОСПОДАРЮВАННЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

JEL ID O18, O30, O31, Q12, Q16

Постановка проблеми. На даний час аграрний сектор України зазнає кардинальних організаційних змін за різними напрямками розвитку, у тому числі й інноваційного. Це вимагає формування й функціонування належної інноваційної інфраструктури та пошуку принципово нових організаційних форм господарювання, які б відповідали сучасним економічним умовам. Отже, з метою підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємств вітчизняного агропромислового комплексу необхідно створювати відповідні інноваційні кластерні структури.

Результати дослідження. Як свідчить аналіз, в Україні існує проблема відсутності напрацьованої бази нормативно-правового регулювання створення й функціонування кластерів як нового суб'єкта економічних і правових відносин [1]. Сьогодні в чинному законодавстві України закріплено організаційно-правові форми об'єднань підприємств. Відповідно до ст. 120 Господарського кодексу України господарські об'єднання утворюються як асоціації, корпорації, консорціуми, концерни. Крім цього, ст. 127 передбачено створення й функціонування інших форм об'єднань підприємств (союзи, спілки, асоціації підприємців тощо). Варто зауважити, що існують передумови для виникнення нових виробничих систем у сферах господарської діяльності [2]. Але відсутні поняття «кластер» та «інноваційний кластер», а також порядок фінансування їх розвитку з урахуванням галузевої специфіки сільського господарства. Розробленими, але не затвердженими залишаються проекти нормативно-правових актів щодо формування засад державної політики у сфері кластеризації економіки. Так, у проекті «Концепції створення кластерів в

Україні» (2008 р.) було зазначено про створення інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубатори, технопарки, промислові парки, регіональні центри інноваційного розвитку) та інноваційно-технологічних кластерів як об'єднання географічно локалізованих підприємств, що пов'язані виробничими зв'язками з метою створення інноваційної продукції та надання послуг суб'єктам інноваційної діяльності. Однак ця Концепція так і не набрала чинності.

Згідно із Законом України від 04.07.2002 р. № 40-IV «Про інноваційну діяльність» (із змін., редакція від 12.04.2022 р.) одним із основних принципів державної інноваційної політики є сприяння розвитку інноваційної інфраструктури, під якою розуміється сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо). У Законі України від 14.09.2006 р. № 143-V «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (із змін., редакція від 16.10.2020 р.) йдеться про підтримку розвитку інфраструктури у сфері трансферу технологій і стимулювання залучення інвестицій у цю сферу для інноваційного розвитку національної економіки і технологічного оновлення виробництва.

У Законі України від 08.09.2011 р. № 3715-VI «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (із змін., редакція від 05.12.2012 р.) наголошено про впровадження заходів з розвитку інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів тощо). При цьому варто відзначити, що у Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р, інноваційні кластери є складовим елементом інноваційної інфраструктури. У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, яку затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695, задля досягнення оперативної мети «Сприяння впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів» мають бути створені інноваційні кластери. Це можна вважати одним із позитивних моментів у законодавчому полі щодо застосування поняття «інноваційний кластер». Але не визначено організаційних засад функціонування цих кластерних утворень і не розроблено спеціальних режимів і механізмів (інституційних, організаційно-економічних, фінансових, інформаційних) для їх ефективного розвитку.

У Законі України від 26.11.2015 р. № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність» (із змін., редакція від 06.04.2022 р.) вживається такий термін, як «державна дослідницька інфраструктура», суть якого полягає в об'єднанні наукових установ та (або) закладів вищої освіти державної форми власності, що створюється з метою оптимального використання їхніх ресурсів (кадрів, матеріалів, устаткування, обчислювальних ресурсів та зберігання

банків даних і знань) та координації їх ефективного використання для проведення наукових, науково-технічних досліджень і науково-технічних розробок. Для функціонування цієї інфраструктури схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 322-р «Концепцію Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року». Разом з тим у Законі України від 16.07.1999 р. № 991-XIV «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (із змін., редакція від 05.12.2012 р.) і Законі України від 24.06.2004 р. № 1877-IV «Про державну підтримку сільського господарства України» (із змін., редакція від 07.05.2022 р.) не використовуються поняття «інноваційний кластер» та «інноваційна інфраструктура».

На даний час важливим питанням, яке потребує уваги, є визначення організаційно-правової форми кластерів з урахуванням передової європейської практики [3; 4]. Наприклад, організаційно-правова форма кластерної мережі в Німеччині, як правило, громадська організація без мети отримання прибутку. При цьому кластери створюються за ініціативою «знизу», тобто самих підприємств у певній галузі, а не за розпорядженням державних органів для вирішення завдань, які є загальними для представників саме виробництва продукції. Кластери у Німеччині є відкритими організаціями, а не закритим клубом. Кластери в Україні переважно створюються як громадські організації та громадські спілки; рідше – як товариства, корпорації, асоціації або комунальні підприємства. Так, у Херсонській області у 2012 р. створено неприбуткову організацію «Міжнародний міжрегіональний агропромисловий кластер «Eastern Food Technologies plus» у вигляді асоціації. Крім цього, в Україні функціонують такі об'єднання, як Agro Food Cluster (виробництво і переробка сільськогосподарської продукції); Український органічний кластер (агробізнес); інноваційний кластер «RInnoHUB» (розвиток стартап-екосистеми та інноваційного підприємництва).

Отже, відмінності кластеру від інших організаційно-правових форм об'єднань підприємств полягають у такому: його діяльність не визначає спеціальних особливостей органів управління (на відміну від корпорацій і концернів); дана кластерна структура має постійний характер діяльності (на відміну від консорціумів); створюється не лише з метою постійної координації господарської діяльності підприємств (на відміну від асоціацій).

Згідно з Цивільним кодексом України за формою партнерських взаємовідносин кластер може формуватися як із регламентованими правовими стосунками між учасниками на основі спільного договору. Відповідно до ст. 120 Господарського кодексу України кластер може мати організаційно-правову форму у вигляді асоціації як договірною об'єднання юридичних осіб, створеного з метою постійної координації їх інноваційної діяльності при централізації однієї або декількох управлінських функцій, при збереженні самостійності й незалежності юридичних осіб, що входять до такого об'єднання. Крім цього, інноваційний кластер можна створити, згідно зі ст. 63

Господарського кодексу України, як: комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади; спільне комунальне підприємство, що діє на договірних засадах спільного фінансування відповідними територіальними громадами – суб'єктами співробітництва.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного можна дійти такого висновку. У законодавстві не приділяється належної уваги створенню й функціонуванню інноваційних кластерів в Україні. Однак з точки зору перспективності й результативності кластеризацію варто вважати ключовим напрямом трансформації інноваційних систем управління розвитком агропромислового комплексу. Тому нагальним питанням залишається визначення на законодавчому рівні термінів «кластер», «кластеризація», «інноваційний кластер» в аграрній сфері. Загальні положення про кластери як територіальне об'єднання підприємств необхідно включити в главу 12 Господарського кодексу України, а конкретизацію їх правового статусу викласти у спеціальному Законі України «Про кластерні об'єднання підприємств».

Змістовне наповнення законодавства про інноваційні кластери слід формувати з урахуванням того, що кластерні відносини мають специфічний організаційно-правовий характер і можуть функціонувати як з правами, так і без прав юридичної особи, як з використанням інших організаційно-правових форм об'єднань підприємств, так і ні. Доцільно внести зміни і доповнення до законів України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про державну підтримку сільського господарства України», Концепції створення кластерів в Україні, Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки щодо створення інноваційного кластеру як специфічного виду об'єднань підприємств аграрного сектору.

Перспективи подальших досліджень полягають в узагальненні існуючих теоретичних підходів до визначення змісту понять «інноваційна інфраструктура» з урахуванням специфіки функціонування агропромислового комплексу; розробленні рекомендацій щодо правового забезпечення створення інноваційних агрокластерів у регіонах України та інституційного забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору на засадах публічно-приватного партнерства.

Використані джерела:

1. Ляшенко, В., І., Осадча, Н., В., Трушкіна, Н., В. 2021. “Можливі організаційно-правові форми транспортно-логістичного кластеру в Причорноморському економічному районі”, *Причорноморські економічні студії* 67: 60-70, <https://doi.org/10.32843/bses.67-10>.
2. Залознава, Ю., С., Сердюк, О., С., Трушкіна, Н., В. 2017. “Нормативно-правове забезпечення діяльності господарських об'єднань на прикладі синдикату”, *Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies:*

International Scientific Conference Proceedings, Part I, Kielce, Poland, January 27, 2017, (Riga: Baltija Publishing), 152155.

3. Прокопишин, О., Пушак, Г., Трушкіна, Н. 2021. “Організаційно-економічний механізм управління розвитком кластерних структур в агропромисловому комплексі економічних районів України”, *Věda a perspektivy* 7(7): 175-188. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-7\(7\)-175-188](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-7(7)-175-188).

4. Прокопишин, О., С., Трушкіна, Н., В. 2022. “Агрокластери як мережева форма партнерства: досвід Польщі”, *Martial Law – Challenges in Modern Science: Abstracts of the 31st International Scientific and Practical Conference, Poland, Warsaw, April 12-13, 2022*, (Warsaw: Myśl Naukowa), 107-114.

УДК 369.044

Колодій А.В., доцент

кафедри фінансів, банківської справи та страхування
ORCID ID: 0000-0002-9320-6379

*Львівський національний університет природокористування,
м. Львів, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ШВЕЙЦАРІЇ

JEL ID: G 23, H 55, J 32

Постановка проблеми. Систему пенсійного страхування Швейцарії відносять до категорії багаторівневих систем, завдяки чому застраховані особи при виході на пенсію мають можливість отримувати більші розміри пенсійних виплат.

Результати досліджень. Швейцарська система соціального страхування та пенсійного забезпечення складається із «трьох стовпів», або трьох рівнів, які законодавчо закріплені у статті 111 Конституції Швейцарії (Cst/BV), а саме:

- державна пенсійна система (перший рівень);
- система професійного пенсійного забезпечення (другий рівень);
- індивідуальна пенсійна система (третій рівень).

Перший рівень включає страхування по старості та втраті годувальника (OASI) та страхування по інвалідності (DI). Він має на меті адекватне покриття життєво необхідних потреб застрахованої особи (стаття 112 Cst/BV), і таким чином, частково компенсує втрату доходу через старість, смерть або інвалідність.

Перший рівень в основному регулюється Федеральним законом щодо страхування по старості та втраті годувальника (LAVS/AHVVG), Федеральним законом стосовно страхування по інвалідності (LAI/IVG). Таким чином, кожна

особа, яка проживає у Швейцарії або займається прибутковою діяльністю (включаючи найманих працівників і самозайнятих осіб), підлягає сплаті обов'язкових страхових внесків до першого рівня.

Другий рівень, у поєднанні з OASI або DI, повинен забезпечувати страхувальнику належним чином підтримувати свій звичайний рівень життя. З його допомогою має бути охоплено приблизно 60 відсотків доходу працівника після виходу на пенсію.

Законодавче регулювання другого рівня забезпечується:

- Федеральним законом про професійну пенсію, пенсійні плани у зв'язку з втратою годувальника та інвалідності (LPP/BVG);
- Федеральним законом про інвестування у пенсійні плани (LFLP/FZG);
- Постановою про професійні пенсійні плани, пенсійні плани у зв'язку з втратою годувальника та інвалідності (OPP2/BVV2);
- Постанова про оподаткування відрахувань до визнаних форм допомоги (OPP3/BVV3);
- Постанова про використання пенсійних активів для заохочення домоволодіння (OEPL/WEFV) [3].

Застраховані особи віком від 17 років, які отримують річну зарплату понад 21510 швейцарських франків (≈ 20886 євро) від одного роботодавця, повинні сплачувати обов'язкові внески до другого рівня за ризики втрати працездатності та смерті. Наймані працівники та самозайняті особи, які не підлягають обов'язковому страхуванню, можуть укласти договір добровільного страхування.

Третій рівень повинен дозволяти застрахованій особі компенсувати будь-яку відсутність виплат, що випливають з першого та другого рівнів, щоб підтримувати належний рівень життя. В основному він регулюється Федеральним законом про договори страхування (LCA/VVG) і OPP3/BVV3. Третій рівень є необов'язковим для участі у ньому.

Стосовно дотримання чинного законодавства щодо першого рівня, то у Швейцарії за це відповідають дві основні установи, а саме: Центральне компенсаційне управління (CdC/ZAS) і Федеральне управління соціального страхування (OFAS/BSV). Вони здійснюють контроль за компенсаційними фондами, які безпосередньо співпрацюють з роботодавцями та застрахованими особами, які проживають у Швейцарії.

Внески до першого рівня повністю вираховуються з оподаткованого доходу працівників та не обкладаються податком для роботодавця. Однак, пенсійні виплати першого рівня, що виплачуються у вигляді пенсії, повністю оподатковуються як дохід. Аналогічно, внески до другого рівня повністю вираховуються з оподаткованого доходу страхувальника і не оподатковуються для роботодавця.

Пенсійні виплати другого рівня зазвичай виплачуються у вигляді пенсії, хоча також можна вивести (зняти) принаймні чверть нарахованих виплат як одноразовий капітальний платіж. Пенсії другого рівня також повністю

оподатковуюються як дохід.

Внески до третього рівня визначаються застрахованою особою, яка несе повну відповідальність за його фінансування. У Швейцарії досить активно використовують систему третього рівня, тобто добровільного страхування. Вона передбачає певні податкові пільги. Оскільки внески вираховуються із бази оподаткування, вкладення у третій рівень пенсійної системи, таким чином, є досить вигідними.

Звичайний пенсійний вік у Швейцарії сьогодні становить 64 роки для жінок і 65 років для чоловіків, хоча реформа, щодо його підвищення триває. Планується, що до 2032 року він має становити 66 років.

Виплату пенсії можна очікувати на один-два роки (з поетапним зниженням рівня пенсії на 6,8 відсотка на рік) або відстрочити не менше, ніж на один рік, але не більше, ніж на п'ять років (з поетапним підвищенням на рівня пенсії від 5,2% до 31,5% загалом). Пенсія за вислугу років першого рівня виплачується громадянам Швейцарії, які досягли пенсійного віку, за умови визнання принаймні одного повного року сплачених внесків. Стосовно іноземних громадян, то вони повинні проживати у Швейцарії, якщо інше не передбачено угодами про соціальне страхування. Швейцарія має укладені такі угоди, зокрема, з Європейським Союзом, Європейською асоціацією вільної торгівлі, Канадою та США[3].

Розмір пенсії першого рівня перебуває у кореляції від кількох факторів. До уваги береться тривалість сплати внесків, рівень доходу та доплати за виховання дітей чи догляд за певними категоріями осіб.

Застраховані особи мають право на повну пенсію, якщо у них тривалість сплати внесків складає 43 роки для жінок і 44 роки для чоловіків. Пенсії за вислугу років зменшуються на невеликий відсоток за кожен рік несплачених внесків (але не менше 2,3 відсотка на рік). Загальний розмір пенсії варіюється залежно від середнього доходу, від мінімальної суми 1195 швейцарських франків на місяць для однієї особи, у якої середній річний дохід є нижчим або дорівнює 14340 швейцарських франків до максимальної суми 2390 швейцарських франків на місяць із середнім доходом особи понад 86040 швейцарських франків. Також, варто зазначити, що сукупна сума пенсій за вислугу років, що виплачуються подружжю, не може перевищувати 150 відсотків максимальної пенсії, що становить 3585 швейцарських франків на місяць.

Висновки. Дослідження даної проблематики показало, що у Швейцарії спостерігається тенденція до підвищення рівня пенсійного віку як для чоловіків, так і для жінок. Це пов'язане з високим рівнем життя у країні, а також з проблемою співвідношення активного населення та пенсіонерів, яке в подальшому буде зменшуватися не на користь останніх. Зважаючи на це, проведення реформ у царині пенсійного страхування потребуватиме подальшого вдосконалення, оскільки соціальний захист населення є одним із пріоритетних завдань розвитку Швейцарії.

Використані джерела:

1. Обов'язкові накопичувальні пенсійні системи (2-й рівень). Міжнародний досвід: уроки для України. 2018. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/02/Mandatory-Retirement-Savings_Pillar-2_February2018_ua.pdf
2. У Швейцарії хочуть реформувати державну систему пенсійного забезпечення та страхування. URL: <https://forinsurer.com/news/21/08/10/40168>
3. Pensions retirement plans. URL: https://www.lenzstaehelin.com/fileadmin/user_upload/2021_pensions_retirement_plans_Switzerland.pdf
4. Swiss Pension Fund Study 2021. URL: <https://pensionstudy.swiss-canto.com/21/app/uploads/Swiss-Pension-Fund-Study-2021.pdf>

УДК 335

Зозулюк Н.О., викладач вищої категорії
*Золочівський фаховий коледж
Львівського національного університету
природокористування*

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

JEL Classification: Q11

Постановка проблеми. Для аграрного сектора економіки України, який залишається недостатньо чутливим до нововведень, порівняно з іншими сферами, надзвичайно важливо активізувати інноваційну діяльність для формування ринку інноваційної продукції, що базується на пріоритетному розвитку знань і технологій та їх використання.

Інноваційне оновлення вітчизняного аграрного сектора, перехід на інноваційну модель розвитку економіки є природним наслідком інтеграції України у світовий економічний простір, де вплив конкуренції дуже великий, а екстенсивна модель розвитку повністю вичерпала свої можливості.

Загалом інноваційна діяльність є загально визнаною в світі, тому в інноваціях мають бути зацікавлені насамперед сільськогосподарські товаровиробники. Проте інноваційна пасивність підприємців гальмується значною мірою з вкрай незадовільними фінансовими можливостями, а також нездатністю частини управлінських кадрів адаптуватися до ринкових умов господарювання.

Результати досліджень. Інноваційна діяльність у ринкових умовах є вирішальним чинником ефективного розвитку й нарощування обсягів аграрного виробництва. Вона зумовлює якісні зміни технологій виробництва, суттєві зрушення в його структурі, переоцінку системи мотивації. Найбільшим

попитом на ринку інноваційної продукції користуються нові високопродуктивні сорти й гібриди сільськогосподарських культур, породи племінних тварин і птиці, машини та механізми, знаряддя й устаткування, сучасні засоби організації виробництва та ін. У забезпеченні цього попиту важливе місце відводиться аграрній науці як найпотужнішому джерелу створення та впровадження інновацій.

Інноваційна продукція є результатом розумової, інтелектуальної праці, продуктом творчих зусиль, що отримали змістове значення та втілились у матеріальні носії на ринку. Тому ринок інноваційної продукції як особливий, специфічний інститут є системною сукупністю інституціональних підсистем, що взаємодіють у напрямі ефективного здійснення інноваційних процесів. Ринок опосередковує виробництво і споживання, перебуваючи під їхнім впливом і впливаючи на них. На ринку визначається вартість лише тих результатів людської діяльності, які задовольняють споживачів. Отже, особливе стратегічне положення на ринку займає споживач, який, купуючи товари, впливає на їх виробництво та збут. Так, до споживачів на ринку інноваційної продукції належать: аграрні підприємства, науково-дослідні й проектні організації; держава, що фінансує важливі проекти розвитку виробництва аграрної продукції; окремі покупці.

Структурними складовими цього ринку є норми, правила, традиції та соціальні цінності, на базі яких здійснюється інноваційний процес. Інституціональна структура ринку інноваційної продукції формується інституціями та інститутами, які структурують відносини у процесі обміну науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок на етапі пропаганди інновацій та створення інноваційного продукту.

Ринок інновацій, як свідчать результати його функціонування у розвинутих країнах, в основному виконує такі функції: забезпечення – задовольняє потреби учасників у реалізації й придбанні інноваційних продуктів; регулювання – оптимально формує попит і пропозицію на інноваційні продукти й інноваційні послуги, забезпечуючи їх раціональний розподіл між суб'єктами інноваційної діяльності та встановлюючи рівень цін на них; інформування – є посередником при розповсюдженні інформації між учасниками інноваційного процесу; стимулювання – сприяє створенню конкурентоспроможного інноваційного продукту, розширенню переліку інноваційних послуг і засобів їх здійснення.

Ринок інновацій агропромислового виробництва формують наукові установи й освітні організації, комерційні підприємства, творчі колективи, окремі вчені та винахідники. Покупцями інноваційного продукту виступають агропромислові підприємства різних організаційно-правових форм господарювання і форм власності. Нині ринок інновацій в агропромисловому виробництві України знаходиться на етапі формування і характеризується рядом недоліків. Зокрема, хоча вже не існує сумнівів щодо необхідності переходу аграрного сектора економіки на інноваційний тип економічного

розвитку, однак практично не створено умов для ефективного ведення інноваційної діяльності.

Головним завданням ринку інновацій є просування інноваційних продуктів на наукоємний ринок з метою задоволення потреб агропромислових товаровиробників у виробництві наукомісткої продукції, яка забезпечить отримання ними додаткового економічного, технологічного, соціального й екологічного ефекту. Важливою складовою вітчизняного ринку інновацій виступають інноваційно-активні підприємства в загальній їх сукупності, які забезпечують інноваційний тип функціонування [2, с. 356].

Для сільського господарства України проблема активізації інноваційних процесів набуває особливого значення. Інноваційні процеси в цій галузі мають певні особливості, пов'язані з її специфікою, а саме: наявністю живих організмів, сезонністю, підвищеними ризиками тощо. Тому саме в сільському господарстві, на відміну від інших галузей, розвиток інновацій відбувається повільніше, що вимагає застосування на державному рівні мотиваційних економічних інструментів. Активізація інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах – це впровадження у виробництво нових конкурентоспроможних технологій виробництва сільськогосподарської продукції у рослинництві та тваринництві; застосування високопродуктивних порід у тваринництві та стійких до хвороб і несприятливих природо-кліматичних проявів сортів і гібридів рослин; біотехнологій, що дають змогу одержати нові високоякісні продукти з оздоровчим і профілактичним ефектом; застосування нових технічних засобів і технологій обробітку ґрунту, очищення та зберігання сировини; застосування енергозберігаючих технологій, екологічних інновацій, які відповідно дають змогу підвищити врожайність та продуктивність, мінімізувати втрати й підтримувати якісний стан навколишнього природного середовища [1; 3].

Висновки. З проведеного дослідження випливає, що інноваційна діяльність в аграрному секторі є різновидом підприємницької діяльності, тому в інноваціях мають бути зацікавлені насамперед сільськогосподарські товаровиробники. Інноваційна пасивність керівників і спеціалістів агропідприємств пов'язана значною мірою з вкрай незадовільними фінансовими можливостями, а також нездатністю значної частини управлінських кадрів адаптуватися до ринкових умов господарювання.

Національна модель інноваційного розвитку в аграрній сфері має забезпечити об'єднання зусиль державних органів, установ, організацій, закладів науково-технічної сфери, підприємницького сектора економіки на користь прискореного використання досягнень науки і технологій з метою реалізації національних стратегічних інтересів, що буде предметом подальших наукових досліджень.

Використані джерела:

1. Шпикуляк О. Г. Розвиток інноваційної діяльності в аграрній сфері: менеджмент та ефективність : моногр. / О. Г. Шпикуляк, М. І. Грицаєнко. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. – 424 с.
2. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : моногр. / П. Т. Саблук, О. Г. Шпикуляк, Л. І. Курило [та ін.] – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
3. Дацій О. І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / О. І. Дацій. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2004. – 428 с.

УДК: 339.944.2: 631.1

Василина О.Р., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0003-2124-3792

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

ПОТРЕБИ РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

JEL ID Q 13

Постановка проблеми. В країнах ЄС уряди витрачають мільярди доларів на підтримку молочної галузі у вигляді різних програм та виплат, ми конкуруємо з державами, а не з компаніями на світовому ринку. Наприклад, Польща отримала з 2003 по 2018 з бюджету на розвиток молочної галузі €29 млрд, Німеччина — €64 млрд. В Україні такої підтримки молочної галузі немає, тому ми працюємо у нерівних умовах з закордонними гравцями.

Угода про асоціацію України з ЄС сприяє лібералізації торгівлі товарами та послугами, а також лібералізації руху капіталу, дає нові перспективи розвитку українського сільського господарства для задоволення потреб країн ЄС [1, 2, 3]. Необхідним є виявити та проаналізувати потреби європейських країн у потенційних аграрних можливостях України. Аналіз попиту європейських країн у сільськогосподарській продукції є важливим для вирішення двох проблем.

Перша проблема стосується напряму для експорту української сільськогосподарської продукції. Друга проблема – формування пропозиції для інвесторів. Згідно Угоди про асоціацію з ЄС Україна має шанси вийти на європейський ринок, через пільги, які надаються цією угодою. Україна, а особливо Львівська область, крім торговельних пільг, вигідно географічно розташована, що скоротить логістичні витрати на відміну від азійських країн. Тому інтерес іноземних інвесторів до інвестування українського сільського господарства підвищується, не зважаючи на військові дії на сході та боротьбу з корупцією. Проаналізувавши групи товарів, які надходять до ЄС з інших країн,

що здатні вироблятися на території України, можна сформулювати пропозиції для інвесторів.

Результати дослідження. Визначити перспективи українського сільського господарства на європейському ринку можна у трьох основних етапах. Першому етапу потрібний аналіз потреб країн ЄС у сільськогосподарській продукції. Головним критерієм є присутність позитивної динаміки імпорту до країн ЄС з країн, що не входять до ЄС, сільськогосподарської продукції за останні роки.

Другим етапом, щоб визначити можливості українського сільського господарства на ринках ЄС, має бути аналіз перспектив України задовольнити існуючий попит на імпорт сільськогосподарської продукції до ЄС. Формування інвестиційних пропозицій є завершальним етапом. На ньому виділяються глобальні проблеми, які можуть перешкоджати успішному інвестуванню. Глобальні проблеми становлять брак потрібних ресурсів і законодавчі перешкоди. Брак необхідних ресурсів усувається через реалізацію стратегії інвестицій у відповідні галузі. До цього можна віднести транспортну, митну або інформаційну інфраструктуру.

Основне завдання у сфері сільського господарства – забезпечення харчової безпеки. Внаслідок прогнозів, що чисельність населення до 2050 року в світі буде 10 мільярдів, яким потрібна буде безпечна та поживна їжа. Щоб вирішити це завдання Європейська Комісія почала опрацьовувати нову стратегію «Від ферми до виделки». Ця стратегія базується на таких напрямках:

- забезпечити стале первинне виробництво;
- стимулювати сталі практики у харчовій промисловості, роздрібній торгівлі та сфері надання послуг проживання та харчування (HoReCa);
- сприяти сталому споживанню та переходу до здорового харчування;
- скорочувати відходи продуктів харчування.

Стратегія «Від ферми до виделки» вибрана у 2020 році, а для цього потрібно здійснити певні заходи: перейти до сталого виробництва, сприяти пом'якшенню зміни клімату та збереженню біорізноманіття. [2].

Окремі питання торкаються вимог до якості харчових продуктів, зокрема, фруктових сировини, яєць та птиці, меду, соків. Ці продукти є досить важливими для експорту.

Найбільш пріоритетними напрямками для ЄС у сфері аграрного виробництва є дотримання європейських стандартів якості та зменшення впливу на довкілля. Щоб нарощувати експорт, необхідно відповідати стандартам якості харчових продуктів, а також їх дотримуватися виробниками. Львівська область має значний потенціал для того, щоб розширювати органічне виробництво і більше застосовувати технології мінімальної обробки ґрунту. Органічне виробництво є перспективним, бо веде до збереження природних ресурсів, поєднує найкращі екологічні практики та високі стандарти якості, відновлює деградовані території.

Відповідно до досліджень, які провели у рамках проекту «Оцінка технологічних потреб в Україні», під органічними культурами може бути зайнято навіть 4 млн га. На даний час площа під органічним культурами займає лише 468 тис. га. Її можна збільшити майже в 10 раз. Згідно даних цього дослідження, запровадити технології мінімального обробітку ґрунту можна до 10 млн га, що допоможе зберегти структуру ґрунту, не допустити втрату гумусу та ерозій, а також сприятиме зменшенню викидів парникових газів.

Недоліком використання цих технологій в органічному виробництві може бути низька врожайність, а також слід передбачити перехідний період, який триватиме від року. Однак вартість органічної продукції дорожча, ніж традиційна. Європейські країни для України є серйозними торговельними партнерами як для традиційної, так і для органічної продукції. Однак значний потенціал має збільшення виробництва органічної продукції для розширення ринків збуту української продукції.

Аналізуючи експорт органічної продукції України, бачимо, що по деяких видах продукції спостерігається значний ріст у 2020 році порівняно з 2018 роком, а саме значно зріс експорт сої – на 46,6 %, олії соняшnikової – на 81,4 %, пшона – на 46,4 %, макухи соняшnikової – майже у 3 рази, малини мороженої – майже у 7 разів. Однак по деяких видах продукції помітний спад.

У Львівській області нараховується 39 операторів ринку органічної продукції, 13 з них – в галузі рослинництва, 11 – в галузі ягідництва/садівництва, 14 – заготівля органічних об'єктів рослин, 1 – виробництво засобів захисту рослин (добрив), які обробляють близько 2,8 тис.га. Основна органічна продукція – овочі, ягоди, зернові.

Протягом останніх 5 років кількість фермерських господарств виробників органіки зросла в 1,5 рази. Потужніші виробляють в основному органічну продукцію на експорт, бо це перспективний напрямок збуту для органічного бізнесу Львівщини. Але останнім часом поступово розвивається і внутрішній ринок. Він ще незначний, якщо порівняти з європейськими країнами, тому що у європейських супермаркетах 30-40% заповнено органічною продукцією.

Лише одна торговельна мережа на Львівщині працює постійно з органічними виробниками, а в інших магазинах органіка продається нерегулярно.

Пошук нових ринків збуту збільшить кількість органічних виробників. Основне місце збуту на даний час лишається онлайн-платформа MarcetPlace, на якій збувається лише органічна продукція.

Більшість підприємств через суттєві ризики не збираються займатися органічним виробництвом. Коли в традиційному виробництві можна використовувати технології синтетичних засобів захисту, то в органіці - лише природні добрива та засоби захисту, і відповідно значно нижча врожайність. Менша врожайність веде до достатньо високої собівартості. Така продукція гірше продається, бо швидше псується і значно менший термін реалізації.

Але ці проблеми вирішуватимуться в залежності від покупців і їх кількості, які дбають про здоров'я і готові платити дорожче за здорове харчування. Це збільшить обсяги і швидкість реалізації, а також буде стимулом розвитку органічного сегменту.

Використані джерела:

1. Bakushevych, I., Goshchynska, D., Martyniak, I. (2019) Decentralization and Innovative Entrepreneurial Ecosystem development for the EU-Ukraine Cross-border Cooperation. *The Balanced Development of National Economy Under the Conditions of Modern World Transformation*. Monograph. Daugavpils, 2019. pp.139-152.
2. Бабан Т.О. Зовнішні фактори експортного потенціалу ячменю. *Вісник ХНТУСГ (Екон. науки)*. Харків: ХНТУСГ. 2014. Вип. 149. С. 73-80.
3. Васильєва О.О. Перспективи розвитку експортного потенціалу аграрної сфери України. *Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент*: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (12-13 лютого 2020 р.): у 2 ч. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. Ч.1. с. 73-76

Rulitska K.

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of Economics Department,
ORCID ID: 0000-0001-9395-1144
Lviv National Environmental University, Lviv

**METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF
AGRICULTURAL ENTERPRISES USING FORSIGHT-RESEARCHES**

JEL ID M 21, M 31, Q 13

Problem statement. The complex process of studying the development of agricultural enterprises is a multifaceted set of elements, forms and relationships. Defining the strategy of scientific knowledge and the scope of functioning of agricultural enterprises at the present stage of development requires the use of new approaches and methodologies. Atypical problems require non-standard approaches to their solution. Such are the Foresight studies. In the process of such scientific and applied research there is an opportunity to carefully analyze each element, its factors and factors of influence.

Research results. Foresight's methodology for predicting the development of agricultural enterprises is currently in its infancy. Such scientists as A. Atkisson [1], O. Borodina [2, 16-25], A. Galchinsky [108, p.4-9], T. Kvasha covers the problem of construction and improvement of the methodological apparatus of prediction tools in scientific research. [4], Kologrivov J. [5] and others.

Finding tools, developing scenarios, selecting and implementing them requires a lot of time and effort and material costs. This is one of the reasons why small farms

cannot afford this kind of comprehensive research. However, despite the value of Forsythia research, the demand for them is growing every year. Businesses that are unable to incur such significant financial costs can join Foresight in the industry. By identifying their main points of operation and development, finding common features and factors, agricultural enterprises have the opportunity to become a participant in Foresight research and choose the best development scenario for them. Thanks to such optimization, significant funds are saved and the goal is achieved.

Since "systems analysis can be considered a universal methodology for forecasting" [5], the functioning of agricultural enterprises in the medium and long term requires the formation of a sequence of actions, methods and techniques, choosing a development scenario and establishing certain functional dependencies. The results obtained for the construction of probable scenarios for the development of agricultural enterprises are the basis and basis for further research.

We understand that only on the basis of a rational system of measures for strategic development is a complete picture of the development trends of agricultural enterprises possible. The need for radical changes in the structure or activities of agricultural enterprises is a direct consequence of Foresight research.

Modeling and designing the development of enterprises has a positive effect on the industry as a whole. There is an increase in the investment attractiveness of the region, the improvement is noticeable in many areas related to agriculture.

Agricultural enterprises are sensitive to environmental conditions, and now the present is facing new challenges, namely the need to take into account the consequences and conditions of the war in Ukraine. It would seem that this is only one factor of influence, but in fact it is so powerful that it affects all spheres of life.

Conclusions. Theoretical foundations of the analysis of tools for the development of agricultural enterprises with the help of Foresight research allow us to conclude that it is necessary to predict their functioning in the medium and long term. In further research, we plan to further explore and enrich the Foresight research methodology for agricultural enterprises.

In general, an integrated approach to the development of tools and building a systemic mechanism for providing Foresight research requires further scientific discussions and will be the topic of our further research.

References:

1. Atkisson A. How sustainable development can change the world. K.: Laboratory of Knowledge, 2012. 456 p.
2. Borodina O. Human capital in the countryside: scientific foundations, state, problems of development. K. : IAE UAAN, 2003. 277p.
3. Galchinsky A. Economic science: problems of methodological renewal. Ukraine economy. 2007. №3. P.4-9.
4. Kvasha T. Implementation of Foresight and technology transfer in Ukraine. Modern approaches to the interaction of universities with knowledge-intensive

business: Mater. V International. Forum From science to business. SPB. 2011. S. 110-113.

5. Kologrivov J. Theoretical principles of using the Foresight methodology in predicting the development of industrial enterprises. [Electronic resource]. Available from: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/13836> (access date 10.05.2022)

УДК 338.43

Малюга В.В., викладач

Львівський екологічний коледж

Львівського національного університету природокористування

м.Львів

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Агропромисловий сектор є галуззю, яка різнобічно інституціоналізована в економіку, ринок, суспільну діяльність. У цьому секторі формується сегмент виробництва найнеобхідніших для людства товарів, відбувається безпосередня взаємодія людини з природним середовищем. Значимість наявності і доступності харових продуктів щорічно зростає, адже, за прогнозами ООН, чисельність населення збільшується і до 2050 р. може перетнути межу 9 млрд. Тому спроможність агропромислового сектору гарантувати якісно вищі обсяги виробництва залежить від інновацій, складників їх створення та впровадження.

Результати дослідження. Становлення теорії інноваційного розвитку агропромислового сектору пов'язане з мотиваціями пошуку ефективних способів поліпшення виробництва якісного продовольства за умови досягнення усталеного, відновлюваного господарювання на землі. Також галузь є сферою створення продуктів, які: створюються в особливих умовах, на яке людина впливає обмежено; використовуються для підтримки життя на землі як об'єктивного процесу існування людської спільноти. У розробленні методичних аспектів інституціонального оцінювання інноваційного розвитку агропромислового сектору враховуємо теоретичні засади індикативного аналізу розвитку системи інноваційної і підприємницької діяльності [3]. У довідковій літературі зазначено, що індикатор – це цифровий показник, яким вимірюється динаміка економічних змін [5, с. 279], ми ж вважаємо доцільним застосування індикативного аналізу для обґрунтування методичних аспектів інституціонального аналізу рівня інноваційності.

Наприклад, на державному рівні визнаною є методологія індикативного планування – «форма державного регулювання економіки, яка передбачає встановлення основних макроекономічних показників, системи економічних стимулів і прямих та опосередкованих важелів, які орієнтують діяльність суб'єктів господарювання на виконання планів, забезпечуючи їх при цьому необхідною інформацією, та заходів з їх реалізації» [2]. Такий підхід практично необхідний сьогодні для забезпечення ефективної стратегії інституціонального та інноваційного розвитку агропромислового сектору в умовах структурної переорієнтації всього світового господарського комплексу. Також науковці пропонують обґрунтування необхідності розмежування засад індикативного аналізу розвитку науки та інновацій, а також індикативного аналізу інноваційного розвитку аграрних підприємств. Зазначене теоретичне підґрунтя стосується методичної можливості оцінювання багатьох процесів, у тому числі інноваційного розвитку агропромислового сектору. Додамо, що інновації є результатом накопичення знань про певні явища і процеси, які призводять до вдосконалень способів та механізмів організації створення благ і розподілу їх у суспільстві. Цей процес інституціоналізовано в практику через правила, норми, традиції поведінки економічних, суспільних та інших агентів, організації, які реалізують заходи досягнення науково-технічного прогресу, але їх можна оцінювати індикативно.

В умовах глобальної відкритості економік, інформаційного суспільства проблема саме в такому контексті вирішується. Людство прагне до ще більшої досконалості, а інновації забезпечують реалізацію конкурентоспроможності, проте потрібно визначати динаміку орієнтирів перспективи інноваційності. Визнання інновацій чинником удосконалення соціально-економічного, господарського процесу відбулося на етапі усвідомлення людством необхідності пошуку ефективних моделей економічного зростання для задоволення матеріальних, духовних потреб. Наприклад, в агропромисловому секторі винайдення новітніх рішень щодо технологій вирощування сільськогосподарських культур сприяють виживанню людей у повному розумінні цього процесу. У макроекономічному форматі інституціональної оцінки інноваційного розвитку агропромислового сектору потрібно враховувати не лише базові складники функціонування цієї господарської системи, а й ті, що мають глобальне значення. Зокрема, це: глобальні кліматичні зміни; структура споживання і доходи населення; зміни рівня техніко-технологічного забезпечення розвитку сільськогосподарської галузі; зайнятість; тенденції розвитку аграрної науки.

Агропромисловий сектор – глобалізована система, тому стан інноваційного розвитку за достатнього рівня інвестицій вирівнюється, адже дифузія інновацій стає глобальною. Структурний склад напрямів та інституцій

розвитку агропромислового сектору, які слід методично тестувати на інноваційність, такий: виробництво сільськогосподарської продукції і продовольства; продовольча безпека; балансування попиту і пропозиції на продовольство у світі; динаміка створення й упровадження інновацій в агропромисловому комплексі; ефективність господарського підприємницького механізму в галузі; екологічність виробництва і відновлюваність природних ресурсів.

Висновки. Пізнання теорії інновацій, практики вдосконалення інноваційного розвитку необхідно пов'язувати з прагненням людства до поліпшення умов життя. В агропромисловому комплексі чимало перспективних досліджень, серед яких – індикативна оцінка високотехнологічного розвитку. Проблеми інституціоналізації високотехнологічного розвитку є системними, постійні в актуальності і потребують системного вирішення, зокрема в частині розроблення засад створення, поширення й використання інновацій.

Використані джерела:

1. Індикатори науки та інновацій: міжнародні стандарти та практики їх використання в Україні : колективна монографія /за наук. ред. д. е. н., проф. І.Ю. Єгорова ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2016. 156 с.
2. Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2010. 706 с.
3. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи : монографія / Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2014. 516 с.
4. Володін С.А. Модель інноваційного розвитку аграрної науки на прикладі системи НААН України. Інноваційна економіка. 2014. № 3(52). С. 6–7.
5. Шпикуляк О.Г., Горбатюк О.В. Розробка індикаторів інноваційного розвитку малих аграрних підприємств. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність / за ред. О.Г. Шпикуляка. Київ. 2017. С. 122–128.

УДК 339.1

Макарчук О.Г. к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-5997-5879

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
м.Київ*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО АНАЛІЗУ АГРАРНИХ РИНКІВ

JEL ID G10, Q1.

Важливою складовою економічних відносин в аграрній сфері є аграрний ринок, який координує економічні процеси, пов'язані із задоволенням потреб населення у сільськогосподарській продукції відповідної якості та в необхідній кількості. Від розв'язання проблем ефективного функціонування аграрного ринку значною мірою залежить рівень продовольчої безпеки країни, а отже, і рівень її національної безпеки.

Аграрний сектор національної економіки є її важливою ланкою, основою для функціонування близько 60 % усього матеріального виробництва і взагалі життєдіяльності людини, адже сектор забезпечує 75% особистих потреб людини в продовольчих і непродовольчих товарах сільськогосподарського походження. Близько 90 галузей промисловості пов'язані з постачанням ресурсів до сектору і понад 30 промислових галузей залучені до процесу переробки сировини сільськогосподарського походження [2].

Якість аналізу ринку залежить від складу, якості та достеменності наявної інформації, а також від використовуваного методологічного інструментарію аналізу та від ступеня комплексності вивчення ринку. Аналіз ринку має включати вивчення усіх основних чинників, що впливають на стан і розвиток ринку, його секторів у наступних напрямках:

- вивчення місткості (ємності) ринку, його обсягів у регіональному і товарному розрізах;
- визначення якості товару, його споживних властивостей, відповідності вимогам ринку;
- всебічний аналіз споживача, його намірів, мотивацій, потреб і попиту;
- вивчення основних форм і методів організації збуту і споживання товарів.

Обґрунтування застосування того чи іншого методу залежить від специфіки товарного чи регіонального ринку, поставлених поточних або перспективних завдань, інформаційного й технічного забезпечення.

У практиці дослідження ринку та його прогнозування найчастіше використовують такі методи:

- економічно-статистичних досліджень;
- багатofакторного математичного моделювання;
- соціологічних досліджень;

- експертних оцінок;
- аналогії;
- імітаційного моделювання;
- екстраполяції.

На сьогодні поширення набув кількісний аналіз аграрних ринків, який базується на впливі чинників зовнішнього середовища, передусім тих, що задаються заходами аграрної політики. Даний аналіз відомий ще під назвою «Модель аграрних ринків» (MAP).

За допомогою моделі аграрних ринків досліджують такі основні питання [3]:

- а) вплив політики на конкурентоспроможність та доходи виробників;
- б) вплив інвестиційної політики на економічну ефективність та відносні переваги;
- в) вплив аграрних науково-прикладних досліджень на зміну технологій.

Широкого застосування також набула методика дослідження та аналізу ринку за Д. Аакером. Дана методика передбачає аналіз розміру ринку (поточний та майбутній), структуру ринку, темпи зростання ринку, прибутковість ринку, структуру витрат галузі, канали розподілу товару, ринкові тренди, ключові фактори успіху [1].

У свою чергу відомі SWOT та PEST аналізи доповнюють характеристику мікро- та макросередовища певного досліджуваного ринку.

Таким чином, аналіз ринку допомагає визначити ринкову ситуацію. При цьому підприємства зважують свої сильні та слабкі сторони, пов'язуючи це з можливостями та загрозами, щоб зрозуміти свою здатність реагувати на ринкові зміни.

Систематичний аналіз ринку є основою для розробки нового продукту, відстеження зміни попиту споживачів. До того ж, отримані результати аналізу допомагають прогнозувати попит і, відповідно, діяльність підприємств.

Використані джерела:

1. Hague P. 2006. A practical guide to market research: URL: <https://www.b2binternational.com/publications/practical-market-research/> (дата звернення: 10.05.2022 р.).
2. Давидович А. Є. 2017. Аналіз розвитку агропродовольчого сектору України. Актуальні проблеми економіки та управління, №17: URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102602> (дата звернення: 13.05.2022 р.).
3. Дем'яненко С. І., Нів'євський О. В. Кількісний аналіз та моделювання аграрних ринків: URL: <https://posibniki.com.ua/catalog-kilkisniy-analiz-ta-modelyuvannya-agrarnih-rinkiv---demyanenko-s-i> (дата звернення: 12.05.2022 р.).

СЕКЦІЯ 3

Практичні аспекти ефективного інноваційного розвитку аграрних підприємств

УДК [338.4+637.1]

Яворська Т. І., д.е.н., професор

ORCID ID 0000-0001-5878-6251

*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь*

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ТВАРИННИЦТВІ

JEL ID:Q12

Постановка проблеми. Найважливішим фактором розвитку тваринництва є необхідність прискорення процесу технічного, технологічного і соціально-економічного оновлення виробництва сільськогосподарської продукції з метою значного підвищення його ефективності. І в першу чергу, на нашу думку, це відноситься до розвитку вертикальних інтеграційних процесів. У довгостроковій перспективі вертикальна інтеграція «знизу-вверх», яка передбачає об'єднання суб'єктів господарювання від первинного до вторинного виробництва за рахунок розширення ланцюжка доданої вартості, у найбільшій мірі визначатиме конкурентоспроможність аграрних підприємств України. Через низький рівень забезпеченості сільськогосподарських товаровиробників ресурсами, цей спосіб інтеграції в сучасних умовах найбільше розвинутий в агрохолдингах. Проте, існують підприємства, які змогли забезпечити ефективний розвиток інтеграційних процесів в галузі тваринництва у своїх межах (внутрішньогосподарська вертикальна інтеграція). Прикладом такого підприємства є ПРАТ «Племзавод «Степной» Запорізької області.

Результати досліджень. Теоретичним і прикладним питанням інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки значна увага приділена у працях В. Андрійчука, П. Березівського, О. Бородіної, П. Гайдуцького, Є. Данкевича, Ю. Лопатинського, Б. Пасхавера, І. Прокопи, О. Собкевича, О. Чекмарьова, Г. Черевка та інших. Вертикальна інтеграція застосовується при злитті підприємств різних галузей за принципом технологічної єдності виробничих процесів. Інтеграція проявляється в тому, що структури, що об'єднуються, стають необхідними, взаємозв'язаними і супідрядними елементами більшої структури. Технологічно процес виробництва продукції управляється з єдиного центру [1].

Приватне акціонерне товариство «Племзавод «Степной» створено у 1995 році в результаті акціонування радгоспу «Степной». За період 2016-2020 рр. площа сільськогосподарських угідь підприємства залишалася незмінною (10061 га) в основному за рахунок площ орендованих земель. Суттєво підвищилася вартість активів товариства. Загальний обсяг необоротних активів порівняно із

2016 роком підвищився у 2,8 рази. Найбільш суттєво зросли основні засоби та довгострокові біологічні активи, хоча їх частка в структурі необоротних активів скоротилася на 2,4 %. Основну питому вагу у структурі оборотних активів, а саме 64,4 %, становлять запаси, що на 15,6 % більше порівняно із 2016 роком. Також за період 2016-2020 років спостерігається збільшення кількості працівників (на 47 осіб) та зростання чистого доходу (виручки від реалізації) на 34,4 %.

Предметом діяльності товариства є виробництво, заготівля, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції та будівельних матеріалів; закупівельна, торговельно-посередницька, оптова комісійна та роздрібна торгівля; перевезення вантажів на території України та за її межами; здійснення всіх видів зовнішньоекономічної діяльності [2]. За показником чистого доходу (грошової виручки), одержаної підприємством протягом 2020 року, його можна віднести до середніх суб'єктів підприємництва.

Отже, вертикальні інтеграційні процеси закладено у статуті діяльності підприємства, згідно якого воно може організаційно поєднувати всі або основні стадії агропромислового виробництва й обігу, зокрема виробництво сільськогосподарської сировини, її транспортування, зберігання, переробку і реалізацію кінцевого продукту. Найбільш яскраво вони проявляються при виробництві продукції тваринництва.

За всіма видами продукції тваринництва спостерігається підвищення показників результативності: виробництво молока збільшилося на 35,6 %, вирощування у живій масі великої рогатої худоби (ВРХ) - на 45 %, свиней - на 32,8 %. Високими є показники технологічної ефективності галузі тваринництва. Зокрема, у 2020 році річний надій молока на одну корову становив 14157 кг, середньодобовий приріст ВРХ – 658 г, свиней – 461 г. Отже, виробництво сільськогосподарської сировини за останні роки постійно зростає. Приватне акціонерне товариство «Племзавод «Степной» самостійно управляє технологічними процесами, тому транспортування сировини для подальшої промислової переробки здійснюється власним транспортом підприємства. Зокрема, молоко доставляється на переробний цех у спеціалізованих молоковозах, куди воно поступає по спеціальних трубопроводах без контакту із зовнішнім середовищем.

Наступною стадією інтеграційного «ланцюжка» є переробка продукції. Товариство має у власності виробничі потужності (обладнання, устаткування), які використовуються на 100 % за призначенням та утримуються за власний рахунок. За досліджуваній період спостерігається суттєве нарощування виробництва продукції промислової переробки, окремі види якої користуються найбільшим попитом на ринку. Зокрема виробництво свіжої чи охолодженої яловичини і телятини підвищилося у 2,7 рази, свинини свіжої чи охолодженої – у 3,3 рази, харчових субпродуктів – у 2,9 рази. Підприємство скоротило виробництво ковбасних варених виробів, сосисок, сардельок, варено-

копчених, напівсухих, сиров'ялених, сирокочених ковбас, інших ковбасних виробів та різних виробів із свинини.

Серед молочної продукції істотно підвищилося виробництво вершкового масла жирністю не більше 85% (у 3,6 рази), молока та незгущених вершків (на 86,6 %), неароматизованого йогурту (на 27,3 %). Скоротилося виробництво кефіру, ряжанки та сметани та сирів. Знято з виробництва ковбасні вироби та подібні продукти з м'яса, субпродуктів чи крові тварин, сир тертий, порошок, голубий та інший неплавлений та молоко і вершки коагульовані, йогурт, кефір, сметана та інші ферментовані продукти. Із 2020 року ПРАТ «Племзавод «Степной» вперше став випускати продукцію для дитячого харчування «Молоко та вершки незгущені й без додавання цукру чи інших підсолоджувальних речовин жирністю не більше 1%, у первинних пакуваннях об'ємом нетто більше 2 л».

Відповідно відбулося суттєве підвищення реалізації продукції промислової переробки, яка у середньому за період 2016-2020 років у структурі загальної виручки від реалізації становила 48,7 % і у 2020 році порівняно із 2016 роком підвищилася на 77,5 %. Реалізація виробленої на підприємстві м'ясної та молочної продукції відбувається у власних торгових точках, або орендованих приміщеннях, які розміщені по всій території Запорізької області. Продукція вирізняється високим рівнем якості, тому користується стабільним попитом серед споживачів. Навіть зараз, в умовах воєнного стану, ПРАТ «Племзавод «Степной» продовжує виробляти продукцію та доставляти її на окуповану територію (наприклад, м. Мелітополь).

У перспективі товариство може стати глибокоспеціалізованим на виробництві продукції промислової переробки із власної сировини. Її частка в структурі виручки від реалізації за 2020 рік становила 52,2 відсотки. Загалом чистий прибуток підприємства підвищився майже вдвічі – із 41 млн грн у 2016 році до 80,9 млн грн у 2020 році. Підприємство планує будівництво нових корпусів для утримання свиней і великої рогатої худоби, розширювати виробництво м'ясних продуктів, збільшити поголів'я корів та молодняку великої рогатої худоби.

Висновки. Приклад розвитку успішних інтеграційних процесів у ПРАТ «Племзавод «Степной» був би неможливий без постійної інноваційної діяльності. Інновації, які у першу чергу направлені у зміну технологій виробництва продукції тваринництва та промислової переробки, управлінні та організації галузі по всьому технологічному ланцюжку, дали змогу підприємству зайняти та утримати високі конкурентні позиції на регіональному ринку молочної та м'ясної продукції. Підвищення продуктивності і ефективності діяльності підприємства ґрунтується на досягненнях науки і техніки, передового вітчизняного і зарубіжного досвіду. Отже, врахування інноваційного чинника має бути однією з вирішальних умов розвитку інтеграційних процесів в аграрних підприємствах.

Використані джерела:

1. Світлична А.В., Михайлова О.С., Ковбаса О.О. *Значення інтеграційних процесів в організаційному розвитку підприємств АПК* URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/02/253.pdf>. (дата звернення: 19.05.2022 р.).
2. Офіційна інтернет-сторінка ПРАТ «Племзавод «Степной». URL: <http://stepnoy.pat.ua/> (дата звернення: 15.05.2022).

УДК 331.334

Присяжнюк О. Ф. к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0003-0066-9065

Муренко С. О. магістрант
ORCID ID 0000-0001-6888-7152
*Поліський національний університет
м. Житомир*

ПРОЄКТНЕ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ

JEL ID J24, M12, M51

Постановка проблеми. Трикутник проєктного менеджменту добре описує існуючі у проєкті обмеження, завданням управління якими є функціональним обов'язком проєктного менеджера. Саме до аграрної сфери характерною є ситуація, коли менеджер проєкту є багатофункціональним фахівцем з широким спектром повноважень та компетенцій.

Результати досліджень. До основних функцій відносять: 1) управління комунікаціями між усіма стейкхолдерами, у тому числі членами команди, зовнішніми зацікавленими сторонами та звітність; 2) управління талантами (творчими людьми – організація їх роботи, менторство і мотивація), [1]; 3) управління зацікавленими сторонами (усіма, хто зацікавлений або не зацікавлений у проєкті і може на нього вплинути – населення, представники громадських організацій, спонсори, ЗМІ, органи влади [3]); 4) до специфіки аграрної сфери до питань керування проєктом можна віднести – наповнення базових параметрів контентом, постійний моніторинг та зміни, гнучкість щодо цілей та завдань; 5) не менш важливою за управління інформацією є тайм-менеджмент – дотримання часу, дотримання графіку проєкту [4]; 6) бюджетування – управління витратами, фінансовими ресурсами та вартостями у межах проєкту [2]; 7) *Q-management* – становлення критеріїв якості, їх моніторинг та контроль щодо відповідності визначеним параметрам; 8) ризик-менеджмент – оцінка ризиків, ступеня їх впливу та наслідків, розробка стратегії зниження негативних наслідків; 9) підсумковий контроль реалізації проєкту, моніторинг сіх етапів, ресурсів, процесів, наслідків, їх координації у межах

визначених завдань проєкту [3]. Отже, лідерські якості, впевненість в собі і своїй справі, аналітичні здібності, самоорганізація і бажання братися – ключові характеристики проєктного менеджера [1]. Йому також необхідно володіти знаннями із менеджменту та проєктної діяльності, розуміти специфіку креативних індустрій, володіти іноземною мовою, вміти працювати з людьми і вести переговори вміти бачити картину у цілому і аналізувати її [3].

Поліпшення роботи з клієнтами наразі передбачає таке: 1) управління ресурсами (мінімізацію витрат та максимізацію ефектів за одночасного досягнення охоплення якомога ширшої аудиторії, популяризації позитивного досвіду та усунення виявлених недоліків); 2) облік часу і бюджетування; 3) створення звітів (це можуть бути мобільні додатки, окремі сайти, налаштована система комунікації за рахунок поширених месенджерів, ботів, соціальних мереж тощо та обмін даними з клієнтами завдяки ним – особливо посилюється цей ресурс на момент карантинних заходів, коли практично всі учасники комунікацій «перемістилися онлайн»); 4) захист конфіденційних даних (наприклад, з використанням клієнтського сервісу *Wrike Lock*). Для корпоративних структур (наразі більшість компаній окрім своєї діяльності реалізує практику інформаційної роботи з реальними та потенційними стейкхолдерами, у тому числі у форматі різних заходів або як формат розширення партнерської мережі). Для таких команд важлива безпека і взаємодія із зацікавленими сторонами та здатність постійно комунікувати (залишатися на зв'язку з клієнтами, зберігати документації не та інше, у тому числі за допомогою ЗМІ, підтвердження факту, формату, методів та форм проведених заходів як елемент контролю та забезпечення повторної комунікації з партнерами за одночасної безпеки та ефективності взаємодій).

Висновки. Отже, головною рушійною силою у цьому випадку виступає кадрова ва робота, коли представник компанії виступає основним транслятором її позиції, а допоміжним засобом інтуїтивно зрозуміле планування проєктів на вищому рівні за допомогою календарів, діаграми Ганта, канбан-дошки тощо.

Використані джерела:

1. Васильєв М., Плотнікова М. Перспективи розвитку сільських територій та Концепція «Родової садиби»: соціально-екологічний аспект. *Вісник ЖНАЕУ*. 2014. № 2, Т. 4, ч. II. С. 412–423.
2. Присяжнюк О., Васильєв М., Плотнікова М. Стратегічні орієнтири розвитку національної економіки. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2016. Вип. 2 (13). Полтава : ПДАА. С. 187–196.
3. Плотнікова М., Васильєв М. Пріоритети інвестиційного розвитку сільських поселень. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова*. 2013. Т. 18(1). С. 162–171.
4. Плотнікова М., Васильєв М. Інноваційні підходи в освіті як механізм розвитку підприємництва та самозайнятості на сільських територіях. *Роль вищих навчальних закладів у розвитку малих форм господарювання як фактора соціально-економічної стабільності сільських територій та самозайнятості*

населення. Збірник тез міжнар. наук.-практ. конф. (23 листопада 2016 р., Київ). К.: НМЦ «Агроосвіта», 2016. С. 71–74.

5. Васильєв М. Л. Родові садиби – один з напрямів раціонального використання земельних ресурсів ОТГ. *Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення*: Зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф. (Херсон, 05-06 березня 2019 року). Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С. 153–156.

УДК 631.172

Грицаєнко Г. І., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0001-7168-2836

Грицаєнко І. М., доцент
ORCID ID 0000-0001-6095-4023

*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь*

АМОРТИЗАЦІЙНІ ВІДРАХУВАННЯ В ІННОВАЦІЙНОМУ ОНОВЛЕННІ ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

JEL ID Q₁₄, M₂, O₁₃

Постановка проблеми. У технічно та технологічно розвинутих країнах амортизаційну політику розглядають як частину інвестиційної політики підприємства, що забезпечує своєчасне оновлення технічної бази і технологічне переозброєння виробництва. Зазначимо, що амортизаційна політика посідає важливе місце в розвитку інноваційної діяльності підприємства, що сприяє впровадженню науково-технічних досягнень у виробництво, вирішенню соціально-економічних та екологічних проблем [1-7]. Вважаємо, що організаційно-економічний механізм інноваційної діяльності повинен будуватися на об'єктивних економічних законах, принципах і методах, які взяті за базис амортизаційної політики відповідного господарюючого суб'єкта.

Результати досліджень. Одним з основних факторів аграрного виробництва є наявність та використання основних засобів, які створюють відповідні матеріальні умови для виробництва сільськогосподарської продукції. Нами досліджено динаміку вартості основних засобів в цілому в Україні та в сільському, лісовому та рибному господарствах. Так, в 2020-му році порівняно з 2013-м роком загальна вартість основних засобів зросла на 1,7% і становила в 2020-му році 10577278 млн. грн. У сільському, лісовому та рибному господарствах цей показник збільшився в 3,5 рази і становив 540463 млн. грн. в 2020-му році – 5,1% від загальної вартості основних засобів у національній економіці. Зазначимо, що головною складовою основних фондів

аграрного виробництва є технічна база, і в першу чергу трактори. Так, у 2020-му році порівняно з 2013-м роком кількість купівель нових тракторів зменшилась на 812 шт., при цьому середня ціна одного трактора збільшилась на 1680 тис. грн., або в 4,1 рази. Найбільшу кількість нових тракторів у 2020-му році придбали в Харківській (149 од.), Полтавській (147 од.) та Дніпропетровській (137 од.) областях.

Одними з популярних в Україні тракторів – це трактори New Holland, купівлю яких було розглянуто за 2013-2020 роки. Так, в 2020-му році порівняно з 2013-м роком кількість купівель нових тракторів потужністю від 60 до 100 кВт зросла на 40 од., або на 105,3%, потужністю понад 100 кВт – також на 40 од., або на 37%. Найбільшою кількістю купівель нових тракторів New Holland була в 2017-му році: 165 та 253 од. відповідно; найменша – в 2014-му році, 30 та 74 од. техніки відповідно. В 2020-му році ціна одиниці техніки потужністю від 60 до 100 кВт збільшилась в 2,5 рази і становила в середньому 1236,8 тис. грн., потужністю понад 100 кВт – також в 2,5 рази, до 2911,5 тис. грн. відповідно. Найвищою середня ціна була в 2018-му році: 1394,8 тис. грн. на трактори потужністю від 60 до 100 кВт, 3096,5 тис. грн. на трактори потужністю понад 100 кВт. Найменшою ціна була в 2013-му році: відповідно 485,6 тис. грн. та 1177,9 тис. грн. Безумовно, інноваційне оновлення парку тракторів та іншої сільськогосподарської техніки знаходиться у тісному зв'язку з амортизаційною політикою підприємства, яка повинна враховувати специфіку його діяльності та особливості експлуатації технічної бази аграрного виробництва.

Висновки. На основі проведених досліджень було зроблено висновок, що джерелом фінансування інноваційного оновлення технічної бази аграрного виробництва є амортизаційні відрахування, які потребують ретельного аналізу методів нарахування амортизації, альтернативного підходу до визначення розмірів амортизаційних відрахувань, виваженого економічного управління витратами та результатами фінансово-господарської діяльності підприємства.

Перспективами подальших досліджень є побудова та впровадження дієвого організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності з врахуванням амортизаційної політики аграрного виробництва.

Використані джерела:

1. Didur, V., Gritsaienko, H., Gritsaienko, I. 2017. Investment of agricultural machinery in agricultural production of Ukraine. *Mechanization in agriculture & conserving of the resources* 1: 11–14.
2. Hrytsaienko, H., Hrytsaienko, I., Bondar, A., Zhuravel, D. 2019. Mechanism for the Maintenance of Investment in Agriculture. *Modern Development Paths of Agricultural Production* 29–40.
3. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, І. 2020. Інвестиції в оптову торгівлю сільськогосподарською технікою та устаткуванням. *Публічне управління та*

адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Херсон, 25 березня 2020 р. 273–276.

4. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, І. 2016. Інвестиції в технічне забезпечення аграрного виробництва. *Глобальні та національні проблеми економіки* 12. URL: <http://global-national.in.ua/archive/12-2016/14.pdf>. (дата звернення: 19.02.2022 р.).

5. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, І. 2021. Інноваційно-інвестиційний розвиток аграрного підприємництва. *Аграрна галузь сучасної України: проблеми та перспективи розвитку* : зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Слов'янськ 14 трав. 2021 р. 252–254.

6. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, І. 2017. Технічне оснащення як пріоритетний напрям інвестування аграрного виробництва. *Економіка та суспільство* 9: 193–199. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/33.pdf (дата звернення: 19.02.2022 р.).

7. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, М. 2017. Інвестиційна привабливість України. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal* 3(1): 80–93.

УДК 331.334

Плотнікова М. Ф. к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0003-0066-9065

Муренко Я. А. магістрант
ORCID ID 0000-0001-6888-7152

Поліський національний університет
м. Житомир

ПРОЄКТНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

JEL ID J24, M12, M51

Постановка проблеми. Поступова трансформація економіки у якісно новий стан, зростаюча конкуренція компаній, необхідність їх швидкої адаптації до складного і постійно змінюється ринку, тиск нових складних і розподілених по різних Власникам технологій свідчить про необхідність орієнтації діяльності компаній на постійний розвиток та вдосконалення, що повинно забезпечити, зберегти і підвищити їх конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Результати досліджень. Найбільш актуальним завданням у сфері управління стає підвищення рівня адаптивності та ефективності розвитку організацій, тобто їх здатності швидше, економічніше, чіткіше і адекватніше

реагувати на зміни ринку шляхом випуску нової або модернізованої продукції, впровадження нових технологій виробництва і збуту, реструктуризації, поліпшення системи внутрішньофірмового управління і використання новітніх маркетингових стратегій [1]. Як результат, розвиток стає ефективним ринковим інструментом управління і однією з конкурентних переваг компанії. Сама ж компанія, її внутрішні процеси, ринок і бізнес стають об'єктами розвитку з метою підвищення конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі. Більш уважне вивчення проблем управління розвитком компаній показало, що його необхідно формалізувати, впорядковувати, управляти, контролюючи і вимірюючи результати. Вже у 60-70 рр. ХХ ст. вчені [2] зробили спробу звести у єдине ціле різні теорії і виявити можливість застосування системного підходу, моделювання та проєктної діяльності під час вивчення питань медичного обслуговування населення. Системний підхід передбачає виявлення складу системи, її функцій, структури, системних факторів і механізмів, комунікацію.

Проєкт надає реалізовану систему, яка відображає, або відтворюють об'єкт дослідження, надає нову інформацію, забезпечує вивчення властивостей оригіналу. При цьому процес застосування моделі з метою пізнання і прогнозування складних систем має назву моделювання і застосовується у багатьох дослідженнях [1]. Моделі як інструмент дослідження виконують описову, метрологічну функції, а в основі моделювання лежить теорія подібності, яка стверджує, що абсолютна подоба може мати місце лише під час заміни одного об'єкта іншим.

Програма – сукупність проєктів, метою яких є виконання стратегічних цілей компанії. У процесі стратегічного розвитку виділяють такі типи проєктної діяльності – програми та проєкти [2]. Так, до програм відносяться напрямки, що представляють собою сукупності повторюваних типових проєктів, наприклад, програма відкриття аптеки, всередині якої існують типові проєкти відкриття торгових точок [1]. В окремі проєкти виділяються разові починання, такі як введення в асортимент нових товарних категорій (наприклад, аптеки), зміна стандарту оформлення аптек тощо). Залежно від поставлених цілей проєктам розвитку можна дати ряд визначень, а саме: а) проєкт, що реалізує завдання, ініціативи, заходи, що відносяться до діяльності компанії з розвитку; б) проєкт, основною метою якого є вдосконалення виробничої або допоміжної діяльності компанії [2]; в) проєкт, спрямований щодо підвищення ефективності діяльності та конкурентної спроможності продукції організації для досягнення стратегічної мети; г) проєкт, метою якого є зміна існуючих або введення нових процесів організації для збільшення рентабельності і досягнення стратегічної мети компанії; д) проєкт, основною метою якого є підвищення ефективності існуючого або створення нового виду діяльності компанії; е) проєкт, спрямований на поліпшення, вдосконалення, оптимізацію діяльності підприємства в цілому або його структурних підрозділів і не передбачає отримання прямої комерційної вигоди [3]. Таким чином, узагальнюючи визначення багатьох авторів можна сказати, що проєкт розвитку – це проєкт

нових розробок на виробничому підприємстві, що включає процес розробки і створення нового виробу або модернізація існуючого, що характеризується конкретною метою, фіксованою тривалістю, дати початку або закінчення використовуваних ресурсів.

Програма розвитку як сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних проєктів розвитку, виконуваних різними підрозділами компанії, спільне управління якими робиться для досягнення єдиної мети програми [21]. Програми можуть містити елементи робіт, що мають до них відношення, по лежать за межами змісту окремих проєктів програми. Портфель проєктів розвиток група проєктів, програм розвитку та інших непроєктних робіт, об'єднаних якоїсь загальної категорій, орієнтованих на використання одного типу ресурсів, метою яких є виконання частини чи сукупності стратегічних цілей. Проєкт, програма і портфель проєктів розвитку розглядаються не тільки як найважливіша форма організації ініціатив розвитку, а й як один з головних індикаторів результатів і досягнень. Так, наприклад можна розглядати проєкт і програму розвитку компанії як сукупність технологічних і організаційних, якісних і кількісних змін в компанії, що носять незворотний характер. Економічні моделі, орієнтовані на прибуток при реалізації проєкту розвитку або впровадження не завжди враховують зміни природи, задоволені потреби компанії, які не виражаються в економічних термінах.

Виділяють такі основні якості проєкту: унікальність (істотна відмінність створюваного продукту / послуги від аналогічних, вже існуючих); взаємопов'язаність дій (внутрішні і зовнішні взаємозв'язки, що вимагають координації); чітко визначена мета або кінцевий результат; тимчасове підприємство (певний початок і завершення); обмеженість в ресурсах (час, люди, вартість); неминучість різних конфліктів; привнесення вагомий додаткової цінності для організації [4]. Існує три основні складові управління проєктом: визначення вимог до проєкту, планування проєктних робіт і забезпечення успішного впровадження проєкту. При плануванні проєкту основні завдання-призначення відповідальних, розробка послідовності виконання робіт, створення календарного плану робіт, календарне планування ресурсів, захист плану проєкту (всілякі ризики), корекція плану проєкту. План проєкту, в свою чергу, включає: Статут, опис підходу; цілі проєкту і його результати; види структури робіт (ієрархічна, лінійна і вільна); основні контрольні події та їх календарний план; ключовий персонал, очікувані трудовитрати, витрати на оплату праці/послуг; план управління ризиками.

Менеджери по роботі з ключовими клієнтами широко використовують у своїй практиці методикку *SWOT*-аналізу при стратегічному плануванні. *SWOT*-аббревіатура з перших букв англійських слів, що позначають чотири категорії: 1) *strengths* (сильні сторони) – переваги організації; 2) *weaknesses* (слабкі сторони) – недоліки організації; 3) *opportunities* (можливості) – фактори зовнішнього

середовища, що дають переваги підприємству на ринку; 4) *threats* (загрози) – фактори, які можуть потенційно погіршити позиції підприємства на ринку. Дана технологія дозволяє систематизувати і ретельно розглянути діяльність підприємства з різних сторін, розкрити протиріччя і диспропорції, виявляючи при цьому резерви для поліпшення і підвищення ефективності виробництва. Діаграма Ісікави – інструмент, що забезпечує системний підхід до визначення фактичних причин виникнення проблем [5]. Діаграма дозволяє в простій і доступній формі систематизувати всі потенційні причини розглянутих проблем, виділити найістотніші і провести порівневий пошук першопричини.

Висновки. Таким чином, виявлено, що для фармацевтичних підприємств характерні наступні види проєктів розвитку: 1) основна бізнес-діяльність – продажі – угоди, замовлення, договори, контракти; 2) обслуговуюча діяльність – проєкти з доставки, маркетингу, післяпродажного обслуговування тощо; 3) внутрішня діяльність – внутрішні проєкти розвитку; 4) зовнішня діяльність спрямована на ринок – зовнішні проєкти розвитку. Розвиток фармацевтичного підприємства, виведено як самостійна повноправна функція. Всіма видами такої діяльності необхідно управляти окремо, ставити цілі, окремі ресурси та інфраструктуру. Розвиток фармацевтичних підприємств або компанії необхідно організувати як цільову програму, групу проєктів або портфелів.

Використані джерела:

1. Васильєв М., Плотнікова М. Перспективи розвитку сільських територій та Концепція «Родової садиби»: соціально-екологічний аспект. *Вісник ЖНАЕУ*. 2014. № 2, Т. 4, ч. II. С. 412–423.
2. Присяжнюк О., Васильєв М., Плотнікова М. Стратегічні орієнтири розвитку національної економіки. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2016. Вип. 2 (13). Полтава : ПДАА. С. 187–196.
3. Плотнікова М., Васильєв М. Пріоритети інвестиційного розвитку сільських поселень. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова*. 2013. Т. 18(1). С. 162–171.
4. Плотнікова М., Васильєв М. Інноваційні підходи в освіті як механізм розвитку підприємництва та самозайнятості на сільських територіях. *Роль вищих навчальних закладів у розвитку малих форм господарювання як фактора соціально-економічної стабільності сільських територій та самозайнятості населення*. Збірник тез міжнар. наук.-практ. конф. (23 листопада 2016 р., Київ). К.: НМЦ «Агроосвіта», 2016. С. 71–74.
5. Васильєв М. Л. Родові садиби – один з напрямів раціонального використання земельних ресурсів ОТГ. *Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення*: Зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф. (Херсон, 05-06 березня 2019 року). Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С. 153–156.

УДК 658.589

Грицаєнко Г. І., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0001-7168-2836

Грицаєнко М. І., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0003-2507-771X

*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь*

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРОТЕХСЕРВІСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

JEL ID Q₁₄, M₂, O₁₃

Постановка проблеми. Сільськогосподарське виробництво посідає центральне місце серед інших галузей національної економіки України. Саме тому подолання кризових явищ, розвиток ринкових відносин, забезпечення продовольчої безпеки країни неможливі без відповідного розвитку матеріально-технічної бази та ефективних інвестицій у технічне оснащення [3; 4, с. 193]. Результативність та ефективність аграрного виробництва напряду залежать від інвестиційної привабливості країни в цілому [5], а також від технічного потенціалу АПК, що вимагає поступального розвитку ринку сільськогосподарської техніки [1] та актуалізує обрану тему дослідження.

Результати досліджень. Однією з важливіших складових ринку сільськогосподарської техніки є технічний сервіс [2], основною задачею якого є своєчасне забезпечення споживачів техніки (аграрних товаровиробників) необхідними технічними засобами. В 2021 р. порівняно з 2012 р. обсяги оптової торгівлі сільськогосподарськими машинами та устаткуванням в Україні збільшилися в 6,4 рази (або на 48,2 млрд. грн.) і становили 57,1 млрд. грн. (1,8% від загальнонаціонального показника). Середньорічний темп приросту становив 22,9%. За 2012-2021 рр. обсяги оптової торгівлі сільськогосподарськими машинами та устаткуванням щорічно збільшувались в середньому на 7301,3 млн. грн. з функціональною залежністю (коефіцієнт кореляції 0,95).

Питання інноваційного розвитку агротехсервісного підприємства були розглянуті на прикладі ТОВ «Агро-Сервіс», яке розташоване у м. Мелітополь Запорізької області. За 2016-2020 рр. чистий дохід від реалізації товарів збільшився майже втричі (до 118,5 млн. грн.), чистий прибуток – в 10,2 рази (до 12,8 млн. грн.), основні засоби та капітальні інвестиції зросли на 4,5 млн. грн. та 0,4 млн. грн. відповідно. В 2020 р. порівняно з 2016 р. капітальні інвестиції в інновації підприємства зросли в цілому в 2,8 рази (до 790 тис. грн.). Вони були спрямовані на купівлю матеріальних активів. За 2016-2020 рр. капітальні інвестиції в придбання нових машин, обладнання та інвентаря зросли в 2,2 рази (до 378 тис. грн.), електричного та електронного устаткування – в 15,5 рази (до 201 тис. грн.).

Для обґрунтування інноваційного розвитку агротехсервісного підприємства був проведений факторний аналіз чистого прибутку та операційних витрат, за підсумками якого були визначені шляхи механізації вантажно-розвантажних робіт (з метою скорочення ручної праці та витрат на її оплату), покращення транспортного забезпечення. Крім цього, зроблені пропозиції з використання на підприємстві реінжинірингу та аутсорсингу.

Запропоновано аутсорсинг в наступних сферах: ІТ (обслуговування інформаційно-комунікаційних систем, розробка програмного забезпечення); бухгалтерський облік (бухгалтерське супроводження, інвентаризації, аудит, забезпечення взаєморозрахунків з персоналом); управління персоналом (використання позаштатного персоналу (аутстафінг), підбір і пошук співробітників, лізинг персоналу); процес продажу (пошук клієнтів, ведення переговорів); збутові (маркетингові) комунікації (обробка телефонних викликів і передавання до кол-центрів); правове забезпечення (юридичні послуги, захист прав у відповідних інстанціях); сервісне забезпечення (гарантійне та післягарантійне обслуговування) [6, с. 28].

Висновки. Принциповою складовою механізму інноваційного розвитку агротехсервісного підприємства визначено використання реінжинірингу та аутсорсингу. При цьому основним джерелом фінансування інноваційних рішень доцільно залишити власні кошти підприємства.

Використані джерела:

1. Didur, V., Gritsaienko, H., Gritsaienko, I. 2017. Investment of agricultural machinery in agricultural production of Ukraine. *Mechanization in agriculture & conserving of the resources* 1: 11–14.
2. Hrytsaienko, H., Hrytsaienko, I., Bondar, A., Zhuravel, D. 2019. Mechanism of Investment of Technical Service in Agricultural Households. *Modern Development Paths of Agricultural Production* 29–40. URL : https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-14918-5_4. (дата звернення: 22.01.2022 р.).
3. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, І. 2017. Технічне забезпечення як головний пріоритет в інвестуванні аграрного підприємництва. *Актуальні проблеми розвитку малого та середнього підприємництва* : матеріали регіон. наук.-практ. конф., м. Мелітополь, 12 груд. 2017 р. 39–42.
4. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, І. 2017. Технічне оснащення як пріоритетний напрям інвестування аграрного виробництва. *Економіка та суспільство* 9: 193–199. URL : https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/33.pdf (дата звернення: 22.01.2022 р.).
5. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, М. 2017. Інвестиційна привабливість України. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal* 3(1): 80–93. URL: <https://are-journal.com>. (дата звернення: 22.01.2022 р.).
6. Грицаєнко Г. І., Грицаєнко І. М. 2020. Функціонально-вартісний аналіз у розробці проекту для агротехсервісного підприємства. *Сучасні технології*

менеджменту, інформаційне, фінансове та облікове забезпечення розвитку економіки в умовах євроінтеграції : Збірник тез доповідей учасників Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Черкаси, 16–17 квіт. 2020 р. 27–29.

УДК 338.45:621

Андрєєва Л.О., к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0002-4253-4225

*Таврійський держаний агротехнологічний університет ім. Д. Моторного
м. Мелітополь*

ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АУТСОРСИНГУ

JEL ID L230, L510

Постановка проблеми. Аутсорсинг є інноваційним інструментом за допомогою якого аутсорсер може здійснювати процеси, економічну діяльність, функції замовників без залучення сторонніх осіб.

Значний обсяг напрямів економічної діяльності, функцій, бізнес-процесів замовників може бути передано для здійснення аутсорсеру. Але аутсорсингова діяльність, на відміну від трудових правовідносин, не врегульована, тому виникають суперечності між аутсорсерами та найманими співробітниками, що працюють на умовах контракту.

Інформаційні технології швидкими темпами змінюються, тому вимоги до виконавців послуг теж змінюються, а темпи розвитку ринку аутсорсингу постійно зростають.

Новітні форми взаємодії «замовник-аутсорсер» прибирають кордони та відкривають нові можливості, як для аутсорсерів, так і для найманих працівників. Позитивною рисою аутсорсингу є можливість постійно підвищувати кваліфікацію, щоб бути конкурентоспроможним на ринку. При цьому з'являється перспектива показати свої здібності, особливо за межами країни [3].

Результати досліджень. SCM-рішення дозволяють складати оптимальні плани використання існуючих технологічних ліній, детально описуючи, що, коли і в якій послідовності слід виготовляти з урахуванням обмежень виробничих потужностей, сировини і матеріалів, розмірів партії і необхідності модернізації обладнання для випуску нового продукту. Це допомагає досягти задоволення високого попиту при мінімальних витратах.

За допомогою SCM-систем вирішуються наступні завдання:

- підвищення рівня сервісу;
- оптимізація виробничого циклу;
- скорочення складських запасів;

- підвищення продуктивності підприємства;
- підвищення рентабельності;
- контроль виробничого процесу.

Рішення «Управління ланцюгами поставок» забезпечує стратегічне та оперативне планування ланцюгів поставок, автоматичний вибір оптимального маршруту, надання онлайн-інформації про поточне місце розташування та логістичні витрати на будь-який вантаж, а також виконує багато інших функцій.

Ринок програмних продуктів щодо управління ланцюгами поставок пропонує декілька варіантів розв'язання проблеми, SCM-системи можуть виконуватися в різних версіях:

- як незалежні, реплікуючи SCM-системи;
- як рішення, реалізовані як компоненти ERP-систем;
- як унікальні системи, створені для конкретних підприємств.

Незалежні SCM-системи призначені для автоматизації процесу управління на всіх етапах постачання та товароруку на підприємстві – JDA Luminate від Blue Yonder, Інтернет-логістична служба Transporeon Group, Lean ERP SCMo, Forecast NOW, ABM Inventory, RS.SCM, КОПУС Управління запасами, Global-SCM.

Пропонуємо до уваги економічне обґрунтування доцільності використання аутсорсингових послуг в діяльності будь-яких суб'єктів господарювання, а саме надання послуг з використанням сучасної SCM-системи з цифровим управлінням для обробки матеріалів та програмного забезпечення всіх учасників створення продукції чи послуг, виконання замовлень та відстеження інформації (постачальників ресурсів, виробників, оптових та роздрібних продавців, постачальників транспортних та логістичних послуг тощо).

BAS ERP – це програмний продукт, який дозволяє побудувати сучасну систему обліку з високою деталізацією витрат, забезпечити комплексне планування і бюджетне управління, визначити показники управління і системи відповідальності в рамках єдиного інформаційного простору.

Вартість програмного обладнання складає 180 тис. грн.

Трудомісткість проекту впровадження програмного продукту (BAS ERP) складає 9600 люд.-год., кількість необхідних програмістів – 4, проект-менеджерів – 1. Термін проекту – 12 місяців.

Якщо будь-яка господарська одиниця самостійно буде впроваджувати дану технологію у свою діяльність (не користуючись послугами аутсорсингової компанії), загальні витрати складуть 3266,4 тис. грн.

При цьому, одноразові витрати складуть 312 тис. грн. Вони включають:

- вартість найму працівників;
- вартість навчання програмістів компетенції;
- вартість комп'ютерів.

Змінні витрати на місяць – 246,2 тис. грн. До них належать:

- заробітна плата програмістів;
- заробітна плата проект-менеджера;
- податок на з/п;
- ІТ-адміністрування;
- амортизація обладнання;
- юридична підтримка;
- медичне страхування працівників;
- сіткове, серверне та офісне обладнання 1 працівника;
- використання ПО;
- оренда та комунальні витрати;
- комунікації;
- непередбачувані витрати.

Найбільший розмір витрат потребує придбання комп'ютерної техніки, але це одноразові витрати. В структурі змінних витрат підприємства найбільший розмір буде мати заробітна плата програмістів.

Загальні витрати на отримання послуг від аутсорсингової компанії складуть 2304 тис. грн., при умові, що загальний час послуги 11520 годин та ціна послуги розробки 200 грн./год.

Річний економічний ефект від використання будь-яким суб'єктом господарювання послуг аутсорсингової компанії склав 962,4 тис. грн. При цьому, рентабельність вкладень складе майже 42%.

Висновки. Операції з ланцюгами постачання охоплюють такі аспекти господарської діяльності, як закупівлі, управління життєвим циклом продукції, планування ланцюга постачання, логістику (включаючи транспортування та управління автопарком), а також управління замовленнями. Розвиток інтернету, технологічні інновації та прискорення глобальної економіки призвели до кардинальних змін в даній сфері. На сьогоднішній день ланцюги постачання більше не є лінійними. Відтепер вони складаються із комбінацій різноманітних окремих мереж із цілодобовим доступом. В основі цих мереж – споживачі, що потребують своєчасного виконання замовлень.

В сучасних умовах найкращі стратегії ланцюгів постачання вимагають таких моделей управління, що здатні успішно поєднати процеси та технології та створити умови для доставки товарів та послуг з недосяжною раніше швидкістю. Компанії, які здатні ефективно управляти своїм ланцюгом постачань, адаптуватися до сьогоднішнього постійно мінливого технологічного бізнес-середовища, зможуть вижити і будуть процвітати в майбутньому.

Використані джерела:

1. Краснов Д.О., Андреева Л.О. 2021. Організаційна характеристика сучасної форми підприємництва. *Прагматизм у підготовці майбутніх підприємців: матеріали III науково-практичної конференції*, м. Мелітополь, 20 травня 2021 р. Мелітополь: Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, 2021. 147 с. С. 48-52.

2. Лисак О.І., Андреева Л.О. 2021. Аутсорсинг в діяльності бізнес-одиниць. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Цифрова трансформація бізнесу: виклики і можливості для партнерства»*, ТДАТУ, м. Мелітополь, 10 вересня 2021 р. 207 с. С. 97-100.

3. Саїнчук А. О. 2019. Аналіз ринку аутсорсингових підприємств в Україні. *Економічний вісник Донбасу* № 2(56): URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/158409/18-Sainchuk.pdf?sequence=1> (дата звернення: 19.04.2022 р.).

УДК 338.432(477.83)

Сиротюк Г.В., к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0002-8740-7959

Львівський національний університет природокористування
м. Львів

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

JEL O13

Постановка проблеми. Ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств можна забезпечити завдяки активізації інноваційної діяльності, оскільки при наявному рівні конкуренції та постійних технологічних змінах інноваційний вектор розвитку є рушійною складовою економічного зростання аграрної галузі. Інновації є чи не найважливішим на сьогодні інструментом досягнення фінансової стабільності та забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Найбільш результативною інноваційна діяльність є при умові орієнтації на регіональні потреби в інноваціях, які визначаються природно-кліматичними умовами, спеціалізацією виробництва та інноваційною політикою.

Результати досліджень. Інновації у сільському господарстві – це нововведення, які спрямовані на отримання комерційного ефекту від їх застосування, зокрема: нові сорти рослин та породи тварин, нові ресурсозберігаючі технології, нової техніки тощо. Інноваційні технології у поєднанні зі сприятливими природно-кліматичними й організаційно-економічними умовами забезпечують зменшення тривалості виробничого циклу в сільському господарстві, що сприяє зниженню собівартості продукції та підвищує окупність інвестицій [2, с.75].

Впроваджуючи інновації в сфері сільськогосподарського виробництва доцільно забезпечити його економічність та екологічність.

Розвиток сільськогосподарських підприємств на інноваційній основі є прогресивним та досить складним процесом, який потребує управління та планування ресурсами виходячи з діяльності конкретного підприємства.

Інновації доцільно впроваджувати у всіх сферах діяльності підприємства з метою забезпечення сталого економічного зростання у перспективі.

За спрямованістю результатів інновації в аграрному секторі поділяють на: технологічні, продуктові, організаційні та маркетингові.

У результаті дослідження з'ясували, що виробничого-господарській діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області переважна роль належить технологічним інноваціям, які суттєво змінили концепцію сільського господарства, зробивши його більш вигідним, ефективним, безпечним та простим. У виробництво сільськогосподарської продукції впроваджують такі інновації як датчики (врожайності та біометрія тварин), роботи, генна інженерія та інші. І хоча на сьогодні вони є досить затратними, але через декілька років зможуть себе окупити і приносити прибутки для підприємств.

Знайшли застосування продуктові інновації, тобто такі, які включають впровадження продукції, яка є новою або суттєво поліпшеною. Результатом продуктової інновації можна вважати вирощування у сільськогосподарських підприємствах Львівщини сої та соняшнику, які до недавнього часу були нетиповими культурами для даного регіону. Проте, зміна природно-кліматичних умов Львівської області та агротехнічні умови вплинули на отримання досить високих показників урожайності даних культур. У 2020 р. урожайність сої підприємств Львівщини перевищувала на 37,6% середній показник по Україні, а урожайність соняшнику була вищою на 26,2 %.

Інноваційні технології знайшли застосування і в галузі тваринництва Львівщини. Впродовж останніх років у сільськогосподарських підприємствах області зросло поголів'я свиней (на 17,9% у 2020 р. порівняно з 2015 р.), завдяки успішній діяльності та впровадження нової технології їх вирощування у ТзОВ «Барком» та ТзОВ «Галичина-Захід». Також нові технологічні лінії були введені для вирощування птиці, що призвело до зростання її поголів'я за останні п'ять років на 61,2 %.

Інноваційний напрям функціонування сільськогосподарських підприємств є найбільш перспективним у подальшому їх розвитку. На прикладі Львівської області нами проаналізовано умови інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств та наявність інноваційного потенціалу. Для цього використано метод SWOT-аналізу, який дозволяє оцінити вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на діяльність сільськогосподарських підприємств, визначаючи їх сильні та слабкі сторони і оцінюючи при цьому їх можливості та загрози (табл. 1).

Якщо говорити про забезпечення високої технологічної ефективності виробництва, то її високі темпи можна забезпечити швидше у галузі рослинництва. У тваринництві, через значну тривалість виробничого циклу, цей процес є значно складнішим, особливо це стосується молочного скотарства. До того ж, біля 90% молока виробляється у господарствах населення. У Львівській області функціонує більш як 500 господарств населення, де утримують 3 і

більше корів. При умові збільшення поголів'я корів до 5 голів, такі господарства зможуть одержувати державну дотацію [1].

Таблиця 1. SWOT-аналіз інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Наявність сільськогосподарських угідь. 2. Сприятливі природно-кліматичні умови для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва. 3. Компактність розташування сільськогосподарських підприємств. 4. Наявність вищих навчального закладів та інших науково-дослідних установ. 5. Високий фаховий рівень керівників та спеціалістів. 6. Використання новітньої техніки та технологій. 7. Участь у програмах Європейського Союзу.	1. Низька матеріально-технічна база підприємств, знос основних фондів. 2. Нестача кваліфікованих спеціалістів. 3. Низький рівень заробітної плати працівників сільського господарства. 4. Низька питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі сільськогосподарського виробництва. 5. Диспаритет цін. 6. Недосконале нормативно-правове забезпечення. 7. Недостатній обсяг інвестицій в галузь. 8. Недостатність державної підтримки. 9. Ризикованість кредитування. 10. Відсутність достатньої кількості коштів для впровадження передових технологій.
Можливості	Загрози
1. Забезпечення потреб продукцією місцевих сільськогосподарських товаровиробників. 2. Створення кластерів. 3. Створення сприятливого інвестиційного клімату. 4. Вирішення питань кадрової політики. 5. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. 6. Упровадження ресурсозберігаючих технологій в рослинництві. 7. Технічне переоснащення, модернізація тваринницьких приміщень. 8. Застосування кращих світових практик. 9. Реалізація грантів для інноваційної діяльності.	1. Нестабільність ринку сільськогосподарської продукції. 2. Загострення економічної та політичної кризи. 3. Зміна клімату, деградація ґрунту через інтенсивний обробіток ґрунту. 4. Конкуренція сільськогосподарської продукції інших регіонів. 5. Високі відсоткові ставки в банках. 6. Зростання вартості мінеральних добрив, енергоносіїв, паливно-мастильних матеріалів та ін. 7. Нестабільність законодавчої бази. 8. Міграція інтелектуальних кадрів за кордон. 9. Незахищеність інвесторів. 10. Військовий стан в країні.

Складено автором

До продуктивних інновацій належить виробництво органічної продукції сільськогосподарськими підприємствами. На Львівщині кількість органічних господарств становить 34, які ведуть свою діяльність на площі 2,3 тис га. Якщо проаналізувати операторів за видами продукції, то у рослинництві їх налічується 10, вирощують ягоди і фрукти – 11, дикороси і переробка – 12 і 1 оператор займається виготовленням засобів захисту рослин. У 2020 р. у

Старосамбірському районі Львівської області розпочав свою діяльність перший органічний кооператив «Органік Гарден». Учасники кооперативу займаються вирощуванням ягід, овочів, зелені та салатів.

Висновки. Отже, ефективну діяльність сільськогосподарських підприємств можна забезпечити шляхом переходу їх на інноваційну модель розвитку, особливу увагу інноваційній діяльності потрібно приділяти на регіональному рівні.

Використані джерела:

1. Комплексна програма підтримки та розвитку сільського господарства у Львівській області на 2021-2025 роки. URL: <http://loda.gov.ua>. (дата звернення: 20.04.2022).

2. Місюк, М. В. Інноваційно-інвестиційний підхід до формування та підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва. 2016. *Економіка АПК*. 3. 74-79.

УДК 005.216.3:005.21

Завадських Г.М., к.е.н., доцент
ORCID 0000-0002-3240-3870

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
м. Мелітополь

SMART-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

JEL ID E2

Постановка проблеми. Одним з інноваційних інструментів стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в країнах Європейського Союзу є концепція SMART-спеціалізації, суть якої полягає в розвитку інноваційного та економічного потенціалу регіонів з урахуванням наявних ресурсів і умов. Дослідженню концепції SMART-спеціалізації присвячені наукові праці таких вітчизняних вчених як О. Березіна, Р. Гірейко, М. Долішний, О. Лях, С.Мосов, Л. Яковенко. Такі зарубіжні дослідники як Я. Бжуська, І. дунаєв, Я. Пика, Ю. Рижкова, Б.Хол в своїх наукових доробках шукали підходи о практичної реалізації концепції SMART-спеціалізації.

Результати досліджень. Суть SMART-спеціалізації зводиться до простої ідеї, що на показники інноваційності можна впливати більш свідомо та цілеспрямовано. Тобто регіональна влада згідно вибраним економічним пріоритетам розвитку стимулює кращу співпрацю науки-бізнесу та громад [1, с.6]. Про доцільність запровадження в Україні концепції SMART-спеціалізації заговорили ще у 2016 році під час підготовки пакету документів для нової

стратегії розвитку країни та регіонів. Тоді через відсутність практичного досвіду застосування цього інноваційного інструменту та нестачу теоретичних напрацювань, зміст цієї концепції трактувався неоднозначно, помилково. Так, наприклад вважалось реальним застосування цієї моделі лише тільки для промислового сектору економіки.

Однак, як показує європейський досвід, ця концепція може бути реалізована в усіх секторах економіки, які є потенційно перспективними для впровадження інновацій. Спробуємо обґрунтувати перспективи успішної реалізації концепції SMART-спеціалізації в Запорізькій області.

Запорізька область - це економічно розвинений експортно-орієнтований індустріально-аграрний регіон, що має розвинутий сектор високотехнологічної промисловості (металургійні, машинобудівні та енергогенеруючі підприємства). За результатом моніторингу соціально-економічного стану регіонів України за 2020 рік за напрямом «Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» Запорізька область посіла 6 місце серед 25 регіонів, тоді як в 2019 році була на 10 позиції, тобто спостерігається позитивна динаміка (+ 4 пункти).

Промислове виробництво в області є висококонцентрованим. Основними промисловими вузлами є Запорізький промисловий вузол (спеціалізується на виробництвах металургійного циклу та окремих сфер машинобудування, переважно середньо технологічного); Бердянський промисловий вузол (спеціалізується на виробництві проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв, виробництві машин і устаткування для сільського господарства, харчовій промисловості); Мелітопольський промисловий вузол (спеціалізується на виробництві механізмів та електротехнічного обладнання, алюмінію і виробів з нього, чорних металів та виробів з нього, транспорту, жирів, олії, готових харчових продуктів, швейних виробів та ін.); Енергодарсько-Дніпрорудненський промисловий вузол (спеціалізується на виробництві електроенергії та металургійної продукції) [5, с. 26-27]. Позитивним трендом для Запорізької області є те, що основним джерелом фінансування наукових досліджень є кошти організацій підприємницького сектора економіки, питома вага якого у 2020 році становила більше, ніж половину загального обсягу фінансування [4].

Децентралізація як одна із пріоритетних реформ в Україні передбачає підвищення ролі регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування у здійсненні економічних і структурних реформ. Реформа територіальної організації влади та місцевого самоврядування надала громадам України нову модель розвитку та розбудови системи організації місцевих органів. Децентралізація об'єднує низку реформ, що стосуються різних аспектів міського та сільського політичного та соціального життя областей. Вона спонукає змінити умови економічного розвитку, державного фінансування, і, що найважливіше, – суспільної самоорганізації [2, с. 36].

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат промислових підприємств регіону є власні кошти промислових підприємств Запорізької області, а пріоритетним напрямом інноваційних витрат протягом 2007-2019 років в області було придбання машин, обладнання та програмного забезпечення (більше 50%). Запорізька область не належить до групи-лідерів за активністю інноваційної діяльності, але разом з тим, має значний інноваційний потенціал, оскільки економіка регіону базується на діяльності промислових підприємств. Запорізька область з 2018 року є одним із трьох пілотних регіонів (Харківська, Одеська, Запорізька обл.), де за підтримки Спільного дослідницького центру Європейської Комісії (JRC) запроваджується новий підхід стратегічного планування – Smart-спеціалізація (S3) - концепція та політика інноваційного регіонального розвитку Євросоюзу, яка сприяє економічному зростанню в регіонах через краще розкриття його потенціалу. Smart-спеціалізація або розумна децентралізація – це фактично новий інструмент регіональної політики. Це побудова локальних економік знань та інновацій з подальшою конкуренцією між ними. Варто зазначити, що до початку реформи децентралізації на території Запорізької області існувало 299 базових місцевих рад, більшість з яких були дотаційні, неспроможні забезпечити належний рівень життя в громадах.

Відповідно до перспективного плану формування територіальних громад Запорізької області, створено 67 спроможних територіальних громад (5 з яких є територіальні громади міст обласного значення) [3, с.44]. Запорізька область з 2018 року стала піотною з розробки Smart-спеціалізації.

Протягом 2019 року фахівці обладміністрації працювали з експертами Європейської комісії над реалізацією першого етапу розробки стратегії Smart-спеціалізації (S3), зокрема проведення кількісного та якісного аналізу та визначення напрямів розвитку S3. За цей час було проведено комплексний аналіз даних за методикою ЄС щодо усіх галузей економіки регіону. Український інститут міжнародної політики та Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України продовжують у 2020 році надавати консультативну підтримку для пілотних областей. Результатом розробленої Smart-спеціалізації буде підтвердження від Європейської комісії та приєднання Запорізької області до платформи Smart-спеціалізації Європейського Союзу [4].

Висновки. Основними причинами, що стримують інноваційний розвиток Запорізької області є недостатнє фінансування, низький рівень інноваційної активності підприємств, тривалий термін окупності нововведень, недостатній рівень стимулювання інноваційної активності, відсутність консолідованих зусиль громади, бізнес-структур, влади і наукових установ щодо ефективної співпраці і пошуку інноваційних підходів до розвитку регіону. В таких умовах впровадження принципів Smart-спеціалізації є вкрай актуальним завданням, оскільки саме на її засадах можливо розблокувати регіональний потенціал для структурних і технологічних змін, а також промислової модернізації на

інноваційних засадах. За підтримки міжнародних партнерів здійснено оцінку економічного та інноваційного потенціалів регіонів України, зокрема, Запорізької області. Результати цих відображено в “Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року”.

Використані джерела:

1. Аналітичний звіт “Краща співпраця влади, бізнесу, науки та освіти як відповідь на виклик деінструалізації”: асоціація АППАУ, 2021. 59с.
2. Завадських Г.М., Тебенко В.М. Перспективи інноваційного розвитку Запорізької області. Регіональна економіка та управління, 2021. № 4 (34). С. 33-39.
3. Завадських Г. М. Вплив децентралізації на соціально-економічний розвиток ОТГ Запорізької області / Г.М. Завадських // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки), 2021.- №1 (43). - С.36-45.
- 4.Офіційний сайт Запорізької обласної адміністрації [Електронний ресурс]- Режим доступу: <https://www.zoda.gov.ua/news/51366/zaporizka-oblast-gotujetsya-do-drugogo-etapu-rozrobki-strategiji-smart-spetsializatsiji.html>
5. Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року: Затв. рішенням обласної ради від 12.12.2019 № 134, 2019.148с.

УДК 339.13:664.1

Жидовська Н.М. к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-1883-5992

Андрушко Р.П. к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0003-1235-4511

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РЕГУЛЯЦІЙНИХ ДІЙ ДЕРЖАВИ НА РИНКУ ЦУКРУ

Постановка проблеми. Перехід аграрного сектора економіки до ринкових відносин потребує здійснення кардинальних змін в основних принципах функціонування системи державного регулювання виробничо-економічних процесів. Їх сутність полягає, з одного боку, у зменшенні всеохоплюючого впливу державного економічного механізму регулювання господарської діяльності галузей, значному послабленні втручання владних структур в економічні процеси, а з другого – у заміні існуючих в

адміністративно-плановій економіці форм і методів на методи ринкової економіки. [3]

Протягом останніх років спостерігаються негативні тенденції в розвитку як цукрової галузі, так і буряківництва – провідної галузі сільського господарства нашої держави. Зокрема, виникають проблеми в забезпеченні вітчизняних цукрових заводів сировиною, як наслідок – зменшення виробництва цукру, зростання оптових та роздрібних цін, створення штучного попиту на цукор та ін. [4]

Результати досліджень. Ринок цукру базується на продуктивних силах суспільства й виробничих відносинах по лінії «цукрові буряки – цукор – споживач». Тому характер та рівень їх розвитку й визначає модель ринку, стимулюючи вплив обміну на продуктивні сили підкомплексу. Виходячи з цих міркувань можна погодитись із пропозицією [2], що регульований ринок цукру є постійно діючим механізмом забезпечення, збалансованості й динамічної рівноваги виробничих можливостей усіх сфер бурякоцукрового підкомплексу і попиту на цукор на основі оптимального співвідношення державного регулювання й саморегулювання.

З огляду на це, можна розробити схему формування ринку цукру. Забезпечення функціонування кожного з напрямів вимагає великої практичної роботи керівників і спеціалістів, науковців щодо наповнення смислом, теорією ринку та практикою діяльності (рис.1).

Виступаючи у вигляді специфічної сфери товарного обміну, ринок залежить від природно-економічних умов його розміщення, стану й напрямку та рівня розвитку аграрно-промислового виробництва, ступеня ринкової інфраструктури. Остання виступає як комплекс галузей та служб, що забезпечують утворення раціональних умов діяльності ринку на мікро- й макрорівнях з метою забезпечення зв'язку між товаровиробниками й споживачами.

Визначальною у формуванні ринку цукру є стаття попиту, яка складається під впливом природних та фізіологічних потреб людини відповідно до традицій населення. Вагомим чинником тут виступає купівельна спроможність людей, що формується виходячи з рівня заробітної плати, диференціації доходів з інших джерел за групами населення. Своєю чергою значною мірою купівельна спроможність населення залежить від цін реалізації цукру. Інша важлива стаття ринку цукру – пропозиція, яка формується під впливом рівня розвитку бурякоцукрового підкомплексу на певну конкретну дату, а саме:

- обсягів вирощування сировини – цукрових буряків – та її поставок на заводи;
- якості сировини;
- ефективності роботи переробних підприємств;
- доведення цукру до товарного вигляду і через ринкові структури до споживача. [1]

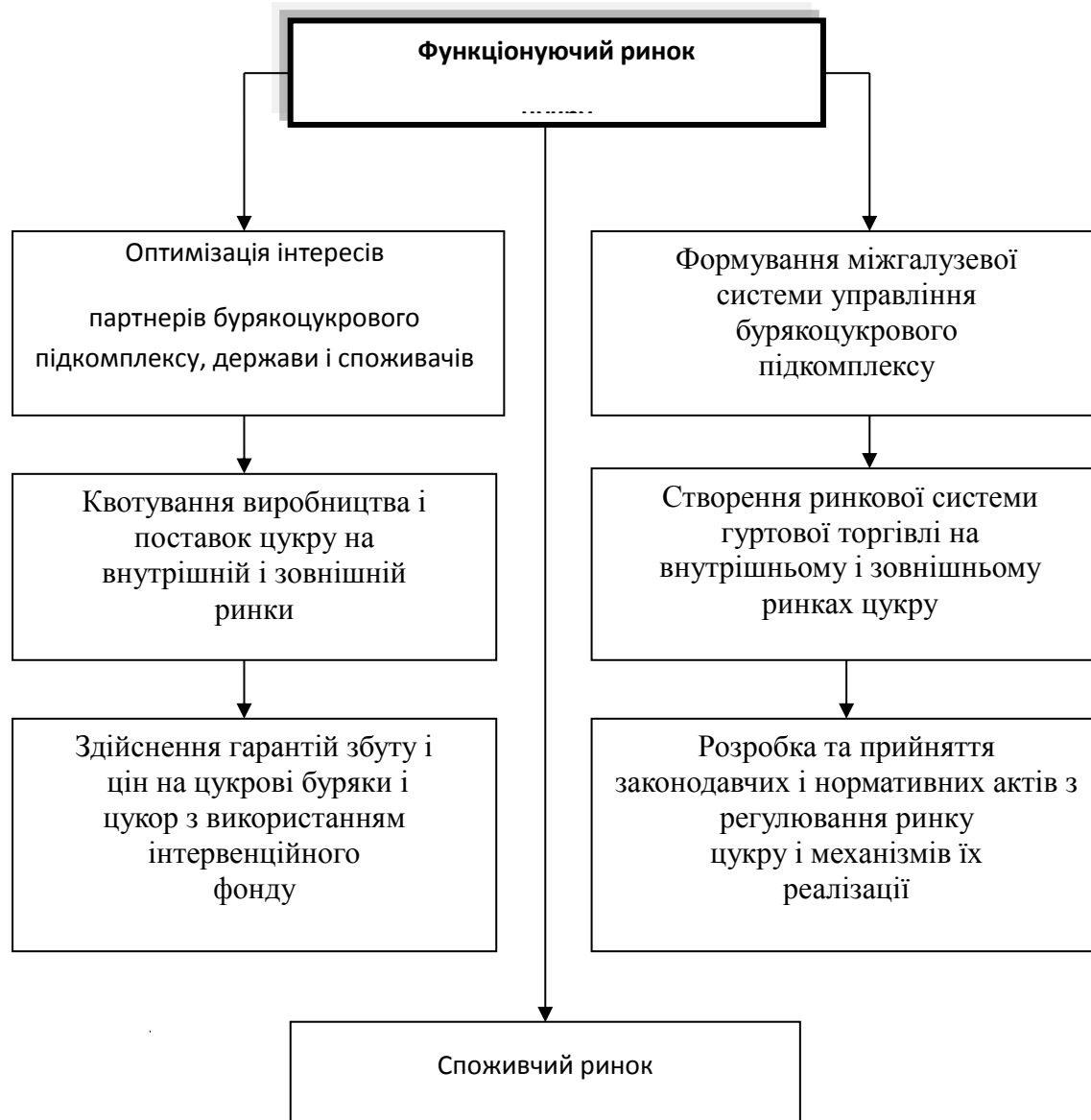

Рис. 1. Основні напрями функціонування та регуляційних дій держави на ринку цукру*.

*Джерело: розробка авторів.

Таким чином функціонує лінія за схемою «поле – продукція – завод – цукор – ринок – споживач» (рис. 2).

Рис. 2. Лінія доведення цукру до товарного вигляду через ринкові структури до споживача*.

*Джерело: розробка авторів.

На кожній з ланок цієї лінії є свої специфічні чинники, що впливають на ефективність її функціонування. Проте жодна з ланок не може бути зігнорована чи взаємно замінена або ж виключена.

Висновки. Отже, ринок цукру повинен стати самостійним монопродуктовим у складі ринку продовольства, який би включав сукупність відносин обміну як всередині бурякоцукрового підкомплексу, так і між ним та споживачами його продукції всередині держави й за її межами. При цьому відносини обміну виступатимуть і у вигляді обміну досвідом, і проміжними продуктами, і кінцевою продукцією, а зі споживачами – шляхом реалізації цукру на ринках за цінами, які визначатимуть сторони. Це гуртова й роздрібна торгівля, внутрішній і зовнішній ринки, продаж своєї продукції і купівля засобів виробництва і предметів праці промислового походження.

Використані джерела:

1. Жидовська Н.М. Особливості функціонування бурякоцукрового підкомплексу АПК. Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернетконференції, 17-19 березня 2021 р. Ч. 1. Львів: ЛНАУ, 2021. С. 198-201.
2. Заец А. С. Развитие мирового рынка сахара .Сахарная свекла. №6.1999.С.15.
3. Коденська М.Ю., Сегеда С.А. Закономірності розвитку аграрно-промислового виробництва та ефективність його функціонування. Економіка АПК. 2018. № 6. С. 30–39.
4. Красняк О.П., Амонс С.Е. Ринок цукру: проблеми та перспективи. Ефективна економіка. №1.2020. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/66.pdf

УДК 336.14

Галанець В.В., к.держ.упр., доцент
ORCID ID 0000-0001-9348-6211

*Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів*

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ У ВОЄННИХ УМОВАХ

JEL ID Q 18

Постановка проблеми. Вторгнення Москви в Україну та міжнародні економічні санкції проти Росії перервали постачання добрив, пшениці та інших товарів, підвищивши ціни на продукти харчування та паливо, особливо в країнах, що розвиваються.

До лютого вторгнення Україна вважалася світовою житницею, експортуючи через свої порти 4,5 млн. т сільськогосподарської продукції на місяць – 12% світової пшениці, 15% кукурудзи та половину соняшникової олії.

Наслідки військових дій найбільше вплинули на світові продовольчі ринки, зокрема на міжнародні ціни на пшеницю, кукурудзу та рослинні олії. Це може призвести до найглибшої продовольчої кризи в сучасній історії людства.

Результати досліджень. Війна матиме серйозні економічні наслідки для Європи, особливо, особливо враховуючи те, що вона почалася тоді, коли криза, пов'язана з пандемією, ще не завершилася – так зазначають у МВФ. [1]

Наразі світові ціни на пшеницю знаходяться на рекордно високому рівні, перевищивши попередні максимуми під час глобальної продовольчої кризи 2008 р. Зростання цін викликане нестачею пропозиції зерна, оскільки війна проти України фактично зупинила більше чверті світового експорту пшениці. Купувати в Україні було вигідно та логістично зручно. Оскільки зараз порти Одеси, Чорноморська та ін. відрізані від світу російськими військовими кораблями, постачання може здійснюватися лише на перевантажених сухопутних маршрутах, які набагато менш ефективні. Існує загроза, що світові ринки недоотримають близько 60 млн. т пшениці, 38 млн. т кукурудзи та 10,5 млн. т ячменю, тобто, обсяги світового експорту зерна різко скоротяться. Від поставок зерна з України залежать понад 400 млн. людей у світі. [2]

За даними Мінагрополітики, через війну площа земель під посівну 2022 р. зменшилася на 3,5 млн. га в зоні активних бойових дій. Зважаючи на поточну ситуацію в Україні, у 2022 р. може бути засіяно близько 13,9 млн. га площ ярих культур, що становить 75% від загальних площ до початку повномасштабної війни. Збільшення на 5% від попередньої оцінки відбулося, насамперед, завдяки звільненню від тимчасової окупації Київської, Чернігівської, Сумської областей та деяких територій інших регіонів України.

В умовах війни неминучим є дефіцит виробництва та експорту. Ціни на зерно зросли. На цьому тлі ф'ючерси на пшеницю на Чикагській біржі піднімалися до \$13,63 за бушель (\$315,1 за тонну), що є найвищим показником за всю історію торгів (торік, у 2021 р., пшениця торгувалася удвічі дешевше - по \$6,74 за бушель). Згодом вони скорегувалися до \$12,02 за бушель (\$277,9 за тонну). До найвищого рівня з 2012 р. наближаються і світові ціни на кукурудзу, а ціни на соєву та пальмову олію вже досягли рекордних показників. [3]

Розв'язана росією війна призвела до стрімкого зростання цін та розриву ланцюжків постачання багатьох товарів. Так звана «енергетична інфляція», зумовлена зростанням цін на енергоносії, обов'язково відіб'ється на гаманцях кожної європейської родини. Обмеження поставок палива та мінеральних добрив ускладнює ведення сільського господарства у відносно безпечніших регіонах і призведе до значного скорочення виробництва та експорту.

Половина зерна, яке закупає Світова продовольча програма ООН для близько 120 мільйонів людей, які недоїдають щодня, надходила саме з України.

Вимушеним заходом для забезпечення продовольчих потреб держави та

населення України стала заборона на експорт деяких видів сільськогосподарської продукції: вівса, проса, гречки, цукру, солі, жита, великої рогатої худоби. Також лише з попереднім інформуванням уряду та отриманням ліцензії дозволено експортувати пшеницю, меслін (її суміш із житом), кукурудзу, соняшникову олію, м'ясо та яйця свійських курей.

Ще одним важливим аспектом військової агресії проти України є загострення соціальної проблематики. Після початку повномасштабної війни понад 8 млн. українців зареєструвалися як внутрішньо-переміщені особи. За даними Міжнародної організації міграції, частка переселенців зросла до 17,5% населення України [4]. За даними Міжнародної організації праці (МОП), в Україні втрачено близько 4,8 млн. робочих місць [5].

В умовах гуманітарної кризи, спричиненої російською агресією проти України, серйозні потрясіння зазнають ринки праці і в сусідніх країнах.

Згідно з оцінками експертів, у разі ескалації воєнних дій втрати у сфері зайнятості зростуть до 7 млн. робочих місць. Сусідні країни прийняли понад 5,23 млн. українських біженців. З посеред них 2,75 млн. біженців – громадяни працездатного віку; з яких 1,2 млн., втратили чи покинули роботу. [6]

Зважаючи на поточну ситуацію в Україні, забезпечення населення продуктами харчування та відновлення поставок на світові ринки з метою наповнення державного бюджету, створення придатних умов для функціонування аграрного сектора економіки набуває особливого значення.

Функціонування морських портів України, через які здійснювалося близько 90% експорту сільськогосподарської продукції неможливе. Сьогодні залізничним транспортом перевозять до 20 тис. т зерна на день, раніше ж через морські порти проходило близько 150 тис. т. У співпраці з Всесвітньою продовольчою програмою при ООН Мінагрополітики вирішує питання налагодження альтернативних логістичних маршрутів для експорту сільськогосподарської продукції.

Поки триває робота над вирішенням питання логістики експорту сільськогосподарської продукції, уряд працює над мінімізацією бюрократичних процедур для аграрного бізнесу, - це пришвидшення отримання необхідних ліцензій і сертифікатів, які будуть опрацьовуватися щонайбільше добу.

Для забезпечення українських аграріїв добривами уряд скасував заборону експорту азотних добрив, встановивши квоту на їхнє вивезення у розмірі до 210 тис. т, проте не більш як 70 тис. т на місяць.

Питання нестачі та високої вартості палива для потреб аграріїв вирішено через впровадження суттєвих податкових пільг; дозволено ввести в обіг бензин і дизельне паливо екологічних класів Євро-3 і Євро-4 для його використання аграріями; спрощено роботу з пестицидами та агрохімікатами, подовжено строк дії допусків щодо транспортуванням, зберіганням, застосуванням на період воєнного стану; передбачено можливість експлуатації тракторів, самохідних шасі тощо без їхньої реєстрації. Питання різкого зростання цін на паливо та добрива залишається актуальним і потребує додаткових заходів для вирішення.

При веденні операційної діяльності агробізнесу, необхідним є покращенням умов кредитування аграріїв. Так, у рамках програми «Доступні кредити 5–7–9%» у період дії воєнного стану та протягом місяця після його завершення/скасування сільськогосподарські товаровиробники можуть отримати кредит під 0% у розмірі до 60 млн. грн. строком до 6 місяців на провадження сільськогосподарської діяльності (придбання техніки, палива, насіння, добрив тощо). Передбачено додаткову фінансову підтримку малого та середнього агробізнесу у вигляді компенсації відсоткової ставки за кредитами до 50 млн. грн.

Використання такого механізму фінансування сільськогосподарських виробників, як аграрні розписки, дає можливість оформити кредит на техніку, добрива чи інші необхідні для аграріїв ресурси. Обов'язковою заставою при оформленні виступає майбутній врожай. Функціонування необхідних для оформлення кредитної розписки реєстрів (Реєстр обтяжень рухомого майна та Реєстр аграрних розписок) забезпечено і в умовах воєнного стану.

Висновки. Зазначені напрями державної підтримки сприятимуть забезпеченню умов для функціонування аграрного сектору економіки України у воєнних умовах. Для налагодження взаємозв'язків з агровиробниками з метою проведення детального аналізу ситуації у країні та скерування допомоги міжнародними партнерами у разі необхідності запущено аграрну платформу по збору актуальних потреб аграріїв під посівну в режимі реального часу <https://agrostatus.org/> та створено онлайн-платформу для покращення логістичних маршрутів аграріїв в умовах воєнного стану <https://prodsafety.org/>.

Використані джерела:

1. Міжнародний валютний фонд. URL: <https://www.imf.org/>
2. Київська школа економіки. URL: : <https://kse.ua/ua/>
3. Ukraine war has stoked global food crisis that could last years, says UN. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/may/19/ukraine-war-has-stoked-global-food-crisis-that-could-last-years-says-un>
4. Міжнародна організація міграції. URL: <https://www.iom.int/>
5. Міжнародна організація праці. URL: <https://www-ilo-org>
6. Nearly 5 million jobs have been lost in Ukraine since the start of the Russian aggression, says ILO. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_844625/lang--en/index.htm

УДК 330.341.1

Ксьонжик І. В. д.е.н., професор
ORCID ID 0000-0001-5172-3821

*Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв*

Мацьків Г. В. к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-1329-7355

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

Райтер Н. І. к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-7108-2539

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

JEL ID O 31, O 39

Постановка проблеми. Широке впровадження досягнень передових науково-технічних розробок надає імпульс структурним зрушенням в економіці, стимулює виробництво нової наукоємної високотехнологічної продукції. Однак, недостатній рівень фінансового забезпечення інновацій є однією із причин низького рівня інноваційної активності вітчизняних підприємств. З врахуванням вище сказаного, дослідження питань інноваційної діяльності підприємствами України набуває вкрай важливого значення з метою пошуку альтернативних джерел їх фінансування.

Результати досліджень. Розвиток інноваційної діяльності на рівні окремого підприємства, регіону й держави загалом має включати створення послідовної і обґрунтованої цілісної системи фінансового забезпечення, яка повинна ґрунтуватися на широкому залученні фінансових ресурсів і максимально ефективному їх використанні. Динаміка і структура джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні за період 2011-2020рр. відображено на в табл.1

Впродовж 2011-2020 рр. загальна сума витрат на інновації у підприємствах України не мала чітко вираженої тенденції. Так, протягом 2011-2014р.р. спостерігаємо зменшення майже вдвічі витрат на інноваційну діяльність, що напряму пов'язано із воєнно-політичною ситуацією на Сході України. Протягом наступних двох років (2015-2016р.р.) витрати на інновації зросли майже в тричі. Як свідчать дані таблиці 2017 рік був вкрай несприятливим з позицій залучення капіталу на інноваційну діяльність, однак протягом наступних років (2018-2020р.р.) спостерігається позитивна динаміка.

Проведений аналіз динаміки та структури джерел фінансування за 2011-2020р.р. дозволяє констатувати, що вітчизняним підприємствам для вирішення питань інноваційного розвитку доводиться розраховувати в основному на власні кошти, частка яких у загальній структурі джерел фінансування коливалася в діапазоні 52,9-97,2%.

Таблиця 1

Динаміка і структура джерел фінансування інноваційної діяльності в
Україні за 2011-2020рр.*

Рік	Загальна сума витрат на інноваційну діяльність, млн. грн	Власні кошти		Кошти державного бюджету		Кошти інвесторів-нерезидентів		Інші джерела	
		млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2925,6	25,5
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	13,1	1311,3	13,7
2014	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	1,8	672,8	8,7
2015	13813,7	13427,0	97,2	55,1	0,4	58,6	0,4	273,0	2,0
2016	23229,5	22036,0	94,9	179,0	0,8	23,4	0,1	991,1	4,3
2017	9117,5	7704,1	84,5	227,3	2,5	107,8	1,2	1078,3	11,8
2018	12180,1	10742,0	88,2	639,1	5,2	107,0	0,9	692,0	5,7
2019	14220,9	12474,9	87,7	556,5	3,9	42,5	0,3	1147,0	8,1
2020	14406,7	12297,7	85,4	279,5	1,9	125,3	0,9	1704,2	11,8

*Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України [3]

У структурі коштів, спрямованих на фінансове забезпечення інновацій, незначну питому вагу займають кошти державного бюджету. За період 2011-2020р.р. частка бюджетного фінансування інновацій коливалася від 0,3 до 2,5%, виключення становлять лише окремі роки. Незадовільна ситуація із бюджетним фінансуванням пояснюється дефіцитом державних ресурсів.

Обсяги фінансування інновацій за кошти іноземних інвесторів теж є незначним і коливався в діапазоні 0,1-1,8 %, виключенням є лише 2012 і 2013 роки. Основними причинами, що стримують залучення іноземних інвестицій, крім високого рівня інноваційного ризику, є політична нестабільність, недосконале вітчизняне законодавство, низький рівень захисту інвесторів з боку держави та органів місцевого самоврядування.

До інших джерел фінансування інновацій належать кошти вітчизняних інвесторів, кредитні позики, венчурні фонди, а також фінансові ресурси інвестиційних фондів, страхових компаній та пенсійних фондів, які формуються за рахунок заощаджень фізичних осіб.

Потреба у розвитку венчурного бізнесу є актуальною для української економіки, оскільки кошти на впровадження інновацій є доволі дефіцитними. В Україні венчурні фонди функціонують недостатньо ефективно, адже вони мало орієнтовані на розвиток високоризикованих інноваційних проектів. Не набув широкого розповсюдження і банківський кредит як джерело фінансового забезпечення інноваційної діяльності, оскільки позики є ризикованими та часто збитковими для банків через високий відсоток неповернення. До альтернативних джерел фінансового забезпечення інновацій можна також віднести інноваційний лізинг, інноваційний факторинг тощо [4, с. 125].

Отже, проведений аналіз динаміки та структури джерел фінансування дозволяє констатувати, що вітчизняним підприємствам для вирішення питань інноваційного розвитку доводиться розраховувати в основному на власні кошти, основу яких становить прибуток. Враховуючи, що більшість вітчизняних підприємств працює збитково, потенціал використання даного джерела доволі невисокий. Обмеженість джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств спричинена фінансовою кризою, військовими діями на Сході країни, зниженням кредитного рейтингу України [2, с.11].

Окрім недостатньої кількості фінансових ресурсів та значних диспропорцій серед джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств, можна виділити й інші проблеми: непослідовність дій держави у питаннях фінансової підтримки підприємств; перевага бюджетного фінансування для державних установ, тоді як у розвинених країнах першочергово фінансуються приватні підприємства на конкурсних засадах; пріоритетність фінансування короткострокових інноваційних проектів (на 3-5 років) через високий ризик втрати коштів; незацікавленість українського інвестора у соціальному ефекті від капіталовкладень та інші [1, с.108].

Висновки. Таким чином, наявність дефіциту державного бюджету, фінансова слабкість та незначні обсяги власного капіталу більшості вітчизняних підприємств, відсутність мотивації у стратегічних інвесторів – усе це погіршує можливості забезпечення інноваційних процесів за допомогою зазначених джерел фінансування. Саме тому успішність економічної діяльності в інноваційній сфері останнім часом дедалі тісніше ставиться у залежність від ступеня залучення фінансових ресурсів банківських і небанківських фінансово-кредитних установ до системи фінансового забезпечення відтворювальних процесів. При цьому дуже важливо досягти стабільності і безперервності фінансово-кредитної системи, прискорити її реорганізацію з метою надійного фінансування матеріальних потоків виробництва та інноваційних процесів.

Використані джерела:

1. Зянько В. В., Єпіфанова І. Ю. 2015. *Інноваційна діяльність підприємств та її фінансове забезпечення в умовах трансформаційних змін економіки України*: монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця: 172.
2. Дехтяр Н. А., Пігуль Н.Г., Люта О. В. 2014. Механізм управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств. *Науковий*

*вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. Вип. 7
Ч. 5: 9–13.*

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL:
<http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.05.2022).

4. Куценко Т. Н. 2013. Зарубіжний досвід створення системи фінансування інновацій. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право.* № 2:123-129.

УДК 631.14 636:63

Болтянська Л.О., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-6314-4429

*Таврійський Державний Агротехнологічний університет імені Дмитра
Моторного, м. Мелітополь*

Болтянський Б.В., к.т.н., доцент
ORCID ID 0000-0003-2072-4025

*Таврійський Державний Агротехнологічний університет імені Дмитра
Моторного, м. Мелітополь*

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РИНКУ МОЛОКА

JEL ID Q13

Під ринком продукції тваринництва слід розуміти сферу вільного товарного обміну, яка об'єднує економічно самостійних виробників продукції тваринництва (сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства і господарства населення) та споживачів (переробні підприємства, що закупають тваринницьку продукцію, зокрема молоко, а також населення, яке виступає кінцевим споживачем), крім того сам процес обміну, тобто сферу транспортування, зберігання, торгівлі та сервісу.

Попит на ринку формується під впливом демографічних, економічних, поведінкових та вартісних чинників, тобто він залежить від кількості населення, розподілу його доходів, платоспроможності, якості і вартості продукції, товарного асортименту, смаків і вподобань споживачів, експорту тощо. Пропозиція залежить від природних умов, рівня життя сільського населення, ресурсного потенціалу, імпорту, організаційно-економічних (розвитку інфраструктури ринку, форми організації виробництва, грошової та кредитно-податкової політики), технологічних (догляд за тваринами, годівля,

технологія зберігання та переробки сировини) чинників, взаємовідносин (переробних підприємств і сільськогосподарських виробників) [2]

Молочне скотарство є важливим джерелом формування продовольчих ресурсів в Україні, забезпечуючи населення молочними продуктами та переробну ланку – сировиною. Утім останнім часом ринок молока є проблемним з зі сторони саме виробництва. Капіталомісткість сучасних технологій достатньо висока, а віддача триває іноді декілька років.

Рівень виробництва молока на підприємствах країни формується в залежності від кількості сільськогосподарських тварин, їх продуктивності, наявної кормової бази та забезпеченості техніко-технологічного обладнання. Серед формуючих чинників переважним залишається все ж таки кількість поголів'я худоби. Забезпечення населення питним молоком та продукцією його переробки вітчизняними виробниками має тенденцію до щорічного скорочення. Виробництво молока в Україні за 2020 рік скоротилось майже на 430 тис. тон (що становить 4,6%) відносно попереднього року та на 10,7% відповідно до 2016р. Чинником тому стала стійка тенденція до скорочення поголів'я молочного напрямку в господарствах усіх категорій. Останні чотири роки поспіль існує тенденція скорочення поголів'я корів щорічно в межах 95 -130 тис. голів.

Ситуація з екстенсивним розвитком молочного скотарства в Південному регіоні катастрофічна. Скорочення корів в період з 2016 року склало майже на одну п'яту, з негативною динамікою скорочення молочного стада в 27-29 тис. голів. Це призвело до зменшення виробництва молока на 307,9 тис. тон. Проте, при повальному скороченні молочного стада, за останні п'ять років спостерігається підвищення, на 128 кг відносно попереднього року та на 360 кг порівняно з 2016 роком, середньорічного надою молока від 1 корови. Дана динаміка намітилась лише в 2020 році, до цього до звітнього року продуктивність корів щорічно зменшувалась в середньому з інтервалом 35 кг . Ті підприємства, які розвивають молочний напрямок намагаються дотримуватись та підвищувати технічну та технологічну культуру виробництва молока, тому при використанні сучасних технологічних ресурсів досягають рентабельного виробництва. Постачальниками молока на ринок є аграрні підприємства різних форм власності (агрофірми, товариства, приватні підприємств тощо) та різноманітні види господарств населення, які реалізують свою продукцію споживачу та здають сировину переробним підприємствам молочної промисловості.

Слід зазначити, що протягом останнього десятиріччя основними постачальниками виступають різноманітні види господарств населення. На вітчизняному ринку лише одна третина валового виробництва молока припадає на підприємства різноманітних форм власності, 70 % - це постачання молока від господарств населення.

Відповідно структура виробників молока має вплив на динаміку виробництва цієї продукції за категоріями господарств в областях Південного

регіону. В сільськогосподарських підприємствах Запорізької, Миколаївської та Херсонської області динаміка валового виробництва молока в продовж аналізованого періоду має більш менш стабільний характер. На підприємствах даних областей в період з 2016 року спостерігається зростання, особливо в Херсонській та Миколаївській областях на 9,8% та 16,1% відповідно. Проте однаково негативна динаміка присутня на підприємствах Одеської та Дніпропетровської областей, де рівень виробництва молока в 2020 році порівняно з 2016 роком скоротився на 10,4 та 11,9 тис. тон відповідно за областями, при чому дана тенденція визначається зі зменшенням в інтервалі в середньому 3-5 тис. тон щорічно.

Спостереження динаміки виробництва молока в господарствах населення регіону дають підстави стверджувати, що основним чинником впливу на зменшення виробництва молока в регіоні є величезне падіння валових надоїв молока в господарствах населення в період останніх років. Зазначимо, що в розрізі областей регіону, відчутне зменшення відбулось в Миколаївській (13,1%) та Запорізькій (15,5%) областях, в інших областях регіону негативна динаміка перебуває в межах 14-15% відносно рівня 2016 року. Зауважимо, що тенденція значного зниження в усіх областях регіону почалась переважно з 2018 року. Можемо стверджувати, що основними факторами формування регіонального ринку молока виступають виробничі чинники, які формують наповненість ринку даною продукцією. Об'єктом виробничих факторів внутрішнього середовища є валове виробництво молока, на рівень якого впливають екстенсивні та інтенсивні напрями.

Продуктивність корів обумовлюється багатьма факторами: це і рівень повноцінності годівлі, мікроклімат, умови утримання тварин та інші фактори зовнішнього середовища. Проте, швидко підвищити рівень продуктивності корів за раціонального регулювання цих факторів не можливо оскільки рівень, зумовлений їх спадковими можливостями, які досягаються селекцією. Порівняно з факторами середовища, останні забезпечують стійке збільшення продуктивності існуючого покоління, навіть в залежності від природно-кліматичних умов [2].

Таким чином, ринок молока в Україні та в Південному регіоні в аспекті товаровиробництва за останні п'ять років характеризується як позитивними так і негативними тенденціями. Не беручи до уваги певну недосконалість і неналагодженість системи функціонування, вітчизняний ринок і зокрема регіональний мають потенціал для економічного зростання. Можливість підвищення продуктивності корів до європейських рівнів, збільшення поголів'я можливе за рахунок покращення інвестиційних умов, державного датування, використання агромаркетингу, вдосконалення взаємовідносин між всіма суб'єктами даного ринку.

Використані джерела:

1. Болтянська Л.О. Сучасний стан та тенденції регіонального ринку молока. Науковий вісник Таврійського державного агротехнологічного університету

- імені Дмитра Моторного [Електронний ресурс]. Мелітополь: ТДАТУ, 2021. Вип. 11, том 2. DOI: 10.31388/2220-8674-2021-2-24
2. Болтянська Л.О. Тенденції розвитку галузі тваринництва в Південному регіоні України. Науковий вісник Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного [Електронний ресурс]. Мелітополь: ТДАТУ, 2020. Вип. 10, том 1. DOI: 10.31388/2220-8674-2020-1-26
3. Korobka S., Syrotyuk S., Zhuravel D., Boltianskyi B., Boltianska L. Solar dryer with integrated energy Unit. Problemele energeticii regionale, 2 (50) 2021. P. 61-75. <https://doi.org/10.52254/1857-0070.2021.2-50>
4. Boltianskyi B., Sklyar R., Boltyanska N., Boltianska L., Dereza S., Grigorenko S., Syrotyuk S., Jakubowski T. The Process of Operation of a Mobile Straw Spreading Unit with a Rotating Finger Body-Experimental Research. Processes 2021, 9 (7), 1144. <https://doi.org/10.3390/pr9071144>.
5. Журавель Д.П., Болтянський Б.В., Скляр Р.В., Болтянська Н.І., Болтянська Л.О. Підвищення ефективності функціонування молочно-товарної ферми на прикладі ПП «Могучий» Мелітопольського району Запорізької області. Щомісячний науково-практичний журнал «Тваринництво сьогодні», №3. Київ, 2021. С.18-29.

УДК 338.2: 620.95

Сиротюк С.В. к.т.н., доцент
ORCID ID 0000-0001-9966-6299.

Сиротюк Г.В., к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0002-8740-7959

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

ВПРОВАДЖЕННЯ БІОГАЗОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

JEL Q 42

Постановка проблеми. Глобальна екологічна криза, зростання цін на енергоносії зумовлюють необхідність пошуку інноваційних джерел енергії, які не завдають шкоди довкіллю і мають значний економічний ефект. Все більше уваги країн привертають методи виробітку енергії шляхом видобування і переробки біогазу. До того ж, біогазові установки виконують роль очисних споруд, що знижують хімічне і бактеріальне забруднення ґрунту, води, повітря та переробляють органічні відходи у нейтральні мінералізовані продукти.

Результати дослідження. Розвиток біогазових технологій робить великий внесок в екологічну та енергетичну безпеку країни. Будівництво біогазових установок є важливою складовою циркулярної економіки і сталого розвитку, потужним чинником скорочення викидів парникових газів.

Біогазові установки можуть бути складовою частиною когенераційних енергетичних комплексів, які можуть виступати у якості маневрових та резервних енергетичних систем, що особливо актуально в умовах теперішньої енергетичної кризи.

Сучасне європейське сільське господарство та біогазові технології є нероздільними поняттями. У країнах Європейського Союзу біогазовий сектор може зменшити викиди парникових газів на 10%. За даними Європейської біогазової асоціації, майже 50% фермерських господарств мають встановлені біогазові установки різної потужності, завдяки програмам державної підтримки [1].

В Україні також приділяється значна увага розвитку біоенергетики, на що вказує постійне зростає кількості біогазових установок та електричної потужності їх когенераційних установок, що дозволяє реалізовувати вироблену електроенергію за «зеленим» тарифом. Так, у 2020 р. встановлено 53 установки потужністю 103,4 МВт, а сумарне виробництво біогазу – 230 млн. кубометрів. Із введених у 2020 р. біогазових станцій 28 виробляють біогаз з сільськогосподарської сировини. Для порівняння у 2015 р. кількість біогазових установок становила 12, потужністю 18 МВт.

Встановлення біогазових потужностей стає все більш привабливим для інвесторів, а сільські громади можуть отримати додаткові можливості для вирішення проблем із відходами. Наразі в Україні сільськогосподарські біогазові установки є доступними в основному агрохолдингам, що зумовлюється їх високою вартістю. Згідно даних Біоенергетичної асоціації України, на кінець 2021 р. лідерами серед виробників біогазу в Україні є: ТОВ «Теофіпольська енергетична компанія» (Хмельницька обл.) – 26,1 МВт; ТОВ «Вінницька птахофабрика» (Вінницька обл.) – 12,0 МВт; ТОВ «Городище-Пустоварівська аграрна компанія» (Чернігівська обл.) - 8,7 МВт; ТОВ «Корсунь Еко Енерго» (Черкаська обл.) – 7,5 МВт; ТОВ «Агро-фірма ім. Чкалова» (Кіровоградська обл.) – 6,0 МВт; ПрАТ «Оріль-Лідер» (Дніпропетровська обл.) – 5,7 МВт; ТОВ «ЛНК» (м. Київ) – 5,3 МВт; ТОВ «Юзефо-Миколаївська біогазові компанія» (Вінницька обл.) - 5,2 МВт; ТОВ «Кліар Енерджі» (Київська обл.) – 3,7 МВт; ТОВ «ПФ «ЛОТУС» (Дніпропетровська обл.) – 3,6 МВт [2].

Також є досвід встановлення біогазових установок малої потужності, серед яких: установка компанії «Деміс-Агро» (Дніпропетровська обл.) на 100 кВт; установка заводу «Зелений гай» (Миколаївська обл.) на 125 кВт; установка компанії Ecodeveloper (Київська обл.) на 333 кВт тощо [3].

Біогазові установки малої потужності доцільно встановлювати у дрібних фермерських господарствах та індивідуальних господарствах, оскільки вони вирішують екологічні проблеми з нагромадження органічних відходів, особливо це стосується утилізації гною. Крім того, вони можуть бути корисними для виробництва тепла та електроенергії на власні потреби.

Певним обмеженням у інтенсивному розвитку біогазового сектору є те, що установки потужністю 100-300 кВт мають великий (6-8 років) термін окупності, а доступних кредитів для фермерських господарств в Україні поки що не існує. Тому, для втілення біогазових проєктів у малому і середньому бізнесі, необхідно створити додаткові інструменти державної підтримки, поряд із забезпеченням більшої доступності кредитних коштів із залученням вітчизняних та міжнародних фінансових установ.

Висновки. Отже, що біогазові технології спрямовані на: збереження на відновлення навколишнього природного середовища; забезпечення екологічної безпеки та благополуччя населення; інноваційного розвитку сільського господарства; розвитку підприємств тощо.

Використані джерела:

1. Findeisen C. Biogas – trends on the German and the international market / German Biogas Association. 2019. URL : https://www.eclareon.com/sites/default/files/clemens_findeisen_biogas_trends_on_the_german_and_international_market.pdf (дата звернення: 06.05.2022).
2. Oficjalna strona internetowa Stowarzyszenia Bioenergetyki Ukrainy. 2021. URL: <https://uabio.org/statistics>. (дата звернення: 10.05.2022).
3. Сиротюк Г.В., Сиротюк С.В., Янковська К.С. Роль біогазових установок у забезпеченні енергоефективності та енергонезалежності сільських територій. Енергоефективність і енергонезалежність сільських територій: передумови формування та функціонування : кол. монографія; за ред.Т. О. Чайки, І. О. Яснолоб, О. О. Горба. Полтава : Видавництво ПП «Астра», 2020. С. 157-166.

УДК: 358.5

Болтянська Л.О., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-6314-4429

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь

ЧИННИКИ ВПЛИВУ ТА ДЖЕРЕЛА ПОШУКУ БІЗНЕС-ІДЕЇ ДЛЯ СТАРТАПУ

JEL ID O22

Потенціалом будь якої підприємницької діяльності є ідея. Бізнес-ідея – це визначені знання про доцільність та перспективу займатися обраним видом підприємницької діяльності. Підприємець-початківець повинен чітко усвідомлювати мету та задачі майбутньої діяльності, мати уявлення щодо шляхів і засобів її досягнення та їх рішення.

Вибір бізнес-ідеї – є початковим етапом у створенні власної справи. За цим етапом важливо зробити вірний та конструктивний вибір справи, яка в подальшому може збагатити вас, або навпаки, спричинити втрату грошей.

Тому, слід досить серйозно підійти до вибору того інтересу, яким ви плануєте займатись.

В умовах зростання темпів технічного прогресу, вважаємо, що найкраще обирати бізнес-ідею даючи перевагу найбільш оригінальній пропозиції, навіть якщо незрозуміло, як на такій діяльності можна заробляти. Особливо важливо акцентувати увагу на улюбленій справі, або навіть хобі де присутній досвід діяльності. Погоджуємося, що для ведення бізнесу перш за все необхідно:

1. мати бажання робити бізнес, усвідомлювати мету, заради якої ним буде займатись, а також готовність нести відповідальність за його результати;
2. мати вміння, професіоналізм, знання; бажання постійно вчитись та підвищувати свою кваліфікацію;
3. ніколи не зупинятись на досягнутому, не опускаючи руки;
4. мати ресурси; розраховуючи лише на власні ресурси, підприємець суттєво зменшує ризики, але в той же час зменшує і можливості бізнесу.

На вибір бізнес-ідеї мають вплив багато внутрішніх чинників людини, зовнішніх факторів навколишнього середовища, бажання, а також наявність окремих початкових знань, зокрема: прагнення змінити професію та напрямок діяльності, тощо; бажання стати власником свого підприємства; прагнення покращити своє матеріальне становище; прагнення реалізувати свою мету, домогтися визнання у суспільстві; усвідомлення джерел ресурсів для створення власного підприємства; раніше отримані знання певного виду підприємницької діяльності; досвід створення підприємства у відповідній сфері та вибір оптимальної організаційної та організаційно-правової форми його існування; вміння прораховувати настання ризиків, управляти ними та їх нейтралізація. Вважаємо, що успіх реалізації бізнес-ідеї залежить від обраної сфери діяльності, організаційно-правової форми малого підприємства, стратегії і тактики управління.

При створенні нового підприємства, бізнесмен-початківець повинен обрати сферу діяльності, врахувати можливості вкладення в справу власного і позикового капіталів, визначити строки окупності фінансових ресурсів. Найкращим варіантом є сфера діяльності, яка ще не є дослідженою, де відсутня або налічує мінімальну наявність конкурентів. На наш погляд, важливо визначити - «де шукати». Отже, джерел нових ідей існує безліч, вони всі знаходяться в нашому оточенні. Основні джерела бізнес-ідеї можна об'єднати в наступні групи:

- знання та досвід: отримані знання у середній школі та вищому закладі освіти при вивченні економічних дисциплін; досвід у цій сфері батьків, родичів та знайомих;
- споживачі: задоволення попиту споживачів - основна мета виробництва будь якого товару або надання послуги. Їх думка про доцільність мати зовсім нові товари, або їх оновлену версію, отримувати нові послуги може стати безпрограшним варіантом бізнес-ідеї;

- конкуренти: моніторинг продукції та послуг конкурентів на ринку, аналіз рівня їх цін – може спричинити появу своєї нової ідеї;
- мислення працівників збуту та торгівельних представників: завдяки професійній консультації працівників ринку торгівлі можна знайти бізнес-ідею, також можна скористатися порадами щодо маркетингу нової ідеї;
- інформація: публікації у професійних виданнях, в тому числі про наявні патенти та ліцензії; відвідування ярмарок і виставок передового досвіду; знання основних способів підтримки державою підприємницької діяльності, якими хотів би скористатися майбутній підприємець; відомості, що отримані із засобів масової інформації (радіо, телебачення, газет, журналів тощо);
- результати наукових досліджень: наукові ідеї, які проводять теоретичні та прикладні дослідження; дослідно-конструкторські розробки; інформаційні листки патентних бюро і навіть «банальна» науково-технічна інформація з вітчизняної та закордонної періодичної преси.

При виборі бізнес-ідеї необхідно мати певні знання щодо її реалізації, а саме знання в сфері:

1. Товарного ринку – використання товарного ринку, як джерела ідеї, зводиться до виявлення існуючого дефіциту того чи іншого товару або послуги, визначення кола незадоволених споживачів.

2. Географічні та структурні схеми у системі виробництва товарів та просування його до споживача: географічні – це аналіз продукції, яка виробляється в нашій країні, або ввозиться з-за кордону, структурні – яка продукція виробляється, а яка ні. Підприємець аналізує процес виробництва товару, його окремих компонентів або навіть цілої товарної групи; джерело і «маршрут» просування товару від виробника до споживача; форму пропозиції товару споживачу. Суть ідеї може бути в налагодженні прямих зв'язків з виробником, які виключають наявність існуючих посередників.

3. Досягнення науки і техніки, розвиток НТП, як джерело ідей, вимагають достатньої інформованості в цій сфері та значної інтелектуальної праці. Об'єктом уваги може бути не тільки власне товар, але і технологія його виробництва, виробничий процес.

4. Нові можливості застосування вже виробленого товару або продукту – це специфічні та випадкові джерела, що ґрунтуються на творчому підході до процесу створення ідеї. 5. Не усвідомлені споживачем або поки що не задоволені споживчі запити – якщо вгадані підприємцем, то є невичерпним джерелом ідей.

Щороку в Україні зростає кількість інноваційних ідей та прогресивних людей, які готові втілювати ці ідеї. Проте, найоригінальніша ідея не завжди виживає на ринку та знаходить фінансування на реалізацію. Розробникам стартапів потрібно докласти багато зусиль, щоб знайти хоча б одне джерело фінансування. Вважаємо, що для остаточного прийняття рішення щодо реалізації бізнес-ідеї також необхідно провести ряд досліджень, зокрема: ретельне вивчення стану обраного ринку, аналіз конкурентного середовища,

наукові прогнози можливих змін попиту та пропозиції, аналіз стану купівельної спроможності населення.

Використані джерела:

1. Болтянська Л.О. Вибір ідеї та фінансування стартапів // Л.О. Болтянська, Л.О. Андрєєва, О.І. Лисак // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2021. №1.(43) С.5-12 URL: <http://oj.tsatu.edu.ua/index.php/visnik/issue/view/15>
2. Сучасні тенденції розвитку підприємництва в Україні / Андрєєва Л.О., Болтянська Л.О., Лисак Л.О. // ADVANCES OF SCIENCE: Proceedings of articles the international scientific conference. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 28 September 2018;(P. 1343-1350) <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/5830>
3. Від ідеї до власної справи: Навч. посібник. /А.С.Коноваленко, Л.О.Болтянська, Д.М. Трачова та інш. Мелітополь.: Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2017 – 278с.
4. Болтянська Л.О. Від вибору бізнес-ідеї до її реалізації //Л.О.Болтянська, В.М. Тебенко //Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) / За ред. Л.В. Синяєвої.- Мелітополь 2017. С. 20-27
5. Підприємництво: соціально-економічне та інституціональне забезпечення розвитку : Монографія. / Л. О. Андрєєва, Л. О. Болтянська, М. І. Грицаєнко та ін. Мелітополь : Люкс, 2021. 300 с.

УДК 631.15:330.36

Зеліско Н.Б., к.е.н., доцент кафедри економіки
ORCID ID 0000-0002-2467-5585

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАТИЗАЦІЇ СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Постановка проблеми. Ефективність сільськогосподарського виробництва проявляється в досягненні максимально корисного кінцевого результату при мінімізації ресурсів, які дали цей результат. Економічна ефективність аграрного сектора визначається мірою окупності витрачених у процесі виробництва ресурсів та досягнутим при цьому рівнем задоволення потреб населення. Прибуток сільськогосподарських підприємств, їх рентабельність і успіх у конкурентній боротьбі значною мірою залежить від створення сприятливих умов праці, накопичення і впровадження високоєфективних знарядь праці, прогресивних технологій, рівня механізації та

автоматизації виробництва, організації й управління ним, тобто його потенціалу.

Результати досліджень. Логіка явищ і процесів дає підстави стверджувати, що подальша перспектива і шляхи дальшого розвитку процесу інноватизації 18 сільськогосподарських підприємств залежить від ступеня використання чинників цього розвитку та можливостях подолання існуючих у цьому розвитку бар'єрів. В епоху конкурентних переваг, слід зосередити увагу головним чином на здатності ставати все більш інноваційним, виявляючи бажання прагнути підвищити рівень інновацій, в результаті чого досягається достатня ефективність і конкурентоспроможність підприємства.

Однією з важливих проблем, що є бар'єром на шляху розвитку процесу інноватизації фермерських господарств є брак належної допомоги зі сторони дорадницьких служб. Як показують результати проведених досліджень попит досліджуваних видів господарств на сільськогосподарські консультації був спрямований переважно на рослинництво. Однак великі потреби у тваринництві та свинарствах були більші. Було повідомлено про досить великі потреби (понад 50% респондентів) у консультаціях, пов'язаних з організаційними та економічними питаннями, а у свинарських та рослинницьких господарствах з юридичних питань. В організаційно-економічному плані найбільші консультаційні потреби стосувалися підготовки платіжних заявок, а менші були пов'язані з підготовкою бізнес-планів, складанням заявок на позику та веденням сільськогосподарського обліку. Господарства зі змішаним профілем виробництва зазвичай мали менший попит на консультації з питань сільського господарства у конкретних сферах, ніж ті господарства, що спеціалізуються на виробництві тваринницької та рослинницької продукції. Дослідження показують, що молоді фермери виявляють велику ініціативу щодо впровадження змін у господарстві та не потребують великої підтримки з боку консультативних господарств. З метою підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств, виходячи із досвіду польських фермерів, основні шляхи подальшого розвитку процесу інтенсифікації інноватизації цих підприємств слід пов'язати із удосконаленням практики ведення облікової роботи у господарствах шляхом її максимальної комп'ютеризації, що також дозволить оперативно знаходити необхідну інформацію для покращення структури мережі збуту продукції чи мережі необхідних постачальників потрібних ресурсів; широким застосуванням дронів у практиці сільського господарства, що дозволить підвищити рівень урожайності сільськогосподарських культур на основі глибокого аналізу стану ґрунтів, вчасного і якісного обприскування посівів та налагодження загального моніторингу за процесами росту і розвитку рослин; впровадженням систем

моніторингу здоров'я сільськогосподарських культур і тварин; підвищенням рівня «інтелектуалізації» використовуваної у сільськогосподарських процесах техніки (типу системи «свій-чужий» для комбайна і зерновоза, електронних вагових контролерів і датчиків на технічних засобах тощо); підвищенням уваги до забезпечення виробничих приміщень у тваринництві необхідними засобами гігієни а продуктивного стада – якісними збалансованими кормами; покращенням структури стада у господарствах шляхом його поповнення високопродуктивним молодняком. Необхідним напрямом покращення умов для підвищення рівня інноваційності сільськогосподарських підприємств є розвиток дорадчої служби, диверсифікація напрямів і форм її роботи, а також створення відповідної інформаційної мережі.

Висновки. Інновації – це можливість створювати та впроваджувати, комерціалізувати інновації, що дозволяє впроваджувати на ринок нові, вдосконалені товари, продукти, модернізовані технологічні процеси, а також організаційно-технічні. Здатність підприємств набувати та впроваджувати інновації є симптомом сучасності підприємств та їх ефективності. Тому проявом інноваційності підприємств є презентація здатності та схильності впроваджувати нові технологічні шляхи, тобто інновації продуктів і процесів, а також нетехнологічні інновації, іншими словами – маркетингові та організаційні інновації. Інноваційна діяльність, що впливає на розвиток суб'єктів господарювання, є важливою основою успіху підприємства та нарощування його конкурентної переваги на ринку. Незалежно від типу впровадженої інновації, інноваційна діяльність повинна призвести до підвищення ефективності функціонування підприємства та підвищення рівня його конкурентоспроможності.

Використані джерела:

1. Білоусько Т. Ю. Аналіз конкурентного середовища аграрних підприємств. *Зб. наук. пр. Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2013. № 2(6). С. 50-57.
2. Верховна Рада України, Закон України “ Про інноваційну діяльність”, №. 40-IV від 04.07. 2002, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (Дата звернення: 30. 03. 2022).
3. Klochan V., Klochan I. Improvement of the mechanism of state regulation of investment in the innovative development of the agrarian sector. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018, No. 4/2. P.99-105.
4. Лупенко Ю.О., Малік М.Й, Шпикуляк О.Г. та ін. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи. ННЦ ІАЕ НААН України, Київ. 2014. 515 с.

УДК 332.1: 339.9

Лисюк О.В. к.е.н., доцент
ORCID 0000-0001-5121-359X

Львівський національний університет природокористування

Балаш Л.Я. к.е.н., доцент
ORCID 0000-0002-5950-5236

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

JEL ID F15

Постановка проблеми. Сьогодні Україна перебуває на етапі, коли економічна та торговельна інтеграція до європейської спільноти є неминучою. Відносини з Європейським Союзом набувають для України особливого значення під час визначення власних перспектив і резервів для підвищення рівня міжнародних торговельних контактів та рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світовому ринку. Для ефективного розвитку ринкової економіки будь-якої країни важливе значення має її зовнішньоекономічна діяльність, яка була й залишається важливою складовою суспільного розвитку України. Таким чином, актуальним питанням є аналіз зовнішньоекономічної діяльності регіонів України з метою подолання негативної тенденції скорочення експорту та зростання імпорту та формулювання відповідних висновків.

Результати дослідження. Важливим показником, що характеризує ефективність експортно-імпортних операцій, є торговельний баланс, який відображає співвідношення вартості експорту й імпорту країни за певний відрізок часу, як правило, за рік.

Якщо вартість експорту перевищує вартість імпорту, то він є активним, а при зворотному співвідношенні – пасивним. Стан торгового балансу значною мірою визначає економічне становище країни.

Сальдо торгового балансу (англ. – *trade balance*) різниця між надходженнями та витратами із зовнішньоторговельних угод країни. Позитивне сальдо торговельного балансу свідчить, що експорт країни перевищує імпорт. Відповідно, негативне сальдо показує зворотне співвідношення кількості товарів, що ввозяться і вивозяться.

Вважають, що позитивне сальдо краще за негативне, оскільки за цих умов підтримується місцевий виробник, отже, і економіка країни.

Негативне торгове сальдо називають дефіцитом торгового балансу.

З наведеної нижче діаграми (рис. 1.) чітко видно, що за період 2000-2020 років (за винятком 2015 року) сальдо торгового балансу у Львівській області було від'ємним.

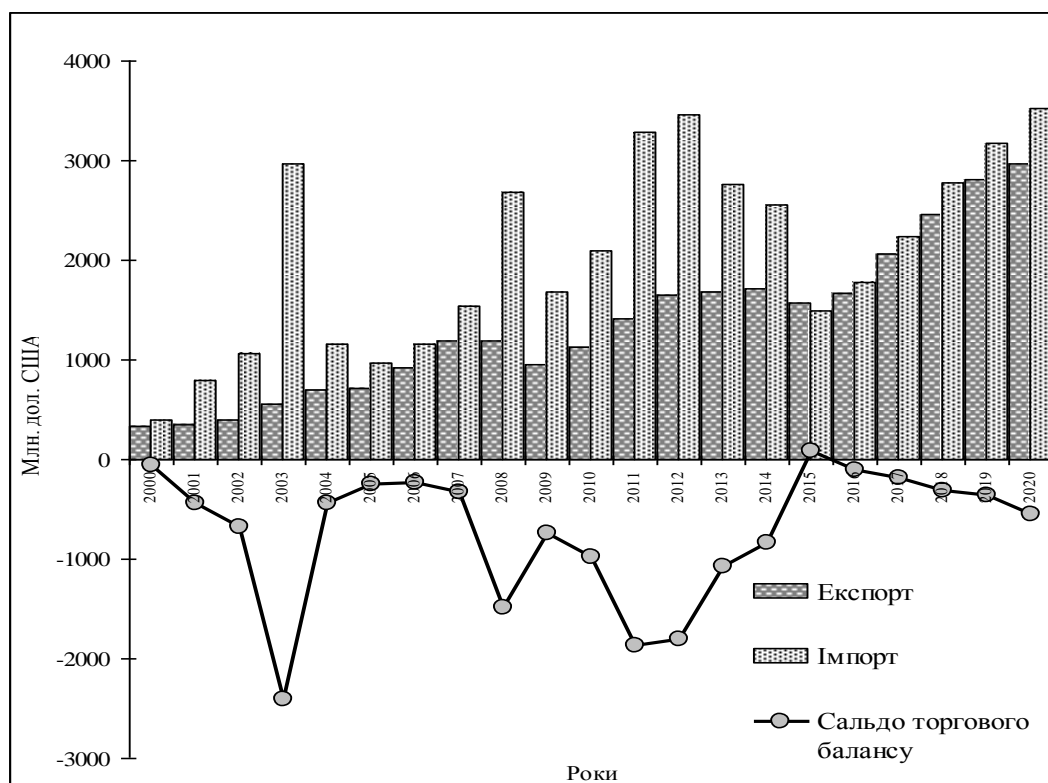

Рис. 1. Динаміка загальних обсягів експортно-імпортних операцій та сальдо торгового балансу у Львівській області за 2000-2020 роки
* Узагальнено на основі даних ГУСЛО

Для визначення особливостей розвитку експортного потенціалу Львівської області проведемо аналіз динаміки товарної структури експорту за 2000-2020 рр.

Із даних табл. 1 видно, що у 2020 році обсяг експорту товарів у порівнянні з 2000 роком збільшився на 2028,2 млн. дол. США або у 7,8 раза. Найбільші обсяги експортних операцій у Львівській області припадали на такі товарні позиції: машини, обладнання та механізми, а також електротехнічне обладнання – 468,6 млн. дол. США (частка у загальних обсягах – 20,2 %); продукти рослинного походження – 380,8 млн. дол. США (16,4 %) та різних промислових товарів – 329,0 млн. дол. США (14,2 %). При цьому спостерігалось певне відносне зниження попиту на машини та обладнання у порівнянні з 2000 роком (на 9,4 пункту) та текстильні матеріали і вироби (на 12 пунктів).

Як позитив, слід зазначити, що питома вага таких сировинних товарів як шкури необроблені, шкіра вичищена, недорогоцінні метали, маса деревини та живі тварини у цілому зменшилася на 11,3 пункту.

Таблиця 1
 Товарна структура експорту у Львівській області за 2000 та 2020 рр.

Вид товару	2000 рік		2020 рік		2020 р. до 2000 р.	
	млн. дол. США	частка у загально -му обсязі, %	млн. дол. США	частка у загаль -ному обсязі , %	млн. дол. США (+,-)	пункті в (+,-)
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	87,4	29,6	468,6	20,2	+381,2	-9,4
Продукти рослинного походження	1,7	0,6	380,0	16,4	+378,3	+15,8
Різні промислові товари	4,4	1,5	329,0	14,2	+324,6	+12,7
Текстильні матеріали та текстильні вироби	60,9	20,7	202,5	8,7	+141,6	-12,0
Мінеральні продукти	9,2	3,1	190,1	8,2	+180,9	+5,1
Жири та олії тваринного або рослинного походження	0,9	0,3	180,8	7,8	+179,9	+7,5
Деревина і вироби з деревини	17,8	6,0	161,0	6,9	+143,2	+0,9
Готові харчові продукти	5,3	1,8	148,6	6,4	+143,3	+4,6
Шкури необроблені, шкіра вичищена	8,4	2,9	60,9	2,6	+52,5	-0,3
Недорогоцінні метали та вироби з них	22,2	7,5	45,4	2,0	+23,2	-5,5
Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	7,4	2,5	45,2	1,9	+37,8	-0,6
Живі тварини; продукти тваринного походження	19,4	6,6	39,4	1,7	+20,0	-4,9
Решта видів товарів, частка яких у 2020 р. не перевищувала 1 відсотка	49,7	16,9	71,4	3,0	+21,7	-13,9
УСЬОГО	294,7	100,0	2 322,9	100,0	2028,2	x

* Узагальнено на основі даних ГУСЛЮ

Висновки. В основі запровадження механізму активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств регіону має бути розроблена стратегія проникнення на європейський ринок, яка повинна враховувати ті напрями, які б кореспондувалися із організаційно-економічним механізмом державної підтримки експорту продукції вітчизняного виробництва. Напрями активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств на європейському ринку залежить від створення умов їх функціонування, які б не відрізнялися від їх конкурентів на спільному ринку країн членів – ЄС. Запровадження таких заходів повинно бути спрямоване у напрямку державної підтримки експортної діяльності суб'єктів ЗЕД.

Використані джерела:

1. Васюк Т.В., 2015. Методи дослідження та визначення економічної ефективності зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми економіки*, 3(165), С. 131-136.
2. Гринишин Г.М., Балаш Л.Я., Лисюк О.В., 2015р. Конкурентна стратегія підвищення зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Аграрна економіка*. 3-4. Т.8., С. 37-43.
3. Основні тенденції соціально-економічного розвитку Львівської області у 2020 році / Головне управління статистики у Львівській області URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2021/DP0120211001.pdf> (дата звернення: 10.04.2022).
4. Хоменко Т.Ю., Круш П.В. Методичні підходи до оцінки ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102593> (дата звернення: 15.04.2022).

UDK 631.11:658.589

Skhidnytska H. V., Ph.D. in Economics,
Associate Professor
ORCID ID 0000-0003-0333-1721
Lviv National Environmental University
Lviv

**FORMATION OF INNOVATIVE-INVESTMENT MODEL OF
AGRICULTURAL ENTERPRISES DEVELOPMENT**

JEL ID Q18 C68

The innovation and investment model of agricultural enterprise development should be closely linked to the improvement of cost management, as only their reduction per unit of output will increase profits and increase profitability [1]. The regulation of economic relations of agricultural enterprises should be based on the

use of categories such as costs and costs, as they represent the largest share in the price of agricultural products. We are convinced that the main ways to prevent rising prices for agricultural products in the event of rising costs may be partial reimbursement of production costs at the expense of the state and sound and balanced policy of the government.

Undoubted economic advantages have large-scale production, particularly in agriculture. It is proposed to regulate integration processes in such a way that new integration entities do not exceed certain limits from the economic, social and environmental points of view. The synergistic effect achieved in this case should exceed the increase in transaction costs, as well as the growth of social and environmental burden in rural areas.

Such structural units, which see their future in the long-term work of agrarian business and will be able to promote its revival, can be vertically integrated structures created by existing businesses.

Constant changes in the external socio-economic environment of agricultural enterprises, especially in the financial crisis and the instability of the institutional environment, require their owners and management to quickly adapt to these changes.

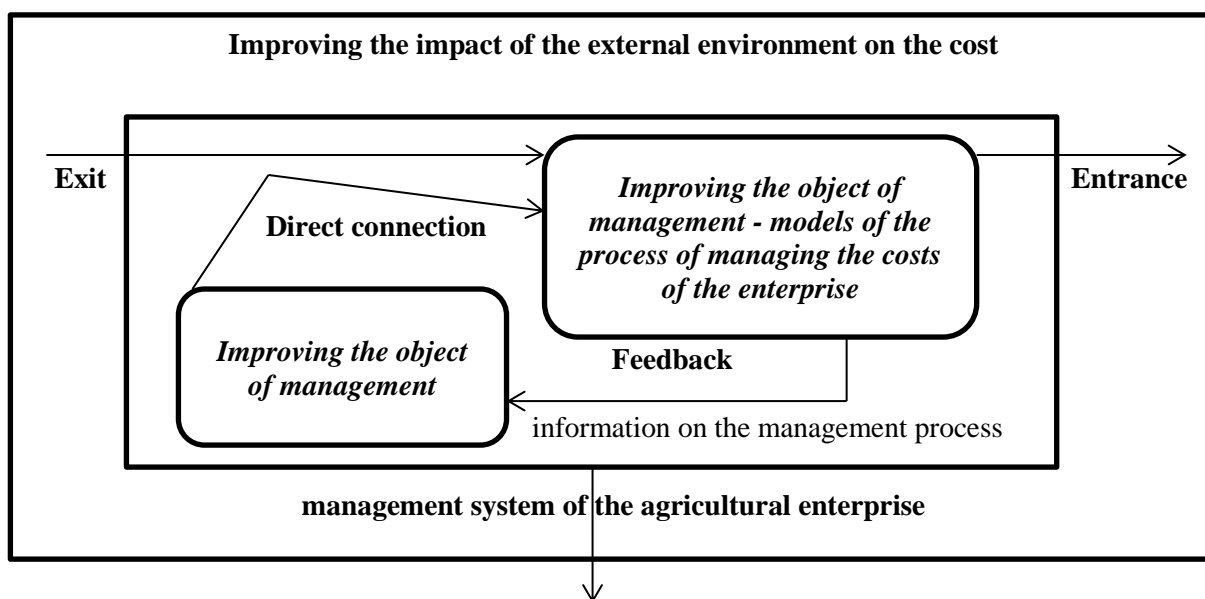
Crises not only create new risks in doing business, but also new opportunities. This requires a change in the internal structure of enterprises, the management system, in particular cost management. The cost management entity should focus on improving the competitiveness of the enterprise, better consideration of consumer needs and economic interests of suppliers of material and technical resources, skillful use of workers' abilities to increase productivity and rationalize jobs.

The cost management system should perform the following tasks: reduce resource consumption per unit of output; reduction of material and labor intensity of products; the fastest possible harvest of agricultural products; elimination of marriage and unjustified losses. The integrated solution of these problems is an integral part of the overall concept of cost management of agricultural enterprises in order to reduce production costs. The general concept of reducing the cost of agricultural products is based on two approaches: reducing the main (direct) costs; reduction of indirect costs.

The analysis of the cost management system in agricultural enterprises revealed that it is characterized by a confusing management structure with a large number of information flows, lack of logic for building and organizing a clear hierarchy, centralization of decision-making (even operational) and other features. Its improvement requires a clear understanding of the patterns of interaction of system elements (Fig. 1).

In a market economy, enterprises must respond flexibly to changes in environmental parameters. Therefore, to maintain the competitiveness of the enterprise, its structure in general and the structure of the cost management system in particular should be such that all work is focused on specific products and specific end users. Also, such a system should ensure the accountability of managers and their responsibility for the results of work. Under such conditions, success is achieved only by the agricultural enterprise, which adapts its internal reserves and elements of the

cost management system taking into account the parameters of the external environment.

Operation of agricultural expenditure management system enterprises on the internal environment

Fig. 1 Improving the cost management system of an agricultural enterprise

Summarizing the above, it should be noted that for agricultural entities, the systematic increase in prices for material and technical resources, instability of prices for agricultural products and problems with its implementation objectively require managers to improve the cost management process. We believe that on this basis the main elements of such a process should be the implementation and control of compliance with the cost of material and technical resources, rationalization of jobs, improving accountability and responsibility of heads of production units and specialists for the final results.

References:

1. On innovation activity [Text]: (Law of Ukraine of July 4, 2002 No. 40-IV, current edition of December 5, 2012, basis 5460-17: ofits. text: as of March 15, 2019). Access mode: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

УДК 330.341.1:631.11

Крупа В.Р., к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0001-8658-7735

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

JEL ID: M21, Q12

Постановка проблеми. Діяльність суб'єктів малого аграрного підприємництва розглядається як важлива складова продовольчого забезпечення країни та вирішення соціально-економічних проблем українського села. З ними також пов'язуються перспективи реалізації проєктів органічного виробництва, розвитку агротуристичних кластерів, раціонального природокористування тощо. Водночас, динамічний розвиток фермерських господарств та інших суб'єктів малого підприємництва сьогодні неможливий без активного впровадження інновацій, які в умовах жорсткої конкурентної боротьби з агрохолдингами стають вирішальним чинником економії ресурсів, зменшення витрат і підвищення на цій основі конкурентоспроможності продукції та ефективності діяльності загалом. Це очевидно і з тих міркувань, що невеликий розмір більшості господарств (75% обробляють до 1000 га угідь) не дає можливості досягати економії витрат за рахунок ефекту масштабу. Однак досягнення цілей інноваційного розвитку суб'єктів малого аграрного підприємництва потребує розв'язання проблем організаційно-економічного забезпечення цього процесу.

Результати досліджень. Впровадження інновацій потребує комплексного підходу, що включає технічну (сучасна техніка та обладнання), виробничо-технологічну (новітні технології, матеріали, сорти рослин і породи тварин), організаційно-управлінську (автоматизовані системи управління бізнес-процесами, моніторингу, обліку та контролю, аналізу великого масиву даних). Лише їх поєднання здатне забезпечити максимальний економічний ефект.

Проте основою інноваційної стратегії розвитку суб'єктів малого аграрного підприємництва в сучасних умовах господарювання, на наш погляд, повинна стати максимальна діджиталізація бізнес-процесів у сфері виробництва та збуту продукції, організації постачання, маркетингу, управління тощо.

Водночас, проблема організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів малого підприємництва на базі цифрових технологій сьогодні пов'язана із вирішенням декількох ключових проблем:

1. формування пропозиції інноваційних продуктів, адаптованих під потреби фермерських господарств та інших невеликих виробників;
2. фінансове забезпечення впровадження інноваційних технологій;
3. кадрове забезпечення – наявність працівників здатних працювати з

інноваційними технологіями;

4. подолання спротиву суб'єктів малого підприємництва впровадженню інновацій.

Останній, зокрема, пов'язаний із високою вартістю інноваційних продуктів, тривалим терміном їх окупності, а також скептичним ставленням багатьох власників (керівників) до їх ефективності в умовах невеликих підприємств. Додатковими бар'єрами є небажання фермерів старшого віку відходити від традиційних методів ведення бізнесу та освоювати нові технології.

Безумовно, розмір підприємства є вагомим обмежуючим чинником впровадження інновацій, проте часто керівники фермерських господарств не мають достатньо інформації про те, які переваги та вигоди здатна забезпечити та чи інша технологія.

Загалом, сьогодні ІТ- ринок характеризується досить широкою пропозицією різноманітних інноваційних продуктів, покликаних значно підвищити ефективність бізнес-процесів у сільськогосподарських підприємствах та зменшити вплив факторів ризику на кінцеві результати їх діяльності. Зокрема, випущений наприкінці 2021 року за ініціативи Міністерства аграрної політики та продовольства України перший каталог інноваційних рішень для аграріїв містить понад 100 розробок. Пропоновані у каталозі інноваційні продукти включають платформи для управління земельним банком; рішення для підвищення ефективності агровиробництва; системи для управління агровиробництвом; рішення для спрощення доступу до кредитів; продукти для плодоовочевої галузі [1]. У характеристиках продуктів акцентується увага не лише на їх інноваційній складовій, але й на проблемах, які вони дозволяють вирішити. Відтак кожен фермер може обрати для себе оптимальний продукт для підвищення ефективності бізнесу

Особливим типом інноваційних продуктів для сільськогосподарських товаровиробників є автоматизовані системи управління виробничими та комерційними процесами (CRM-, SRM-, SCM-, PLM-, BPM- системи). Водночас, їх застосування часто неефективне в умовах невеликих підприємств, де немає змоги повністю використати функціональні можливості таких систем і організувати роботу в режимі багатозадачності. Проте, компанії-розробники відповідного програмного забезпечення щораз більше звертають увагу на потреби малого бізнесу, що сприяє появі на ринку програм, які дозволяють налаштувати індивідуальні бізнес-процеси і функції під конкретні сфери діяльності та розміри підприємства.

Ключовою проблемою інноваційного розвитку фермерських господарств та інших суб'єктів малого підприємництва є фінансове забезпечення цього процесу. Особливо ця проблема загострилася в умовах сьогодення, коли в умовах воєнного стану згорнуті бюджетні програми підтримки розвитку малого бізнесу, а Національний банк підняв облікову ставку до 25%, що робить не вигідним банківське кредитування. За цих обставин поряд із власними

коштами підприємств важливими джерелами фінансування їх інноваційного розвитку є донорські програми міжнародних фондів, банків та інших структур, а також державні програми «Доступні кредити 5-7-9%» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%». Програмою «Доступні кредити», зокрема передбачено надання інвестиційних кредитів на придбання сільськогосподарської техніки за якими відсоткова ставка складає 0% [2].

Однією з форм залучення основного капіталу для фермерських господарств є лізинг. Він є вагомим альтернативним шляхом кредитування і завдяки своїм фінансовим перевагам (відсутність потреби у заставі, стовідсоткове фінансування угоди купівлі об'єкта, незначний вплив на фінансовий стан підприємства) забезпечує швидке та масштабне впровадження інновацій. Саме завдяки лізингу фермери отримали можливість купувати сучасну техніку, яка забезпечує не лише високу продуктивність, економічність і якість робіт, але й дозволяє впроваджувати автоматизовані програми управління бізнес-процесами.

За державною програмою «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» фермери сьогодні мають змогу укласти договори фінансового лізингу з відсотковою ставкою 0% на час дії воєнного стану та протягом 1 місяця після його припинення або скасування, а після завершення цього періоду та до завершення строку договору фінансового лізингу - до рівня 5 % річних.

Вирішення проблеми кадрового забезпечення інноваційного розвитку малих аграрних підприємств сьогодні насамперед пов'язане із організацією їх підготовки в системі вищої освіти, оскільки можливості навчання на виробництві у невеликих підприємств досить обмежені. Центром такої підготовки у Львівській області є Львівський національний університет природокористування, який постійно розширює співпрацю із провідними виробниками техніки сільськогосподарської техніки (Claas, Horsch), обладнання, засобів захисту рослин, програмного забезпечення, а також з провідними агрокомпаніями, які активно впроваджують інновації. Сприяє цьому процесу й відкриття нових спеціальностей («Автоматизація і комп'ютерно-інтегровані технології», «Інформаційні системи та технології»), а також наповнення навчальних дисциплін і практик інноваційною складовою. Складовою системи кадрового забезпечення є навчальні курси та тренінги, які проводять фірми-виробники для покупців своєї продукції.

Подолання спротиву суб'єктів малого підприємництва впровадженню інновацій потребує активної інформаційної роботи з фермерами зі сторони державних структур, навчальних закладів, наукових установ, компаній виробників, дорадчих центрів тощо. Організація стажування, вебінарів, агропромислових виставок та ярмарків, активні промокампанії, інформаційні каталоги, надання пакету повного сервісного обслуговування техніки є важливими інструментами ознайомлення фермерів з інноваційними продуктами та чинником лояльності у контексті їх придбання та використання.

Висновки. Отже, інновації є невід'ємною умовою підвищення ефективності та конкурентоспроможності суб'єктів малого аграрного підприємництва, вирішальним фактором утримання ними ринкових позицій. Водночас, попри зростання використання технічних і технологічних інновацій значні перспективи розвитку суб'єктів малого аграрного підприємництва також пов'язані із реалізацією ними потенціалу продуктових та маркетингових інновацій.

Використані джерела:

1. Інноваційні рішення в агро. Каталог. URL: <https://drive.google.com/file/d/1AkWFUOfEipyhawKWfSp53PsOUAwpltbH/view>
2. Зміни до програми «Доступні кредити 5-7-9%»: підтримка посівної кампанії та активація підприємництва URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zmini-do-programi-dostupni-krediti-5-7-9-pidtrimka-posivnoyi-kampaniyi-ta-aktivaciya-pidpriyemnictva>

УДК 336.63

Шолудько О.В., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0003-2264-5638

Грицина О.В. к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-1304-0250

Тофан І.М., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0002-2198-9423

*Львівський національний університет природокористування
м. Львів*

ОСНОВНІ ФОРМИ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ У АГРОБІЗНЕСІ

JEL ID: Q 13; D 92

Успішність діяльності агропромислових підприємств в ході пошуку дієвих напрямів підвищення ефективності інноваційного розвитку, визначається можливістю вільного доступу до внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування. В його основі передбачено використання прямих і непрямих інструментів різних цінних паперів. Вибір форм, методів і засобів фінансування поточної діяльності та залучення ресурсів для капіталомістких проєктів, залежать від типу та розміру агробізнесу, специфіки конкретного проєкту, кон'юнктури ринку, відсоткових ставок та інших чинників.

Найпоширенішою формою фінансування аграрних проєктів у агробізнесі є використання позикових коштів. Традиційними формами фінансування слід вважати наступні форми: пряме фінансування, фінансування від посередників, фінансування від постачальників ресурсів.

Задіяння певних форм фінансування аграрних проєктів передбачає механізм, який поєднує декілька виробничих і фінансових аспектів діяльності агробізнесу [1, с.78]. Іноді вони узалежнюють агропідприємство від банківської установи та інших кредиторів через ряд ризиків (зокрема, кредитних, можливих фінансових втрат від неврожаю, зростанням конкуренції, зростанням цін та обмінних курсів).

Для фінансування аграрних інвестиційних проєктів можливе застосування непрямих інструментів через посередників, шляхом розміщення позикових коштів на рахунок майбутньої пропозиції продукції за вигідною ціною. Посередники (комерційні та державні банки, експортери, мережі супермаркетів, переробні заводи, елеватори та ін.) допомагають забезпечити фінансовими ресурсами для ведення бізнесу та налагодити відносини між сільськогосподарськими виробниками та кінцевими споживачами. Така форма фінансування агропродовольчого проєкту вимагає відповідної технологічної, фінансової та правової інфраструктури, щоб дозволити посереднику надавати послуги цілісним чином.

Застосування таких форм фінансування бізнесу як аграрний факторинг та форфейтинг, допомагає нарощувати внутрішні ресурси агропідприємств для реалізації таких проєктів, прискорює заміну оборотних коштів, скорочує час отримання рахунків-фактур і забезпечує надійний захист від кредитного ризику. Проте їх роль у фінансуванні великих аграрних проєктів невелика.

Сільськогосподарські виробники часто мають з фінансові проблеми через довготривалість виконання зобов'язань за раніше укладеними договорами. За таких обставин агровиробники змушені збувати свою продукцію за низькими цінами. Використання такої форми як фінансування дебіторської заборгованості, дозволяє врахувати вартість договорів і кредитну історію підприємства та є можливою, коли продукція застрахована і покупець вважається надійним.

Важливою формою фінансування агробізнесу залишається застава активів. Зокрема, угоди у вигляді сільськогосподарського лізингу, які укладені банками, що співпрацюють з основними постачальниками обладнання, часто включають великі знижки на обладнання. Це зміцнює капітальну базу сільськогосподарських товаровиробників з обмеженими фінансовими ресурсами. Сільськогосподарський лізинг також привабливий для виробників обладнання, оскільки дозволяє їм виходити на нові ринки та зменшувати потребу в ризикованих кредитах агровиробників.

Використовуючи інструмент фінансування у вигляді складських квитанцій, сільгоспвиробники можуть зберігати продукцію на спеціально сертифікованих складах протягом тривалого часу до її реалізації. Натомість склад видає виробнику квитанцію, яку вони потім можуть надати як заставу при оформленні банківського кредиту. Після продажу товару банк отримує оплату від покупця в обмін на чек. Після отримання цього чека покупець може відправитися на склад, щоб забрати товар. Банк, у свою чергу, перераховує

решту грошей виробнику за вирахуванням кредиту та відсотків. Ці інструменти підтримують високу якість продукції протягом тривалого періоду та дозволяють виробникам продавати свою продукцію за найкращою ціною (наприклад, у низький сезон).

Фінансування сільськогосподарського викупу у формі угоди зворотного викупу – це двостороння угода, за якою сільськогосподарський виробник продає свою продукцію іншому агенту за певною ціною та зобов'язується придбати її в майбутньому за початково узгодженою ціною (зазвичай вищою). Такі угоди передбачають позики з використанням ліквідних активів та/або застави. Ці угоди зменшують витрати на фінансування, оскільки мінімізують ризик несплати. Продукцію зберігають на сертифікованих складах спеціальними компаніями. Ці програми фінансування ефективніші на розвинутих ринках, де продукція легко продається, коли це необхідно. Угоди зворотного викупу є привабливими для великих агропродовольчих компаній, які шукають доступ до дешевших позикових коштів.

Ефективний процес фінансування агробізнесу полягає в адекватному підборі виборі форм та джерел фінансування та формуванні портфеля капіталу з найбільш раціональним їх співвідношенням у загальній фінансовій структурі проекту. Застосування певних форм фінансування інвестиційних проектів дають учасникам агробізнесу численні переваги в плані збільшення обсягів виробництва та збуту продукції, покращення якості, підтримки адекватних цін на продукцію та отримання стабільного та високого доходу прибутку.

Використані джерела:

1. Лупенко Ю. О., Андрос С. В. Моделювання кредитної системи в умовах взаємодії банківського сектора з мікрофінансовими організаціями для фінансової підтримки агробізнесу. Облік і фінанси. 2020. № 2(88). С. 74 –80. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2\(88\)-74-80](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2(88)-74-80) (дата звернення: 28.05.2022р.).

УДК 631.172

Грицаєнко І. М., доцент
ORCID ID 0000-0001-6095-4023

Грицаєнко Г. І., к.е.н., доцент
ORCID ID 0000-0001-7168-2836

*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь*

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

JEL ID Q₁₄, M₂, O₁₃

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток визначає соціально-

економічне зростання як окремих галузей, так і національної економіки в цілому. Позитивна інвестиційно-інноваційна динаміка в аграрному підприємстві необхідна для забезпечення продовольчої безпеки країни та соціально-економічного розвитку в майбутньому, що актуалізує обрану тему дослідження.

Результати досліджень. Зазначимо, що «сталий розвиток вітчизняного аграрного виробництва потребує нарощування обсягів інвестицій у технічне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників» [2, с. 199]. За даними Державної служби статистики України розмір капітальних інвестицій у сільському, лісовому та рибному господарствах у 2020-му році становив 36,4 млрд. грн. (8,7% від загальних обсягів). Одночасно 18,2 млрд. грн. (49,9%) вкладалися в машини, обладнання та інвентар, 4,9 млрд. грн. (13,4%) – у транспортні засоби. При цьому купівля тракторів всіх марок в сільськогосподарських підприємствах України в 2020-му році становила 1976 шт., або 70,9% до показника 2013-го року, зернозбиральних комбайнів – відповідно 443 шт., або 84,5% до показника 2013-го року.

Варто зазначити, що при цьому ціни на трактори всіх марок у 2020-му році порівняно з 2013-м роком зросли більше, ніж в 4 рази, і становили в середньому 2222,6 тис. грн., на зернозбиральні комбайни – майже в 3,5 рази, до 5323,2 тис. грн. На жаль, «...відсутність державної підтримки, обмежений доступ підприємств до банківського кредитування, нерозвиненість венчурного та лізингового фінансування гальмують розвиток інноваційної діяльності підприємств» [5, с. 55]. Одночасно «...впровадження системи контролінгу на підприємствах та застосування прискореної амортизації сільськогосподарської техніки сприятиме купівлі більш продуктивних новітніх машин та обладнання» [1, с. 36].

Інвестиції безпосередньо впливають на інноваційну діяльність аграрного підприємства, разом з тим їх обсяг є недостатнім, що обумовлює відставання від показників розвинутих країн світу. Підтримуємо думку дослідників, які зазначають, що в Україні «... інституційне середовище є суперечливим, що проявляється у відсутності високотехнологічного виробництва, повільному розвитку ринкової інфраструктури, поглибленні соціально-економічних проблем сільських територій» [7, с. 294]. Вважаємо доцільною пропозицію «... вдосконалення інституційного середовища на основі використання потенціалу вищої освіти ... створення наукового парку на базі аграрного університету» [6, с. 117]. При цьому «...створення наукового парку або регіонального інноваційного кластеру дозволить ефективно поєднати науку, освіту та виробництво, сприятиме створенню інноваційного продукту, використанню і комерціалізації результатів наукових досліджень та розробок, що зумовить випуск на ринок інноваційної продукції – нових конкурентоздатних товарів і послуг, що призведе до підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств регіону» [4].

Одночасно підкреслюємо, що «... першочерговими завданнями є реальна

боротьба з корупцією, судова реформа для захисту прав інвесторів у судах, валютне регулювання та реформа банківського сектора, ефективна та повномасштабна податкова реформа» [3, с. 89].

Висновки. Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити загальний висновок про те, що активізація інвестицій в інноваційний розвиток аграрного підприємництва є комплексною, системною проблемою, яка потребує відповідного підходу до розв'язання. Вважаємо перспективними та своєчасними подальші дослідження, які полягають у теоретико-методологічному обґрунтуванні та впровадженні в практичну діяльність адекватного механізму управління формуванням та використанням інвестиційно-інноваційного потенціалу аграрного підприємництва.

Використані джерела:

1. Hrytsaienko, N., Hrytsaienko, I., Bondar, A., Zhuravel, D. 2019. Mechanism for the Maintenance of Investment in Agriculture. *Modern Development Paths of Agricultural Production* 29-40.
2. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, І. 2017. Технічне оснащення як пріоритетний напрям інвестування аграрного виробництва. *Економіка та суспільство* 9: 193–199. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/33.pdf. (дата звернення: 19.02.2022 р.).
3. Грицаєнко, Г., Грицаєнко, М. 2017. Інвестиційна привабливість України. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 3(1): 80–93.
4. Грицаєнко, М. 2014. Підприємництво як джерело інноваційної діяльності в аграрній сфері. *Ефективна економіка* 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/> (дата звернення: 19.02.2022 р.).
5. Грицаєнко, М. 2013. Сутність та склад інноваційного потенціалу регіону. *Економіка розвитку* 4: 52–57.
6. Грицаєнко, М. 2014. Удосконалення інституційного середовища розвитку інноваційної діяльності в аграрному виробництві шляхом створення наукового парку. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки* 4: 116–124.
7. Шпикуляк, О., Грицаєнко, М. 2015. Розвиток інститутів інноваційної діяльності в аграрній сфері. *Глобальні та національні проблеми економіки* 8: 292–298. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/60.pdf>. (дата звернення: 19.02.2022 р.).

УДК 330.341.1

Яців С.Ф., к.е.н., доцент
ORCID ID: 0000-0002-5242-7845
Львівський національний університет
природокористування
м. Львів

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ НА РОЗВИТОК АГРОІНОВАЦІЙ

JEL O31, Q19

Постановка проблеми. Забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств і аграрного сектора економіки загалом потребує активної підтримки з боку держави. Вона володіє ресурсами та важелями задля створення необхідних умов для здійснення інноваційної діяльності з урахуванням запитів агровиробників і суспільних інтересів. Регуляторна діяльність з боку держави здійснюється на основі чинної нормативно-правової бази, яка визначає принципи здійснення підприємницької діяльності, забезпечує права та свободи суб'єктів – її учасників. Державні органи покликані контролювати та стимулювати процес розвитку системи аграрного виробництва, у тому числі інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, використовуючи для цього за потреби інструменти фінансової підтримки.

Результати. На фоні загального розвитку українського IT-ринку українські розробники останніми роками все більше звертають увагу на такий популярний напрям, як розроблення аграрних інновацій. Специфіка застосування основних понять теорії інновацій до сільського господарства має свої характерні особливості, які полягають у вплетанні його технологічних процесів в процеси, що відбуваються в природному середовищі, в участі у виробництві живих організмів, які можуть також бути об'єктами інновацій. На думку О. Кот агроінноваціями слід вважати «... системні впровадження в аграрну сферу результатів науково-дослідницької роботи, що призводять до позитивних якісних та кількісних змін у характеристиці взаємозв'язків між біосферою та техносферою, а також поліпшують стан навколишнього середовища» [2, с. 32]. О. Шпикуляк і М. Грицаєнко вважають, що «... агроінновація – це перетворення в аграрній сфері, метою яких є одержання різних видів ефектів на основі задоволення певних соціальних потреб для забезпечення продовольчої безпеки країни» [5, с. 16]. Виходячи з вищенаведеного, агроінновація – це кінцевий результат системних впроваджень

новацій в аграрну сферу (сорту рослин, порід тварин, технологій вирощування тощо), який привів до отримання економічного, соціологічного, екологічного ефекту і забезпечив процес розширеного відтворення. Інноваційна діяльність у ринкових умовах є вирішальним чинником ефективного розвитку й нарощування обсягів аграрного виробництва. Вона зумовлює якісні зміни технологій виробництва, суттєві зрушення в його структурі, переоцінку системи мотивації. Найбільшим попитом на ринку інноваційної продукції користуються нові високопродуктивні сорти й гібриди сільськогосподарських культур, породи племінних тварин і птиці, машини та механізми, знаряддя й устаткування, сучасні засоби організації виробництва та ін. Стаття 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» визначає мету і принципи державної інноваційної політики. Метою її є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції» [4]. Принципи інноваційної політики передбачають визначення державних пріоритетів у відповідній діяльності, у тому числі, очевидно, і стосовно аграрного сектора, формування необхідної нормативно-правової бази, створення умов для збереження й ефективного використання науково-технічного потенціалу, значна частина якого перебуває в прямому підпорядкуванні держави. Передбачене залучення держави до: забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності; підтримки міжнародної науково-технологічної кооперації; трансферу технологій; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури; фінансової та інформаційної підтримки суб'єктів інноваційної діяльності; підготовки кадрів у відповідній сфері тощо [4]. Зазначений закон конкретизує повноваження та компетенції окремих державних органів влади у сфері регулювання інноваційної діяльності.

Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється за допомогою певних принципів, методів та заходів, які використовуються для планування, створення, регулювання та контролювання інноваційної діяльності.

Державна інноваційна політика покликана збільшувати вклад вітчизняної науки і техніки у національний розвиток економіки, у тому числі в сільське господарство. На жаль, рівень фінансування наукових досліджень і розробок, в яких закладається база для інноваційного розвитку економіки, є в Україні є дуже низьким. Зокрема, обсяг відповідних витрат у нашій країні у 2020 році становив 0,45% від ВВП, тоді як у країнах Євросоюзу – 2,06 % [3, с.197]. А з урахуванням реального ВВП на душу населення відставання від економічно розвинених країн за фінансуванням науки є дуже великим

Зважаючи на брак державної підтримки, суб'єктам господарювання і науковим установам доводиться шукати інші варіанти фінансування

інноваційної діяльності. Зокрема, вчені розглядають можливість створення позабюджетних фондів фінансування інноваційного розвитку [1, с.6]. Вони можуть бути створені на підприємствах, у тому числі сільськогосподарських, за рахунок відрахувань від їхніх прибутків. Порядок формування таких фондів і використання накопичених коштів визначатиметься статутом та іншими установчими документами суб'єкта господарювання. Доцільно передбачити, що відрахування до таких фондів не обтяжуватимуться податковими платежами, що стимулюватиме підприємства вкладати кошти у власний інноваційний розвиток.

Висновки. Обґрунтовуючи засади державного регулювання інноваційної діяльності, доцільно звернути увагу на досвід розвинутих країн світу. Усі вони широко застосовують податкові пільги, дотацій, кредити, субсидії та інші форми стимулювання інноваційної діяльності. У них значно кращі можливості для прямого інвестування інноваційної діяльності на всіх її стадіях, які в Україні у близькій перспективі недоступні. Водночас у цих країнах сформовані ефективні моделі організації інноваційної діяльності, елементи яких можуть бути впроваджені й у вітчизняній практиці.

Для забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств України можуть застосовуватися різні види інновацій. Особливості інноваційної діяльності цих підприємств пов'язані зі специфікою технологій і організації аграрного виробництва. Державну підтримку інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств слід розглядати як складову частину підтримки аграрного сектора загалом, вектори й масштаби якої визначаються з урахуванням суспільних інтересів.

Використані джерела:

1. Доценко О. Ю. Інвестиційний потенціал позабюджетних фондів в умовах інноваційного розвитку регіонів України. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2012. № 4. С. 4-11.
2. Кот О. В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення. *Проблеми науки*. 2008. № 9. С. 30–37.
3. Кузьмін О. Є., Вороновська М. М. Особливості формування та розподілу фонду інноваційного розвитку при мотивуванні працівників підприємств. *Бізнес Інформ*. 2014. № 2. С. 196-200.
4. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 12.08.2017).
5. Шпикуляк О. Г., Грицаєнко М. І. Розвиток інноваційної діяльності в аграрній сфері: менеджмент та ефективність : монографія . Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 424 с.

UDC 338.43:336.76

Kolodiy A.V., Ph.D. in Economics, Associate Professor
Associate Professor of Finance, Banking and Insurance
ORCID ID: 0000-0002-9320-6379
L'viv National Environmental University
L'viv, Ukraine

MEASURES AT THE STATE LEVEL FOR SUPPORTING OF AGRICULTURAL PRODUCERS

JEL ID: E 62, H 10, H 50

Formulation of the problem. Transformations of the economic environment in the agro-industrial sector of Ukraine's economy have systematically affected the functioning of enterprises and their efficiency. The formation of a market mechanism of management has ensured the formation in Ukraine of the prerequisites for achieving competitiveness of production. In terms of individual positions, our country is a leader in the global market of agricultural products, raw materials and food.

Research results. As known, wheat is a key commodity for global food security. Ukraine exports about 10% of all wheat and 16% of all corn in the world. Due to the Russian invasion of Ukraine, farmers cannot sow grain in time. Agricultural land in areas of hostilities needs demining. Today, winter crops in Ukraine are sown and are in good condition, but due to hostilities in most regions it is impossible to carry out timely spring fertilization, and this will reduce yields. Restrictions on the supply of fuel and mineral fertilizers make it difficult to farm in other relatively safer regions. Sowing of spring crops (corn, fodder barley, sunflower) will begin soon under normal conditions. However, the lack of seed, fuel and fertilizers will lead to a significant reduction in production and exports [1].

Half of the grain purchased by the UN World Food Program for about 120 million people every day came from Ukraine. Buying in Ukraine was profitable and logistically convenient until Russia blocked Ukrainian ports and mined almost half of the Black Sea. Grain exports from Ukraine have been suspended, which in turn threatens the world's food shortage. There is a danger that world markets will lose about 60 million tons of wheat, 38 million tons of corn and 10.5 million tons of barley, which means that world grain exports will fall sharply. More than 400 million people in the world depend on grain supplies from Ukraine [1].

In conditions of war, a deficit of production and exports is inevitable. A significant increase in world grain prices has already begun, the price of wheat has risen by 26%, or almost \$ 85 per ton. In the medium term, the cessation of exports from Ukraine may in 2022 lead to an increase in world market prices by more than

30%. The global humanitarian crisis is gradually unfolding. Hundreds of millions of people in low-income grain-importing countries are at risk of food shortages.

At present, the possibility of ensuring the supply of agricultural products to importing countries is critically assessed. One of the tools that will help solve this problem can be a contract system (contracting food) as an element of sustainable supply chain management. The contract system within the framework of the concept of sustainable development will help solve problems related to food security.

Comprehensively assessing the development of the agricultural sector of Ukraine's economy, it should be noted that agriculture needs new drivers of growth. Small farms have difficulty obtaining loans, and the volatility of the agricultural market calls into question profits.

There are a number of problems with the sale of agricultural products. If large enterprises establish wholesale sales, then such a system can ruin medium and small farmers due to low prices for products. At the same time, it is quite difficult to establish retail sales. The formation of the principles of development and progress of the agricultural sector are the main tasks that must be addressed at the state level today. Among all the important principle is the formation of stability in supply chains, logistics. Particular attention should be paid to the establishment of supply chains in agriculture, taking into account their socio-economic importance for solving modern problems.

Agriculture is an important component of sustainable development. Sustainable development meets the needs of modern society and at the same time does not jeopardize the ability of future generations to meet their own needs [4].

Supply chains as a tool for sustainable economic development in the global economy and the free movement of goods of the organization cannot work in isolation, they must work closely with other participants to achieve these goals. Every year, global cooperation between companies, as well as the relationship between residents and non-residents of individual countries is growing. The globalization of the world economy is leading to an increase in international trade [3].

As a result of the russian invasion of Ukraine, the logistics of economic activity in almost all sectors of the economy, including the agricultural sector, were disrupted. Part of the agricultural land in the battlefields needs demining. Significant difficulties and restrictions on the supply of fuel and mineral fertilizers complicate agriculture in relatively safer regions. Blocked ports make it impossible to transport products by sea. There is a need to establish new logistics areas by land, which have serious shortcomings and difficulties in implementation.

In order to prevent the food crisis and help farmers, the government has approved changes to the provision of state financial support. The total need for funds for such works is about UAH 100 billion [2].

Joint actions of Ukraine and the world to prevent the deepening of the food crisis require the opening of Ukrainian ports and waterways to ensure logistical links in the supply of agricultural products. To stabilize the situation, it is important to provide logistics for the supply of agricultural products from Ukraine through

unblocked ports and alternative routes. In addition, small and medium-sized Ukrainian farms and agribusinesses, which play an important role in ensuring the country's national and global food security, need urgent support today.

Conclusions. The experience of many countries confirms the success of the principles of the contract system. Contract agriculture is becoming an increasingly important aspect of agribusiness, regardless of who the purchaser is: multinational corporations, government agencies, farmers' cooperatives or individual entrepreneurs. The contract system in agriculture should be considered as a priority form of partnership between contractors.

References:

1. Kyiv School of Economics. URL: <https://kse.ua/ua/>
2. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. URL: <https://minagro.gov.ua/>
3. The evolution of trade within the WTO. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/trade_evolution_e/evolution_trade_wto_e.htm
4. United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3-14 June 1992. URL: <https://www.un.org/en/conferences/-environment/rio1992>

ЗМІСТ		Ст.
<i>Секція 1</i>		
Теоретичні аспекти ефективності інноваційного розвитку аграрних підприємств		
<i>Черевко Г., Черевко І., Ślusarz G.</i>	ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ІННОВАТИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	3
<i>Черевко І., Черевко Г., Мовіле І.</i>	ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ ВРАЖЕНЬ У ПІДПРИЄМСТВА ЯК НАПРЯМОК ЇХ ІННОВАТИЗАЦІЇ	6
<i>Iwona M. Batyk</i>	SPECIALIZATION IN AGRITOURISM AS AN ASPECT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES	9
<i>Попова О.Л.</i>	НАЛЕЖНА ПРАКТИКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	12
<i>Гнатишин Л. Б. , Великий Р.І.</i>	СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ	15
<i>Voinycha L., Dubnevych Y.</i>	DIGITAL ECONOMY AND DIGITAL MANAGEMENT	18
<i>Berezivskyy Z. P., Berezivska O. Y.</i>	MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE	21
<i>Овчиннікова Т.</i>	ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	23
<i>Федик О.В.</i>	АНАЛІЗ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	25
<i>Грицаєнко М. І.</i>	КРАУДФАНДИНГ У ФІНАНСУВАННІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА	26
<i>Руданецька О.С., Хомко Л.В.</i>	МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ПРИ БАНКРУТСТВІ ПІДПРИЄМСТВА	29
<i>Проциш О.</i>	ЗАПАСИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ	32
<i>Заходим М.В</i>	ЩОДО ПИТАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	34
<i>Магійович Р.І., Магійович І.В.,</i>	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	37
<i>Зеліско Н.Б.</i>	ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОДОВОЛЬЧОГО	41

	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
<i>Markovych N.V.</i>	INNOVATIVE STRATEGY AS A MEANS OF ENHANCING SECURITY AND COMPETITIVENESS OF THE UKRAINIAN ECONOMY	44
<i>Сиротюк Г.В. Янковська К.С., Гайбура Ю.А.,</i>	СУЧАСНІ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	46
<i>Тофан І.М., Грицина О.В., Шолудько О.В.</i>	ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ ДРІБНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	50
<i>Zelisko N.</i>	THE DEVELOPMENT TRENDS IN FOREIGN INVESTMENT TO AGRICULTURE	52
<i>Сиротюк Г.В., Бобик Д.Л.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	54
<i>Ільчина Л.І.</i>	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	57
<i>Досин О.М.</i>	ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	60
<i>Василишин С.А.</i>	ПРІОРИТЕТИ ТА СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	63
<i>Вовк І.В.</i>	ОЗДОРОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ	67
Секція 2		
Методичні і методологічні аспекти ефективності інноваційного розвитку аграрних підприємств		
<i>Цюк О.А., Андрусик Р.В., Андрусик П.Р.,</i>	МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИРОЩУВАННЯ СОЇ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЗАХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ	72
<i>Хірівський Р.П., Хірівський П.Р.,</i>	ЗАСТОСУВАННЯ ЗЕЛЕНОГО МАРКЕТИНГУ ЯК ЧИННИКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	74
<i>Яців С.Ф.</i>	ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	77
<i>Булик О.Б.</i>	МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ СУБ'ЄКТА	80

	ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Колач С.М., Батюк І.М.</i>	ВПЛИВ КОРИСНОСТІ ТА КОРИСТІ ТОВАРУ НА ВИБІР СПОЖИВАЧА ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	83
<i>Грицаєнко М. І., Грицаєнко І. М.,</i>	ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЙНЕ ОНОВЛЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА	85
<i>Байкулова С.Р.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	88
<i>Педченко Г.П.</i>	ГАЛУЗЕВІ ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНИХ ІННОВАЦІЙ	91
<i>Тебенко В.М., Мальчев Б.Р.</i>	ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА БЕЗПЕКИ ТА УСПІШНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	93
<i>Прокопишин О.С., Трушкіна Н.В.</i>	ІННОВАЦІЙНИЙ КЛАСТЕР ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ФОРМА ГОСПОДАРЮВАННЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ	97
<i>Колодій А.В.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ШВЕЙЦАРІЇ	101
<i>Зозулюк Н.О.</i>	ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	104
<i>Василина О.Р.</i>	ПОТРЕБИ РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	107
<i>Rulitska K.</i>	METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES USING FORSIGHT-RESEARCHES	110
<i>Малюга В.В.</i>	МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	112
Секція 3		
Практичні аспекти ефективного інноваційного розвитку аграрних підприємств		
<i>Яворська Т. І.</i>	ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ТВАРИННИЦТВІ	117

<i>Присяжнюк О. Ф., Муренко С. О.</i>	ПРОЄКТНЕ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ	120
<i>Грицаєнко Г. І., Грицаєнко І. М.,</i>	АМОТИЗАЦІЙНІ ВІДРАХУВАННЯ В ІННОВАЦІЙНОМУ ОНОВЛЕННІ ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА	122
<i>Плотнікова М. Ф., Муренко Я. А.</i>	ПРОЄКТНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ	124
<i>Грицаєнко Г. І., Грицаєнко М. І.</i>	ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРОТЕХСЕРВІСНОГО ПІДПРИЄМСТВА	128
<i>Андрєєва Л.О.</i>	ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АУТСОРСИНГУ	130
<i>Сиротюк Г.В.</i>	ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	132
<i>Завадських Г.М.</i>	SMART-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ	136
<i>Жидовська Н.М. Андрушко Р.П.</i>	ОСНОВНІ НАПРЯМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РЕГУЛЯЦІЙНИХ ДІЙ ДЕРЖАВИ НА РИНКУ ЦУКРУ	139
<i>Галанець В.В.</i>	НЕОБХІДНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ У ВОЄННИХ УМОВАХ	142
<i>Ксьонжик І. В., Мацьків Г. В., Райтер Н.І.</i>	СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	146
<i>Болтянська Л.О., Болтянський Б.В.</i>	ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РИНКУ МОЛОКА	149
<i>Сиротюк С.В., Сиротюк Г.В.</i>	ВПРОВАДЖЕННЯ БІОГАЗОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	152
<i>Болтянська Л.О.</i>	ЧИННИКИ ВПЛИВУ ТА ДЖЕРЕЛА ПОШУКУ БІЗНЕС-ІДЕЇ ДЛЯ СТАРТАПУ	154
<i>Зеліско Н.Б.</i>	ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАТИЗАЦІЇ СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	157
<i>Лисюк О.В. Балаш Л.Я.</i>	ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	160

<i>Skhidnytska H. V.</i>	FORMATION OF INNOVATIVE-INVESTMENT MODEL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES DEVELOPMENT	163
<i>Круна В.Р.</i>	ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	166
<i>Шолудько О.В., Грицина О.В., Тофан І.М.</i>	ОСНОВНІ ФОРМИ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ У АГРОБІЗНЕСІ	169
<i>Грицаєнко І. М., Грицаєнко Г. І.</i>	РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	171
<i>Яців С.Ф.</i>	ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ НА РОЗВИТОК АГРОІНОВАЦІЙ	174
<i>Kolodiy A. V.</i>	MEASURES AT THE STATE LEVEL FOR SUPPORTING OF AGRICULTURAL PRODUCERS	177

Наукове видання

**«ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ»**

Матеріали

**XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
приуроченої 70-річчю створення економічного факультету**

2-3 червня 2022 р.

Проблематика 2022

**«ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ»**

Підписано до друку 4.06.2022. Формат 60x84/8
Папір офсетний. Друк різнографія
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 9,68
Наклад 50 пр.

ТзОВ «Галицька видавнича спілка»
вул. Туган-Барановського, 24, м. Львів, 79005
тел. (032)276-37-99
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 198

Віддруковано:
СПД ФОП Марусич М.М.
м. Львів, пл. Князя Я. Осмомисла, 5/11
тел./факс: (032)261-51-31
e-mail: interprint-m@ukr.net